

อิทธิพลของประชากรการเมืองและความมั่นคงอาเซียนต่อยุทธศาสตร์การเมือง
และความมั่นคงของประเทศไทย

ศักดิ์ มະนะเวศ

ดุยฉินพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การเมือง)
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

THE INFLUENCE OF THE ASEAN POLITICAL-SECURITY
COMMUNITY ON THE POLITICAL AND SECURITY
STRATEGY OF THAILAND

PAKDEE MANAVES

A DISSERTATION PRESENTED TO RAMKHAMHAENG UNIVERSITY
IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY
(POLITICS)

2017

COPYRIGHTED BY RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

ชื่อเรื่องคุณิพนธ์ อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนต่อยุทธศาสตร์
การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย
ชื่อผู้เขียน นายภักดี มะนะเวศ
สาขาวิชา การเมือง
คณะกรรมการที่ปรึกษาคุณิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ธนาศุภฤกษ์ สตะเวทิน)
.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยุทธ ชีโนกุล)

มหาวิทยาลัยรามคำแหงอนุมัติให้คุณิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา ศิริโรจน์)
.....ประธานกรรมการบริหารโครงการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล ราชภัณฑารักษ์) หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการเมือง

คณะกรรมการสอบคุณิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ สุขสำราญ)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไกรณ เพื่องเกษม)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ธนาศุภฤกษ์ สตะเวทิน)
.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยุทธ ชีโนกุล)

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่องคุณูปนิพนธ์ อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน
ต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย

ชื่อผู้เขียน นายภักดี มนะเวศ

ชื่อปริญญา ปรัชญาคุณูปบัณฑิต

สาขาวิชา การเมือง

ปีการศึกษา 2560

คณะกรรมการที่ปรึกษาคุณูปนิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์ ดร. ธนาบุญ ฐิตะเวทิน	ประธานกรรมการ
2. ศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู	
3. รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยุทธ ชีโนกุล	

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community--APSC) เพื่อการกำหนดและการดำเนินยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยเน้นการศึกษาเอกสาร (documentary study) และสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 คน ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยมีจุดแข็ง (strengths) ที่สำคัญ ได้แก่ ทำเลที่ตั้งของประเทศไทยมีความเหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค ทำให้สามารถรองรับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและความมั่นคง และสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียนได้เป็นอย่างดี จุดอ่อน (weaknesses) ของประเทศไทยที่สำคัญ คือ ความไม่พร้อมหลายด้านทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และองค์ความรู้ซึ่งส่งผลกระทบต่อการแก้ไขปัญหาในภูมิภาค นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของประเทศไทยพบว่า โอกาส (opportunities) ที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างประชาคมอาเซียนด้วยโครงสร้างแบบเสาหลัก ทำให้เกิดความร่วมมือแบบบูรณาการทางด้านการเมืองและความมั่นคง

ร่วมกับทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ภัยคุกคามของประเทศไทย (threats) ที่สำคัญ ประกอบด้วย ภัยคุกคามรูปแบบใหม่จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคง รูปแบบใหม่ (non-traditional security) จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมสามารถ นำมากำหนดยุทธศาสตร์หลัก 3 ด้าน ได้แก่ (1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเมืองการปกครอง ประกอบด้วยยุทธศาสตร์หลัก 2 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1.1) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และ (1.2) ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณธรรม และจริยธรรม ของสถาบันการเมืองการปกครอง (2) ยุทธศาสตร์การจัดการภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มี ลักษณะข้ามชาติประกอบด้วยยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ (2.1) ยุทธศาสตร์การจัดการ อาชญากรรมข้ามชาติ และ (2.2) ยุทธศาสตร์การจัดการความมั่นคงทางด้านเทคโนโลยี สารสนเทศและไซเบอร์ และ (3) ยุทธศาสตร์เสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมืองและ ด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงอิทธิพลของประชาคมอาเซียนต่อยุทธศาสตร์ การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยเท่านั้น ซึ่งการวิจัยครั้งต่อไปอาจศึกษาเพิ่มเติม ด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้ (1) ควรศึกษาอิทธิพลของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อยุทธศาสตร์ ทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจากเสาหลักทางด้านเศรษฐกิจอาเซียน นับว่า มีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย (2) ควรศึกษา อิทธิพลของประชาคมอาเซียนด้านสังคมและวัฒนธรรมต่อยุทธศาสตร์ทางด้านสังคม และวัฒนธรรมของประเทศไทย เนื่องจากเสาหลักทางด้านสังคมและวัฒนธรรม นับว่า มีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ทางด้านทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ของประเทศไทยและ (3) ควรติดตามและประเมินสภาวะแวดล้อมภายในและสภาวะแวดล้อม ภายนอกของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องเพื่อนำมาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ ภัยคุกคามของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศไทย เพื่อนำมาเป็นปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ในการกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศไทยที่มี ความสอดคล้องและเหมาะสมกับปัจจุบันและอนาคต

ABSTRACT

Dissertation Title	The Influence of the ASEAN Political-Security Community on the Political and Security Strategy of Thailand
Student's Name	Mr. Pakdee Manaves
Degree Sought	Doctor of Philosophy
Field of Study	Politics
Academic Year	2017
Advisory Committee	

1. Assoc. Prof. Dr. Dhanasarit Satawedin	Chairperson
2. Prof. Dr. Chaiwat Khamchoo	
3. Assoc. Prof. Dr. Chaiyuth Chinokul	

In this dissertation, the researcher examines the influence of the ASEAN Political-Security Community (APSC) in efficiently and effectively determining and implementing the political and security strategy of the Kingdom of Thailand (Thailand).

In this qualitative research investigation, the researcher made use of documentary research and conducted in-depth interviews with sixteen experts.

Findings are as follows:

Thailand's major strength lies in its location, a suitable location as it is the center of the region. It can very well accommodate Association of Southeast Asian (ASEAN) expansion, whether it comes to economics, politics

and security, society, or culture. However, Thailand also shows weaknesses in respect to budgets, human resources, and in being a knowledgeable society. This greatly harms efforts to solve regional problems. In addition, in analyzing Thailand's external environment, it was found that major opportunities for developing ASEAN community rest on firm pillars. This allows concretely integrated cooperation in the economic, political and security, social, and cultural spheres. Major threats stem from the effects of new and non-traditional security threats.

The researcher's analysis of environmental factors can be used in formulating three major strategies as follows:

(1) A developmental strategy for politics and government divided into two major strategies: (i) a democratic political culture enhancement strategy and (ii) a strategy of elevating moral and ethical standards for political and government institutions.

(2) A new cross-national threat management strategy: This strategy is divided into three major strategies: (i) a transnational crime management strategy; (ii) an information technology (IT) and cyber security management strategy; and (iii) a strategy for strengthening political cooperation and international security.

The current research investigation solely studied the influence of ASEAN community on the political strategies and security of Thailand. Further studies could be devoted to other aspects as follows:

(1) A study should be conducted on the influence of ASEAN Economic Community on economic strategies in Thailand, since the pillar of ASEAN economy has a great influence on the determination of economic strategies in Thailand.

(2) A study should be devoted to the aspects of the social and cultural influence of ASEAN Community on social and cultural strategies in Thailand. The social and cultural pillar greatly influences the aspects of Thai society and culture.

(3) Follow-ups and evaluations of Thailand's internal and external environments should be continuously carried out. This could be used in analyzing national strengths, weaknesses, opportunities and threats (SWOT) in view of the influence of ASEAN Community on Thailand. These strategic factors can be used to determine strategies for Thailand that are congruent with and suitable both now and in the future.

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยความอนุเคราะห์จากท่านผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ความเมตตาและเอาใจใส่อย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. ธนาสฤษฎ์ สตะเวทิน ประธานกรรมการปริกษาคุษฎีนิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู และรองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยุทธ ชีโนกุล กรรมการที่ปริกษาคุษฎีนิพนธ์ ที่ได้เสียสละเวลา แนะนำแนวทาง ให้คำแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ผ่านไปได้ด้วยดี และขอขอบคุณอาจารย์ประจำโครงการปริญญาเอก สาขาวิชาการเมือง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงทุกท่าน ที่ได้เอาใจใส่ดูแลและคอยช่วยเหลือเสมอมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหา และผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้กรุณาเสียเวลาในการตรวจสอบ แสดงความคิดเห็น และให้คำแนะนำในด้านเนื้อหาและเทคนิควิธีการในการให้คะแนน การเลือกใช้เครื่องมือทำให้คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีเนื้อหาสมบูรณ์ ถูกต้อง และเหมาะสม

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ผู้มีพระคุณทุกท่าน ขอกราบขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณทุก ๆ ท่าน ที่คอยให้กำลังใจ คอยรับฟัง และชี้แนะแนวทาง ให้การสนับสนุน และคำแนะนำที่ดีเสมอมา รวมถึงทุกกำลังใจที่มอบให้จากเพื่อน ๆ ทุกคน ที่คอยให้กำลังใจและคอยช่วยเหลือตลอดจนความปรารถนาดีต่าง ๆ แก่ข้าพเจ้า

คุณค่าและประโยชน์จากการศึกษา ผู้วิจัยขอขอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา ที่ได้เลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและให้ความรู้แก่ผู้วิจัย และบูรพาจารย์ผู้มีพระคุณทุกท่าน ซึ่งประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้ได้รับประสบการณ์ที่ทรงคุณค่า ทำให้มีแรงจูงใจ ทำให้เกิดกำลังใจ และความมานะพยายามจนประสบความสำเร็จในการศึกษา

ภักดี มนะเวศ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญตาราง	(12)
สารบัญภาพประกอบ	(13)
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามของการวิจัย	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	16
แนวคิดความเป็นมาและการกำเนิดอาเซียน	17
แนวคิดด้านองค์ประกอบ 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน	32
แนวคิดด้านความสัมพันธ์ภายนอกของภูมิภาคอาเซียน	63
แนวคิดการจัดการเชิงยุทธศาสตร์.....	80
แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ.....	85
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	114

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	127
วิธีการวิจัย	127
ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย.....	129
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	130
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	132
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	135
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	136
4 ยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย	138
การวิเคราะห์จุดแข็งของประเทศไทย (strengths of Thailand).....	138
การวิเคราะห์จุดอ่อนของประเทศไทย (weaknesses of Thailand).....	145
การวิเคราะห์โอกาสของประเทศไทย (opportunities of Thailand)	147
การวิเคราะห์ภัยคุกคามของประเทศไทย (threats of Thailand).....	150
การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนารเมืองของประเทศไทย.....	153
การกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะ ข้ามชาติ.....	159
การกำหนดยุทธศาสตร์เสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมือง และด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ	190
การกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านการเมือง และด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ	193
6 สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	195
สรุปผลการวิจัย	195
การอภิปรายผล.....	203
ข้อเสนอแนะ	207
ภาคผนวก.....	210
บรรณานุกรม.....	213
ประวัติผู้เขียน	219

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 รายละเอียดของทรงคุณวุฒิของภาครัฐและภาคเอกชน นักการเมือง และนักวิชาการ	8
2 ความสัมพันธ์ของอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาและประเทศคู่เจรจา เฉพาะด้าน	65

สารบัญภาพประกอบ

ภาพ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (research framework)	6
2 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และธงประจำชาติของประเทศสมาชิกอาเซียน.....	20
3 โครงสร้างอาเซียนภายใต้กฎบัตรอาเซียน.....	24
4 องค์ประกอบหลักของความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน	31
5 ตัวแปรทางสภาพแวดล้อมภายนอก.....	83

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประชาคมอาเซียนเป็นเป้าหมายของการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองและขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระหว่างประเทศในทุกด้าน รวมถึงความสามารถในการรับมือกับปัญหาใหม่ๆ ระดับโลกที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาค เช่น ภาวะโลกร้อน การก่อการร้าย หรืออาจกล่าวได้ว่า การเป็นประชาคมอาเซียน คือ การทำให้ประเทศสมาชิกรวมเป็นครอบครัวเดียวกัน มีความแข็งแกร่ง และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สมาชิกในครอบครัวมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ปลอดภัย และสามารถทำมาค้าขายได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น แรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนตกลงจัดตั้งประชาคมอาเซียนซึ่งถือเป็นการปรับปรุง และวางรากฐานของพัฒนาของอาเซียนครั้งใหญ่ คือ สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านการเมืองเศรษฐกิจและสังคม ทำให้อาเซียนต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ เช่น โรคระบาด อาชญากรรมข้ามชาติ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ภาวะโลกร้อน และความเสี่ยงที่อาจเกิดจากการไม่สามารถแข่งขันทางเศรษฐกิจกับประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศจีน และประเทศอินเดียได้ เพราะประเทศเหล่านี้มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด ประชาคมอาเซียนถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 9 ที่เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำอาเซียนได้ร่วมลงนามในปฏิญญาว່ด้วยความร่วมมืออาเซียน (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord) เพื่อเห็นชอบให้จัดตั้งประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ต่อมาในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 12 ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2550 ที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนได้ตกลงให้มีการจัดตั้งประชาคม-

อาเซียนให้แล้วเสร็จเร็วขึ้นภายในปี พ.ศ. 2558 (ไชยวัฒน์ คำชู และณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร, 2556, หน้า 58)

ทั้งนี้ ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 10 วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ณ กรุงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ผู้นำอาเซียนได้รับรองและลงนามเอกสารสำคัญที่จะวางกรอบความร่วมมือเพื่อบรรลุการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ได้แก่ แผนปฏิบัติการของประชาคม-การเมืองและความมั่นคงอาเซียน กรอบความตกลงว่าด้วยสินค้าสำคัญ ซึ่งจะช่วยเร่งรัดความร่วมมือด้านสินค้าและบริการ 11 สาขาภายในปี พ.ศ. 2553 และแผนปฏิบัติการประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน นอกจากนี้ ผู้นำอาเซียนยังได้รับรองแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ (Vientiane Action Program--VAP) ซึ่งเป็นแผนดำเนินความร่วมมือในช่วงปี พ.ศ. 2547-2553 โดยได้กำหนดแนวคิดหลักของแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ ไว้ว่า “Towards shared prosperity destiny in an integrated, peaceful and caring ASEAN Community” แผนปฏิบัติการเวียงจันทน์จึงเท่ากับเป็นการจัดลำดับความสำคัญของแผนงานและโครงการของประชาคมอาเซียนที่จะเร่งปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดหลักดังกล่าว พร้อมกันนี้ที่ประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 10 ยังเห็นชอบให้จัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาอาเซียน (ASEAN Development Fund) โดยแปลงจากกองทุนอาเซียนเดิมเพื่อนำมาเป็นแหล่งเงินทุนเพื่อดำเนินกิจกรรมและ โครงการต่าง ๆ ของแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์อันเป็นการส่งเสริมการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน และเป็นกองทุนที่สามารถระดมการสนับสนุนทั้งจากประเทศผู้เจรจาและแหล่งทุนอื่น ๆ ทั้งนี้ ได้มีการลงนามความตกลงจัดตั้งกองทุนดังกล่าวในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ครั้งที่ 38 ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2548 สำหรับจุดเริ่มต้นที่เป็นรูปธรรมที่นำไปสู่การสร้างประชาคมอาเซียนเกิดขึ้นในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 14 ระหว่างวันที่ 27 กุมภาพันธ์ - 1 มีนาคม พ.ศ. 2552 อำเภอ-ชะอำ-หัวหิน ประเทศไทย ผู้นำอาเซียนได้รับรองปฏิญญาชะอำ-หัวหิน ว่าด้วยแผนงานสำหรับการจัดตั้งประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของการจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2558 โดยมีกฎบัตรอาเซียนรองรับการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลัก ดังต่อไปนี้ (ชนินท์ทิรา ณ ถลาง และภิญญาศิริประภาศิริ, 2559, หน้า 118-122)

1. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่อย่างสันติสุข แก้ไขปัญหาภายในภูมิภาคโดยสันติวิธี และยึดมั่นในหลักความมั่นคงรอบด้าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ประชาคมความมั่นคงอาเซียนจะ (1) ใช้เอกสารทางการเมืองและกลไกของอาเซียนที่มีอยู่แล้วในการเพิ่มศักยภาพในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทภายในภูมิภาค รวมทั้งการต่อต้านการก่อการร้าย การลักลอบค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ อาชญากรรมข้ามชาติอื่น ๆ และการขจัดอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูงริเริ่มกลไกใหม่ ๆ ในการ (2) เสริมสร้างความมั่นคงและกำหนดรูปแบบใหม่สำหรับความร่วมมือในด้านนี้ ซึ่งรวมไปถึงการกำหนดมาตรฐานการป้องกันการเกิดข้อพิพาท การแก้ไขข้อพิพาท และการส่งเสริมสันติภาพภายหลังจากการเกิดข้อพิพาท และ (3) ส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงทางทะเล ทั้งนี้ความร่วมมือข้างต้นจะไม่กระทบต่อนโยบายต่างประเทศและความร่วมมือทางทหารของประเทศสมาชิกกับประเทศนอกภูมิภาค

2. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-cultural Communities--ASCC) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร ประชากรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน และมีความมั่นคงทางสังคม (social security) โดยเน้นการส่งเสริมความร่วมมือในด้านต่าง ๆ อาทิ (1) การพัฒนาสังคมโดยการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่อาศัยในถิ่นทุรกันดาร และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม (2) การพัฒนาการฝึกอบรมการศึกษาระดับพื้นฐานและสูงกว่าการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการสร้างงานและการคุ้มครองทางสังคม (3) การส่งเสริมความร่วมมือในด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ เช่น โรคเอดส์ และโรคทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรง (4) การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และ (5) การส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเขียน นักคิด และศิลปินในภูมิภาค

3. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community--AEC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกำหนดวัตถุประสงค์ตามวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 ที่จะให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่น ๆ ได้โดย (1) มุ่งให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า การบริการ การลงทุน การเงิน การพัฒนา

ทางเศรษฐกิจและการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมภายในปี พ.ศ. 2563 (2) มุ่งที่จะจัดตั้งให้อาเซียนเป็นตลาดเดียวและเป็นฐานการผลิตโดยจะริเริ่มกลไก และมาตรการใหม่ ๆ ในการปฏิบัติตามข้อริเริ่มทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว (3) ให้ความช่วยเหลือ แก่ประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม หรือ CLMV) เพื่อลดช่องว่างของระดับการพัฒนาและช่วยให้ประเทศเหล่านี้เข้าร่วมในกระบวนการรวมตัว ทางเศรษฐกิจของอาเซียน และ (4) ส่งเสริมความร่วมมือในนโยบายการเงินและเศรษฐกิจ มหาภาคตลาดการเงินและตลาดเงินทุนการประกันภัยและภาษีอากรการพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐาน และการคมนาคม กรอบความร่วมมือด้านกฎหมาย การพัฒนาความร่วมมือ ด้านการเกษตรพลังงาน การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการยกระดับการศึกษา และการพัฒนาฝีมือ

อาเซียนในปัจจุบันนับว่าอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังจากที่กฎบัตรอาเซียนได้เริ่มมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการไปเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ทำให้อาเซียนเปลี่ยนสถานะจากการรวมตัวกันแบบสมาคมมาเป็นองค์กรระหว่าง-ประเทศ มีสถานะทางกฎหมายและมีการกำหนดกรอบองค์กร/โครงสร้างการดำเนินงาน ที่ชัดเจน และมีพันธกรณีที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามข้อผูกพัน แม้ประเทศไทยจะเข้าสู่ การเป็นประชาคมอาเซียน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมา แต่ประเทศไทยยังมี ปัญหาอีกหลายประการที่ทำให้ไทยขาดความพร้อมในการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน อาทิเช่น

1. ประชาชนของประเทศไทยส่วนใหญ่ ยังขาดความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักรู้ เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเมืองและความมั่นคง
2. ขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐในการให้ความช่วยเหลือและ เตรียมความพร้อมการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคง
3. ประเทศไทยขาดการวางยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาในด้านการเมืองและ ความมั่นคงที่ชัดเจนและบูรณาการ โดยเฉพาะด้านการศึกษาด้านการเมืองและความมั่นคง ของประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน

คำถามของการวิจัย

ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) มีอิทธิพลต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาถึงแนวคิดการรวมกลุ่มและวิวัฒนาการความร่วมมือของอาเซียน ตลอดจนสาระสำคัญของเสาหลักแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทั้งพันธกรณีที่ไทยต้องปฏิบัติตาม และเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกัน
2. วิเคราะห์โอกาสและภัยคุกคามจากอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) ต่อด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย
3. วิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC)
4. ศึกษาแนวทางการกำหนดและดำเนินยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยจากอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

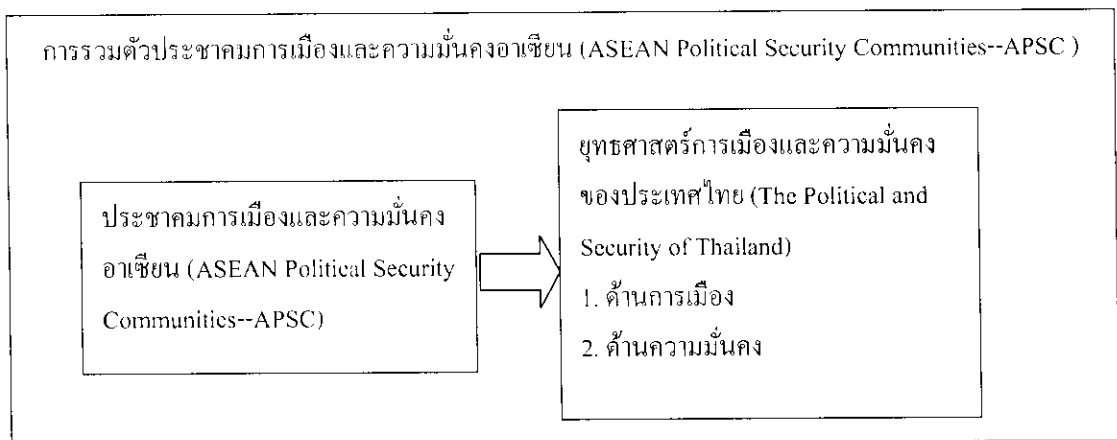
ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) ต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย โดยจะทำการศึกษาปัจจัยภายในของประเทศไทยเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง

(strengths) และจุดอ่อน (weaknesses) ที่สำคัญของประเทศไทย และศึกษาอิทธิพลที่มีผลกระทบด้านโอกาส (opportunities) และภัยคุกคาม (threats) ต่อประเทศไทยเพื่อนำมาเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนอย่างประสพผลสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยศึกษาจากกลุ่มประชากรตัวอย่างของผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเมืองและด้านความมั่นคง จำนวน 16 คน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ คือ การศึกษาอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) ต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย ซึ่งสามารถแสดงได้ ดังแสดงในภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (research framework)

วิธีการดำเนินการวิจัย

การนำเสนอวิธีการวิจัยประกอบด้วย (1) วิธีการศึกษา (2) การศึกษาเอกสาร (3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (4) แนวทางการสัมภาษณ์เจาะลึก (5) การเก็บรวบรวมข้อมูล และ (6) การวิเคราะห์ข้อมูล และการตีความ

วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่องอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) ต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งภาครัฐและเอกชน งานวิจัย รายงาน การศึกษาทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเกี่ยวกับ อิทธิพลของประชาคมอาเซียนกับผลกระทบต่อประเทศไทยเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิด เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนแนวทางการวิเคราะห์ และตีความข้อมูล การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informants) ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และแบบไม่มี ส่วนร่วม (non-participant observation)

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ บุคลากรในภาครัฐและภาคเอกชนมีบทบาท สำคัญและมีความเชี่ยวชาญในการกำหนดและดำเนินยุทธศาสตร์ของประเทศไทย ต่ออิทธิพลของประชาคมอาเซียนในเสาหลักประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูง ของภาครัฐ ภาคเอกชน นักการเมือง นักวิชาการหรืออาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องนี้ จำนวน 16 คน ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังข้อมูลที่ปรากฏ (ดูตาราง 1)

ตาราง 1

รายละเอียดของทรงคุณวุฒิของภาครัฐและภาคเอกชน นักการเมือง และนักวิชาการ

ตำแหน่ง	หน่วยงานต้นสังกัด
1. ปลัดกระทรวงกลาโหม	กระทรวงกลาโหม
2. ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ	กระทรวงกลาโหม
3. รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด	กองทัพบก
4. ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก	กองทัพบก
5. ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ	กองทัพบก
6. เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการ- การอุดมศึกษา (สกอ.)	กระทรวงศึกษาธิการ
7. รองเลขาธิการ	สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.)
8. เจ้าหน้าที่ สำนักนโยบายและความมั่นคง	สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.)
9. ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ	กองทัพอากาศ
10. ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ	กองทัพอากาศ
11. หัวหน้าผู้ตรวจราชการ	สำนักนายกรัฐมนตรี
12. ผู้ช่วยผู้บัญชาการ	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
13. ผู้ว่าราชการจังหวัด	กระทรวงมหาดไทย
14. อัยการผู้เชี่ยวชาญพิเศษ	สำนักงานอัยการสูงสุด
15. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.)	สภาผู้แทนราษฎร
16. อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์	มหาวิทยาลัยรังสิต

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ทำการวิเคราะห์ตีความ ประเมินผลข้อมูล ควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ด้วยเทคนิคสามเส้า (triangulation) คือ ตรวจสอบข้อมูลจากหลากหลายบุคคล ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ต่างวิธีการและในต่างสถานที่ ทั้งนี้เพื่อการเชื่อมโยงข้อมูลหรือการบูรณาการ แนวคิดการบูรณาการประชาคมอาเซียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาการประชาคมการเมือง

และความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political Security Communities--APSC) โดยพิจารณา ศึกษาที่การดำเนินการองค์ประกอบและรูปแบบการบูรณาการเสาหลักด้านการเมืองและความมั่นคง ซึ่งผู้วิจัยจะใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธีการหลัก คือ

1. การศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (documentary research) ได้แก่ การศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งภาครัฐและเอกชน ตำรา บทความ งานวิจัย ตลอดจน สิ่งพิมพ์รายงาน การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา และกำหนดเป็นแนวคิดนำ ตลอดจนประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล การประเมินผล การวิเคราะห์ และการตีความข้อมูล

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key-informants) ที่สามารถตอบประเด็นการวิจัยได้อย่างลึกซึ้งสมบูรณ์ โดยใช้การเข้าพบ พูดคุยสอบถามประเด็นปัญหาในลักษณะตัวต่อตัว พร้อมขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ บันทึกเสียง เพื่อนำไปทบทวนประเด็นสำคัญให้ครบถ้วน

2.2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยต่ออิทธิพลของประชาคมอาเซียน เพื่อประกอบ การวิเคราะห์ตีความข้อมูลด้วยการใช้วิธีสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ในกรณีที่ข้อมูลไม่ครบ หรือมีประเด็นปัญหารายละเอียดในการสอบถาม ทั้งนี้โดยขออนุญาตสัมภาษณ์เพิ่มเติม และกำหนดเวลาในการสัมภาษณ์อย่างชัดเจน

3. ขั้นตอนการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (documentary study) เพื่อกำหนดเป็นแนวทาง ในการวิจัย แนวทางของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์ และตีความข้อมูล

3.2 กำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informants) โดยมีการกำหนดเลือก กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้วิธีการกำหนดเลือกกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีเลือกแบบ เฉพาะเจาะจง (purposive selection) โดยเป็นบุคลากรในภาครัฐและภาคเอกชนมีบทบาท สำคัญและมีความเชี่ยวชาญในการกำหนดและดำเนินยุทธศาสตร์ของประเทศไทย

ต่ออิทธิพลของประชาคมอาเซียนในเสาหลักประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงของภาครัฐ ภาคเอกชน นักการเมือง นักวิชาการหรืออาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องนี้

3.3 พัฒนาแนวทางการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (research measurement) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์

3.4 เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data collection) ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

3.5 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตมาทำการวิเคราะห์ โดยการเปรียบเทียบข้อมูล การสร้างข้อมูลสรุปคำอธิบายต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3.6 การตีความข้อมูล (data interpretation) คือ การตีความข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ จากประสบการณ์ที่สั่งสม และมุมมองของผู้วิจัยที่ผ่านการตกผลึกทางความคิดจากการบูรณาการเชื่อมโยงแนวคิดและข้อมูลที่ได้จากการวิจัย เพื่อพิจารณาคาดการณ์แนวโน้มในอนาคต

3.7 จัดทำรายงานการวิจัย (research)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) หมายถึง การรวมกลุ่มประชาคมอาเซียนโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่อย่างสันติสุข แก้ไขปัญหาภายในภูมิภาคโดยสันติวิธีและยึดมั่นในหลักความมั่นคงรอบด้าน

2. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Communities--ASCC) หมายถึง การรวมกลุ่มประชาคมอาเซียนโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร ประชากรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน และมีความมั่นคงทางสังคม (social security)

3. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community--AEC) หมายถึง การรวมกลุ่มประชาคมอาเซียนโดยมีวัตถุประสงค์ตามวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 ที่จะให้ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่น ๆ ได้ โดย (1) มุ่งให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า การบริการ การลงทุน เงินทุนการพัฒนา ทางเศรษฐกิจ และการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมภายในปี พ.ศ. 2563 (2) มุ่งที่จะจัดตั้งให้อาเซียนเป็นตลาดเดียวและเป็นฐานการผลิต โดยจะริเริ่มกลไก และมาตรการใหม่ ๆ ในการปฏิบัติตามข้อริเริ่มทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว (3) ให้ความช่วยเหลือ แก่ประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม หรือ CLMV) เพื่อลดช่องว่างของระดับการพัฒนา และช่วยให้ประเทศเหล่านี้เข้าร่วมในกระบวนการ รวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียน และ (4) ส่งเสริมความร่วมมือในนโยบายการเงินและ เศรษฐกิจมหภาค ตลาดการเงิน และตลาดเงินทุนการประกันภัยและภาษีอากร การพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม กรอบความร่วมมือด้านกฎหมาย การพัฒนา ความร่วมมือด้านการเกษตร พลังงานการท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการยกระดับการศึกษาและการพัฒนาฝีมือ

4. ร่างพิมพ์เขียวการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint--AEC Blueprint) หรือร่างพิมพ์เขียวการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หมายถึง การกำหนดแผนงานภาพรวมรองรับการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเป็น ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ภายในปี ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) ทั้งนี้ AEC Blueprint ได้กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญ 4 ด้านหลัก คือ

4.1 การเป็นตลาดเดียวและฐานการผลิตร่วมกัน (single market and production base) โดยจะเกิดการเคลื่อนย้ายเสรีสินค้า บริการ การลงทุน แรงงานฝีมือ และเงินทุน อย่างเสรีมากขึ้น

4.2 การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียน (highly competitive economic region) เช่น กรอบนโยบายการแข่งขันของอาเซียน สิทธิ ในทรัพย์สินทางปัญญา นโยบายภาษี และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (การขนส่งและ เทคโนโลยี-สารสนเทศ) เป็นต้น

4.3 การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค (region of equitable economic development) สนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมและโครงการต่าง ๆ ภายใต้กรอบการริเริ่มการรวมกลุ่มของอาเซียน (IAI) เป็นต้น

4.4 การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก (Fully integrated region into the global economy) เน้นการปรับประสานนโยบายเศรษฐกิจของอาเซียนกับประเทศภายนอกภูมิภาค เช่น การจัดทำเขตการค้าเสรี และการสร้างเครือข่ายด้านการผลิตและจำหน่าย เป็นต้น

5. เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area--AFTA) หมายถึง เขตการค้าเสรีอาเซียนหรืออาฟตา ซึ่งสมาชิกอาเซียนร่วมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อเปิดเสรีทางการค้าระหว่างกัน โดยการขจัดอุปสรรคทั้งที่เป็นมาตรการภาษีและมาตรการที่มีใช้ภาษีเพื่อมุ่งให้การค้าระหว่างกันขยายตัว ปัจจุบันอัตราภาษีภายใต้อาฟตาของประเทศสมาชิกอาเซียนเดิม 6 ประเทศ สำหรับสมาชิกใหม่ซึ่งเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนช้ากว่า จึงมีกำหนดการลดภาษีให้เหลือร้อยละ 0-5 ช้ากว่า

6. กฎบัตรอาเซียน (ASEAN charter) หมายถึง กระบวนการปฏิรูปอาเซียนเพื่อแก้ไขปัญหาสภาพนิติบุคคลและจัดโครงสร้างองค์กรเพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน โดยมุ่งเน้นการสร้างนิติฐานะ (legal status) ของอาเซียนในเวทีระหว่างประเทศเป็นเสมือนธรรมนูญของอาเซียนที่จะวางกรอบทางกฎหมาย และโครงสร้างองค์กรรวมทั้งส่งเสริมเอกภาพในการรวมตัวกันของประเทศสมาชิก ซึ่งเป็นก้าวสำคัญในการยกระดับการรวมตัวของสมาชิกไปสู่การจัดตั้งประชาคมอาเซียน ในปี ค.ศ. 2015

7. วิสัยทัศน์อาเซียน ค.ศ. 2020 (ASEAN vision 2020) อาเซียนปี ค.ศ. 2020 (partnership in dynamic development) หมายถึง การกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ครอบคลุมทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศภายนอก ซึ่งประเทศไทยเป็นผู้ริเริ่มให้ผู้นำอาเซียนให้การรับรองเอกสารดังกล่าวในช่วงการประชุมสุดยอดอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการครั้งที่ 2 เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1997 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ในโอกาสครบรอบ 30 ปีการก่อตั้งอาเซียน ทั้งนี้ อาเซียนได้จัดทำแผนปฏิบัติการสำหรับวิสัยทัศน์อาเซียน ค.ศ. 2020 (Hanoi Plan of Action to Implement the ASEAN Vision 2020--HPA) ในระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 6 เมื่อธันวาคม พ.ศ. 2541

8. หลักการ ASEAN-X หมายถึง หลักการในการดำเนินการตามพันธกรณีความตกลงโครงการความร่วมมือของอาเซียน (implementation) ที่กำหนดให้สมาชิกอาเซียนที่มีความพร้อมสามารถเริ่มปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงโครงการก่อนได้ทันทีโดยไม่จำเป็นต้องดำเนินการพร้อมกันครบทั้ง 10 ประเทศ ตัวอย่างเช่น กรณีการเปิดตลาดภาคบริการที่เปิดโอกาสให้สมาชิกอาเซียนตั้งแต่ 2 ประเทศขึ้นไปที่มีความพร้อมจะเปิดตลาดให้แก่กันมากขึ้น สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องจำเป็นต้องขยายผลการเปิดตลาดนั้นให้แก่ประเทศอื่น แต่สามารถเปิดโอกาสให้ประเทศอื่นที่สนใจขอเจรจาเข้าร่วมได้ในภายหลัง

9. กรอบความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Services--AFAS) หรือกรอบความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน หมายถึง การขยายความร่วมมือด้านบริการและเปิดเสรีการค้าบริการระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนให้มากขึ้นกว่าการเปิดเสรีใน WTO ทั้งนี้ ผู้นำอาเซียนมีมติที่จะเปิดตลาดการค้าบริการทุกสาขาบริการจนบรรลุเป้าหมาย ภายในปี ค.ศ. 2015 โดยสมาชิกยังมีสิทธิในการกำกับดูแลการค้าบริการ โดยสามารถใช้กฎระเบียบที่ไม่เลือกปฏิบัติหรือกฎระเบียบที่ใช้บังคับกับทั้งคนต่างชาติและคนชาติตน

10. อัตราภาษีพิเศษ (common effective preferential tariff) หมายถึง อัตราภาษีพิเศษร่วมสำหรับเขตการค้าเสรีอาเซียน เป็นกลไกสำคัญสำหรับการลดอัตราภาษีสินค้าภายใต้อาฟตา ซึ่งมีเป้าหมายที่จะลดภาษีให้เหลือร้อยละ 0-5 ประเทศที่จะได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีตาม CEPT จากประเทศสมาชิกอื่น จะต้องลดอัตราภาษีสินค้านั้น ๆ ของตนลงให้เหลือร้อยละ 20 หรือต่ำกว่า

11. กลุ่มประเทศ CLMV หมายถึง กลุ่มประเทศกัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม โดยประเทศสมาชิกเดิมอาเซียน 6 ประเทศ ได้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแบบให้เปล่ากับประเทศสมาชิกใหม่ CLMV ซึ่งมีแผนการดำเนินงานใน 4 ด้าน ได้แก่ (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2550, หน้า 25-26)

11.1 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ (Information and Communication Technology--ICT)

11.2 ด้านการกระชับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ (regional economic integration)

11.3 ด้านการพัฒนาบุคลากร (Human Resource Development--HRD)

11.4 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) โครงการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นโครงการภายใต้ความริเริ่มของผู้นำอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration--IAI) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพให้แก่สมาชิกใหม่สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงอาเซียนในการเปิดเสรีการค้าการลงทุนและการอำนวยความสะดวกทางขนส่งสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

12. การบูรณาการทางเศรษฐกิจ (economic integration) การบูรณาการทางเศรษฐกิจหมายถึง การที่รัฐบาลประเทศตั้งแต่ 2 ประเทศขึ้นไป ตกลงนำระบบเศรษฐกิจของตนมาเชื่อมกัน เพื่อเสริมสร้างและรักษาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยการยกเลิกการเรียกเก็บภาษีศุลกากรและมาตรการอื่น ๆ ที่เป็นอุปสรรคทางการค้าให้แก่กันและกัน รวมทั้งอาจใช้นโยบายต่าง ๆ ร่วมกัน การบูรณาการเศรษฐกิจมีหลายรูปแบบ เช่น เขตการค้าเสรีสหภาพศุลกากร ตลาดร่วมและสหภาพเศรษฐกิจ เป็นต้น

13. ความร่วมมือส่วนภูมิภาค (regional cooperation) หมายถึง กิจกรรมของราชการที่ส่งเสริมการบูรณาการเศรษฐกิจส่วนภูมิภาค โดยการกำหนดกิจกรรมความร่วมมือและการสนองตอบต่อพัฒนาการที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาค กิจกรรมดังกล่าวนี้ ได้แก่ การเจรจาระหว่างรัฐ การแลกเปลี่ยนข้อมูล การจัดเตรียม จัดหางานส่วนรวมของภูมิภาคและการเสริมสร้างสถาบันส่วนภูมิภาค

14. การทำให้เป็นภูมิภาคเดียวกัน (regionalization) หมายถึง กระบวนการที่เสริมสร้างความร่วมมือของภูมิภาค การทำให้เป็นภูมิภาคเดียวกัน จึงหมายถึง การบูรณาการที่มีพลังตลาดเป็นตัวนำ ซึ่งชี้ให้โลกเห็นถึงพลังความแข็งแกร่งของภูมิภาค

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้มีความรู้และความเข้าใจถึงพัฒนาการของการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียนทางด้านการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ตลอดจนการดำเนินงานของการกำหนดและการเตรียมความพร้อมของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทางด้านการเมืองและความมั่นคงอาเซียนของประเทศไทย

2. ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบของปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (external environment) ทางประเด็นด้าน โอกาส (opportunities) และประเด็นด้านภัยคุกคาม (threats) จากอิทธิพลของประชากรการเมืองและความมั่นคงอาเซียนต่อประเทศไทย

3. ทำให้ทราบถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในของประเทศไทย (internal environment) ซึ่งเป็นจุดแข็ง (strengths) และจุดอ่อน (weaknesses) ของประเทศไทย

4. ทำให้สามารถกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย ให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมภายใต้อิทธิพลของประชากรการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political Security Communities--APSC) ทางผู้วิจัยได้มีการนำแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาใช้เพื่อเป็นแนวทางการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดความเป็นมาและการกำเนิดอาเซียน

- 1.1 วัตถุประสงค์ของอาเซียน
- 1.2 พัฒนาการของอาเซียน
- 1.3 หลักการพื้นฐานของความร่วมมืออาเซียน
- 1.4 กฎบัตรอาเซียน
- 1.5 กลไกการบริหารงานภายใต้กฎบัตรอาเซียน
- 1.6 การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
- 1.7 ความเชื่อมโยงระหว่างกันภายในอาเซียน

2. แนวคิดด้านองค์ประกอบ 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน

- 2.1 ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community--APSC)
- 2.2 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน(ASEAN Economic Community--AEC)
- 2.3 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community--ASCC)

3. แนวคิดด้านความสัมพันธ์ภายนอกของภูมิภาคอาเซียน

- 3.1 ความสัมพันธ์อาเซียน-สหรัฐอเมริกา
- 3.2 ความสัมพันธ์อาเซียน-สหพันธรัฐรัสเซีย
- 3.3 ความสัมพันธ์อาเซียน-สาธารณรัฐประชาชนจีน
- 3.4 ความสัมพันธ์อาเซียน-แคนาดา

- 3.5 ความสัมพันธ์อาเซียน-สหภาพยุโรป
 - 3.6 ความสัมพันธ์อาเซียน-สาธารณรัฐอินเดีย
 - 3.7 ความสัมพันธ์อาเซียน-สาธารณรัฐเกาหลี
 - 3.8 ความสัมพันธ์อาเซียน-เครือรัฐออสเตรเลีย
 - 3.9 ความสัมพันธ์อาเซียน-นิวซีแลนด์
 - 3.10 ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น
 - 3.11 กรอบความร่วมมืออาเซียน + 3 (สาธารณรัฐประชาชนจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี)
 - 3.12 ความสัมพันธ์อาเซียน-องค์การสหประชาชาติ
 - 4. แนวคิดการจัดการเชิงยุทธศาสตร์
 - 4.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก
 - 4.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน
 - 5. แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
 - 5.1 แนวคิดทฤษฎีด้านความมั่นคง
 - 5.2 แนวคิดทฤษฎีภูมิภาคและภูมิภาคนิยม
 - 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- รายละเอียดของแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

แนวคิดความเป็นมาและการกำเนิดอาเซียน

ความผันผวนของสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในยุคสงครามเย็น (พ.ศ. 2490 - พ.ศ. 2534) ซึ่งเป็นการต่อสู้ทางอุดมการณ์ระหว่างประเทศฝ่ายเสรีนิยม-ประชาธิปไตย โดยการนำของสหรัฐอเมริกา กับประเทศฝ่ายสังคมนิยม โดยการนำของสหภาพโซเวียต ส่งผลให้ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตระหนักถึงภาวะล่อแหลมต่อภัยอันตรายรอบด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ และการแทรกแซงทางการเมืองจากประเทศมหาอำนาจภายนอก

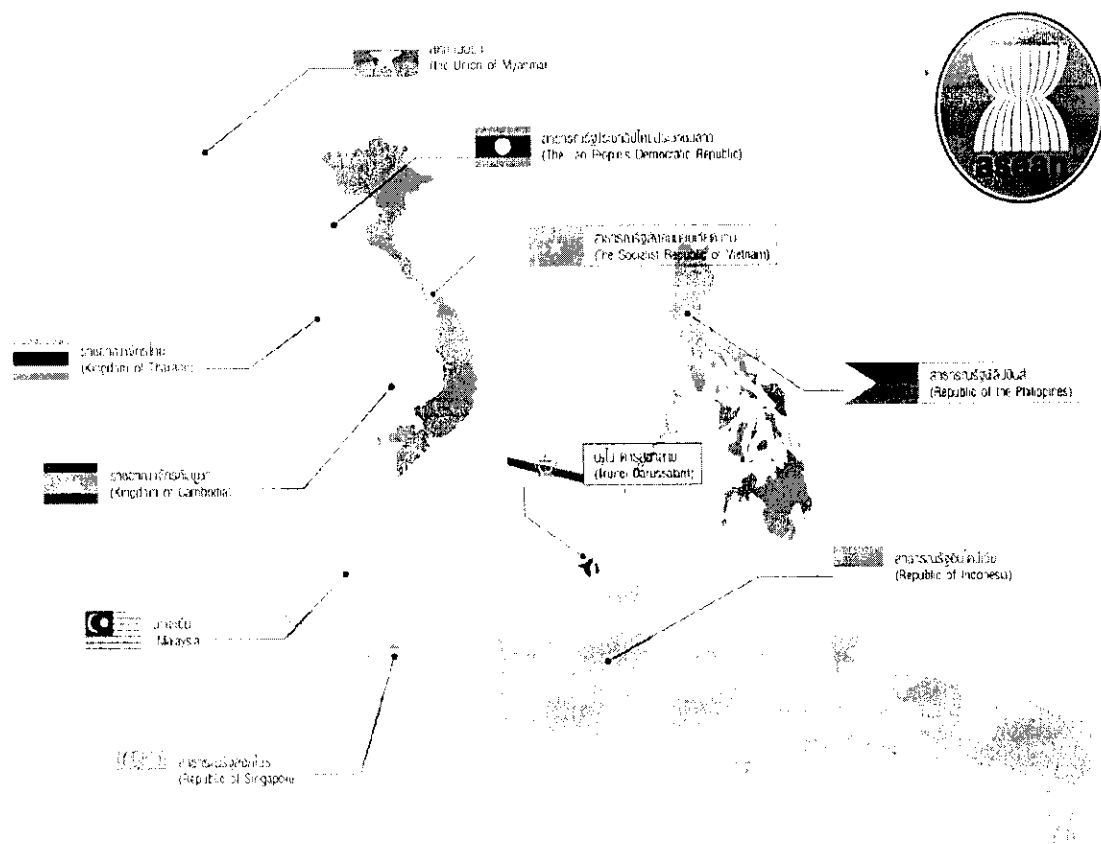
ภูมิภาค สภาวการณ์เช่นนี้ กระตุ้นให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หาทางออกโดยการรวมกลุ่มกันอีกครั้งเพื่อสร้างกลไกในระดับภูมิภาค คือ การก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations--ASEAN) ในปี พ.ศ. 2510 (ค.ศ. 1967) การร่วมกันก่อตั้งองค์การที่มั่นคงเป็นทั้งวิธีการและจุดรวมความร่วมมือระหว่างกันของประเทศสมาชิกอาเซียนและระหว่างอาเซียนกับประเทศภายนอกภูมิภาคในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าและสร้างฐานความมั่นคงแก่ภูมิภาค ซึ่งสะท้อนผลประโยชน์กลับสู่แต่ละประเทศโดยรวม อาเซียนจึงเปรียบเสมือนปราการที่ภาคีสมาชิกร่วมกันสร้างด้วยความพยายามที่ต้องการพึ่งตนเอง ประเทศไทยในฐานะประเทศผู้เป็นกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในสถานการณ์ต่าง ๆ ในขณะนั้นได้ริเริ่มเชิญผู้นำของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สหพันธรัฐมาเลเซีย และสาธารณรัฐสิงคโปร์ ประชุมพร้อมกัน ที่บางแสน จ. ชลบุรี เพื่อหารือในขั้นตอนสุดท้ายก่อนการลงนามเอกสารความร่วมมือต่าง ๆ ที่ประเทศไทยจัดเตรียมไว้ อันนำไปสู่การประกาศจัดตั้งอาเซียนขึ้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2510 (พินิจ สุวรรณชะฎ, 2540)

อาเซียนก่อตั้งจากปฏิญญาอาเซียน (ASEAN Declaration) หรือปฏิญญากรุงเทพ (The Bangkok Declaration) เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 ณ วังสราญรมย์ กรุงเทพฯ โดยสมาชิกผู้ก่อตั้งมีทั้งหมด 5 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ซึ่งผู้แทนประกอบด้วย นายอาดัม มาลิก (Adam Malik) จากอินโดนีเซีย นายตุน อับดุล ราชัก บิน ฮุสเซน (Tun Abdul Razak bin Hussein) จากมาเลเซีย นายนาซิโซ รามอส (Narciso Ramos) จากฟิลิปปินส์ นายเอส ราชารัตนัม (S. Rajaratnam) จากสิงคโปร์ และ พันเอก (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ จากไทย ต่อมาบรูไนดารุสซาลามได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนในปี พ.ศ. 2527 สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปี พ.ศ. 2538 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เข้าเป็นสมาชิกพร้อมกันในปี พ.ศ. 2540 และราชอาณาจักรกัมพูชาในปี พ.ศ. 2542 (กรมอาเซียน, 2552) สำหรับสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต (ติมอร์ตะวันออก) ซึ่งเป็นประเทศเกิดใหม่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ได้รับเอกราชจากประเทศอินโดนีเซียเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2545) ปัจจุบันอยู่ในสถานะผู้สังเกตการณ์ของอาเซียน และอยู่ในระหว่างการเจรจาเข้าเป็นสมาชิกประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกอาเซียน ประกอบด้วย ประเทศต่าง ๆ ที่มีความเป็นเอกลักษณ์

เฉพาะตัว แต่ละประเทศต่างมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และลักษณะทางภูมิศาสตร์ พื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง ระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน เมื่อก่อตั้งอาเซียน แล้วต่างก็ประสงค์ให้อาเซียนเป็นองค์การที่มีความยืดหยุ่นและประนีประนอมโดยคำนึงถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิเสมอภาคของสมาชิก เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกภาคีได้มีส่วนร่วมในการเจรจา และเห็นพ้องร่วมกันเพื่อความเสมอภาคของผลประโยชน์และผลกระทบ

ดังนั้น พัฒนาการของอาเซียนจึงมีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไปทั้งในเรื่องโครงสร้าง องค์การและอำนาจหน้าที่การดำเนินงานสัมพันธภาพในกลุ่มนั้น ประเทศสมาชิกอาเซียน ดำเนินความร่วมมือด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยผูกพันตามผลของสนธิสัญญา และความตกลงของอาเซียนที่สร้างขึ้นสำหรับการดำเนินงานสัมพันธภาพนอก อาเซียน ได้กำหนดกลไกการประชุมในลักษณะคู่เจรจา (dialogue partner) และมีการกำหนด ความสัมพันธ์ต่าง ๆ โดยอาเซียนจำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ลักษณะหนึ่ง และความสัมพันธ์ทางด้านการเมืองอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันนี้ อาเซียน มีบทบาทในเวทีการเมืองระหว่างประเทศมากขึ้น และประสบความสำเร็จพอสมควร แม้ว่าอาเซียนจะมีลักษณะการดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไปก็ตาม

ตั้งทางภูมิศาสตร์และธงประจำชาติของประเทศสมาชิกอาเซียน ดังแสดงในภาพ 2

ภาพ 2 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และธงประจำชาติของประเทศสมาชิกอาเซียน

ที่มา. จาก *Sharing Growth and Prosperity: Strategy and Action plan for the Great Mekong Subregion Southern Economic Corridor* (p. 10), by Asian Development Bank, 2010, Mandaluyoun City, Philippines: Author.

วัตถุประสงค์ของอาเซียน

ปฏิญญากรุงเทพ ซึ่งเป็นเอกสารในการก่อตั้งอาเซียน ได้ระบุเป้าหมายและจุดประสงค์ของอาเซียนไว้ ดังนี้ (กรมอาเซียน, 2552)

1. เพื่อเร่งรัดความเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าของสังคมและการพัฒนาทางวัฒนธรรมของภูมิภาค

2. เพื่อส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาค เคารพในความยุติธรรมและหลักแห่งนิติธรรมในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ยึดมั่นกฎบัตรสหประชาชาติ
3. เพื่อส่งเสริมความร่วมมืออย่างจริงจังในเรื่องที่มีผลประโยชน์ร่วมกันในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และการบริหาร
4. เพื่อร่วมมือกันในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการขยายการค้าระหว่างกัน การปรับปรุงระบบการขนส่งและคมนาคม
5. เพื่อส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
6. เพื่อสร้างไว้ซึ่งความร่วมมือที่มีประโยชน์กับองค์การระหว่างประเทศและองค์การส่วนภูมิภาค

พัฒนาการของอาเซียน

การดำเนินงานความร่วมมือของอาเซียนแบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ (ทวิศักดิ์ ตั้งปฐมวงศ์, 2552)

ระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2510-2520 ช่วง 10 ปีแรกของการก่อตั้งอาเซียนเป็นช่วงการปรับเปลี่ยนทัศนคติเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันที่เคยมีมาก่อน ในภูมิภาคความร่วมมือในช่วงนี้จึงเป็นด้านการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

ระยะที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ. 2520-2530 เป็นช่วงของการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ มีการก่อตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area--AFTA) และการสถาปนาความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา จึงเป็นช่วงการขยายสาขาความร่วมมือเพื่อรับปัญหาใหม่ ๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านโรคเอดส์ เป็นต้น

ระยะที่ 3 ระหว่างปี พ.ศ. 2530-2540 เป็นช่วงที่อาเซียนได้ขยายสมาชิกภาพจนครบ 10 ประเทศ และเป็นช่วงที่ภูมิภาคประสบวิกฤตการณ์ทางการเงินและเศรษฐกิจรวมทั้งเกิดกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้น อาเซียนจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์อาเซียน ค.ศ. 2020 (พ.ศ. 2563) และจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินการตามวิสัยทัศน์ และรณรงค์ให้อาเซียนตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือกันมากขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายว่าภายในปี พ.ศ. 2563 อาเซียนจำเป็นต้องมีลักษณะ ดังนี้ (1) วงสมานฉันท์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (a concert of Southeast Asian nations) (2) หุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาอย่างมีพลวัต (a partnership

in dynamic development) (3) มุ่งปฏิสัมพันธ์กับประเทศภายนอก (an outward-looking ASEAN) และ (4) ชุมชนแห่งสังคมที่เอื้ออาทร (a community of caring societies)

ระยะที่ 4 พ.ศ. 2540 - ปัจจุบัน เป็นช่วงของการปรับปรุงองค์การให้มีการรวมกลุ่มกันในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น ให้ดำรงอยู่ได้ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในบริบทการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในภูมิภาคและโลก ในการนี้ ได้มีการประกาศใช้กฎบัตรอาเซียนเพื่อเป็นกรอบกฎหมายในการดำเนินงานของอาเซียน และมีการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community--AC) ซึ่งประกอบด้วย ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political--AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community--ASCC) ให้เป็นผลสำเร็จได้ในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015)

หลักการพื้นฐานของความร่วมมืออาเซียน

ประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ยอมรับในการปฏิบัติตามหลักการพื้นฐานในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกัน อันปรากฏอยู่ในสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia--TAC) ซึ่งได้กำหนดหลักการพื้นฐานเป็นแนวทาง ดังนี้ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

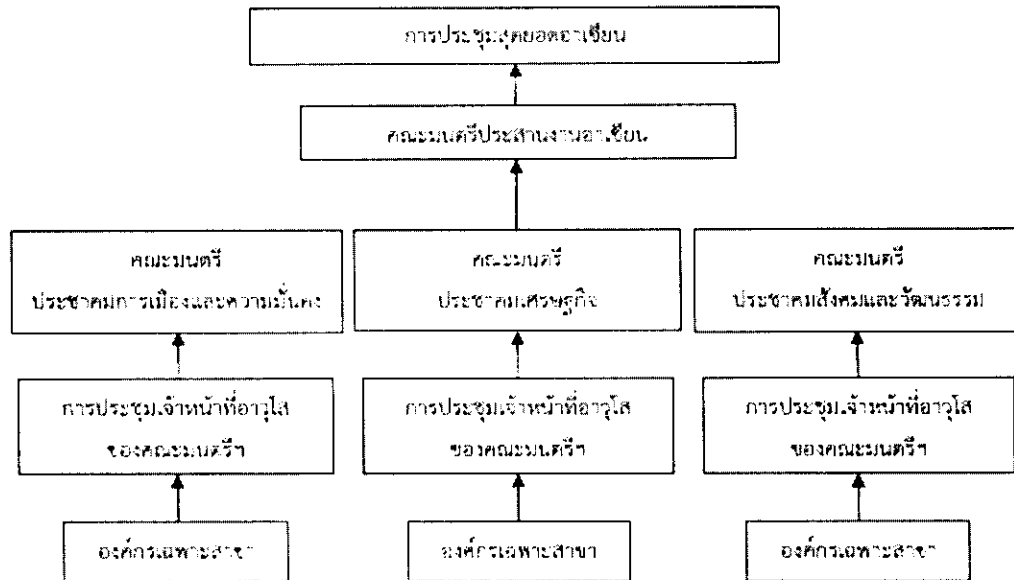
1. การเคารพซึ่งกันและกันในเอกราช อธิปไตย ความเท่าเทียม บูรณภาพแห่งดินแดน และเอกลักษณ์ประจำชาติของทุกชาติ
2. สิทธิของทุกรัฐในการดำรงอยู่โดยปราศจากการแทรกแซง การโค่นล้ม อธิปไตยหรือการบีบบังคับจากภายนอก
3. หลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน
4. ระวังความแตกต่างหรือข้อพิพาทโดยสันติวิธี
5. การไม่ใช้การขู่บังคับ หรือการใช้กำลัง
6. ความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างประเทศสมาชิก

กฎบัตรอาเซียน

แม้ว่าอาเซียนได้จัดตั้งขึ้นมานานกว่า 40 ปี และมีการจัดทำเอกสารความตกลงกันหลายฉบับ แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมา ความร่วมมือส่วนใหญ่ของอาเซียนเป็นรูปแบบของความตกลงกันอย่างไม่เป็นทางการ และมักใช้ความสัมพันธ์เชิงบุคคลขับเคลื่อน เช่น ความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำประเทศเดือนธันวาคม พ.ศ. 2540 ผู้นำอาเซียนได้รับรองเอกสาร “วิสัยทัศน์อาเซียน 2020” ซึ่งกำหนดเป้าหมายหลัก 4 ประการ เพื่อมุ่งพัฒนาอาเซียนไปสู่ประชาคมอาเซียนให้เป็นผลสำเร็จภายในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) ซึ่งต่อมาผู้นำอาเซียนให้เร่งรัดการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนให้เร็วขึ้นอีก 5 ปี คือ ภายในปี พ.ศ. 2558 เนื่องจากกระแสโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นที่อาเซียนต้องปรับตัวให้สามารถคงบทบาทนำในการดำเนินความสัมพันธ์ในภูมิภาคและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริงในการสร้างประชาคมอาเซียนภายใต้ 3 เสาหลักนั้น จำเป็นต้องจัดโครงสร้างองค์กรของอาเซียนเพื่อรองรับภารกิจและพันธกิจ รวมทั้งแปลงสภาพอาเซียนจากองค์กรที่มีการร่วมมือกันแบบหลวม ๆ ให้เป็นนิติบุคคล ดังนั้น จึงต้องมีการร่างกรอบกฎหมาย หรือ “กฎบัตรอาเซียน” เพื่อเป็นธรรมนูญของประเทศอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นหนึ่งเดียวกันดังปรากฏตามคำขวัญที่ว่า “สิบชาติหนึ่งอาเซียน” (Ten Nations, One Community) (กรมประชาสัมพันธ์, 2554) กฎบัตรอาเซียนซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) ได้บัญญัติให้ดินแดนแก่อาเซียน และเป็นกรอบการดำเนินการตามกฎหมายสำหรับประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการให้แก่อาเซียน และเป็นพื้นฐานในการสร้างประชาคมอาเซียนที่มีกฎเกณฑ์กติกาที่ชัดเจนและมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (people centered ASEAN) (กรมอาเซียน, กลุ่มงานนโยบาย, 2555)

นอกจากนี้ ลักษณะเด่นของกฎบัตรอาเซียนจะมีถ้อยคำที่ให้ความได้กว้างขวาง ยึดหยุ่นทั้งในเชิงเป้าหมายและผลของการดำเนินการ อาเซียนมีวัฒนธรรมการตัดสินใจ เช่นนี้ คือ มีช่องให้ขยับขยายได้ ติความได้ มีช่องให้ไม่พลาดโอกาส ขณะเดียวกัน ก็มีช่องที่เปิดไว้ ไม่ให้เซยและล่าสมัย (ทวิศักดิ์ ตั้งปฐมวงศ์, 2552)

โครงสร้างอาเซียนภายใต้กฎบัตรอาเซียน รายละเอียดดังแสดงในภาพ 3

ภาพ 3 โครงสร้างอาเซียนภายใต้กฎบัตรอาเซียน

ที่มา. จาก ประชาคมอาเซียน (ASEAN community), โดย กระทรวงการต่างประเทศ, 2554, ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2559, จาก <http://www.mfa.go.th/ascan/contents/files/organize-document-1808.pdf>

กลไกการบริหารงานภายใต้กฎบัตรอาเซียน

กลไกการบริหารงานภายใต้กฎบัตรอาเซียน มีดังนี้ (กรมประชาสัมพันธ์, 2554)

1. ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN summit) เป็นองค์กรสูงสุดในการกำหนดนโยบาย และมีการประชุมปีละ 2 ครั้ง โดยมีหน้าที่
 - 1.1 ให้แนวนโยบายและตัดสินใจเรื่องสำคัญ ๆ
 - 1.2 สั่งการให้มีการประชุมระดับรัฐมนตรีเป็นการเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเสาหลักต่าง ๆ มากกว่า 1 เสา
 - 1.3 ดำเนินการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินที่กระทบต่ออาเซียน
 - 1.4 ตัดสินข้อพิพาทระหว่างรัฐสมาชิก กรณีที่ไม่อาจหาข้อยุติในข้อขัดแย้งได้ หรือมีการไม่ปฏิบัติตามคำตัดสินของกลไกระงับข้อพิพาท

1.5 ตั้งหรือยุบองค์กรภายในอาเซียน

1.6 แต่งตั้งเลขาธิการอาเซียน

2. คณะมนตรีประสานงานอาเซียน (ASEAN coordinating council) ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยทำหน้าที่ เตรียมการประชุมสุดยอดอาเซียน ประสานงานระหว่าง 3 เสาหลัก เพื่อความเป็นบูรณาการ ในการดำเนินงานของอาเซียน และแต่งตั้งรองเลขาธิการอาเซียน

3. คณะมนตรีประชาคมอาเซียน (ASEAN community council) สำหรับ 3 เสาหลัก ของประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย ผู้แทนที่แต่ละประเทศสมาชิกแต่งตั้งเพื่อทำหน้าที่ ประสานงานและติดตามการดำเนินงานตามแนวนโยบายของผู้นำทั้งในเรื่องที่อยู่ภายใต้ เสาหลักของตน และเรื่องที่เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลายเสาหลัก และเสนอรายงาน และข้อเสนอแนะในเรื่องที่อยู่ภายใต้การดูแลของตนต่อผู้นำ

4. องค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา (ASEAN sectoral ministerial bodies) จัดตั้งโดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน มีหน้าที่หลัก คือ

4.1 ดำเนินการตามอาณัติที่มีอยู่แล้ว

4.2 นำความตกลงและมติของผู้นำไปปฏิบัติ

4.3 เสริมสร้างความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการสร้างประชาคมอาเซียน

4.4 เสนอรายงานและข้อเสนอแนะต่อคณะมนตรีประชาคมอาเซียนที่เหมาะสม

4.5 สามารถมีเจ้าหน้าที่อาวุโส หรือองค์กรย่อยเพื่อสนับสนุนการทำงานได้

5. สำนักเลขาธิการอาเซียน (ASEAN secretariat) อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของ เลขาธิการอาเซียน (secretary general of ASEAN) ซึ่งมีวาระการดำรงตำแหน่ง 5 ปี และ ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว ภายใต้กฎบัตรอาเซียนเลขาธิการอาเซียนมีบทบาทมากขึ้น โดยนอกจากจะเป็นหัวหน้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของอาเซียนแล้ว เลขาธิการอาเซียนจะมี บทบาทในการติดตามการปฏิบัติตามคำตัดสินของกลไกระงับข้อพิพาทและรายงานตรง ต่อผู้นำอาเซียน และสนับสนุนการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของอาเซียนกับภาคประชา- สังคม ทั้งนี้ ให้มีรองเลขาธิการอาเซียน (Deputy Secretary General) 4 คน โดย 2 คน จะมาจากการหมุนเวียนตามลำดับตัวอักษรประเทศ มีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี โดยดำรงตำแหน่ง ได้เพียงวาระเดียว และอีก 2 คน มาจากการคัดเลือกตามความสามารถมีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี และอาจได้รับการต่ออายุได้อีก 1 วาระ

6. คณะผู้แทนถาวรประจำอาเซียน (Committee of Permanent Representatives to ASEAN) ที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย โดยประเทศสมาชิกจะแต่งตั้งผู้แทนระดับเอกอัครราชทูตเพื่อทำหน้าที่เป็นคณะผู้แทนถาวรประจำอาเซียนที่กรุงจาการ์ตา ซึ่งเป็นคนละคนกับเอกอัครราชทูตประจำกรุงจาการ์ตา โดยคณะผู้แทนถาวรประจำอาเซียนจะมีบทบาทสำคัญ 2 ด้าน ได้แก่ การเป็นผู้แทนของประเทศสมาชิกและการเป็นผู้แทนของอาเซียน ซึ่งจะเป็นเรื่องการสนับสนุนคณะมนตรีประชาคมอาเซียน และองค์กรความร่วมมือเฉพาะด้านต่าง ๆ การประสานงานกับสำนักเลขาธิการอาเซียน เลขาธิการอาเซียน และสำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติของแต่ละประเทศสมาชิก และการส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา

7. สำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติ (ASEAN National Secretariat) จัดตั้งโดยประเทศสมาชิกแต่ละประเทศ เพื่อเป็นหน่วยประสานงานและสนับสนุนภารกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนภายในประเทศนั้น รวมทั้งการเตรียมการประชุมต่าง ๆ ของอาเซียน ตลอดจนเป็นศูนย์กลางเก็บรักษาข้อมูลเกี่ยวกับอาเซียนด้วย

8. องค์กรสิทธิมนุษยชนของอาเซียน (ASEAN Human Rights Body--AHRB) ทั้งนี้ได้มีจัดตั้งคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights--AICHR) เป็นองค์กรสิทธิมนุษยชนของอาเซียนอย่างเป็นทางการ ซึ่งคณะกรรมการฯ ที่จัดตั้งขึ้น ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอาเซียนโดยรวม

9. มูลนิธิอาเซียน (ASEAN foundation) มีหน้าที่สนับสนุนเลขาธิการอาเซียน และประสานงานกับองค์กรอื่น ๆ ของอาเซียน ในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ ของอาเซียน

การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

กระทรวงการต่างประเทศ (2554) อธิบายถึงการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนไว้ดังนี้

ประชาคมอาเซียนเป็นเป้าหมายของการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองและขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระหว่างประเทศในทุกด้าน รวมถึงความสามารถในการรับมือกับปัญหาใหม่ ๆ ระดับโลกที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาค เช่น ภาวะโลกร้อน การก่อการร้าย หรืออาจกล่าวได้ว่า การเป็นประชาคมอาเซียน คือ การทำให้ประเทศสมาชิกรวมเป็นครอบครัวเดียวกัน มีความแข็งแกร่งและมีภูมิคุ้มกันที่ดี สมาชิกในครอบครัวมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ปลอดภัย และสามารถทำมาค้าขายได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น แรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ผู้นำประเทศสมาชิกอเซียนตกลงจัดตั้งประชาคมอาเซียนซึ่งถือเป็นการปรับปรุงและวางรากฐานของพัฒนาของอาเซียนครั้งใหญ่ คือ สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้อาเซียนต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ เช่น โรคระบาด อาชญากรรมข้ามชาติ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาสิ่งแวดล้อมภาวะโลกร้อน และความเสี่ยงที่อาจเกิดจากการไม่สามารถแข่งขันทางเศรษฐกิจกับประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศจีนและประเทศอินเดียได้ เพราะประเทศเหล่านี้มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดดประชาคมอาเซียนถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 9 ที่เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำอาเซียนได้ร่วมลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord) เพื่อเห็นชอบให้จัดตั้งประชาคมอาเซียน ภายในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนต่อมาในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 12 ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2550 ที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนได้ตกลงให้มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้แล้วเสร็จเร็วขึ้นภายในปี พ.ศ. 2558 (กรมประชาสัมพันธ์, 2554)

ทั้งนี้ ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 10 วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ณ กรุงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ผู้นำอาเซียนได้รับรองและลงนามเอกสารสำคัญที่จะวางกรอบความร่วมมือเพื่อบรรลุการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ได้แก่ แผนปฏิบัติการของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน กรอบความตกลงว่าด้วยสินค้าสำคัญซึ่งจะช่วยเร่งรัดความร่วมมือด้านสินค้าและบริการ 11 สาขา ภายในปี พ.ศ. 2553 และแผนปฏิบัติการประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนนอกจากนี้ ผู้นำอาเซียนยังได้รับรองแผนปฏิบัติ-

การเวียงจันทน์ (Vientiane Action Program--VAP) ซึ่งเป็นแผนดำเนินการความร่วมมือในช่วงปี พ.ศ. 2547-2553 โดยได้กำหนดแนวคิดหลักของแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ไว้ว่า “Towards shared prosperity destiny in an integrated, peaceful and caring ASEAN Community” แผนปฏิบัติการเวียงจันทน์จึงเท่ากับเป็นการจัดลำดับความสำคัญของแผนงานและโครงการของประชาคมอาเซียนที่จะเร่งปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดหลักดังกล่าว พร้อมกันนี้ที่ประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 10 ยังเห็นชอบให้จัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาอาเซียน (ASEAN Development Fund) โดยแปลงจากกองทุนอาเซียนเดิมเพื่อนำมาเป็นแหล่งเงินทุนเพื่อดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ อันเป็นการส่งเสริมการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน และเป็นกองทุนที่สามารถระดมการสนับสนุนทั้งจากประเทศคู่เจรจาและแหล่งทุนอื่น ๆ ทั้งนี้ได้มีการลงนามความตกลงจัดตั้งกองทุนดังกล่าวในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนครั้งที่ 38 ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2548 สำหรับจุดเริ่มต้นที่เป็นรูปธรรมที่นำไปสู่การสร้างประชาคมอาเซียนเกิดขึ้นในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 14 ระหว่างวันที่ 27 กุมภาพันธ์ - 1 มีนาคม พ.ศ. 2552 อำเภอะฮ์ฮัวหิณ ประเทศไทย ผู้นำอาเซียนได้รับรองปฏิญญาอะฮ์ฮัวหิณว่าด้วยแผนงานสำหรับการจัดตั้งประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของการจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2558 โดยมีกฎบัตรอาเซียนรองรับการจัดตั้งประชาคมอาเซียน

ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่อย่างสันติสุข แก้ไขปัญหาภายในภูมิภาคโดยสันติวิธีและยึดมั่นในหลักความมั่นคงรอบด้าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ประชาคมความมั่นคงอาเซียนจะ (1) ใช้เอกสารทางการเมืองและกลไกของอาเซียนที่มีอยู่แล้วในการเพิ่มศักยภาพในการแก้ไขปัญหา ข้อพิพาทภายในภูมิภาค รวมทั้งการต่อต้านการก่อการร้าย การลักลอบค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ อาชญากรรมข้ามชาติอื่น ๆ และการขจัดอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูง ริเริ่มกลไกใหม่ ๆ ในการ (2) เสริมสร้างความมั่นคง และกำหนดรูปแบบใหม่สำหรับความร่วมมือในด้านนี้ ซึ่งรวมไปถึงการกำหนดมาตรฐานการป้องกันการเกิดข้อพิพาท การแก้ไขข้อพิพาทและการส่งเสริมสันติภาพภายหลังจากการเกิดข้อพิพาท และ (3) ส่งเสริม

ความร่วมมือด้านความมั่นคงทางทะเล ทั้งนี้ความร่วมมือข้างต้นจะไม่กระทบต่อนโยบายต่างประเทศและความร่วมมือทางทหารของประเทศสมาชิกกับประเทศนอกภูมิภาค

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กำหนดวัตถุประสงค์ตามวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 ที่จะให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆ ได้ โดย (1) มุ่งให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า การบริการ การลงทุน เงินทุน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม ภายในปี พ.ศ. 2563 (2) มุ่งที่จะจัดตั้งให้อาเซียนเป็นตลาดเดียวและเป็นฐานการผลิต โดยจะริเริ่มกลไกและมาตรการใหม่ ๆ ในการปฏิบัติตามข้อริเริ่มทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว (3) ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และ เวียดนาม หรือ CLMV) เพื่อลดช่องว่างของระดับการพัฒนา และช่วยให้ประเทศเหล่านี้เข้าร่วมในกระบวนการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียน (4) ส่งเสริมความร่วมมือในนโยบายการเงินและเศรษฐกิจมหภาค ตลาดการเงิน และตลาดเงินทุน การประกันภัยและภาษีอากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม กรอบความร่วมมือด้านกฎหมาย การพัฒนาความร่วมมือด้านการเกษตร พลังงานการท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการยกระดับการศึกษาและการพัฒนาฝีมือ

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร ประชากรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน และมีความมั่นคงทางสังคม (social security) โดยเน้นการส่งเสริมความร่วมมือในด้านต่าง ๆ อาทิ (1) การพัฒนาสังคมโดยการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาสและผู้ที่ยากจนในถิ่นทุรกันดาร และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม (2) การพัฒนาการฝึกอบรม การศึกษาระดับพื้นฐานและสูงกว่า การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสร้างงาน และการคุ้มครองทางสังคม (3) การส่งเสริมความร่วมมือในด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ เช่น โรคเอดส์ และโรคทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรง (4) การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และ (5) การส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเขียน นักคิดและศิลปินในภูมิภาค

ความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน

อาเซียนมีพันธกรณีในการสร้างประชาคมในปี พ.ศ. 2558 และเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นี้การเป็นประชาคมที่เชื่อมโยงกันอย่างเพิ่มพูนจึงมีความจำเป็น เพราะภูมิภาคอาเซียนที่เชื่อมโยงกันตั้งแต่เครือข่ายการคมนาคมไปจนถึงประชาชน จะนำไปสู่ภูมิภาคที่แข่งขันได้ และมีความยืดหยุ่นสูงทำให้ประชากร สินค้า บริการ และทุน เชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสันติภาพและความรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่องแก่ประชาชนอาเซียน ทั้งหมดนี้จึงเป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับกฎบัตรอาเซียน ดังนั้น แผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (master plan on ASEAN connectivity) จึงเกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนในการก้าวไปสู่วิสัยทัศน์นี้ (กรมอาเซียน, กองอาเซียน 3, 2554)

การจัดทำแผนแม่บทฯ มีที่มาจากการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 15 ณ อำเภอชะอำ หัวหิน ประเทศไทย เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2552 โดยผู้นำอาเซียนได้เห็นชอบกับข้อเสนอของไทยเกี่ยวกับแนวคิดความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน และได้ออกแถลงการณ์ว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียนรวมทั้งได้จัดตั้งคณะทำงานระดับสูงว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (High Level Task Force on ASEAN Connectivity--HLTF-AC) เพื่อจัดทำแผนแม่บทฯ ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 17 ณ กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2553 ได้ให้การรับรองแผนแม่บทฯ เพื่อเป็นกรอบความร่วมมือในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกัน โดยความเชื่อมโยงดังกล่าวจะเน้นภายในอาเซียนเป็นเบื้องต้น และจะเป็นพื้นฐานการเชื่อมโยงไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ อาทิ เอเชียตะวันออก เอเชียใต้ แผนแม่บทฯ มีเจตนารมณ์ที่จะเร่งรัดการเชื่อมโยงประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศให้เป็นหนึ่งเดียว ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านกฎระเบียบ และด้านประชาชน โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อการสนับสนุนการสร้างประชาคมอาเซียนอย่างแท้จริงภายในปี พ.ศ. 2558 และให้อาเซียนเป็นศูนย์กลางของสถาปัตยกรรมภูมิภาค (regional architecture) มีรายละเอียด ดังนี้ (กรมอาเซียน, กองอาเซียน 3, 2555)

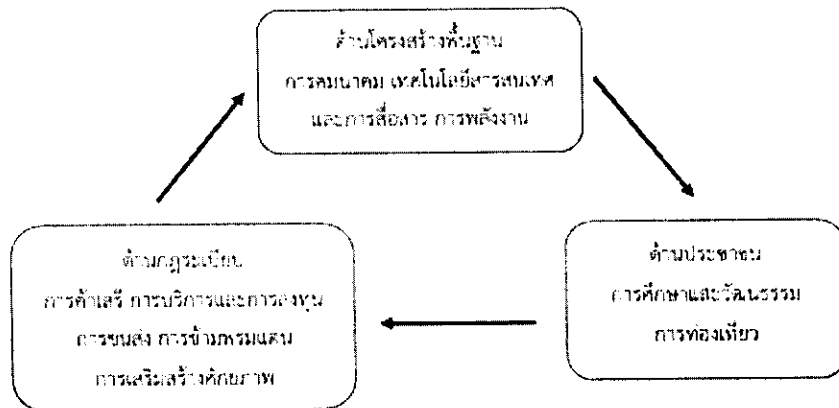
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในแผนแม่บทฯ ในการก่อสร้าง ถนน เส้นทางรถไฟ การขนส่งทางน้ำ การขนส่งทางอากาศ รวมทั้งการเชื่อมโยงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและด้านพลังงาน (โครงการท่อก๊าซและระบบสายส่งไฟฟ้าของอาเซียน) โดยมีคณะทำงานสาขาต่าง ๆ ของอาเซียน (ASEAN sectoral bodies)

เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบเวลาที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทฯ

2. ด้านกฎระเบียบ แผนแม่บทฯ จะมีส่วนในการเร่งรัดการดำเนินการตามความตกลงพิธีสารข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการข้ามแดนให้สะดวก รวดเร็ว โปร่งใส ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ และการลงทุน ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน ในขณะเดียวกัน ก็ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่จะเกิดจากอาชญากรรมข้ามชาติ แรงงานผิดกฎหมายการค้ามนุษย์และมลภาวะต่าง ๆ ที่ตามมาจากการเชื่อมโยง

3. ด้านประชาชน แผนแม่บทฯ จะช่วยส่งเสริมและอำนวยความสะดวกการไปมาหาสู่กันระหว่างประชาชน การเชื่อมโยงทางสังคม วัฒนธรรม และการสร้างความรู้สึกร่วมกันของความเป็นประชาคมอาเซียนที่เป็นอันหนึ่งอันหนึ่งเดียวกันมากขึ้น

องค์ประกอบหลักของความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน รายละเอียดดังแสดงในภาพ 4

ภาพ 4 องค์ประกอบหลักของความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน

ที่มา. จาก ประชาคมอาเซียน (ASEAN community), โดย กระทรวงการต่างประเทศ, 2554, ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2559, จาก <http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/organize-document-1808.pdf>

จากแผนแม่บทฯ ความเชื่อมโยงของอาเซียนผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ (ด้านโครงสร้างพื้นฐาน) การจัดระบบอย่างมีประสิทธิภาพ (ด้านกฎระเบียบ) และการเพิ่มอำนาจให้ประชาชน (ด้านประชาชน) จะต้องอาศัยการพัฒนายุทธศาสตร์และการลงทุนในการตอบสนองตามโครงการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิผล (กรมอาเซียน, กองอาเซียน 3, 2555)

นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยเป้าหมายของความเชื่อมโยงที่เป็นปัจจัยแวดล้อมในการที่จะก้าวสู่การเป็นประชาคม ได้แก่ (กรมอาเซียน, กองอาเซียน 3, 2555)

1. การรวมตัวและความร่วมมือของอาเซียนอย่างมีประสิทธิภาพ
2. การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในระดับโลก โดยการมีเครือข่ายของภูมิภาคที่เข้มแข็ง
3. การทำให้สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของประชากรอาเซียนดีขึ้นด้านกฎระเบียบการค้าเสรี การบริการและการลงทุน การขนส่ง การข้ามพรมแดน การเสริมสร้างศักยภาพด้านประชากร การศึกษา และวัฒนธรรม การท่องเที่ยว ด้านโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร การพลังงาน
4. การปรับปรุงกฎระเบียบและธรรมาภิบาลของอาเซียนให้สอดคล้องกับประชากร
5. การเชื่อมต่อกับศูนย์กลางทางเศรษฐกิจให้มากขึ้น ทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค
6. การส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงการลดช่องว่างของการพัฒนา

แนวคิดด้านองค์ประกอบ 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน

ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community--APSC)

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกเหนือจากการที่มีรัฐเอกราชใหม่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากแล้ว การที่ศูนย์อำนาจในระบบการเมืองโลกได้แปรเปลี่ยนจากระบบ 2 ขั้วอำนาจ (bipolarity) ที่มีสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตเป็นผู้กุมอำนาจและเผชิญหน้ากันอยู่ในลักษณะสงครามเย็น (cold war) ได้กลายมาเป็นระบบหลายขั้วอำนาจ (multipolarity) สถานะดังกล่าว

ได้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประเทศต่าง ๆ ภายในภูมิภาคได้เริ่มปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่แตกต่างกัน บางประเทศได้เข้าผูกพันกับประเทศมหาอำนาจภายนอก เช่น การเข้าร่วมในคณะกรรมการเศรษฐกิจสำหรับภาคพื้นเอเชียและตะวันออกไกล (Economic Committee for Asia and Far East--ECAFE) การเข้าเป็นสมาชิกของแผนการ โคลัมโบ (Columbo Plan) รวมทั้งการเข้าเป็นภาคีองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization--SEATO) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2493 เป็นต้น สำหรับบางประเทศซึ่งมีความภาคภูมิใจต่อเอกราชและอิสรภาพซึ่งตนพึงจะได้รับไม่ว่าจะด้วยวิธีการรุนแรงหรือสันติ หรือด้วยเหตุที่ระบบจักรวรรดินิยมเสื่อมลง ก็ได้หาวิธีการเสริมสร้างพลังต่อรองทางเศรษฐกิจและการเมืองกับประเทศมหาอำนาจภายนอกโดยได้ริเริ่มจัดตั้งกลุ่มประเทศในโลกที่สามขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2490 โดยใช้ชื่อว่า “ขบวนการกลุ่มประเทศเอเชีย-แอฟริกา” (AFRO ASIAN movement) ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นขบวนการกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement--NAM) อันเป็นขบวนการที่มีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งในวงการการเมืองระหว่างประเทศในปัจจุบันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ประเทศต่าง ๆ ก็ได้ตื่นตัวเกี่ยวกับเรื่องนี้ไม่น้อยไปกว่าประเทศในเขตภูมิภาคอื่น ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้นำในภูมิภาคนี้ต่างมีทัศนคติที่สอดคล้องกันในเรื่องการต่อต้านลัทธิจักรวรรดิในทุกรูปแบบ และมุ่งเน้นการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระ เพื่อใช้เป็นเกราะกำบังภัยคุกคามจากภายนอก อย่างไรก็ตาม บรรดาผู้นำทั้งหลายต่างตระหนักดีว่า การดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนั้น ไม่อาจกระทำได้โดยลำพัง ในขณะที่การกลับไปพึ่งพิงมหาอำนาจก็ยังเป็นสิ่งที่น่าหวาดระแวง ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้ประเทศต่าง ๆ พยายามแสวงหาช่องทางที่จะกระชับความร่วมมือกันเฉพาะภายในภูมิภาค เพื่อให้บังเกิดผลในการพัฒนาตนเองในแต่ละประเทศ ประกอบกับแนวความคิดเกี่ยวกับ “ภูมิภาคนิยม” ในยุคนั้นที่กำลังมีอิทธิพลและเติบโตขึ้นโดยลำดับ (พิชญ สุวรรณะชญ, 2540, หน้า 29)

ภายหลังจากที่ 5 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย สามารถฟื้นฟูอุปสรรคต่าง ๆ จนบรรลุผลในการก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of Southeast

Asian Nations--ASEAN) ขึ้นได้ในที่สุด เมื่อปี พ.ศ. 2510 แล้วนั้น ความเคลื่อนไหวและบทบาทของอาเซียนทั้งในด้านการเมืองเศรษฐกิจ และสังคมก็เพิ่มพูนขึ้นโดยลำดับ พัฒนาการของอาเซียนแต่ละขั้นตอนเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า อาเซียนเป็นองค์การระหว่างประเทศอีกองค์การหนึ่งซึ่งมีกิจกรรมด้านการเมืองอย่างต่อเนื่อง และได้รับการยอมรับจากนานาประเทศมากขึ้น พร้อมกันนั้นความสัมพันธ์ของประเทศต่าง ๆ ภายในอาเซียนก็ได้รับการกระชับขึ้นจนแน่นแฟ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ความพยายามร่วมกันที่จะให้ความร่วมมือส่วนภูมิภาคบรรลุผลตามเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้อย่างจริงจัง (พิชญ สุวรรณะชญ, 2540, หน้า 114)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าในเอกสารทางราชการของอาเซียนจะระบุว่าอาเซียนเป็นองค์การความร่วมมือระดับภูมิภาค ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม แต่สิ่งที่ได้รับการเน้นหนักเป็นพิเศษไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาในปฏิญญากรุงเทพฯ หรือทำที่ที่แสดงออกโดยผู้นำอาเซียนในยุคนั้น กลับกลายเป็นถ้อยความที่เกี่ยวกับสันติภาพ (peace) เสรีภาพ (freedom) เสถียรภาพ (stability) และความมั่นคง (security) ของภูมิภาค โดยเน้นเฉพาะภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงซึ่งเกิดจากการแทรกแซงจากภายนอกทุกรูปแบบ รวมทั้งระบุถึงปัญหาที่เกี่ยวกับฐานทัพต่างประเทศซึ่งยังตั้งอยู่ในประเทศสมาชิกบางประเทศ อันเป็นการชี้ให้เห็นว่า มูลเหตุจูงใจทางด้านการเมืองตลอดจนปัญหาที่เกี่ยวกับเสถียรภาพและความมั่นคงเป็นตัวแปรหลักที่มีอิทธิพลผลักดันให้ประเทศภาคีทั้ง 5 ประเทศตกลงใจร่วมกันที่จะก่อตั้งอาเซียนขึ้น ในการจัดตั้งกลไกเฉพาะเกี่ยวกับการพิจารณาปัญหาความมั่นคงในภูมิภาคนี้ อาเซียนได้เริ่มหารือกันอย่างจริงจังในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 4 ที่ประเทศสิงคโปร์ เมื่อปี พ.ศ. 2535 โดยที่ประชุมได้เสนอให้พัฒนากลไกของอาเซียนที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะการประชุมระหว่างอาเซียนกับคู่เจรจาภายหลังการประชุมระดับรัฐมนตรี (ASEAN Post-Ministerial Conference--PMC) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับจัดตั้งเวทีการหารือในประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคงต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างสันติภาพและเสถียรภาพของภูมิภาคตามเจตนารมณ์ของสหประชาชาติ (United Nations--UN) โดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นในการเสริมสร้างลักษณะนิสัยและแบบแผนทางพฤติกรรมแก่ประเทศที่เกี่ยวข้องให้เรียนรู้เกี่ยวกับการหารือร่วมกันอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา เพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงภัยต่าง ๆ

ที่อาจเกิดขึ้นจากผลของความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน อีกทั้งเพื่อสร้างสรรค์สภาวะแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อเสถียรภาพทางการเมืองและความมั่นคงของภูมิภาคในปี พ.ศ. 2537 ระหว่างการประชุมประจำปีของรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน จึงได้เกิด “การประชุมว่าด้วยการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก” (ASEAN Regional Forum--ARF) ขึ้นเป็นครั้งแรกที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2537 โดยได้รับความร่วมมือจาก 17 ประเทศในเอเชีย-แปซิฟิก ได้แก่ บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย เวียดนาม ลาว ปาปัวนิวกินี จีน รัสเซีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และอีก 1 กลุ่มประเทศ คือ สหภาพยุโรป ซึ่งในการประชุมครั้งแรกนี้ อาเซียนประสบความสำเร็จในการผลักดันให้ที่ประชุมรับรองหลักการต่าง ๆ ตามที่ระบุในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia--TAC) ให้เป็นแบบแผนการปฏิบัติและกลไกทางการทูตเพื่อสนับสนุนการทูตเชิงป้องกัน และความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง รวมทั้งเสริมสร้างความมั่นใจระหว่างสมาชิก ARF ภายหลังการประชุมครั้งแรก ARF ได้พัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง โดยได้เกิดการประชุมระดับต่าง ๆ ภายใต้กรอบของ ARF อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนั้น ประเทศต่าง ๆ ทั้งในและนอกเขตเอเชีย-แปซิฟิก (อินเดีย มองโกเลีย เกาหลีเหนือ พม่า สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส) ได้แสดงความสนใจและยื่นความจำนงค์ที่จะขอเข้าเป็นสมาชิก ARF ด้วย ส่วนในด้านเนื้อหาได้มีการขยายขอบเขตความร่วมมือในด้านการเมืองและความมั่นคงออกไปอย่างกว้างขวาง เช่น มีการหารือกันในหัวข้อเกี่ยวกับปฏิบัติการรักษาสันติภาพ ความร่วมมือในการค้นหาและกู้ภัย เป็นต้น (พิษณุ สุวรรณะชญ, 2540, หน้า 114)

นอกจากนี้ อาเซียนยังมีความพยายามเสมอมาที่จะสร้างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ แต่ความพยายามดังกล่าวของอาเซียนประสบอุปสรรคมากมายในช่วงสงครามเย็น เนื่องจากต้องเผชิญกับอิทธิพลและการคัดค้านของประเทศมหาอำนาจที่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งยังแข่งขันช่วงชิงความเป็นใหญ่อยู่ในภูมิภาค ในขณะนั้น ภายหลังการสิ้นสุดลงของสงครามเย็น สภาวะการณ์ระหว่างประเทศเป็นไปในลักษณะเอื้ออำนวยต่อเจตนารมณ์ของอาเซียนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกระแสการเมืองระหว่างประเทศที่คัดค้านการทดลอง ผลิต พัฒนา และการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ สำหรับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทุกประเทศต่างตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้อง

สร้างภูมิภาคให้เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์อย่างจริงจัง (พินิจ สุวรรณะชญ, 2540, หน้า 114-115)

ดังนั้น ในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 5 ที่กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2538 ผู้นำอาเซียนทั้ง 7 ประเทศ รวมทั้งนายกรัฐมนตรีของลาว กัมพูชา และพม่าได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty on Southeast Asia Nuclear Weapon-Free Zone--SEANWFZ) ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ การจัดตั้งเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งประกอบด้วย ดินแดนเขตเศรษฐกิจจำเพาะและไหล่ทวีปของทั้ง 10 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยภาคีสมาชิกมีพันธกรณีที่จะไม่พัฒนา ผลิต หรือครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ และจะไม่อนุญาตให้รัฐอื่นเข้ามาพัฒนา ผลิต หรือเก็บอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในดินแดนของตน ยกเว้นแต่เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการใช้พลังงานปรมาณูเพื่อสันติ ที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศสมาชิก นอกจากนี้ ยังตกลงจัดตั้งคณะกรรมการขึ้น ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสมาชิก เพื่อดูแลการปฏิบัติต่าง ๆ ให้เป็นไปตามสนธิสัญญา SEANWFZ รวมทั้งกำกับดูแลการแก้ไขกรณีพิพาทต่าง ๆ ระหว่างสมาชิก ด้วยการลงนามในสนธิสัญญา SEANWFZ ถือได้ว่าเป็นการประกาศเจตนารมณ์ทางการเมืองครั้งประวัติศาสตร์ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้ง 10 ประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของประชาคมระหว่างประเทศที่ต่อต้านการแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์

อย่างไรก็ดี วัตถุประสงค์ของอาเซียนจะบรรลุผลอย่างสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อได้รับความร่วมมือจากประเทศผู้ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ (สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย และจีน) ซึ่งอาเซียนได้รณรงค์ในเรื่องนี้ต่อไปอย่างแข็งขัน ประโยชน์สำคัญยิ่งที่อาเซียนได้รับความร่วมมือด้านการเมืองในระยะเวลาที่ผ่านมา คือ การที่อาเซียนสามารถสร้างธรรมเนียมปฏิบัติของตนเองเกี่ยวกับการแก้ไขข้อพิพาทระหว่างกันบนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ กล่าวคือ สมาชิกต่างรู้จักยับยั้งชั่งใจที่จะหลีกเลี่ยงการกระทำใด ๆ ที่เป็นการแทรกแซงกิจการภายในของเพื่อนสมาชิก แต่เมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างกันขึ้น สมาชิกก็หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าแต่หันมาแก้ไขปัญหาระหว่างกันด้วยการปรึกษาหารือโดยสันติวิธี การเคารพในเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกอย่างเคร่งครัด สมาชิกอาเซียนยังได้ประโยชน์จากความร่วมมือด้านการเมืองในลักษณะอื่น ๆ ด้วย อาทิ

การที่สมาชิกแต่ละประเทศพ้นจากการอยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง นอกจากนั้น อาเซียนยังได้กลายเป็นเวทีสำหรับประเทศสมาชิกในการแลกเปลี่ยนทัศนะและประสบการณ์ระหว่างกันโดยตรงไปตรงมาซึ่งยังผลให้เกิดการถกเถียงนโยบายของแต่ละประเทศอย่างรัดกุม ในขณะที่ลดความแตกต่างกันในเรื่องผลประโยชน์ลง ประการสุดท้าย ความใกล้ชิดกันระหว่างสมาชิกในอาเซียนทำให้สมาชิกแต่ละประเทศสามารถแสดงท่าทีต่อประเด็นทางการเมืองต่าง ๆ ได้อย่างเปิดเผย ก่อนที่จะสรุปเป็นท่าทีร่วมกันของอาเซียน ซึ่งมีผลเพิ่มน้ำหนักและอำนาจการต่อรองให้แก่ท่าทีร่วมดังกล่าวด้วย ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ความร่วมมือในด้านการเมืองและความมั่นคงของอาเซียนก่อนการก่อตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community--APSC) นั้น ต้องพิจารณาไปถึงภูมิหลังของอาเซียนในช่วงก่อนการก่อตั้งองค์การ ทั้งเรื่องนโยบายต่างประเทศและผลประโยชน์ของประเทศผู้ก่อตั้งทั้ง 5 ประเทศ ตลอดจนองค์การระดับภูมิภาคที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นในยุคก่อนหน้านั้น ได้แก่ องค์การ SEATO และสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

(Association of Southeast Asia--ASA) การจัดตั้งองค์การเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า การจัดตั้งอาเซียนเป็นผลมาจากความหวังร่วมกันของสมาชิกผู้ก่อตั้งที่จะอาศัยองค์การที่จัดตั้งขึ้นเป็นเครื่องกำประกันความมั่นคงของแต่ละประเทศ ภายใต้สภาวะการณ์ที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนั้นกำลังเป็นเวทีของความขัดแย้งด้านอุดมการณ์อย่างรุนแรงระหว่างมหาอำนาจ ซึ่งประเทศผู้ก่อตั้งอาเซียนเห็นว่าหนทางที่จะรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของแต่ละประเทศ คือ การสร้างภูมิภาคให้มีเสถียรภาพและพึ่งพาตนเองแทนการพึ่งพามหาอำนาจ ดังเช่นที่เคยเป็นมา ดังนั้น อาเซียนจึงได้อาศัยความล้มเหลวขององค์การที่จัดตั้งขึ้นก่อนหน้านี้เป็นอุทาหรณ์ในการกำหนดแนวทางความร่วมมือเพื่อป้องกันความล้มเหลว ตัวอย่างเช่น การจำกัดสมาชิกไว้เฉพาะประเทศภายในภูมิภาคเท่านั้น หรือการจัดโครงสร้างองค์การให้เป็นไปอย่างหลวม ๆ และยืดหยุ่น เป็นต้น ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้ช่วยเกื้อกูลและเปิดโอกาสให้อาเซียนถือกำเนิดขึ้นและสามารถพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง ส่วนเรื่องความร่วมมือในด้านการเมืองและความมั่นคงนั้น โดยเหตุที่อาเซียนก่อตั้งขึ้นด้วยมูลเหตุทางการเมืองเป็นสำคัญ แม้ว่าถ้อยคำที่ระบุในปฏิญญากรุงเทพฯ พ.ศ. 2510 อันเป็นเอกสารพื้นฐานในการก่อตั้งจะระบุถึงเรื่องผลประโยชน์และความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ในช่วงทศวรรษแรกอาเซียนจึงทุ่มเทเวลาและกำลังงานให้แก่การระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิก ทั้งนี้เพื่อให้

บรรลุถึงความไว้วางใจกัน ความพยายามในการระงับข้อพิพาทที่มีอยู่ในขณะนั้นได้พัฒนามาจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของอาเซียนในการแก้ไขข้อพิพาทโดยสันติวิธีแปรสภาพจากการเผชิญหน้าเพื่อเอาชนะซึ่งกันและกัน มาเป็นการปรึกษาหารือเพื่อคลี่คลายปัญหาเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ บทบาทของอาเซียนต่อปัญหาระหว่างประเทศอื่นๆ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของอาเซียนต่อการค้าประกันสันติภาพและเสถียรภาพของภูมิภาค อาทิ ปัญหาแก้มพูชาในช่วงปี พ.ศ. 2522 - พ.ศ. 2534 การให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลางกลาง การจัดการประชุม ARF และการประกาศให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น (พินธุสวัธรรณชฎ, 2540, หน้า 114-115)

การจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนมีพัฒนาการจากความร่วมมืออันใกล้ชิดและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมานานกว่า 40 ปี โดยผู้นำอาเซียนในที่ประชุมสุดยอดอย่างไม่เป็นทางการที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย เมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้ร่วมประกาศ “วิสัยทัศน์อาเซียน ค.ศ. 2020/พ.ศ. 2563” (ASEAN Vision 2020) ซึ่งเห็นพ้องให้กลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มองไปสู่โลกภายนอก อยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีเสถียรภาพและมีความมั่งคั่ง ผูกพันกันด้วยความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาอันเป็นพลวัตและในประชาคมแห่งสังคมที่เอื้ออาทร ดังนั้น เพื่อให้วิสัยทัศน์อาเซียน พ.ศ. 2563 มีผลอย่างเป็นรูปธรรม ผู้นำอาเซียนได้รับรองปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ 2 (The Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) เมื่อปี พ.ศ. 2546 เพื่อจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2563 โดยประชาคมอาเซียนที่จัดตั้งขึ้น ประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community--AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community--ASCC) ผู้นำอาเซียนตระหนักว่าการส่งเสริมการรวมตัวของอาเซียนให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น โดยการเร่งจัดตั้งประชาคมอาเซียนจะช่วยส่งเสริมความเป็นศูนย์กลางของอาเซียนและบทบาทขับเคลื่อนการสร้างโครงสร้างสถาปัตยกรรมในภูมิภาค ดังนั้น ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 12 เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2550 ที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนจึงตัดสินใจที่จะเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้เป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2558 ต่อมา

ในที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 13 เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2550 ที่ประเทศสิงคโปร์ ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในกฎบัตรอาเซียน ซึ่งแสดงเจตนารมณ์ในการเร่งสร้างประชาคมอาเซียน โดยการเสริมสร้างความร่วมมือและการรวมตัวในภูมิภาค ในการนี้ ผู้นำได้มอบหมายให้รัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่จัดทำร่างแผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community Blueprint--APSC Blueprint) ซึ่งได้มีการรับรองในที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 14 เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2552 ที่อำเภอชะอำ-หัวหิน ประเทศไทย APSC Blueprint ยึดหลักการในกฎบัตรอาเซียน ซึ่งพัฒนาจากเอกสารแผนปฏิบัติการสำหรับการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (APSC plan of action) แผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ (Vientiane Action Program--VAP) และข้อตัดสินใจต่าง ๆ จากองค์กรเฉพาะด้านของอาเซียน APSC Plan of Action เป็นเอกสารหลักที่ระบุกิจกรรมที่จำเป็นในการบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ในขณะที่แผนปฏิบัติการเวียงจันทน์เป็นเอกสารที่วางมาตรการที่จำเป็นระหว่างปี พ.ศ. 2547 - พ.ศ. 2553 เอกสารทั้ง 2 ฉบับเป็นเอกสารอ้างอิงที่สำคัญในการสานต่อความร่วมมือทางการเมืองและความมั่นคง ดังนั้น APSC Blueprint จึงเป็นแผนงานและกรอบเวลาสำหรับการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ภายในปี พ.ศ. 2558 นอกจากนี้ APSC Blueprint ยังมีความยืดหยุ่นที่จะสานต่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะดำเนินการหลังปี พ.ศ. 2558 ด้วย เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสำคัญและความยั่งยืน (กรมอาเซียน, 2553)

คุณลักษณะและองค์ประกอบของแผนการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน เป็นความมุ่งหวังว่าประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน จะทำให้ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงของอาเซียนมีการพัฒนามากยิ่งขึ้น โดยเป็นหลักประกันต่อประชาชนและประเทศสมาชิกอาเซียนให้อยู่อย่างสันติระหว่างกัน และกับโลกภายนอก ในบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตย ความยุติธรรมและการมีความปรองดองต่อกัน จากหลักการข้างต้น ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ (กรมอาเซียน, 2553)

1. ประชาคมที่มีกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกัน

1.1 ความร่วมมือด้านการพัฒนาการทางการเมือง

1.1.1 ส่งเสริมความเข้าใจและการยอมรับในระบอบการเมืองต่าง ๆ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยมีกิจกรรม เช่น จัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับสถาบันประชาธิปไตย การให้ความเท่าเทียมทางเพศเป็นกระแสหลัก ในนโยบายและการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.1.2 ปูทางสำหรับกรอบองค์กรเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการไหลเวียนของข้อมูลโดยเสรี เพื่อการสนับสนุนและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน โดยมีกิจกรรม เช่น ให้มีการฝึกงาน ทุนฝึกงาน มอบทุนการศึกษา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษา ดูงานและการแลกเปลี่ยนผู้สื่อข่าว เพื่อเพิ่มศักยภาพ และความเป็นมืออาชีพด้านสื่อในภูมิภาค โดยเน้นกระบวนการของการดำเนินการตามแผนงานนี้

1.1.3 จัดทำแผนงานเพื่อสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างหลักนิติธรรม ระบบยุติธรรมและโครงสร้างพื้นฐานทางกฎหมาย โดยมีกิจกรรม เช่น จัดทำการศึกษาเปรียบเทียบสำหรับผู้ร่างกฎหมายในการประกาศใช้กฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ

1.1.4 ส่งเสริมธรรมาภิบาล โดยมีกิจกรรม เช่น ศึกษาและวิเคราะห์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลและรวบรวมแนวทางปฏิบัติที่ดีเลิศในเรื่องธรรมาภิบาลของภูมิภาค

1.1.5 ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยมีกิจกรรม เช่น รวบรวมข้อมูลเรื่องกลไกด้านสิทธิมนุษยชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรเฉพาะด้าน เพื่อส่งเสริมสิทธิสตรีและเด็กภายในปี พ.ศ. 2552

1.1.6 เพิ่มการมีส่วนร่วมขององค์กรที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียนที่เกี่ยวข้องต่อการขับเคลื่อนความคิดริเริ่มเพื่อพัฒนาการเมืองของอาเซียนให้ดำเนินไปข้างหน้า โดยมีกิจกรรม เช่น ส่งเสริมการศึกษาวิจัย และสนับสนุนทุนจัดพิมพ์ของการริเริ่มพัฒนาการเมืองอาเซียน

1.1.7 ป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยมีกิจกรรม เช่น กำหนดกลไกที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติกับกิจกรรมเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และสร้างเสริมความเชื่อมโยงและความร่วมมือระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้อง

1.1.8 ส่งเสริมหลักการประชาธิปไตย โดยมีกิจกรรม เช่น การจัดทำการศึกษาวิจัยเป็นรายปีเพื่อรวบรวมประสบการณ์ด้านประชาธิปไตยและเพื่อส่งเสริมการยึดมั่นในหลักการของประชาธิปไตย

1.1.9 ส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาค โดยมีกิจกรรม เช่น พัฒนาให้มีกิจกรรมเพื่อสนับสนุนวัฒนธรรมเพื่อสันติภาพ และการหารือระหว่างศาสนาและภายในศาสนาในภูมิภาค

1.2 การสร้างและแบ่งปันกฎเกณฑ์ร่วม

1.2.1 ปรับกรอบสถาบันของอาเซียนให้เป็นไปตามกฎบัตรอาเซียน โดยมีกิจกรรม เช่น จัดเตรียมและดำเนินการตามแผนงานในช่วงเปลี่ยนผ่านว่าด้วยการปฏิรูปสถาบันที่จำเป็นเพื่อดำเนินการตามกฎบัตรอาเซียน

1.2.2 เสริมสร้างความร่วมมือภายใต้สนธิสัญญา TAC โดยมีกิจกรรม เช่น จัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการและการสัมมนาเพื่อประเมินความก้าวหน้าของการดำเนินงานของสนธิสัญญา TAC และหาทางในการพัฒนากลไกการดำเนินการต่อไป

1.2.3 ส่งเสริมให้มีการดำเนินการอย่างสมบูรณ์ตามปฏิญญาว่าด้วยทะเลจีนใต้ (Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea--DOC) เพื่อสันติภาพและเสถียรภาพในทะเลจีนใต้ โดยมีกิจกรรม เช่น ดำเนินการตามวิธีปฏิบัติที่มีอยู่ของอาเซียนโดยประเทศสมาชิก เพื่อให้มีการปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิดและให้การดำเนินการของปฏิญญาว่าด้วยทะเลจีนใต้บรรลุผลอย่างเต็มที่

1.2.4 ส่งเสริมให้มั่นใจในการดำเนินการตามสนธิสัญญา SEANWFZ และแผนปฏิบัติการภายใต้สนธิสัญญานี้ โดยมีกิจกรรม เช่น สนับสนุนให้มีการภาคยานุวัติพิธีสารของสนธิสัญญา SEANWFZ สำหรับกลุ่มประเทศที่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์

1.2.5 ส่งเสริมความร่วมมือทางทะเลอาเซียน โดยมีกิจกรรม เช่น จัดการประชุมเวทีหารืออาเซียนเรื่องความร่วมมือทางทะเล

2. ภูมิภาคที่มีความเป็นเอกภาพ สงบสุข และมีความแข็งแกร่ง พร้อมทั้งมีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงที่ครอบคลุมในทุกมิติ ในการสร้างประชาคมการเมืองและความมั่นคงที่มีความเป็นเอกภาพ สงบสุขและแข็งแกร่ง อาเซียนยึดมั่นกับหลักการความมั่นคงที่ครอบคลุมในทุกมิติ ซึ่งครอบคลุมมากกว่าแง่มุมความมั่นคงในรูปแบบเดิม แต่คำนึงถึงความมั่นคงในรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความแข็งแกร่งในระดับประเทศและภูมิภาค เช่น มิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของการพัฒนา อาเซียนยังคงยึดมั่นต่อการป้องกันความขัดแย้ง/มาตรการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจการทูตเชิงป้องกัน และการสร้างสันติภาพหลังความขัดแย้ง

2.1 ป้องกันความขัดแย้งและมาตรการการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ

2.1.1 เสริมสร้างมาตรการการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ โดยมีกิจกรรม เช่น ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนผู้สังเกตการณ์ในการฝึกทหาร โดยเป็นไปตามความสามารถและเงื่อนไขของแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียน

2.1.2 ส่งเสริมความโปร่งใสและความเข้าใจในนโยบายกลาโหมและมุมมองด้านความมั่นคง โดยมีกิจกรรม เช่น มุ่งไปสู่การพัฒนาและตีพิมพ์มุมมองสถานการณ์ความมั่นคงประจำปีของอาเซียน

2.1.3 สร้างกรอบการดำเนินการทางสถาบันที่จำเป็นเพื่อเสริมสร้างกระบวนการภายใต้กรอบการประชุม ARF เพื่อสนับสนุนประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน โดยมีกิจกรรม เช่น ติดตามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทบทวนความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก

2.1.4 เสริมสร้างความพยายามในการธำรงความเคารพในบูรณภาพแห่งดินแดนอธิปไตย และเอกภาพของประเทศสมาชิกตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญาว่าด้วยหลักการแห่งกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับความสัมพันธ์ฉันพมิตรและความร่วมมือโดยเป็นไปตามกฎบัตรสหประชาชาติ โดยมีกิจกรรม เช่น ส่งเสริมต่อไปและเพิ่มความตระหนักรู้ต่อประเด็นเหล่านี้เพื่อเร่งรัดการสร้างประชาคมและยกระดับการเป็นที่ยอมรับเป็นที่รู้จักของอาเซียนในเวทีโลก

2.1.5 ส่งเสริมการพัฒนาบรรทัดฐานเพื่อสร้างความร่วมมือด้านการป้องกันทางทหารและความมั่นคงอาเซียน โดยมีกิจกรรม เช่น ริเริ่มงานเตรียมการสำหรับการพัฒนาโครงการความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมระหว่างหน่วยงานทหารของประเทศสมาชิกอาเซียน

2.2 การแก้ไขความขัดแย้งและการระงับข้อพิพาทโดยสันติ

2.2.1 พัฒนารูปแบบการระงับข้อพิพาทโดยสันติ เพิ่มเติมจากรูปแบบที่มีอยู่และพิจารณาเสริมสร้างรูปแบบดังกล่าวให้เข้มแข็งขึ้นด้วยกลไกเพิ่มเติม โดยมีกิจกรรม เช่น ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการระงับข้อพิพาทโดยสันติที่มีอยู่และ/หรือกลไกเพิ่มเติม เพื่อเสริมสร้างกลไกในภูมิภาคในการระงับข้อพิพาทโดยสันติ

2.2.2 เสริมสร้างกิจกรรมการค้นคว้าวิจัยเรื่องสันติภาพ การจัดการความขัดแย้ง และการแก้ไขความขัดแย้ง โดยมีกิจกรรม เช่น พิจารณาจัดตั้งสถาบันอาเซียนสำหรับ สันติภาพและสมานฉันท์

2.2.3 ส่งเสริมความร่วมมือในภูมิภาคเพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและเสถียรภาพ โดยมีกิจกรรม เช่น ระบุหน่วยงานหลักของประเทศเพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านสันติภาพ และเสถียรภาพในระดับภูมิภาค

2.3 การสร้างสันติภาพหลังความขัดแย้ง

2.3.1 เสริมสร้างความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมอาเซียน โดยมีกิจกรรม เช่น ให้การบริการและความช่วยเหลือขั้นพื้นฐานเพื่อบรรเทาทุกข์แก่ผู้ได้รับผลกระทบ จากความขัดแย้ง โดยต้องปรึกษากับประเทศที่ได้รับผลกระทบ

2.3.2 ดำเนินการตามโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสร้างขีดความสามารถ ในพื้นที่ภายหลังความขัดแย้ง โดยมีกิจกรรม เช่น ร่างแนวทางการประเมินความต้องการ การฝึกอบรมและการเสริมสร้างขีดความสามารถ

2.3.3 เพิ่มความร่วมมือในด้านการไกล่เกลี่ยประนีประนอมและค่านิยมที่มี สันติภาพเป็นศูนย์กลาง โดยมีกิจกรรม เช่น ดำเนินการศึกษาเพื่อเพิ่มความร่วมมือด้าน การสมานฉันท์และส่งเสริมค่านิยมที่มีสันติภาพเป็นศูนย์กลาง

2.4 ประเด็นความมั่นคงรูปแบบใหม่

2.4.1 เสริมสร้างความร่วมมือในการรับมือประเด็นปัญหาความมั่นคง รูปแบบใหม่ โดยเฉพาะเรื่องการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติและความท้าทายข้ามแดน อื่น ๆ โดยมีกิจกรรม เช่น ดำเนินการในประเด็นสำคัญในแผนการดำเนินงานอย่างมี ประสิทธิภาพเพื่อดำเนินการตามแผนปฏิบัติการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ

2.4.2 เพิ่มความพยายามในการต่อต้านการก่อการร้ายโดยการให้สัตยาบันโดยเร็วและดำเนินการอย่างเต็มที่ตามอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้ายโดยมีกิจกรรม เช่น ดำเนินการเพื่อให้อนุสัญญาฯ มีผลบังคับใช้ภายในปี พ.ศ. 2552 การให้สัตยาบันโดยประเทศสมาชิกอาเซียนทุกประเทศ และส่งเสริมการดำเนินการตามอนุสัญญาฯ

2.5 เสริมสร้างความร่วมมือของอาเซียนด้านการจัดการภัยพิบัติ และการตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยมีกิจกรรม เช่น พัฒนาแนวทางยุทธศาสตร์ของความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกสำหรับความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมและความร่วมมือด้านการบรรเทาภัยพิบัติ

2.6 การตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพและทันกาลต่อประเด็นเร่งด่วนหรือสถานการณ์วิกฤติที่ส่งผลกระทบต่ออาเซียน โดยมีกิจกรรม เช่น จัดการประชุมสมัชชาพิเศษในระดับผู้นำ หรือรัฐมนตรี ในเหตุการณ์วิกฤติหรือสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีผลกระทบต่ออาเซียน และพัฒนากรอบการดำเนินการเพื่อจัดการกับสถานการณ์ดังกล่าวอย่างทันทั่วทั้งที่

3. ภูมิภาคที่มีพลวัตรและมองไปยังโลกภายนอก ในโลกที่มีการรวมตัวและพึ่งพาอาศัยกันยิ่งขึ้น โดยมีกิจกรรม เช่น อาเซียนส่งเสริมและรักษาความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรและเป็นประโยชน์ร่วมกันกับประเทศภายนอก เพื่อให้ความมั่นใจว่าประชาชนและประเทศสมาชิกของอาเซียนสามารถอยู่อย่างสันติในโลก

3.1 การส่งเสริมอาเซียนให้เป็นศูนย์กลางในความร่วมมือระดับภูมิภาคและการสร้างประชาคม โดยมีกิจกรรม เช่น เพิ่มพูนการประสานงานในการดำเนินความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียนตลอดจนการประชุมในระดับภูมิภาคและในระดับพหุภาคี

3.2 ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เพิ่มพูนกับประเทศภายนอก โดยมีกิจกรรม เช่น แสวงหาโครงการความร่วมมือกับองค์การระดับภูมิภาค

3.3 เสริมสร้างการปรึกษาหารือและความร่วมมือในประเด็นพหุภาคีที่เป็นความกังวลร่วมกัน โดยมีกิจกรรม เช่น เพิ่มพูนการปรึกษาหารือภายในอาเซียน ซึ่งรวมถึงการแต่งตั้งผู้แทนถาวรของประเทศอาเซียนประจำสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ของอาเซียน

การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน หน่วยราชการไทยที่เกี่ยวข้องได้เตรียมความพร้อมสู่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน โดยได้จัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ตาม APSC Blueprint ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ (กรมอาเซียน, 2555ข)

1. การสร้างความตื่นตัว ตระหนักรู้ เกี่ยวกับประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน
 - 1.1 คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
 - 1.2 สถาบันอาเซียนเพื่อสันติภาพและสมานฉันท์
 - 1.3 การสร้างความตระหนักรู้ในกลไกระงับข้อพิพาทและสนธิสัญญา TAC
2. การพัฒนาขีดความสามารถของสถาบันวิจัยของไทยในเรื่องการเมืองและความมั่นคง
 - 2.1 สนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายสถาบันที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางทะเล
 - 2.2 สนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายสถาบันอาเซียนเพื่อสันติภาพและความสมานฉันท์
 - 2.3 การควบคุมการแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์
 - 2.4 ความปลอดภัยทางด้านนิวเคลียร์
3. การฝึกอบรมข้าราชการให้มีความพร้อมในการปฏิบัติตามพันธกรณีต่าง ๆ ของอาเซียน
 - 3.1 การเข้าร่วมปฏิบัติงานในศูนย์ประสานงานอาเซียนสำหรับการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมในการจัดการภัยพิบัติ
 - 3.2 การปฏิบัติตามอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้าย
 - 3.3 การลดผลกระทบด้านลบจากการเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน

นอกจากนี้ ประเด็นสำคัญที่ประเทศไทยให้ความสำคัญเป็นลำดับต้น ๆ ในการสร้างประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน คือ

 1. ส่งเสริมค่านิยมของประชาธิปไตย ธรรมภิบาล และหลักการนิติธรรมในอาเซียน โดยมุ่งเน้นประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง
 2. ส่งเสริมความร่วมมือกับภาคประชาสังคมในงานของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน โดยใช้หัวข้อการหารือเป็นตัวตั้งในการเชิญองค์กรที่มีใช้ของรัฐบาล

ในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ เช่น เรื่องการบริหารจัดการภัยพิบัติ อาชญากรรมข้ามชาติ เช่น การค้ายาเสพติดและการค้ามนุษย์ เป็นต้น และมุ่งดำเนินการกิจทางมนุษยธรรมมากกว่าด้านการเมือง

3. ส่งเสริมให้มีความโปร่งใสมากขึ้นระหว่างฝ่ายกลาโหมอาเซียน โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลเรื่อง Arms Modernization และการส่งผู้สังเกตการณ์ในการซ้อมรบ ควรมีความร่วมมือกันให้มากยิ่งขึ้นในเรื่องการบริหารจัดการภัยพิบัติและการปฏิบัติการรักษาสันติภาพ

4. ส่งเสริมความร่วมมือของอาเซียนในการแก้ปัญหาาร่วมกัน เช่นในเรื่องของ (1) การปฏิบัติการรักษาสันติภาพ (2) การบริหารจัดการภัยพิบัติ โดยเฉพาะการจัดทำระบบและยุทธศาสตร์ บูรณาการ โดยประสานการทำงานของฝ่ายพลเรือน ฝ่ายกลาโหมอาเซียน และสำนักเลขาธิการอาเซียน และ (3) การส่งเสริมความมั่นคงทางทะเล และการปราบปรามโจรสลัด (กรมอาเซียน กองอาเซียน 1, 2554, หน้า 30)

แผนการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 จาก APSC

Blueprint ที่ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ หน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถกำหนดเป็นแผนกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ดังนี้ (กรมอาเซียน, 2555ข)

1. ประชาคมที่มีกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกัน มุ่งเน้นกิจกรรม ดังนี้

1.1 โครงการเสริมสร้างความตระหนักรู้ด้านสิทธิมนุษยชนในกรอบอาเซียน เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558

1.2 โครงการการจัดสัมมนาในระดับประเทศในเรื่อง ASEAN Declaration on Human Rights (ADHR)

1.3 โครงการสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องสนธิสัญญา SEANWFZ และกลไกต่าง ๆ ภายใต้สนธิสัญญาดังกล่าว

1.4 การส่งเสริมกิจกรรมความร่วมมือเพื่อนำข้อมูลมาปฏิบัติ โดยเฉพาะในสาขาความร่วมมือหลักที่กำหนดไว้ในข้อมูล เช่น การวิจัยร่วม และการค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเล เป็นต้น

1.5 การส่งเสริมความตระหนักรู้และเข้าใจในเรื่องสนธิสัญญา SEANWFZ และการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมที่จะส่งเสริมเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

1.6 การสร้างความตระหนักรู้ในกิจกรรมความร่วมมือทางทะเลในอาเซียน และการเตรียมความพร้อมเพื่อปฏิบัติตามนโยบายความมั่นคงทางทะเลของไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความร่วมมือในกรอบอาเซียนและกิจกรรมความร่วมมืออื่น ๆ ในภูมิภาค

2. ภูมิภาคที่มีความเป็นเอกภาพ สงบสุข และมีความแข็งแกร่ง พร้อมทั้งมีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงที่ครอบคลุมในทุกมิติ โดยมีกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมมาตรการส่งเสริมความไว้วางใจเชื่อใจในอาเซียนและภูมิภาค

2.2 การสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องกลไกระงับข้อพิพาทในภูมิภาคและจัดเตรียมบุคลากรและองค์การซึ่งอาจมีส่วนร่วมในกลไกระงับข้อพิพาทในภูมิภาค

2.3 การส่งเสริมการวิจัยแนวโน้มพัฒนาการความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยสถาบันวิจัยของไทย ภูมิภาค และระหว่างประเทศ และส่งเสริมการจัดตั้ง ASEAN Institute for Peace and Reconciliation พร้อมทั้งการส่งบุคลากรไทยให้เข้าร่วมในการบริหารรวมทั้งกิจกรรมของสถาบัน

2.4 การสร้างศักยภาพของหน่วยงาน/องค์กรไทยในการเข้าร่วมกลไกใกล้เคียงในภูมิภาค

2.5 การเตรียมความพร้อมและสร้างศักยภาพของหน่วยงานไทยในการปฏิบัติตามอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้าย

2.6 การสร้างขีดความสามารถและศักยภาพของหน่วยงานไทยในการเข้าร่วมในระบบการบริหารจัดการภัยพิบัติของอาเซียนและในระดับภูมิภาค

2.7 ส่งเสริมการสร้างระบบบริหารจัดการภัยพิบัติในระดับภูมิภาคให้เป็นบูรณาการโดยให้ไทยเป็นหนึ่งในศูนย์กลางของความร่วมมือในภูมิภาค

2.8 ส่งเสริมองค์กรในประเทศไทย เช่น Asian Disaster Preparedness Center (ADPC) และศูนย์อื่น ๆ ในประเทศไทยให้มีบทบาทสำคัญในเรื่องการบริหารจัดการภัยพิบัติในภูมิภาค

3. ภูมิภาคที่มีพลวัตและมองไปยังโลกภายนอก ในโลกที่มีการรวมตัวและพึ่งพาอาศัยกันยิ่งขึ้น ได้กำหนดกิจกรรมหรือโครงการ เช่น

3.1 การส่งเสริมการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญในเรื่องของแนวโน้มของพัฒนาการในโครงสร้างสถาปัตยกรรมในภูมิภาค

3.2 การส่งเสริมศักยภาพของหน่วยงานไทยในการกำหนดและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของอาเซียนในเรื่องความสัมพันธ์นอกภูมิภาค

3.3 การส่งเสริมให้หน่วยงานไทยมีศักยภาพมากยิ่งขึ้นในการช่วยกำหนดท่าทีของอาเซียนในเวทีพหุภาคี

หน่วยงานด้านความมั่นคงของไทยกับการดำเนินความร่วมมือในกรอบประชาคมอาเซียน การดำเนินการเพื่อรองรับประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนในระดับนโยบายของไทย ซึ่งมีสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ ได้จัดทำร่างยุทธศาสตร์ในการดำเนินการด้านการเมืองและความมั่นคงเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ คือ (ภูษงค์ ประดิษฐ์ธีระ, 2554, หน้า 66)

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเมือง
2. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือด้านความมั่นคงในภูมิภาค
3. ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะข้ามชาติ
4. ยุทธศาสตร์การจัดการกับภัยพิบัติที่ส่งผลกระทบรุนแรง
5. ยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ปัญหาคความขัดแย้งในภูมิภาค
6. ยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์กับมหาอำนาจ

ทั้งนี้ ในร่างยุทธศาสตร์ดังกล่าว จะกำหนดมาตรการในการดำเนินการในแต่ละยุทธศาสตร์ซึ่งปรากฏอยู่ในร่างยุทธศาสตร์แห่งชาติของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในส่วนของกระทรวงกลาโหมได้ใช้กลไกการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียน (ASEAN Defence Ministers' Meeting--ADMM) เป็นส่วนเสริมสร้างเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ซึ่งจากผลของการประชุม ADMM ที่ผ่านมา ได้เห็นชอบร่วมกันให้มีกิจกรรมความร่วมมือที่สำคัญ คือ (ภูษงค์ ประดิษฐ์ธีระ, 2554, หน้า 66)

1. ความร่วมมือระหว่างกลาโหมอาเซียนกับองค์กรภาคประชาสังคมในด้านความมั่นคงรูปแบบใหม่

2. การใช้ทรัพยากรและศักยภาพทางทหารอาเซียนในการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการบรรเทาภัยพิบัติ

3. ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศของอาเซียน

นอกจากความร่วมมือในกรอบของรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนดังกล่าวแล้ว ยังมีกรอบความร่วมมือของการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนและประเทศคู่เจรจา (ADMM-Plus) อีก 8 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย จีน อินเดีย ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ เกาหลีใต้ รัสเซีย และสหรัฐอเมริกา โดยเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2553 รัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนและประเทศคู่เจรจาได้เห็นชอบในการดำเนินการด้านความร่วมมือเพื่อความมั่นคง 5 ด้าน คือ (ภุชงค์ ประดิษฐิระ, 2554, หน้า 67)

1. การให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและบรรเทาสาธารณภัย (Humanitarian Assistance and Disaster Relief--HA/DR)

2. ความมั่นคงทางทะเล (maritime security)

3. การแพทย์ทหาร (military medical)

4. การต่อต้านการก่อการร้าย (counter terrorism)

5. การปฏิบัติการรักษาสันติภาพ (peace keeping operations)

สำหรับการดำเนินการตามกรอบความร่วมมือของแต่ละด้านนั้น ประเทศในอาเซียนจะได้ดำรงตำแหน่งประธานคณะทำงานอย่างน้อย 1 ด้าน และ 1 วาระ (มีวาระ 2-3 ปี) ซึ่งแต่ละด้านจะมีประธานร่วมระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา ดังนี้ (ภุชงค์ ประดิษฐิระ, 2554, หน้า 67)

1. การให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและบรรเทาสาธารณภัย มีเวียดนามและจีนเป็นประธาน

2. ความมั่นคงทางทะเล มีมาเลเซียและออสเตรเลียเป็นประธาน

3. การแพทย์ทหาร มีสิงคโปร์และญี่ปุ่นเป็นประธาน

4. การต่อต้านการก่อการร้าย มีอินโดนีเซียและสหรัฐอเมริกาเป็นประธาน

5. การปฏิบัติการรักษาสันติภาพ มีฟิลิปปินส์และนิวซีแลนด์เป็นประธาน

ประเทศไทยมีแนวทางในการเข้าร่วมเป็นคณะทำงานทุกด้าน และเพื่อสนับสนุนกรอบความร่วมมือดังกล่าว กระทรวงกลาโหมของไทยได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านเพื่อทำหน้าที่กำหนดแนวทาง วางแผนการปฏิบัติและเป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงานกับกลาโหมอาเซียน และกลาโหมประเทศคู่เจรจา

ความก้าวหน้าในการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน กระบวนการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนมีรากฐานมาจากนำความร่วมมือและความตกลงของอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคงที่ได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว มาต่อยอดให้มีผลเป็นรูปธรรมและมีแบบแผนมากยิ่งขึ้น อาทิ ข้อบทย่าง ๑ ภายใต้สนธิสัญญา TAC สนธิสัญญา SEANWFZ และปฏิญญากำหนดให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตแห่งสันติภาพเสรีภาพ และความเป็นกลาง (Zone of Peace, Freedom and Neutrality--ZOPFAN) และรวมถึงผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการประชุม ARF (ศูนย์ข่าวการศึกษาไทย, 2555)

ปัจจุบัน การสร้างประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนมีความคืบหน้าในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสานท่าทีมากยิ่งขึ้นในเรื่องที่มีนัยทางนโยบายและการเมืองของภูมิภาคโดยมีคณะมนตรีประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community Council) เป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อน สำหรับประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคงที่ได้รับความสนใจในช่วง 1-2 ปี ที่ผ่านมา คือ การส่งเสริมกลไกอาเซียนต่าง ๆ (sectoral bodies) และเน้นการประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาซึ่งเป็นประเด็นที่คาบเกี่ยวกับกลไกต่าง ๆ (cross-cutting issues) ตัวอย่างสำคัญที่อาเซียนกำลังพิจารณาอย่างต่อเนื่อง คือ ความเสี่ยงของการส่งเสริมความเชื่อมโยงในภูมิภาค ซึ่งรวมถึงอาชญากรรมข้ามชาติและผลกระทบทางด้านลบต่าง ๆ เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และปัญหาสาธารณสุข ซึ่งเป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ (non traditional threats) (กรมอาเซียน, กองอาเซียน 1, 2554)

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการเพื่อรองรับการเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนยังไม่มี ความก้าวหน้ามากนักเมื่อเทียบกับการเตรียมความพร้อมในมิติของเศรษฐกิจและสังคมและวัฒนธรรม ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่สุดในการสร้างประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนคือการสร้างค่านิยมร่วมกัน เนื่องจากความหลากหลายของวัฒนธรรม

การเมืองของประเทศสมาชิกอาเซียน และการที่แต่ละประเทศยังไม่มุ่งไปสู่การสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของประชาคมอาเซียนอย่างชัดเจน ส่วนหนึ่งของปัญหาเกิดจากการที่ระบบสถาบันของอาเซียนที่จะช่วยส่งเสริมค่านิยมอาเซียนยังอ่อนแอ โดยเฉพาะสำนักเลขาธิการอาเซียนความท้าทายสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่ยังมีประเด็นที่มีความอ่อนไหวสูงในแต่ละประเทศสมาชิกหรือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งสร้างข้อจำกัดให้อาเซียนในการใช้กลไกของตนได้ เช่น กรณีที่เกือบทุกประเทศไม่ประสงค์ที่จะให้อาเซียนมายุ่งเกี่ยวกับปัญหาภายในประเทศ แม้ว่าปัญหาดังกล่าวจะมีนัยหรือผลกระทบในระดับภูมิภาคก็ตาม เช่น เรื่องพัฒนาการทางการเมืองและสิทธิมนุษยชนในเมียนมาร์ หรือปัญหาหมอกควัน เป็นต้น อีกทั้งไม่ประสงค์ให้อาเซียนมายุ่งเกี่ยวกับปัญหาทวีปก็โดยเฉพาะปัญหาเขตแดน อย่างเช่น กรณีความขัดแย้งระหว่าง สิงคโปร์กับมาเลเซียในปี พ.ศ. 2552 ทั้งสองประเทศได้ใช้กลไกของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice--ICJ) มากกว่าการใช้กลไกของอาเซียนในการแก้ข้อพิพาททางเขตแดนแม้ว่าประเทศสมาชิกจะพยายามให้อาเซียนเป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อน (ASEAN centrality) ในภูมิภาค แต่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจได้สร้างข้อจำกัดให้กับอาเซียนในการที่จะผลักดันให้กลไกต่าง ๆ ในภูมิภาคเป็นเรื่องของความมั่นคงในภูมิภาค นอกจากนี้ เนื่องจากความมั่นคงในภูมิภาคยังต้องพึ่งพาอาศัยบทบาทของประเทศนอกภูมิภาค อาเซียนจึงจำเป็นต้องสร้างหุ้นส่วนสำคัญกับประเทศนอกภูมิภาค และในบางกรณียังต้องใช้วิธีการค้านอำนาจเพื่อไม่ให้มหาอำนาจใดมาครอบงำภูมิภาค ปัญหาอุปสรรคอีกประการหนึ่ง คือ การที่ยังไม่มีความไว้วางใจระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ยังอยู่ในสภาพที่ต้องแข่งขันแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างกัน ตัวอย่างเช่น เรื่องการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล ซึ่งมีส่วนให้เกิดความตึงเครียดมากขึ้นในทะเลจีนใต้ เป็นต้น (กรมอาเซียน, กองอาเซียน 1, 2554)

ความคิดเห็นต่อประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างและธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค เพื่อให้ประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสามารถแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งโดยสันติวิธี อาเซียนจึงได้จัดทำ APSC Blueprint โดยเน้นใน 3 ประการ คือ การมีกฎเกณฑ์และค่านิยมร่วมกัน การส่งเสริมความสงบสุขและรับผิดชอบร่วมกัน

ในการรักษาความมั่นคง และการมีพลวัตและปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก (กรมอาเซียน, กองอาเซียน 1, 2554)

ปัจจุบัน ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนมีความคืบหน้าในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสานท่าทีมากยิ่งขึ้นในเรื่องที่มีนัยทางนโยบายและการเมืองของภูมิภาคโดยคณะมนตรีประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ซึ่งประชุมปีละ 2 ครั้ง สำหรับประเด็นสำคัญในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา ที่อาเซียนกำลังพิจารณาอย่างต่อเนื่อง คือ ความเสี่ยงของการส่งเสริมความเชื่อมโยงในภูมิภาค ซึ่งรวมถึงอาชญากรรมข้ามชาติ และผลกระทบทางด้านลบต่าง ๆ เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและปัญหาสาธารณสุข ซึ่งเป็นภัยด้านความมั่นคงนอกกรอบแบบ (nontraditional security issues) สำหรับประเทศไทย หน่วยงานราชการหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านอาเซียนต่างพยายามส่งเสริม สร้างความเข้าใจและให้ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนแก่สังคมและประชาชนทั่วไปผ่านทางสื่อรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงมีการแสดงความคิดเห็น ให้ทัศนะและมุมมองทั้งในด้านบวกและลบของประเทศไทยกับประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก ในส่วนของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนได้มีการแสดงความคิดเห็นในแง่มุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่นกัน โดยมีความคิดเห็นและมุมมองในบางประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. ความเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ในกรอบของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มีหลายประเด็นที่นักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นตั้งแต่ปัญหาของค่านิยมของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน โดยค่านิยมของนักวิชาการกับค่านิยมของรัฐบาลประเทศสมาชิกอาเซียนมีความแตกต่างกัน นักวิชาการอย่างเช่น ประภัศร์ เทพชาตรี (2552) อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้แสดงความคิดเห็นว่า ค่านิยมของรัฐบาลอาเซียนมีความแตกต่างไปอย่างมากจากค่านิยมของนักวิชาการ โดยประเด็นหลักที่นักวิชาการให้ความสำคัญแต่ไม่ปรากฏใน APSC Blueprint คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนจะต้องมีการกำหนดนโยบายร่วมกัน การรับรู้ถึงภัยคุกคามร่วมกัน มีอัตลักษณ์ร่วม มีความร่วมมือทางทหารไว้เนื้อเชื่อใจกัน มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และมีสถาบันที่เป็นทางการสำหรับกลไกการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งของประชาคมการเมืองและความมั่นคงของอาเซียน มีลักษณะมุ่งเน้นแก้ความขัดแย้งระหว่างรัฐ แต่ในปัจจุบันและอนาคต ความขัดแย้งส่วนใหญ่

จะเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐแต่มีลักษณะข้ามชาติ ดังนั้น กลไกอาเซียนจึงอาจจะไม่มีประสิทธิภาพรองรับความขัดแย้งในรูปแบบใหม่ นอกจากนี้ ความร่วมมือทางทหารของอาเซียนยัง เบาลงมาก อาเซียนก่อตั้งมากว่า 40 ปีแล้ว แต่เพิ่งจัดให้มีการประชุม รัฐมนตรีกลาโหมเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2549

นอกจากนี้ ในเรื่องการป้องกันและการต่อสู้กับคอร์รัปชันที่เป็นกิจกรรมหนึ่งของ APSC Blueprint พรพล น้อยธรรมราช (2552) นักวิเคราะห์เทคโนโลยีป้องกันประเทศ ได้กล่าวถึงในประเด็นนี้โดยยกตัวอย่างในประเด็นของการสร้างประชาคมที่มีค่านิยม และบรรทัดฐานร่วมกันบนพื้นฐานของการใช้กฎร่วมกัน การสร้างประชาคมที่มีค่านิยม และบรรทัดฐานร่วมกันนั้น ประกอบไปด้วย 2 กรอบการทำงานหลัก คือ (1) การร่วมมือกันในการพัฒนาการเมือง และ (2) การสร้างและใช้บรรทัดฐานร่วมกัน ซึ่งกรอบการทำงานแรกนั้นประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมสภาพธรรมาภิบาลการส่งเสริม และปกป้องสิทธิมนุษยชน การป้องกันและต่อสู้กับคอร์รัปชัน และการส่งเสริมหลักการของประชาธิปไตย ซึ่งหากเพียงแค่มองกิจกรรมดังกล่าวเพียงคร่าว ๆ แล้ว ก็พอจะสามารถคาดเดาได้ว่าเป็นไปได้ยากที่แต่ละประเทศสมาชิกจะเข้ามามีมือร่วมกันได้ ยกตัวอย่างเช่น การป้องกันและการต่อสู้กับคอร์รัปชัน ประเทศสมาชิกในอาเซียนนั้นเป็นกลุ่มประเทศที่ประสบปัญหาการคอร์รัปชันมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ตามสถิติของ Corruption Perception Index (CPI) ปี พ.ศ. 2554 นั้นประเทศในอาเซียนนอกจากสิงคโปร์และบรูไนแล้ว ทุกประเทศที่เหลืออยู่ต่ำกว่าอันดับ 50 ทั้งหมด และมีถึง 6 ประเทศที่มีอันดับต่ำกว่า 100 เรียกได้ว่า ยังไม่รู้ว่าประเทศใดในอาเซียนจะเป็นผู้เริ่มในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันนี้ และอย่างไรดี

2. ความร่วมมือเพื่อความมั่นคงทางทะเลระหว่างประเทศ ในอาเซียนเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่กำหนดอยู่ใน APSC Blueprint ฤชงค์ ประดิษฐ์ธีระ (2555) จากศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์-ทหารเรือ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ ได้แสดงความคิดเห็นว่า ความร่วมมือกันทางทะเลเป็นเรื่องที่มีขอบเขตค่อนข้างกว้าง เนื่องจากทะเลในภูมิภาคนี้มีพื้นที่กว้างใหญ่และมีปัญหามลพิษคุกคามหลายอย่าง ได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งเรื่องเขตแดนทางทะเลของประเทศในภูมิภาค การเสริมสร้างกำลังทางทหารของประเทศในภูมิภาค การก่อการร้ายทางทะเล โจรสลัดและการปล้นในทะเล การกระทำผิดกฎหมายทางทะเล และปัญหามลพิษธรรมชาติ

และอู่ปฏิบัติทางทะเลรวมทั้งตรวจสอบกลไกความร่วมมือที่มีอยู่เดิม และเสนอแนวทางการร่วมมือกันทางทะเลทั้งในส่วนของทวิภาคีและพหุภาคีจากปัญหาคู่ความต่าง ๆ ข้างต้น กลไกความร่วมมือที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ในการแก้ปัญหาเขตแดนทางทะเลควรแก้ไขโดยใช้การเจรจาตกลงในกรอบทวิภาคีการเสริมสร้างกำลังทางทหารโดยการส่งเสริมการสร้างมาตรการ สร้างความไว้วางใจระหว่างประเทศและการสร้างความโปร่งใสทางทหาร การก่อการร้ายทางทะเลควรมีการส่งเสริมการรับรู้ข่าวสารทางทะเลด้วยกลไกที่มีอยู่กับการมาตรการเพื่อความมั่นคงทางทะเลระหว่างประเทศ ปัญหาโจรสลัดและปล้นเรือในทะเลควรส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โดยใช้ศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่แล้ว เช่น ศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information Sharing Center หรือ ReCAAP ISC) เป็นต้น และปัญหาคู่ความธรรมชาติและอู่ปฏิบัติในทะเลควรจัดตั้งศูนย์ประสานงานปฏิบัติการช่วยเหลือและบรรเทาสาธารณภัยทางทะเลของภูมิภาคเพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

3. ความร่วมมือด้านการทหาร ในเรื่องของกองทัพและความมั่นคง ความร่วมมือทางการทหารในอาเซียนเกิดจากการหารือกันในการประชุม ARF จากนั้นจึงมีผลต่อการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนและอีก 8 ประเทศ (ADMM-Plus) ซึ่งมีการหารือและวางแผนจัดทำความร่วมมือด้านความมั่นคงใน 5 ประเด็นหลัก และประเทศสมาชิกแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและบรรเทาสาธารณภัย โดยมีเวียดนามและจีนเป็นประธาน

3.2 ความมั่นคงทางทะเล โดยมีมาเลเซียและออสเตรเลียเป็นประธาน

3.3 ประเด็นความร่วมมือระหว่างกองทัพ โดยมีสิงคโปร์และญี่ปุ่นเป็นประธาน

3.4 การปฏิบัติการรักษาสันติภาพ โดยมีฟิลิปปินส์และนิวซีแลนด์เป็นประธาน

3.5 การต่อต้านการก่อการร้าย โดยมีอินโดนีเซียและสหรัฐอเมริกาเป็นประธาน

ทั้งนี้ ประเทศไทยไม่มีบทบาทของการเป็นผู้นำในส่วนใดเลย แม้ว่าประเทศไทยจะมีความพยายามจัดให้มีการหารือและวางแผนงานในประเด็นการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและบรรเทาสาธารณภัยก็ตามในการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียน ครั้งที่ ๑๖ ทางกองทัพไทยจะนำประเด็นการสร้างความร่วมมือด้านการบินเข้าที่ประชุม

โดยเสนอให้มีการฝึกบินร่วมกัน ซึ่งประเทศไทยควรเป็นผู้นำในประเด็นดังกล่าว ที่ผ่านมา การซ้อมรบระหว่างประเทศสมาชิกเป็นความร่วมมือในลักษณะทวิภาคี เช่น การซ้อมรบระหว่างประเทศไทยกับสิงคโปร์ รวมถึงมีการลาดตระเวนของแต่ละประเทศ ทั้งประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ โดยแต่ละประเทศจะลาดตระเวนในน่านน้ำของตน เป็นการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ปัจจุบัน ประเทศสมาชิกอาเซียนมองว่าประเทศไทยมีบทบาทการเป็นผู้นำลดน้อยลงมาก อย่างไรก็ตาม ประเทศอาเซียนบางประเทศยังคงเชื่อในศักยภาพของประเทศไทยที่จะก้าวขึ้นมาเป็นบทบาทเพิ่มขึ้นในประเด็นการเสริมสร้างกองทัพด้วยการจัดหายุทโธปกรณ์ ประเทศในอาเซียนมีการดำเนินการในการแข่งขันกันค่อนข้างสูง ถึงแม้จะมีการปฏิเสธว่าการจัดหาอาวุธเป็นไปเพื่อการรองรับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ หรือเพื่อชดเชยกับการขาดการพัฒนากองทัพในช่วงที่ประเทศต่าง ๆ เผชิญวิกฤติเศรษฐกิจ เมื่อช่วงหลายปีที่ผ่านมาประเทศต่าง ๆ มีการจัดหาเรือรบ เรือดำน้ำและเครื่องบินรบสมรรถนะและราคาสูงจำนวนมาก เช่น มาเลเซียจัดหาเรือดำน้ำดีเซลชั้น SCORPENE สองลำและเรือดำน้ำ AGOSTA 70 B อีก 1 ลำ มูลค่ารวมไม่ต่ำกว่า 990 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในขณะที่สิงคโปร์มีการจัดหาเรือดำน้ำชั้น Vastergotland-Class (A 17) จำนวน 2 ลำ และเรือดำน้ำอีก 4 ลำ ส่วนเวียดนาม อินโดนีเซียและไทยต่างก็มีแผนที่จะจัดหาเรือดำน้ำเช่นกัน ส่วนเมียนมาร์กำลังซื้อเครื่องบินขับไล่ แบบ MiG-29 จำนวน 20 ลำจากรัสเซียเป็นเงิน 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพราะประเทศไทยมีการจัดหาฝูงบินขับไล่เข้าประจำการจากสวีเดน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าสถานการณ์การเสริมสร้างกองทัพของประเทศในอาเซียนมีนัยแห่งการถ่วงดุลระหว่างกันด้วย (กิตติพงษ์ จันทรสมบูรณ์, 2552)

4. ปัญหาเขตแดน ยังเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขและหาวิธีการระงับข้อพิพาทด้วยสันติวิธี ปัจจุบันประเทศในอาเซียนยังมีแนวโน้มการใช้กำลังรบเข้าแก้ปัญหาแม้ว่าจะไม่รุนแรงก็ตาม อย่างเช่น กรณีประเทศมาเลเซียกับประเทศอินโดนีเซีย และประเทศไทยซึ่งมีพรมแดนติดกับหลายประเทศ ยังคงมีปัญหาด้านเขตแดนกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งประเทศพม่า กัมพูชา และลาว เป็นต้น เรื่องของปัญหาด้านเขตแดนควรเร่งแก้ปัญหาเขตแดนและฟื้นฟูความสัมพันธ์ก่อนเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งปัญหาด้านความขัดแย้งเรื่องเขตแดนเป็นเรื่องที่ชาติตะวันตกเป็นผู้กำหนดขึ้น ดังนั้น ประเทศไทยควรปรับมุมมองใหม่และก้าวข้ามปัญหาดังกล่าว ในบางจุดไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถสร้างเขตเศรษฐกิจชายแดนได้ เพราะหากเข้มงวดเรื่อง

ปัญหาเขตแดนก็จะทำให้ประเทศไทยต้องทะเลาะกับประเทศเพื่อนบ้านในทุกจุดฉะนั้น ทางออกเรื่องเขตแดนจึงมีอยู่ 3 แนวทาง คือ (ศูนย์ข่าวอาร์เอสยูนิวส์, 2555)

4.1 หากตกลงได้ก็ควรจัดการให้เสร็จสิ้น

4.2 หากตกลงไม่ได้อาจปล่อยให้เรื่องดังกล่าวดำรงต่อไปเพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

4.3 หากตกลงไม่ได้เนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจก็ควรขอความเห็นจากคนในประเทศและใช้แนวทางกฎหมายระหว่างประเทศแก้ปัญหาควบคู่กัน เพราะการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศเพื่อนบ้านควรเป็นเป้าหมายของไทยเพื่อส่งเสริมให้ก้าวไปสู่ประชาคมอาเซียนอย่างมั่นคง

5. ภัยคุกคามรูปแบบใหม่/ภัยด้านความมั่นคงนอกกรอบแบบ ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ อย่างเช่น การก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติ ภัยธรรมชาติ เป็นประเด็นหลักที่ได้รับ การมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถดึงเอาประเทศสมาชิกต่าง ๆ ของอาเซียนยอมเข้ามา ร่วมมือกัน เพื่อก่อให้เกิดประชาคมในด้านการเมืองและความมั่นคงอาเซียนได้ เพราะภัย ดังกล่าวถือว่าเป็นภัยที่แต่ละประเทศไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองได้เพียงลำพัง ซึ่งจะเป็นการบังคับกลาย ๆ ให้แต่ละประเทศจำเป็นต้องร่วมมือกันแบบพหุภาคี และเป็น จุดเริ่มให้แต่ละประเทศเรียนรู้ที่จะสละอำนาจอธิปไตยของตนบางส่วนเพื่อผลประโยชน์ ร่วมกันในภูมิภาค (พรพล น้อยธรรมราช, 2552)

ทั้งนี้ นักวิชาการและองค์กรที่เกี่ยวข้องได้แสดงความเห็นในเรื่องภัยคุกคาม รูปแบบใหม่ไว้น่าสนใจ ดังนี้ อาชญากรรมข้ามชาติ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของภัยคุกคาม รูปแบบใหม่ ปัจจุบัน อาชญากรรมข้ามชาติมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเมื่อก่อนมาก เนื่องจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีด้านการสื่อสารและคมนาคม ทำให้อาชญากรรม ข้ามชาติยกระดับเป็นปัญหาระดับโลก ยิ่งพฤติกรรมทางเศรษฐกิจในปัจจุบันนั้นยกระดับ จากเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นเศรษฐกิจระดับภูมิภาคและระดับโลก ส่งผลให้เกิด การแก้กฎหมายหรือข้อบังคับต่าง ๆ ให้อ่อนตัวเพื่อเอื้อกับการค้าและแรงงานระหว่าง ประเทศผลที่ตามมาคือกลุ่มอาชญากรรมข้ามชาติก็ใช้ช่องว่างเหล่านี้แสวงหาผลประโยชน์ และประกอบอาชญากรรม (พรพล น้อยธรรมราช, 2552)

ใน APSC Blueprint ได้กล่าวถึงอาชญากรรมข้ามชาติอยู่ 6 ประเภท นอกเหนือจากการก่อการร้าย คือ การลักพาตัวและค้ามนุษย์ การค้ายาเสพติด การประมงผิดกฎหมาย การค้าอาวุธเถื่อนขนาดเล็ก อาชญากรรมทางไซเบอร์ และโจรสลัด อย่างไรก็ตาม อาชญากรรมที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศสมาชิกที่ต้องจัดการอย่างเร่งด่วนนั้นมี 3 ประเภท คือ การลักพาตัวและค้ามนุษย์ การค้ายาเสพติด และโจรสลัดถ้าพิจารณาถึงปัญหาในเรื่องอาชญากรรมข้ามชาติ นายพรพล น้อยธรรมราช นักวิเคราะห์เทคโนโลยีป้องกันประเทศ ให้ทัศนะว่า การร่วมมือกันในกลุ่มประเทศอาเซียนมีความคืบหน้าในการรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่น้อยมาก เนื่องจากมีผลกระทบต่ออำนาจอธิปไตยของประเทศสมาชิกทำให้ไม่ค่อยมีประเทศใดกล้าออกมาเป็นผู้นำอย่างจริงจัง อีกทั้งบางประเด็นยังถูกมองว่าเป็นประเด็นระดับทวิภาคี เช่น ปัญหายาเสพติดของพม่าที่ไปไหลเข้าสู่ประเทศไทย ปัญหาโจรสลัดในช่องแคบมะละกาซึ่งไม่ต้องการให้ประเทศที่สามเข้ามามีส่วนร่วม หรือบางประเด็นเป็นเรื่องเฉพาะของประเทศใดประเทศหนึ่ง ทำให้วิถีอาเซียน (ASEAN way) มักจะถูกนำมาใช้ทันที คือการไม่เข้าไปยุ่งเรื่องภายในประเทศของอีกฝ่าย หรือไม่เข้าไปยุ่งกับความขัดแย้งของทั้งสองฝ่าย และความขัดแย้งระดับทวิภาคีใด ๆ จะต้องไม่ทำลายเสถียรภาพและความเป็นหนึ่งเดียวของอาเซียนขณะที่ประเทศสมาชิกอาเซียนขาดแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน กลับเป็นประเทศภายนอกอาเซียนที่เข้ามามีอิทธิพลและสร้างแรงจูงใจให้กับประเทศสมาชิกอาเซียนเข้ามามีส่วนร่วมกันซึ่งเห็นได้ชัดเจนในประเด็นปัญหาเรื่องโจรสลัด โดยญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกที่เสนอการแก้ไขปัญหาโจรสลัดในน่านน้ำบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปี พ.ศ. 2542 หลังการประชุม ASEAN + 3 จนกระทั่งมีการลงนามข้อตกลง Regional Cooperation Agreement on Combating Piracy and Armed Robbery against Ships in Asia (ReCAAP) ในปี พ.ศ. 2547 และนำมาใช้บังคับในปี พ.ศ. 2549 อีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจน คือ การที่จีนเข้ามาผลักดันโครงการต่อต้านการค้ายาเสพติดกับประเทศไทย ลาว และเมียนมาร์ โดยมีการจัดตั้ง ASEAN and China Cooperative Operations in Response to Dangerous Drugs (ACCORD) ในปี พ.ศ. 2543 และปรับปรุงใหม่ในปี พ.ศ. 2548 อย่างไรก็ตาม โครงการ ACCORD ก็ไม่ประสบความสำเร็จในการนำไปใช้และการปฏิบัติงานร่วมกัน ดังนั้น การสร้างประชาคมด้านการเมืองและความมั่นคงในกลุ่มประเทศอาเซียนจะประสบความสำเร็จได้ อาจจะต้องอาศัยแรงกดดันจากภายนอก เช่น ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ (พรพล น้อยธรรมราช, 2552)

6. การจัดการภัยพิบัติ ประเทศในอาเซียนมีการฝึกร่วมกันในภาคพลเรือน ที่เรียกว่า ASEAN Disaster Relief Exercise โดยประเทศไทยส่งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เป็นผู้เข้าฝึกร่วม โดยโครงการดังกล่าวริเริ่มโดย ASEAN Coordinating Center for Humanitarian Assistance on Disaster Management (AHA Center) แต่ AHA Center ยังเป็นเพียงแนวคิด ยังไม่มีความเป็นรูปธรรมเนื่องจากความไม่ลงตัวของข้อตกลงใน หลักการปฏิบัติ หรือ Standing Arrangement Standard of Procedures (SASOP) ประเทศสมาชิกยังคงไม่เห็นพ้องกันในบทที่ 6 ว่าด้วยเรื่องสัดส่วนการบริจาคเงินของแต่ละประเทศ ว่าประเทศต่าง ๆ ควรบริจาคเท่าใด นอกจากนี้ การไม่สามารถหาข้อมูลที่ต้องการชัดเจน ถึงศักยภาพและขีดความสามารถทางทหารของแต่ละประเทศยังเป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะแต่ละประเทศยังคงมีข้อจำกัดในการนำกำลังออกนอกประเทศ รวมทั้งความพร้อมของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ความร่วมมือดังกล่าวยังคง อยู่กับที่ นอกจากนี้ ความร่วมมือด้านภัยพิบัติในระดับภูมิภาคเอเชียที่เรียกว่า ADPC ยังเป็น เพียงการให้ความรู้และการอบรมแก่สมาชิก แต่ไม่ได้เป็นศูนย์ที่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการจริง เมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, โครงการจับตาอาเซียน, 2555)

7. กลไกสิทธิมนุษยชน ปัญหาประการแรกที่ทำให้อาเซียนยังไม่ใช่องค์กรของ ประชาชนอย่างแท้จริง คือ ปัญหาด้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนในอาเซียน มาตรา 14 ของกฎบัตรอาเซียนกำหนดให้มีการจัดตั้งกลไกสิทธิมนุษยชนของอาเซียนขึ้น ทั้งนี้ ในระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 14 เมื่อปี พ.ศ. 2552 ที่อำเภอชะอำ-หัวหิน ประเทศไทย ได้มีการประกาศจัดตั้งคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิ- มนุษยชนอย่างเป็นทางการ ซึ่งคณะกรรมการฯ ที่จัดตั้งขึ้นจะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลัก ในการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับองค์การระหว่างประเทศ และภาคประชาสังคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและคุ้มครอง สิทธิ เสรีภาพ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอาเซียนโดยรวม สำหรับประเทศไทย มี ดร. ศรีประภา เพชรหมี่ศรี อาจารย์ประจำศูนย์สิทธิมนุษยชนศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีให้ทำหน้าที่เป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนอาเซียน เมื่อได้พิจารณารายละเอียดของขอบเขตอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาล

อาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Terms of Reference of ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights--ToR of AICHR) แล้ว กลไกดังกล่าวมีลักษณะของการเน้นการส่งเสริม แต่ไม่มีบทบาทในการปกป้อง ไม่มีบทบาทในการรับเรื่องร้องทุกข์หรือร้องเรียน ไม่มีบทบาทในการไต่สวนเรื่องร้องเรียน และไม่มีบทบาทในการเสนอบทลงโทษต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ ToR of AICHR ยังกำหนดให้ยึดหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก ฉะนั้น เมื่อเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องระหว่างรัฐบาลกับประชาชน หากยึดหลักไม่แทรกแซงกิจการภายใน กลไกนี้จึงไม่สามารถทำอะไรได้ในการนี้ ประภัสสร เทพชาตรี (2552) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกลไกสิทธิมนุษยชนของอาเซียนที่น่าสนใจ ดังนี้

7.1 เพิ่มบทบาทของของกลไกในด้านการปกป้อง

7.2 แก้ไขข้อความใน ToR of AICHR ในเรื่องหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน โดยให้มีข้อความในลักษณะให้หลักการนี้มีความยืดหยุ่น

7.3 ควรเพิ่มหลักการสากลขององค์การสหประชาชาติเข้าไปด้วย โดยเฉพาะหลักการความรับผิดชอบในการปกป้อง (responsibility to protect) และหลักการแทรกแซงด้วยหลักการมนุษยธรรม (humanitarian intervention)

7.4 การเพิ่มบทบาทของกลไกในการรับเรื่องร้องเรียนหรือร้องทุกข์ บทบาทในการไต่สวนเรื่องร้องเรียน และบทบาทในการเสนอมาตรการเพื่อยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชน

7.5 เพิ่มบทบาทให้กับเลขาธิการอาเซียน ให้มีลักษณะเหมือนกับบทบาทของเลขาธิการสหประชาชาติในการช่วยเหลือในเรื่องของการปกป้องและการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

7.6 ควรเพิ่มบทบาทให้กับภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organization--NGO) และประชาชน โดยเฉพาะบทบาทในการนำเสนอเรื่องร้องทุกข์หรือร้องเรียนต่อกลไกดังกล่าวได้ ตามหลักปฏิบัติสากลที่องค์การสหประชาชาติก็เปิดโอกาสให้องค์กรพัฒนาเอกชนเสนอเรื่องร้องเรียนและเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้

7.7 ในระยะยาว ควรผลักดันให้มีการพัฒนากลไกด้านตุลาการ โดยเฉพาะการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนขึ้น (Court of Human Rights)

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน(ASEAN Economic Community--AEC)

สมาคมประชาชาติเอเชีย-ตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations--ASEAN) ก่อตั้งขึ้นตามปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 (ค.ศ. 1967) ที่กรุงเทพฯ ประเทศไทย อาเซียนก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เริ่มแรกเพื่อสร้างสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันนำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมืองและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และเมื่อการค้าระหว่างประเทศในโลกมีแนวโน้มการกีดกันการค้ารุนแรงมากขึ้น ทำให้อาเซียนได้หันมามุ่งเน้นกระชับและขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและการค้าระหว่างกันมากขึ้น โดยยังคงยึดมั่นวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ดังนี้ (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2552)

1. ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาค
2. รักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในภูมิภาค
3. ใช้เป็นเวทีแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายในภูมิภาค

อาเซียนพยายามพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจด้วยการพึ่งพากันมากขึ้นระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ควบคู่กับการเปิดตัวเองสู่ภายนอกมากขึ้น (outward-oriented) กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เป็นการขยายตลาดและช่องทางติดต่อทางเศรษฐกิจการค้าให้กว้างขวางขึ้น ในลักษณะที่มีอำนาจต่อรองที่ทัดเทียมและด้วยความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันได้กับประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ แทนที่จะมีสถานะแบบผู้ให้-ผู้รับอย่างเช่นในอดีต (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2541)

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เป็นเสาหลักที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2558 เพื่อนำไปสู่การเป็นตลาดและฐานการผลิตร่วมกัน (single market and single production base) และจะมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินลงทุน และแรงงานฝีมืออย่างเสรี รวมทั้งผู้บริโภคสามารถเลือกสรรสินค้า/บริการได้อย่างหลากหลายภายในภูมิภาค และสามารถเดินทางในอาเซียนได้อย่างสะดวก และเสรีมากยิ่งขึ้นซึ่งนับเป็นความท้าทายที่สำคัญของอาเซียนที่จะต้องร่วมแรงร่วมใจและช่วยกันนำพาอาเซียนไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ และการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนย่อมส่งผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ด้านการเมืองการความมั่นคงของประเทศไทย เช่นกัน (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2552)

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน(ASEAN Socio-Cultural Community--ASCC)

นับตั้งแต่ก่อนการก่อตั้งอาเซียนเมื่อปี พ.ศ. 2510 นั้น ประเทศในภูมิภาคเอเชีย-ตะวันออกเฉียงใต้ได้มีความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางด้านสังคม ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านสารสนเทศ ด้านการพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านการจัดความยากจน ด้านการพัฒนาชนบทด้านการพัฒนาและส่งเสริมสวัสดิการสังคม ด้านการจัดการด้านภัยพิบัติ ด้านแรงงานและด้านอื่น ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. ด้านสังคม ได้มีการกระชับความร่วมมือเพื่อสร้างสันติสุขในภูมิภาค โดยมีความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ การก่อการร้าย การค้าอาวุธ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจและคอมพิวเตอร์ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการลดช่องว่างระหว่างประเทศ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2555)

2. ด้านการศึกษา ในระดับอุดมศึกษาได้เกิดเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network--AUN) ซึ่งเป็นแกนหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของภูมิภาค และมีการจัดตั้งมูลนิธิอาเซียน (ASEAN foundation) เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนนักศึกษาและนักวิชาการ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชน สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียน มีการสนับสนุนการจัดทำโครงข่ายรองรับทางสังคม เพื่อบรรเทาผลกระทบทางสังคมจากวิกฤตเศรษฐกิจ รวมทั้งมีการก่อตั้งองค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชีย-ตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Ministers of Education Organization--SEAMEO) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2508 (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2555)

3. ด้านสาธารณสุข มีความร่วมมือด้านการปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 จนถึงปี พ.ศ. 2541 และต่อมาได้มีมติให้ ปี พ.ศ. 2545 - พ.ศ.2546 เป็นปีแห่งการปลูกจิตสำนึกในการต่อต้านยาเสพติดในอาเซียน และที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาว่าด้วยการปลอดยาเสพติดอาเซียนในปี พ.ศ. 2563 (กระทรวงการต่างประเทศ, กรมอาเซียน, 2548) นอกจากนี้ ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตระหนักถึงภัยอันเกิดจากการแพร่ระบาดของรวดเร็วของโรคเอดส์ในเอเชียและผลกระทบที่จะมีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนั้นในการประชุมสุดยอดอาเซียน

ครั้งที่ 7 เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 จึงได้กำหนดระเบียบวาระโดยเฉพาะสำหรับหารือเรื่องโรคเอดส์ (ASEAN Summit Session on HIV/AIDS) และที่ประชุมยังได้รับรองปฏิญญาของการประชุมสุดยอดอาเซียนว่าด้วยโรคเอดส์ ปี พ.ศ. 2545 - พ.ศ.2548 (7th ASEAN Summit Declaration on HIV/AIDS 2002-2005) ด้วย (กระทรวงการต่างประเทศ, กรมอาเซียน, 2548)

4. ด้านสารสนเทศ ได้มีการก่อตั้งสมาพันธ์นักหนังสือพิมพ์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Congress of Southeast Asian Librarians--CONSAL) ขึ้นที่ประเทศสิงคโปร์ เมื่อปี พ.ศ. 2513 วัตถุประสงค์หลักเพื่อความร่วมมือในระหว่างประเทศสมาชิกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการพัฒนาห้องสมุดของแต่ละประเทศ (ประภัศร์ เทพชาติ, 2552)

5. ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน เกิดโครงการเรือเยาวชนเอเชียอาคเนย์ (Ship for Southeast Asian Youth Program) ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมมิตรภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างเยาวชนญี่ปุ่นและเยาวชนอาเซียนเมื่อปี พ.ศ. 2527 (สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ, 2555)

6. ด้านสิ่งแวดล้อม ได้เริ่มโครงการความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2520 และได้จัดทำโครงการสิ่งแวดล้อมของอนุภูมิภาคอาเซียน ระยะที่ 1 (ASEAN Subregional Environment Programme I--ASEP I) โดยคณะกรรมการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของอาเซียน

7. ด้านอื่น ๆ เช่น ความร่วมมือด้านกีฬาซีเกมส์ มหกรรมนาฏศิลป์อาเซียน วรรณกรรมซีไรต์และดนตรีอาเซียน เป็นต้น

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนมีเป้าหมายหลัก คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตในทุกด้านให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดีในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความมั่นคงทางสังคม และพร้อมรับมือกับผลกระทบอันเนื่องมาจากการรวมตัวทางเศรษฐกิจ ตลอดจนมีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน มีสำนักความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์มรดกทางวัฒนธรรมและมีสำนักร่วมในอัตลักษณ์ของภูมิภาค เพื่อสร้างให้เกิดสำนักการเป็นเพื่อนบ้านที่ดีและมีความรับผิดชอบ อันจะนำไปสู่การสร้างให้ประชาคมอาเซียนเป็นสังคมแห่งความหวังไขว่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยมีแผนงานที่สำคัญ ดังนี้ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2555)

1. พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการสนับสนุนการศึกษา สนับสนุนให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้นตลอดจนสนับสนุนให้ประชาชนเสริมทักษะในการเป็นผู้ประกอบการให้มากขึ้น

2. ส่งเสริมสวัสดิการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ด้วยการยกระดับความเป็นอยู่ให้พ้นจากความยากจน เสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาและการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน ส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหาร พัฒนาระบบสาธารณสุข และเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับประชาชน ต่อต้านยาเสพติด และให้อาเซียนเป็นสังคมที่พร้อมรับมือกับภัยพิบัติได้

3. ส่งเสริมความยุติธรรมและสิทธิทางสังคมด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิตลอดจนสวัสดิการของประชาชนและแรงงานอพยพ

4. ส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการและการป้องกันปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมข้ามแดน เช่น มลพิษหมอกควันข้ามแดน มลพิษจากของเสียที่มีพิษข้ามแดน เป็นต้น

5. สร้างอัตลักษณ์อาเซียนโดยการส่งเสริมให้ประชาชนอาเซียนเกิดสำนึกร่วมในเอกภาพท่ามกลางความหลากหลาย ส่งเสริมให้ประชาชนอาเซียนเกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันทั้งในด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และศาสนา ส่งเสริมให้เกิดสำนึกร่วมในความเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน และส่งเสริมให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมวัฒนธรรมและสินค้าวัฒนธรรมของอาเซียน

การรวมกลุ่มประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนนั้นย่อมส่งผลต่อยุทธศาสตร์ทางด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยซึ่งจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2555)

แนวคิดด้านความสัมพันธ์ภายนอกของภูมิภาคอาเซียน

อาเซียนได้พัฒนาความสัมพันธ์ภายนอกภูมิภาคทั้งแบบทวิภาคีและแบบพหุภาคีเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับโลก โดยอาเซียนพยายามทำหน้าที่เป็นแกนกลางของความสัมพันธ์หรือริเริ่มความร่วมมือต่าง ๆ ในภูมิภาค ในการนี้ อาเซียน

ได้ดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศและองค์กรต่าง ๆ ภายนอกภูมิภาคในฐานะประเทศคู่เจรจา (dialogue partner) คู่เจรจาเฉพาะด้าน (sectoral dialogue partner) หุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา (development partner) ผู้สังเกตการณ์พิเศษ (special observer) ประเทศ/องค์กรผู้รับเชิญ (guest) และในฐานะอื่น ๆ (กรมอาเซียน, 2555ก)

นอกจากนี้ ในกฎบัตรอาเซียนได้กำหนดเรื่องความสัมพันธ์ภายนอกภูมิภาคไว้ใน หมวด 12 มีจำนวน 6 ข้อ (ข้อ 41-46) โดยมีสาระสำคัญ คือ อาเซียนต้องพัฒนาความร่วมมือ และความเป็นหุ้นส่วนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันกับนานาประเทศ องค์กร และสถาบัน ในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาคและระหว่างประเทศ โดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน (ที่ประชุมสูงสุดของผู้นำฝ่ายบริหารของกลุ่มประเทศอาเซียน) จะทำหน้าที่กำหนดแนวนโยบาย ยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์โดยการเสนอแนะของที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ทั้งนี้ อาเซียนอาจทำความตกลงกับประเทศต่าง ๆ หรือองค์กรและสถาบันในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และระหว่างประเทศ โดยให้คณะมนตรีประสานงานอาเซียนหารือกับคณะมนตรี ประชาคมอาเซียนเพื่อกำหนดกระบวนการทำความตกลงดังกล่าวสำหรับประเด็นสำคัญ อีกประการหนึ่งที่กฎบัตรอาเซียนได้กำหนดไว้คือ วิธีประสานงานกับคู่เจรจา โดยมอบหมาย ให้ประเทศสมาชิกผลัดกันรับผิดชอบในภาพรวมสำหรับการประสานงานและส่งเสริม ผลประโยชน์ของอาเซียนในความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา องค์กร และสถาบันระดับภูมิภาค และระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประเทศสมาชิกอาเซียนใด ที่ได้รับหน้าที่เป็นประเทศผู้ประสานงานแล้ว จะมีหน้าที่ ดังนี้ (กรมอาเซียน, 2555ก)

1. เป็นผู้แทนอาเซียนในการสร้างความสัมพันธ์
2. เป็นประธานร่วมในการประชุมที่เกี่ยวข้องระหว่างอาเซียนและหุ้นส่วนภายนอก
3. รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการอาเซียนในประเทศที่ตาม (ASEAN Committee in Third Countries) และองค์กรระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

ในที่นี้ขอเสนอความสัมพันธ์ของอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาและประเทศคู่เจรจาเฉพาะด้านซึ่งมีบทบาทและอิทธิพลกับการดำเนินกิจกรรมระหว่างประเทศของภูมิภาค-เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นสำคัญ โดยมีรายละเอียด ดังข้อมูลที่ปรากฏ (ดูตาราง 2)

ตาราง 2

ความสัมพันธ์ของอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาและประเทศคู่เจรจาเฉพาะด้าน

ประเทศ/องค์การ	สถานะ ความสัมพันธ์	ประเทศอาเซียนที่รับผิดชอบ
		ประสานงานความสัมพันธ์ กับประเทศคู่เจรจา (ก.ค. 2555 - ก.ค. 2558)
1. สหรัฐอเมริกา	ประเทศคู่เจรจา	สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์
2. สหพันธรัฐรัสเซีย	ประเทศคู่เจรจา	สหพันธ์มาเลเซีย
3. สาธารณรัฐประชาชนจีน	ประเทศคู่เจรจา	ราชอาณาจักรไทย
4. แคนาดา	ประเทศคู่เจรจา	สาธารณรัฐสิงคโปร์
5. สหภาพยุโรป	ประเทศคู่เจรจา	สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม
6. สาธารณรัฐอินเดีย	ประเทศคู่เจรจา	บรูไนดารุสซาลาม
7. สาธารณรัฐเกาหลี	ประเทศคู่เจรจา	สาธารณรัฐอินโดนีเซีย
8. เครือรัฐออสเตรเลีย	ประเทศคู่เจรจา	สาธารณรัฐฟิลิปปินส์
9. นิวซีแลนด์	ประเทศคู่เจรจา	สาธารณรัฐประชาธิปไตย- ประชาชนลาว
10. ญี่ปุ่น	ประเทศคู่เจรจา	ราชอาณาจักรกัมพูชา
11. อาเซียน + 3 (จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้)	ประเทศคู่เจรจา	ประเทศสมาชิกที่ทำหน้าที่ เป็นประธานอาเซียน
12. การประชุมสุดยอดเอเชีย- ตะวันออก	ประเทศคู่เจรจา	ประเทศสมาชิกที่ทำหน้าที่ เป็นประธานอาเซียน
13. องค์การสหประชาชาติ (UN) ภายใต้โครงการพัฒนา แห่งสหประชาชาติ (UNDP)	ประเทศคู่เจรจา	สำนักเลขาธิการอาเซียน
14. สาธารณรัฐอิสลามปาเลสไตน์	ประเทศคู่เจรจา เฉพาะด้าน	สำนักเลขาธิการอาเซียน

ที่มา. จากความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา, โดย กรมอาเซียน, 2555ก, ค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://www.mfa.go.th/asean/th/partnership>

ความสัมพันธ์อาเซียน-สหรัฐอเมริกา

ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับสหรัฐอเมริกาเริ่มต้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2520 โดยในระยะแรกเน้นความร่วมมือด้านการพัฒนา ต่อมาจึงขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน โดยประเทศสมาชิกอาเซียนประสงค์ที่จะส่งเสริมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจกับสหรัฐอเมริกาทั้งในระดับทวิภาคีและในลักษณะกลุ่มประเทศ นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียและยังคงต้องการมีบทบาทสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ในภูมิภาคมาโดยตลอด

ภายหลังภาวะสงครามในกัมพูชายุติในปี พ.ศ. 2534 บทบาททางการเมืองของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคนี้เริ่มลดลง พร้อมกับการเข้ามาขยายอิทธิพลเพิ่มขึ้นของจีน ทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจอย่างไรก็ตาม ภายหลังการสัมภาษณ์ของนางฮิลลารี คลินตัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับผลประโยชน์ในการสัญจรทางทะเลของสหรัฐอเมริกาในเขตทะเลจีนใต้ ในปี พ.ศ. 2553 และการที่ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาเข้าร่วมการประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ-เอเชีย-แปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation--APEC) และการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit--EAS) ในปี พ.ศ. 2554 ที่ประเทศอินโดนีเซีย จึงเริ่มมีการส่งสัญญาณว่า สหรัฐอเมริกาจะเพิ่มบทบาทในภูมิภาคนี้ เนื่องจากยังมีบรรยากาศความขัดแย้งที่ซ่อนอยู่ของการอ้างอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่ทางทะเล เช่น หมู่เกาะสแปรตลีย์ (Spratly islands) ในเขตทะเลจีนใต้ที่ไปมีผลกระทบต่อประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาแม้ว่าในขณะนี้จะไม่มีความขัดแย้งทางทหารที่ประเทศฟิลิปปินส์แล้ว แต่สหรัฐอเมริกายังมีความร่วมมือทางทหาร เศรษฐกิจ และการลงทุนที่แน่นแฟ้นกับฟิลิปปินส์ เนื่องจากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ฟิลิปปินส์เคยเป็นอาณานิคมของสหรัฐอเมริกา และทั้งสองประเทศร่วมต่อสู้ด้วยกันทั้งในสงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามเวียดนาม นอกจากนี้ ทั้งสองประเทศยังมีสนธิสัญญาป้องกันประเทศร่วมกัน (US-Philippines Mutual Defense Treaty) เมื่อฟิลิปปินส์เข้าไปเป็นคู่แข่งกับจีน จึงทำให้สหรัฐอเมริกาต้องติดตามสถานการณ์ดังกล่าวอย่างใกล้ชิด สำหรับสิงคโปร์เป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์สำหรับสหรัฐอเมริกา (กรมอาเซียน, 2555ก)

ความสัมพันธ์อาเซียน-สหพันธรัฐรัสเซีย

ความสัมพันธ์อาเซียน-รัสเซียเริ่มต้นจากการที่รัสเซียได้สถาปนาความสัมพันธ์ในฐานะคู่หารือ (consultative relations) กับอาเซียนในปี พ.ศ. 2534 และพัฒนาความสัมพันธ์จนได้รับสถานะประเทศคู่เจรจาจากอาเซียนในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน สมัยที่ 29 เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2539 ที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย และต่อมา รัสเซียได้ภาคยานุวัติสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia--TAC) เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 สำหรับกลไกความสัมพันธ์ของอาเซียน-รัสเซีย ได้แก่ (1) ASEAN-Russia Summit (ระดับผู้นำ) จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2548 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย และครั้งที่ 2 ในช่วงการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 17 เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2553 ณ กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม (2) การประชุมระดับรัฐมนตรี (ASEAN Post Ministerial Conference (PMC) + 1) ประชุมปีละครั้ง (3) การประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส (ASEAN-Russia Senior Officials' Meeting) ประชุมทุก 18 เดือน (4) การประชุมระดับผู้แทนถาวรของประเทศสมาชิกอาเซียน ประจำอาเซียน ณ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย (ASEAN-Russia Joint Cooperation Committee) ประชุมปีละครั้ง และ (5) การประชุมระดับผู้แทนถาวรของประเทศสมาชิกอาเซียนประจำอาเซียนที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย (ASEAN-Russia Joint Planning and Management Committee) ประชุมปีละครั้ง (กรมอาเซียน, 2555ก)

ความสัมพันธ์อาเซียน-สาธารณรัฐประชาชนจีน

ความสัมพันธ์กับจีนในฐานะคู่เจรจาของอาเซียนเริ่มต้นขึ้นเมื่อนายนายเถียน ชีเชิน (Qian Qichen) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีน เข้าร่วมพิธีเปิดการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ครั้งที่ 24 เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2534 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซียในฐานะแขกของรัฐบาลมาเลเซีย ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 จีนได้รับสถานะคู่เจรจาอย่างเต็มรูปแบบของอาเซียน ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 ได้มีการจัดประชุมสุดยอดอาเซียน-จีน สมัยพิเศษ เพื่อฉลองครบรอบ 15 ปี ความสัมพันธ์อาเซียน-จีน ที่นครหนานหนิง ประเทศจีน และในปี พ.ศ. 2554 อาเซียนและจีนเห็นพ้องให้การประชุมสุดยอดอาเซียน-จีน

ครั้งที่ 14 ที่เกาะบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซียเป็นการประชุมสุดยอดอาเซียน-จีน สมัยพิเศษ เพื่อฉลองครบรอบ 20 ปี ความสัมพันธ์อาเซียน-จีน ซึ่งมีมิติความร่วมมือ 3 ด้าน คือ ด้านการเมืองความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ และด้านพัฒนา สังคมและวัฒนธรรม (กรมาอาเซียน, 2555ก)

ความสัมพันธ์อาเซียน-แคนาดา

ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียน-แคนาดาเริ่มต้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2520 โดยที่ผ่านมามีการดำเนินความร่วมมือที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ทั้งด้านการเมืองและความมั่นคง การค้าและการลงทุน ความสัมพันธ์ระดับประชาชน รวมทั้งความร่วมมือเพื่อการพัฒนาแคนาดาให้ความสนใจพัฒนาการในอาเซียนมากขึ้น รวมทั้งติดตามพัฒนาการของสถาปัตยกรรมในภูมิภาคเอเชียที่มีอาเซียนเป็นแกนกลาง สถานะของความสัมพันธ์อาเซียน-แคนาดามีพัฒนาการเชิงบวกที่ส่งสัญญาณว่าแคนาดาจะมีความร่วมมือกับอาเซียนอย่างเป็นทางการมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การภาคยานุวัติสนธิสัญญา TAC นอกจากนี้ แคนาดายังได้แต่งตั้งเอกอัครราชทูตประจำอาเซียนและจัดตั้ง Canada's ASEAN Network ซึ่งเป็นเครือข่ายของเอกอัครราชทูตแคนาดาในประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อเป็นกลไกกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายต่ออาเซียนร่วมกัน นอกจากนี้จากผลการเลือกตั้งทั่วไปของแคนาดาเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 รัฐบาลแคนาดาได้รับคะแนนเสียงข้างมากในสภาเป็นครั้งแรกในรอบหลายปีที่ผ่านมา และได้แสดงความเชื่อมั่นต่อเสถียรภาพของรัฐบาลที่จะบริหารประเทศและดำเนินนโยบายการต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง แคนาดาจึงได้ประกาศเจตนารมณ์ที่จะร่วมมือกับอาเซียน รวมทั้งความสนใจต่อพัฒนาการในอาเซียน และภูมิภาคเอเชียโดยย้ำว่าแคนาดาเป็นประเทศเอเชีย-แปซิฟิก มีความใกล้ชิดกับอาเซียนและเอเชียทั้งในด้านการค้าและการลงทุน ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาและความเชื่อมโยงระหว่างประชาชน และชาวเอเชียจำนวนมากได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในแคนาดา รัฐบาลแคนาดาปัจจุบันพร้อมที่จะหันกลับมามองเอเชียมากขึ้นในฐานะประเทศผู้ประสานงานไทยประสงค์จะเร่งกระชับความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับแคนาดาให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และได้พยายามผลักดันให้เกิดความคืบหน้าในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการร่วมๆ โดยย้ำกับฝ่ายแคนาดาถึงความสำคัญของการดำเนินโครงการความร่วมมือกับอาเซียนอย่างเป็นทางการ และเชิญชวนให้แคนาดาสนับสนุนการสร้างประชาคมอาเซียน

ภายในปี พ.ศ. 2558 และการเสริมสร้างความเชื่อมโยงในภูมิภาค และการสรุปการจัดทำ
แถลงการณ์ร่วมด้านการค้าและการลงทุน (Joint Declaration on Trade and Investment)
เพื่อให้เป็นกลไกในการเพิ่มพูนปริมาณการค้าและการลงทุนระหว่างกัน ในโอกาสครบรอบ
35 ปีของความสัมพันธ์อาเซียน-แคนาดาในปี พ.ศ. 2555 อาเซียนและแคนาดาได้เห็นพ้อง
จัดกิจกรรมฉลองโอกาสดังกล่าวเพื่อเป็นการยกระดับความสัมพันธ์อาเซียน-แคนาดา
รวมทั้งเสริมสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนและแคนาดาในหมู่ประชาชนในวงกว้าง
อาทิ การเยือนระดับสูง การจัดการสัมมนา กิจกรรมของภาควิชาการ การจัดสรรทุนการศึกษา
ด้านภาษา (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

ความสัมพันธ์อาเซียน-สหภาพยุโรป

อาเซียนและสหภาพยุโรป (European Union--EU) มีความสัมพันธ์ในระดับกลุ่ม
โดยเป็นคู่เจรจาอย่างไม่เป็นทางการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 และพัฒนาเป็นคู่เจรจาอย่างเป็นทางการ
ในปี พ.ศ. 2520 บรูไนดารุสซาลามเป็นประเทศผู้ประสานงานความสัมพันธ์ตั้งแต่
เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2552 โดยมีวาระ 3 ปี ปัจจุบัน เวียดนามเป็นประเทศผู้ประสานงาน
และการดำเนินความสัมพันธ์อาเซียน-สหภาพยุโรปเป็นไปตาม Plan of Action to
Implement the Nuremberg Declaration on an EU-ASEAN Enhanced Partnership 2007-
2012 (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

สหภาพยุโรปได้จัดสรรงบประมาณ 30 ล้านยูโร สำหรับโครงการความร่วมมือ
ในกรอบอาเซียน-สหภาพยุโรป (Multi-Annual Indicative Program 2011-2013)
เพื่อสนับสนุนการจัดตั้งประชาคมอาเซียนและการเสริมสร้างขีดความสามารถด้านสถิติ
ของสำนักเลขาธิการอาเซียน สนับสนุนการรวมตัวทางเศรษฐกิจ ทรัพย์สินทางปัญญา
การย้ายถิ่นฐานและการจัดการชายแดนด้านการเมืองและความมั่นคง สหภาพยุโรป
ได้เข้าร่วมความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN
Regional Forum--ARF) ซึ่งก่อนหน้านี้ สหภาพยุโรปได้แสดงความความจำนงที่จะภาคยานุวัติ
สนธิสัญญา TAC แต่ติดขัดที่สนธิสัญญา TAC เปิดโอกาสให้รัฐเท่านั้นที่จะสามารถเข้าร่วม
เป็นภาคีได้ สหภาพยุโรปจึงขอให้อาเซียนจัดทำพิธีสารแก้ไขสนธิสัญญา TAC เพื่อเปิดให้
Non-State เข้าร่วมได้ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

ความสัมพันธ์อาเซียน-สาธารณรัฐอินเดีย

อาเซียนกับอินเดียเริ่มต้นความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2535 ในลักษณะคู่เจรจาเฉพาะด้านและยกระดับขึ้นเป็นคู่เจรจาอย่างสมบูรณ์เมื่อปี พ.ศ. 2538 ต่อมาได้พัฒนาความสัมพันธ์สู่ระดับการประชุมสุดยอดครั้งแรก เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545 ที่กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

ความสัมพันธ์อาเซียน-อินเดีย เป็นความสัมพันธ์อย่างรอบด้านในฐานะหุ้นส่วน โดยมีเอกสาร ASEAN-India Partnership for Peace, Progress and Shared Prosperity กำหนดแนวทางในการดำเนินความร่วมมือระหว่างกันในการเมือง เศรษฐกิจ และความร่วมมือเพื่อการพัฒนา โดยมีแผนปฏิบัติการรองรับ ทั้งสองฝ่ายได้จัดตั้งกองทุน ASEAN-India Fund เพื่อสนับสนุนความร่วมมือดังกล่าว ปัจจุบันอยู่ภายใต้แผนปฏิบัติการฉบับปี พ.ศ. 2553 - พ.ศ. 2558 (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

ด้านการเมืองและความมั่นคง อินเดียได้เข้าร่วมความร่วมมือ ARF ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 โดยมีบทบาทในเรื่องความร่วมมือด้านความมั่นคงทางทะเล และได้ภาคยานุวัติสนธิสัญญา TAC เมื่อปี พ.ศ. 2546 อีกทั้งได้รับรองแถลงการณ์ร่วมกับอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือเพื่อต่อต้านการก่อการร้ายสากลในปีเดียวกัน (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

อินเดียยังได้เข้าเป็นสมาชิกของ EAS ในปี พ.ศ. 2548 ด้านเศรษฐกิจ อาเซียนและอินเดียได้ลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างรอบด้าน เมื่อปี พ.ศ. 2546 และได้ลงนามความตกลงด้านการค้าสินค้า เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2552 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา ประเทศอาเซียนส่วนใหญ่ได้ให้สัตยาบันต่อความตกลงอาเซียน-อินเดียด้านการค้าสินค้าแล้ว สำหรับไทยได้ให้สัตยาบันและมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ มกราคม พ.ศ. 2553 อินเดียยังสนับสนุนความร่วมมือด้านการแพทย์-แผนโบราณและแผนปัจจุบัน โดยส่งเสริมความร่วมมือด้านการเกษตรกรรมและการผลิตยาเพื่อใช้ในระบบสาธารณสุขของรัฐ ทั้งนี้ อินเดียให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่การพัฒนาและลดช่องว่างในอาเซียน โดยได้จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมภาษาอังกฤษศูนย์ฝึกอบรมผู้ประกอบการและศูนย์ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในกลุ่มประเทศอาเซียนใหม่ คือ กัมพูชา-ลาว-เมียนมาร์-เวียดนาม (Cambodia-Laos-Myanmar-Vietnam--CLMV)

โครงการให้บริการทางการแพทย์ และการศึกษาผ่านระบบอินเทอร์เน็ตร่วมกับ CLMV นอกจากนั้น อาเซียนและอินเดียมีโครงการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างประชาชนหลายกลุ่ม เช่น เยาวชน นักศึกษาผู้สื่อข่าว และนักการทูต อีกทั้งกำลังจะริเริ่มให้มีการเยือนระหว่างสมาชิกรัฐสภาในด้าน การเชื่อมโยงกับอาเซียน อินเดียให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงแบบรอบด้าน และพยายามหาทางเชื่อมโยงกับอาเซียนผ่านทะเลอันดามัน โดยใช้เมืองทวายของพม่าเป็นประตูสำคัญ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

นอกจากอินเดียจะสนับสนุนการสร้างทางหลวงสามฝ่ายไทย-เมียนมาร์-อินเดียแล้ว อินเดียยังมีสนับสนุนแนวคิดในกรอบอาเซียน+6 ที่มอบให้ Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA) ศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจไฮจินห์-พนมเปญ-กรุงเทพฯ-ทวาย-เจนไน (Mekong-India Economic Corridor) เพื่อเชื่อมโยงภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงกับอินเดียฝั่งตะวันออก โดยใช้เป็นเส้นทางหลักสำหรับการขนส่งสินค้าระหว่างกันพร้อมทั้งพัฒนาเขตเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมควบคู่กันไปด้วย นอกจากนี้ อินเดียแสดงความสนใจที่จะให้ภาคเอกชนอินเดียเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการภายใต้แผนแม่บทความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (Master Plan on ASEAN Connectivity) ในลักษณะของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public Private Partnership--PPP) โดยเสนอให้คณะกรรมการประสานงานอาเซียน (ASEAN Coordinating Committee--ACC) พิจารณาจัดการประชุมเฉพาะเรื่อง PPP Concession Agreements เนื่องจากอินเดียมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ ซึ่งสอดคล้องกับความประสงค์ของไทยที่ต้องการผลักดันให้อินเดียมีส่วนร่วมในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างอาเซียนกับภูมิภาคเอเชียใต้ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

ความสัมพันธ์อาเซียน-สาธารณรัฐเกาหลี

สาธารณรัฐเกาหลี หรือเกาหลีใต้ เริ่มมีความสัมพันธ์กับอาเซียนเมื่อปี พ.ศ. 2532 ในฐานะคู่เจรจาเฉพาะด้านและยกสถานะเป็นประเทศคู่เจรจาเต็มรูปแบบในปี พ.ศ. 2534 ต่อมาปี พ.ศ. 2547 ได้ลงนาม Joint Declaration on Comprehensive Partnership เพื่อส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนที่รอบด้าน ในปี พ.ศ. 2552 เกาหลีใต้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดอาเซียน-เกาหลีใต้ สมัยพิเศษที่เกาะเจจู ประเทศเกาหลีใต้ เพื่อเฉลิมฉลองครบรอบ 20 ปี

ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่าย ในการประชุมสุดยอดอาเซียน-เกาหลีใต้ ครั้งที่ 13 ที่กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2553 อาเซียนและเกาหลีใต้ได้เห็นชอบให้ยกระดับความสัมพันธ์จากหุ้นส่วนที่ครอบคลุมทุกด้านเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ และได้รับรอง Joint Declaration on ASEAN-Republic of Korea Strategic Partnership for Peace and Prosperityความร่วมมือด้านการเมืองความมั่นคง เกาหลีใต้ได้ภาคยานุวัติสนธิสัญญา TAC ในปี พ.ศ. 2547 และได้ลงนามใน Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism ในปี พ.ศ. 2548 นอกจากนี้ เกาหลีใต้ได้พิจารณาจัดตั้งคณะผู้แทนถาวรประจำอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2555 ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ อาเซียนและเกาหลีใต้ได้ลงนามใน Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation ในปี พ.ศ. 2548 ซึ่งกำหนดให้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-เกาหลี โดยทั้งสองฝ่ายได้ลงนามในความตกลงว่าด้วยการค้าสินค้าในปี พ.ศ. 2549 ความตกลงว่าด้วยการค้าบริการในปี พ.ศ. 2550 และความตกลงว่าด้วยการลงทุนในปี พ.ศ. 2552 (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

ความสัมพันธ์อาเซียน-เครือรัฐออสเตรเลีย

ออสเตรเลียเป็นประเทศแรกที่ได้สถาปนาความสัมพันธ์เป็นประเทศคู่เจรจา กับอาเซียนในปี พ.ศ. 2517 และดำเนินความสัมพันธ์กันอย่างราบรื่น มีการปรับเปลี่ยนลำดับความสำคัญของความร่วมมือในสาขาต่าง ๆ ไปตามพัฒนาการทางเศรษฐกิจและความจำเป็นอื่น ๆ เพื่อสนองความต้องการของทั้งสองฝ่าย ปัจจุบัน ความสัมพันธ์ครอบคลุมความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง เศรษฐกิจ และการพัฒนา โดยมีสิงคโปร์เป็นประเทศผู้ประสานงาน (กรกฎาคม พ.ศ. 2552 - กรกฎาคม พ.ศ. 2555) ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง ออสเตรเลียได้ภาคยานุวัติสนธิสัญญา TAC เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 และได้ร่วมรับรองเอกสารแผนงานโครงการในการปฏิบัติตามปฏิญญาอาเซียนและออสเตรเลียว่าด้วยความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายสากลออสเตรเลียเคยเป็นเจ้าภาพร่วมกับไทยในการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ ARF Workshop on Stockpile Management Security: Man-Portable Air Defense Systems (MANPADS) & Small Arms and Light Weapons (SALW) ทั้งนี้ ออสเตรเลียให้ความสำคัญกับสถานการณ์ทางการเมืองและ

ความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอันดับต้น ๆ โดยเฉพาะเรื่องการก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติ การค้ามนุษย์ และยาเสพติด เนื่องจากมีผลกระทบต่อเสถียรภาพ และความมั่นคงโดยตรงของออสเตรเลียความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ อาเซียนพยายามเพิ่ม ช่องทางการเข้าสู่ตลาดออสเตรเลียให้มากยิ่งขึ้นรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ได้ร่วมลงนามความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-ออสเตรเลีย-นิวซีแลนด์ (ASEAN Australia-New Zealand Free Trade Area--AANZFTA) เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ในช่วงการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 14 ณ อำเภอชะอำ-หัวหิน จังหวัด- เพชรบุรี โดยความตกลง AANZFTA มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2553 สำหรับ ประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซีย เมียนมาร์ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และเวียดนาม และมีผลบังคับใช้สำหรับไทยตั้งแต่วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2553 ความร่วมมือด้านการพัฒนา AusAID เป็นหน่วยงานหลักของออสเตรเลียที่ดูแลความร่วมมือด้านการพัฒนาระหว่าง ออสเตรเลียกับอาเซียน โดยทั้งสองฝ่ายได้ร่วมลงนาม MOU on ASEAN Australia Development Cooperation Program Phase II ในช่วงการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศ ที่จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 อาเซียนและออสเตรเลีย ได้ลงนามเอกสาร Joint Declaration on ASEAN-Australia Comprehensive Partnership ในช่วงการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนกับออสเตรเลีย เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ โดยเอกสารดังกล่าวถือเป็นแนวทางในการดำเนิน ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับออสเตรเลียที่ครอบคลุมถึงด้านการเมืองและความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ และการพัฒนา ต่อมาอาเซียนและออสเตรเลียได้จัดทำ Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN-Australia Comprehensive Partnership สำหรับสถานะล่าสุด ในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน-ออสเตรเลีย ในปี พ.ศ. 2554 ที่เกาะบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย ที่ประชุมได้เน้นความร่วมมือด้านการพัฒนาและการรวมตัวทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะด้านการศึกษา การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ การลดช่องว่างการพัฒนา การจัดการภัยพิบัติ และการส่งเสริมการค้าต่อ ระหว่างประชาชนทั้งนี้ ไทยได้เสนอให้ออสเตรเลียเข้ามามีบทบาทสนับสนุนการพัฒนา เครือข่ายเชื่อมโยงในภูมิภาคโดยเน้นในเรื่อง (1) การจัดการภัยพิบัติ (2) ความร่วมมือ ด้านความมั่นคง โดยเสนอให้มีการเชื่อมโยงระหว่างสนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty--SEANWFZ) และ South Pacific Nuclear Weapon Free Zone (SPNWFZ) และ (3) ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากความตกลง AANZFTA ในการขยายการค้าและการลงทุนระหว่างกันนอกจากนี้ ออสเตรเลียได้นับความสำคัญ 3 ด้าน คือ (1) ด้านการศึกษาจะเป็นแกนกลางของยุทธศาสตร์การให้ความช่วยเหลือของออสเตรเลีย (2) ความมั่นคงทางอาหาร และ (3) การช่วยเหลือผู้พิการให้เข้าถึงการพัฒนา โดยอาจพิจารณาสร้างโรงเรียนสำหรับผู้พิการในภูมิภาคนี้ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

ความสัมพันธ์อาเซียน-นิวซีแลนด์

ความสัมพันธ์อาเซียน-นิวซีแลนด์เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 โดยนิวซีแลนด์เป็นประเทศคู่เจรจาลำดับที่ 2 ของอาเซียนหลังจากออสเตรเลีย เดิมความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะประเทศผู้รับกับประเทศผู้ให้ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือความร่วมมือเพื่อการพัฒนา นิวซีแลนด์และอาเซียนมีการหารือและปรับแนวทางความร่วมมือในอนาคตเป็นระยะ ๆ เพื่อให้สนองตอบต่อความต้องการ การจัดลำดับความสำคัญ ความชำนาญ และผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่าย ซึ่งในปัจจุบันความสัมพันธ์อาเซียน-นิวซีแลนด์ได้ครอบคลุมความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจและความร่วมมือเพื่อการพัฒนากลไกของความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียน-นิวซีแลนด์ ได้แก่ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

1. การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน-นิวซีแลนด์ จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในช่วงเดือนกรกฎาคมหรือสิงหาคม
2. ASEAN-New Zealand Dialogue เป็นที่ประชุมระดับอธิบดีกรมอาเซียนกับเจ้าหน้าที่อาวุโสนิวซีแลนด์ โดยมีเจ้าหน้าที่อาวุโสประเทศผู้ประสานงานความสัมพันธ์อาเซียน-นิวซีแลนด์เป็นประธานร่วม เพื่อทบทวนและพิจารณาเชิงนโยบายเกี่ยวกับประเด็นความสัมพันธ์และความร่วมมือด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจและการพัฒนา โดยการประชุมมีขึ้นทุก ๆ 18 เดือน
3. ASEAN-New Zealand Joint Management Committee เป็นการประชุมเพื่อทบทวนการดำเนินการของโครงการต่าง ๆ ในกรอบความร่วมมือ ASEAN-New Zealand

Framework for Cooperation และกรอบอื่น ๆ โดยมีการประชุมปีละสองครั้งความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง นิวซีแลนด์ได้ภาคยานุวัติสนธิสัญญา TAC เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 และเป็นผู้เข้าร่วมการประชุม ARF โดยเป็นประธานร่วมกับไทยในการประชุม ARF Inter-Sessional Meeting on Disaster Relief (ISM-DR) ที่กรุงเวลลิงตัน ประเทศนิวซีแลนด์ เมื่อปี พ.ศ. 2540 และที่กรุงเทพฯ ประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2541 ตามลำดับ และยังได้ลงนามในปฏิญญาร่วมว่าด้วยความร่วมมือเพื่อต่อต้านการก่อการร้ายสากลกับอาเซียน (ASEAN-New Zealand Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism) ระหว่างการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน เมื่อปี พ.ศ. 2548 ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ อาเซียนพยายามเพิ่มช่องทางการเข้าสู่ตลาดให้มากยิ่งขึ้นถึงแม้นิวซีแลนด์จะเป็นตลาดที่ไม่ใหญ่นัก (การค้าสินค้าระหว่างอาเซียนและนิวซีแลนด์ในปี พ.ศ. 2553 มีมูลค่ารวมประมาณ 7,622 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยอาเซียนส่งสินค้าไปนิวซีแลนด์เป็นมูลค่า 4,453 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และอาเซียนนำเข้าสินค้าจากนิวซีแลนด์เป็นมูลค่า 3,178 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) รัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ได้ร่วมลงนามความตกลง AANZFTA เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ในช่วงการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 14 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2553 สำหรับประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซีย เมียนมาร์ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และเวียดนาม โดยไทยได้แจ้งถึงความพร้อมในการบังคับใช้ความตกลงต่อประเทศภาคี เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2553 ซึ่งทำให้ความตกลง AANZFTA มีผลบังคับใช้สำหรับไทยตั้งแต่วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2553 เป็นต้นมาความร่วมมือด้านการพัฒนา มีหน่วยงาน NZAID เป็นหน่วยงานของนิวซีแลนด์ที่ดูแลความร่วมมือด้านการพัฒนาระหว่างนิวซีแลนด์กับอาเซียน จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 ด้วยวัตถุประสงค์หลักในการให้ความช่วยเหลือกับประเทศในแถบแปซิฟิก และกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน-นิวซีแลนด์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 ณ กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม ที่ประชุมได้ให้การรับรองเอกสาร 2 ฉบับ คือ ปฏิญญาร่วมว่าด้วยความเป็นหุ้นส่วนที่ครอบคลุมทุกด้านระหว่างอาเซียนและนิวซีแลนด์ (Joint Declaration for an ASEAN-NZ Comprehensive Partnership) และแผนปฏิบัติการเพื่อปฏิบัติตามปฏิญญาร่วมว่าด้วยความเป็นหุ้นส่วนที่ครอบคลุมทุกด้านระหว่างอาเซียนและนิวซีแลนด์ พ.ศ. 2553

- พ.ศ. 2558 (Plan of Action to Implement the Joint Declaration for an ASEAN-NZ Comprehensive Partnership 2010-2015) เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินความร่วมมือทางการเมืองและความมั่นคงเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และการพัฒนาระหว่างอาเซียนและนิวซีแลนด์ในการประชุม ASEAN-NZ Commemorative Summit เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2553 ที่ประชุมได้เห็นพ้องให้มีความร่วมมือใน 3 ประเด็นหลัก คือ (1) การจัดการภัยพิบัติ (2) การดำเนินการตามปฏิญญาร่วมว่าด้วยความเป็นหุ้นส่วนที่ครอบคลุมทุกด้าน พ.ศ. 2553-2558 และ (3) การใช้ประโยชน์จาก AANZFTA เพื่อส่งเสริมการค้าและการลงทุน นอกจากนี้ นิวซีแลนด์ได้ประกาศว่าจะให้ความร่วมมือกับอาเซียนใน 4 กรอบ คือ (1) ASEAN New Zealand Scholarships Program (2) Young Business Leaders Exchange Program (3) Initiatives on Disaster Risk Management และ (4) Agricultural Diplomacy เป้าหมายไปที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในอาเซียน (CLMV ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย)

ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเริ่มความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการกับอาเซียนในปี พ.ศ. 2516 และยกระดับความสัมพันธ์เป็นประเทศคู่เจรจาอย่างเป็นทางการของอาเซียนในปี พ.ศ. 2520 หลังจากนั้นเป็นต้นมา ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 ได้มีการจัดประชุมสุดยอดอาเซียน-ญี่ปุ่น (ASEAN-Japan Commemorative Summit) สมัยพิเศษ ที่กรุงโตเกียวประเทศญี่ปุ่น ในโอกาสครบรอบ 30 ปี ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น และได้มีการลงนาม Tokyo Declaration for the Dynamic and Enduring ASEAN-Japan Partnership in the New Millennium และรับรอง ASEAN-Japan Plan of Action เพื่อกำหนดทิศทางความร่วมมือระหว่างสองฝ่าย ญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่เจรจาประเทศแรกที่ได้จัดตั้งคณะผู้แทนถาวรญี่ปุ่นประจำอาเซียน ณ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง ญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่เจรจาลำดับที่ 4 ที่ได้ภาคยานุวัติสนธิสัญญา TAC ในปี พ.ศ. 2547 และเป็นประเทศแรกที่จัดตั้งกรอบการประชุมความร่วมมือด้านการต่อต้านการก่อการร้ายอย่างเป็นทางการกับอาเซียนในปี พ.ศ. 2547 (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

ความร่วมมือด้านการพัฒนา ญี่ปุ่นได้ให้การสนับสนุนการรวมตัวของอาเซียน โดยจัดตั้งกองทุน Japan-ASEAN Integration Fund (JAIF) ซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2549 ตามข้อเสนอของญี่ปุ่นเพื่อสนับสนุนการรวมตัวของอาเซียน โดยในขั้นต้นได้กำหนดสาขาความร่วมมือไว้ได้แก่ การป้องกันไข้หวัดนกและโรคระบาดอื่น ๆ การต่อต้านการก่อการร้าย การจัดตั้งระบบเตือนภัยพิบัติ การรวมตัวทางเศรษฐกิจ รวมถึงการลดช่องว่างด้านการพัฒนา การแลกเปลี่ยนเยาวชน และการเก็บกู้ทุ่นระเบิดและสรรพาวุธที่ยังไม่ระเบิด และยังเป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่ที่สุดของกรอบข้อริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน ริเริ่มความร่วมมือกับประเทศลุ่มน้ำโขง (Mekong-Japan Cooperation) วัตถุประสงค์เพื่อลดช่องว่างด้านการพัฒนา ในการประชุมเดือนตุลาคม พ.ศ. 2553 ที่กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม ที่ประชุมเห็นว่าการพัฒนาในอนุภูมิภาคควรเป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่สนับสนุนการรวมตัวในภูมิภาคเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไทยได้เชิญชวนให้ญี่ปุ่นสนับสนุนการสร้างเส้นทางรถไฟตามแนว East-West Economic Corridor และ South Economic Corridor และให้ญี่ปุ่นมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมบุคลากรจากประเทศลุ่มน้ำโขงโดยใช้ประโยชน์จากสถาบันการศึกษาที่มีอยู่ในไทย ส่วนประเด็นที่อยู่ในความสนใจของญี่ปุ่นคือ การส่งเสริมความร่วมมือเรื่องการจัดการภัยพิบัติ และบทบาทของญี่ปุ่นในเรื่องความเชื่อมโยงของอาเซียน (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

กรอบความร่วมมืออาเซียน + 3 (สาธารณรัฐประชาชนจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี)

กรอบความร่วมมืออาเซียน + 3 เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 ในช่วงที่เกิดวิกฤติทางการเงินในภูมิภาคเอเชียตะวันออก โดยมีการพบหารือระหว่างผู้นำของประเทศสมาชิกอาเซียนและผู้นำของจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ เป็นครั้งแรก ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย การประชุมสุดยอดอาเซียน + 3 ได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เริ่มเป็นรูปร่างภายหลังการออกแถลงการณ์ร่วมว่าด้วยความร่วมมือเอเชียตะวันออกเมื่อปี พ.ศ. 2542 และการจัดตั้ง East Asia Vision Group (EAVG) เพื่อวางวิสัยทัศน์ความร่วมมือในเอเชียตะวันออก EAVG ได้เสนอแนะแนวคิดการจัดตั้งประชาคมเอเชียตะวันออก (East Asian Community--EAC) และมาตรการความร่วมมือในด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การจัดตั้ง EAC ในอนาคต (กรมอาเซียน, 2555ก)

การประชุมสุดยอดอาเซียน + 3 ครั้งที่ 9 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย เมื่อปี พ.ศ. 2548 ผู้นำได้ลงนามในปฏิญญาว่าด้วยการประชุมสุดยอดอาเซียน + 3 (Kuala Lumpur Declaration on the ASEAN + 3 Summit) กำหนดให้การจัดตั้งประชาคมเอเชีย-ตะวันออกเป็นเป้าหมายระยะยาว และให้กรอบอาเซียน + 3 เป็นกลไกหลักในการนำไปสู่เป้าหมายระยะยาวในปี พ.ศ. 2550 ในโอกาสครบรอบ 10 ปีของกรอบอาเซียน + 3 ได้มีการออกแถลงการณ์ร่วมว่าด้วยความร่วมมือเอเชียตะวันออกฉบับที่ 2 และแผนงานความร่วมมืออาเซียน + 3 (พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2560) (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

พัฒนาการที่สำคัญในกรอบความร่วมมืออาเซียน + 3 มีรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

1. ความร่วมมือในกรอบอาเซียน + 3 ครอบคลุมความร่วมมือมากกว่า 20 สาขา ภายใต้กรอบการประชุมในระดับต่าง ๆ ประมาณ 60 การประชุม ความร่วมมือด้านการเงิน ภายใต้มาตรการริเริ่มเชียงใหม่ (Chiang Mai Initiative--CMI) ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2543 โดยมีการจัดตั้ง CMI Multilateralization (CMIM) วงเงิน 1.2 แสนล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อเป็นกลไกช่วยรักษาเสถียรภาพทางการเงินในภูมิภาค วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2553 และจัดตั้ง ASEAN + 3 Macroeconomic Research Office (AMRO) ที่ประเทศสิงคโปร์ ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 เพื่อวิเคราะห์และติดตามสถานะเศรษฐกิจในภูมิภาคและสนับสนุน CMIM นอกจากนี้ ยังได้มีการจัดตั้งกลไกค้ำประกันสินเชื่อและสนับสนุนการลงทุน (Credit Guarantee and Investment Facility--CGIF) ซึ่งมีวงเงินเริ่มต้น 700 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อสนับสนุนการออกพันธบัตรของภาคเอกชน

2. เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 อาเซียน + 3 จัดตั้งกองทุน ASEAN Plus Three Cooperation Fund (APTCF) โดยมีเงินทุน 3 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อสนับสนุนการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ

3. ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน + 3 ครั้งที่ 12 เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2552 ที่อำเภอหะฮัวหิ้น ประเทศไทย ได้รับรองแถลงการณ์ว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารและการพัฒนาพลังงานชีวภาพ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านอาหารและพลังงาน การจัดตั้งระบบสำรองข้าวฉุกเฉินอาเซียน + 3 (ASEAN Plus Three Emergency Rice Reserve--APTERR) เพื่อประกันความมั่นคงด้านอาหารของภูมิภาค และจัดทำยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเกี่ยวกับการผลิตและการบริโภคอาหารและพลังงานชีวภาพที่ยั่งยืนและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ความสัมพันธ์อาเซียน-องค์การสหประชาชาติ

ความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับองค์การสหประชาชาติ (United Nations--UN) เริ่มขึ้นบนพื้นฐานของความร่วมมือด้านวิชาการระหว่างอาเซียนกับโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program--UNDP) ซึ่งได้เริ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2513 และต่อมา UNDP ได้รับสถานะประเทศผู้เจรจาของอาเซียนในปี พ.ศ. 2520 ต่อมาองค์การสหประชาชาติพยายามที่จะพัฒนาความร่วมมือกับอาเซียน โดยส่งเสริมให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสององค์กร ภายใต้ยุทธศาสตร์ของสำนักงานเลขาธิการสหประชาชาติที่จะส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนกับองค์กรระดับภูมิภาคทั่วโลกเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาระดับโลกและภูมิภาค ในขั้นนี้ องค์การสหประชาชาติยังไม่มีสถานะเป็นประเทศผู้เจรจากับอาเซียน แต่มีการประชุมระหว่างผู้นำอาเซียนกับเลขาธิการสหประชาชาติอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งได้จัดทำความเป็นหุ้นส่วนรอบด้านกับสหประชาชาติ (ASEAN-UN Comprehensive Partnership) โดยส่งเสริมความร่วมมือในประเด็นที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การปฏิบัติการรักษาสันติภาพ การบริหารจัดการภัยพิบัติ และการส่งเสริมความมั่นคงทางทะเล เป็นต้น (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

การประชุมสุดยอดอาเซียน-สหประชาชาติ ครั้งที่ 1 จัดขึ้นที่กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2543 ในระหว่างการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development--UNCTAD) สมัยที่ 10 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์และสร้างการเชื่อมโยงที่ต่อเนื่องระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนกับองค์การสหประชาชาติและเพื่อสนับสนุนการทำงานของ UNCTAD ในการประชุมดังกล่าว ที่ประชุมได้หารือใน 3 หัวข้อหลัก คือ (1) ประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคง (2) ประเด็นด้านการพัฒนา และ (3) ความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับองค์การสหประชาชาติ ในเรื่องของการเมืองและความมั่นคงการประชุมสุดยอดอาเซียน-สหประชาชาติ ครั้งที่ 2 จัดขึ้นที่นครนิวยอร์กเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2548 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับองค์การสหประชาชาติ เพื่อให้อาเซียนเป็นที่ยอมรับมากขึ้นยิ่งขึ้นในเวทีระหว่างประเทศ รวมทั้งเพื่อติดตามผลการประชุมสุดยอดครั้งที่ 1 โดยมีประเด็นหารือที่สำคัญ (1) การสนับสนุนระบบพหุภาคีนิยม (Multilateralism) และการปฏิรูปองค์การสหประชาชาติซึ่งต้องมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและ

ให้ความสำคัญกับการขจัดความยากจน (2) การสนับสนุนการพัฒนาและการขยายสมาชิกภาพของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council--UNSC) โดยยึดหลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ (3) ความร่วมมือเพื่อช่วยประเทศสมาชิกอาเซียนบรรลุการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals--MDGs) ในปี พ.ศ. 2558 (4) ความร่วมมือเพื่อช่วยอาเซียนในการจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2558 ทั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (5) ความร่วมมือในประเด็นเฉพาะด้าน เช่น การจัดการภัยพิบัติ และ (6) การสร้างสันติภาพปัจจุบัน อาเซียนได้รับสถานะผู้สังเกตการณ์ในองค์การสหประชาชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการยอมรับนับถือบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของอาเซียนในร่วมมือกันสร้างความสงบสุขและส่งเสริมการพัฒนาสำหรับการประชุมสุดยอดอาเซียน-สหประชาชาติ ครั้งที่ 3 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2553 ระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 17 ที่กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม โดยทั้งสองฝ่ายได้หารือในเรื่อง (1) ความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับองค์การสหประชาชาติ เพื่อช่วยให้ประเทศสมาชิกอาเซียน สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษภายในปี พ.ศ. 2558 (2) การให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งรวมถึงการสาธารณสุข การศึกษาและสิทธิมนุษยชน (3) การเข้ามามีส่วนร่วมขององค์การสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศในการเสริมสร้างความเชื่อมโยงในอาเซียน โดยเฉพาะการป้องกันและแก้ปัญหาผลกระทบข้างเคียง สืบเนื่องจากการมีความเชื่อมโยงระหว่างประเทศ เช่น อาชญากรรมข้ามชาติ การก่อการร้าย เป็นต้น และ (4) การมีส่วนร่วมของสหประชาชาติในการศึกษาให้กับกลุ่มอาเซียนสำหรับปฏิบัติการรักษาสันติภาพและการจัดการภัยพิบัติ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

แนวคิดการจัดการเชิงยุทธศาสตร์

องค์การส่วนใหญ่ทั้งระดับโลกและระดับประเทศ กำลังเผชิญกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ซึ่งมีลักษณะของโลกาภิวัตน์ สลับซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลาทำให้เกิดปัญหาในการจัดการซึ่งนับวันจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น

เรื่อย ๆ เพื่อที่จะมีความสามารถจัดการปัญหาดังกล่าวได้ องค์การทุกระดับมีความจำเป็นจะต้องมีความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง ซึ่งกระบวนการประเมิน ติดตาม การพยากรณ์อนาคต และการประเมินสภาพแวดล้อมจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะได้ค้นหาโอกาส (opportunities) ภัยคุกคาม (threats) จุดแข็ง (strengths) และจุดอ่อน (weaknesses) ซึ่งหมายถึง การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม (SWOT analysis) ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า การวิเคราะห์ SWOT ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดยุทธศาสตร์ (Wheelen & Hunger, 2010)

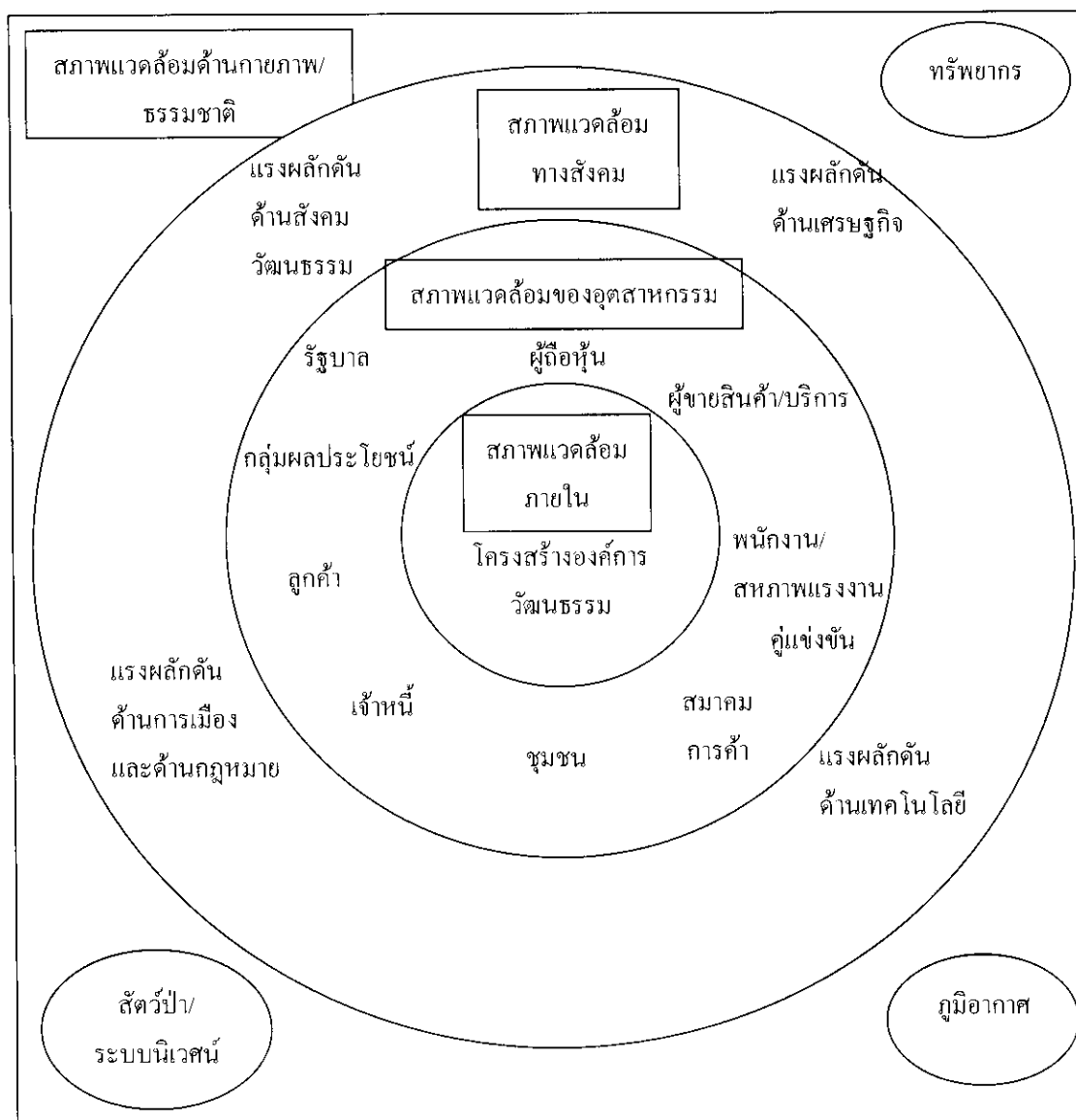
การกำหนดยุทธศาสตร์ มักเป็นที่กล่าวถึงกันมากในการวางแผนยุทธศาสตร์และการวางแผนระยะยาวซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาผลประโยชน์ของชาติ วัตถุประสงค์มูลฐาน วัตถุประสงค์เฉพาะ ยุทธศาสตร์และนโยบาย โดยเริ่มด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ โดยกระบวนการในการที่ผู้บริหารยุทธศาสตร์พยายามหาความเหมาะสมเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างโอกาสจากภายนอกและจุดแข็งจากภายใน ขณะที่การทำงานก็ยังมีภัยคุกคามจากภายนอก และจุดอ่อนจากภายในอยู่ กระบวนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์เป็นการวิเคราะห์ปัจจัย กลยุทธ์ในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการวิเคราะห์ SWOT ไม่ควรแสดงเพียงผลลัพธ์ที่ระบุถึงความสามารถเด่นขององค์การเท่านั้น (ซึ่งคือ ความสามารถและทรัพยากรที่องค์การมีและเหนือกว่าผู้อื่น) แต่ควรระบุถึงโอกาสที่กิจการไม่สามารถได้รับประโยชน์นั้น ในปัจจุบัน เนื่องจากการขาดแคลนทรัพยากรที่เหมาะสมอาจกล่าวได้ว่า ความจำเป็นของยุทธศาสตร์ คือ โอกาสและความสามารถ โดยตัวของโอกาสเองแล้วไม่ได้มีคุณค่าอย่างแท้จริง นอกจากองค์การจะมีความสามารถในการใช้ข้อได้เปรียบจากโอกาสร่วมกันด้วย อย่างไรก็ตาม ตามแนวคิดนี้ได้พิจารณาเพียงโอกาสและจุดแข็งในการพิจารณาหาทางเลือกยุทธศาสตร์เท่านั้น โดยตัวของความสามารถเด่นและศักยภาพหลักเองแล้ว ไม่ได้เป็นหลักประกัน คือ ข้อได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน จุดอ่อนในทรัพยากรอื่นสามารถทำให้ยุทธศาสตร์ไม่ประสบผลสำเร็จได้ ดังนั้น จึงใช้การวิเคราะห์ SWOT มาช่วยทำให้มีมุมมองที่กว้างขึ้น ผู้บริหารยุทธศาสตร์มักเผชิญปัญหาว่าควรลงทุนในจุดแข็งเพิ่มขึ้นเพื่อให้เกิดความแข็งแกร่งมากขึ้นจนจุดแข็งนั้นกลายเป็นความสามารถเด่นหรือควรลงทุนในจุดอ่อนเพื่ออย่างน้อยที่สุดสามารถทำให้จุดอ่อนนั้นสามารถพัฒนา และแข่งขันได้ (Wheelen & Hunger, 2010)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมนั้นจะต้องพิจารณาตัวแปรทางสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ดังแสดงในภาพ 3 ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) สภาพแวดล้อมทางสังคม (societal environment) และสภาพแวดล้อมในงานหรืออุตสาหกรรม (task environment) โดยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาตินั้นรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์ป่า และสภาพภูมิอากาศ ซึ่งมีอยู่บนโลก ปัจจัยเหล่านี้ประกอบกันเป็นระบบนิเวศวิทยา (ecological system) ของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ ระบบสังคมของมนุษย์ซึ่งรวมถึงแรงผลักดันทั่วไป (general forces) ซึ่งไม่มีผลกระทบโดยตรงกับกิจกรรมระยะสั้นขององค์กรแต่จะมีผลกระทบต่อการตัดสินใจระยะยาว โดยปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วย (1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (economic forces) ซึ่งควบคุมระบบการแลกเปลี่ยนสินค้า เงิน พลังงาน และข้อมูลข่าวสาร (2) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (technological forces) ก่อให้เกิดการประดิษฐ์ต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหา (3) ปัจจัยด้านการเมือง-กฎหมาย (political-legal forces) จัดสรรกำลังอำนาจ และกำหนดข้อจำกัดต่าง ๆ โดยการบังคับใช้กฎหมาย และกฎระเบียบต่าง ๆ และ (4) ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม (sociocultural forces) กำหนดและควบคุมค่านิยม จารีตประเพณีของสังคม (Wheelen & Hunger, 2010)

ทั้งนี้ สภาพแวดล้อมในงานหรืออุตสาหกรรมประกอบด้วยองค์ประกอบหรือกลุ่มซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อองค์กรและได้รับผลกระทบจากปัจจัยนี้ด้วย ปัจจัยเหล่านี้ประกอบด้วย รัฐบาล ชุมชนท้องถิ่น ผู้ขายสินค้า/บริการ คู่แข่งขัน ลูกค้า กลุ่มเจ้าหน้าที่ พนักงาน สหภาพแรงงาน กลุ่มผลประโยชน์ และสมาคมการค้า ปัจจัยสภาพแวดล้อมในงานนี้โดยทั่วไปแล้วเป็นปัจจัยในอุตสาหกรรมที่องค์กรนั้นดำเนินการอยู่ ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกนี้ จะต้องมีการติดตามเพื่อที่จะหาปัจจัยทางยุทธศาสตร์ ซึ่งผลกระทบต่อองค์กรในแง่โอกาส (opportunities) และภัยคุกคาม (threats) และส่งผลต่อการประสพผลสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มักจะกระทบต่อธุรกิจขององค์กร โดยการส่งผลกระทบผ่านสภาพแวดล้อมทางสังคมในแง่ของความสมบูรณ์ของทรัพยากรและต้นทุน ซึ่งในที่สุดย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในงานในเรื่องการเจริญเติบโตหรือการลดลงของอุตสาหกรรมนั้น ๆ

ตัวแปรทางสภาพแวดล้อม (environmental variables) สามารถแสดงความสัมพันธ์ได้
ดังแสดงในภาพ 5

ภาพ 5 ตัวแปรทางสภาพแวดล้อมภายนอก

ที่มา. จาก *Strategic Management and Business Policy: Achieving Sustainability* (12th ed., p. 52), by T. L. Wheelen and Hunger, 2010, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพียงสภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาส และภัยคุกคามนั้นไม่มีความเพียงพอที่จะทำให้องค์กรมีความได้เปรียบในการแข่งขัน (competitive advantage) จึงมีความจำเป็นต้องมองภายในองค์กรด้วยเพื่อที่จะระบุปัจจัยยุทธศาสตร์ภายใน (internal strategic factors) ซึ่งหมายถึง จุดแข็ง (strengths) จุดอ่อน (weaknesses) ที่สำคัญและเป็นตัวกำหนดว่าองค์กรมีความสามารถในการแสวงหาข้อได้เปรียบหรือประโยชน์จากโอกาส (opportunities) และขณะเดียวกันหลีกเลี่ยงหรือระงับภัยคุกคาม (threats) ได้หรือไม่ (Wheelen & Hunger, 2010)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในนั้นมักจะหมายถึงการวิเคราะห์องค์การ (organizational analysis) ซึ่งมุ่งเน้นการกำหนดและพัฒนาทรัพยากร และสมรรถนะ (competencies) ขององค์กร มีรายละเอียด ดังนี้ (Wheelen & Hunger, 2010)

1. โครงสร้างองค์การ ระบุโครงสร้างปัจจุบัน พนักงานทุกคนเข้าใจโครงสร้างดีหรือไม่ และเมื่อเทียบกับองค์การอื่นแล้วโครงสร้างขององค์กรเป็นเช่นใด
2. วัฒนธรรมองค์การ มีระบบวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และความคาดหวังไว้ชัดเจนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ยุทธศาสตร์ และนโยบายหรือไม่
3. ทรัพยากรองค์การ การวิเคราะห์ปัจจัยด้านทรัพยากรขององค์กรนั้นจะพิจารณาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 3.1 การตลาด
- 3.2 การเงิน
- 3.3 การวิจัยและพัฒนา
- 3.4 การผลิตและการขนส่ง
- 3.5 การบริหารทรัพยากรมนุษย์
- 3.6 ระบบข้อมูลข่าวสาร

ทั้งนี้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในนั้นเป็นการระบุว่า ปัจจัยใดที่เป็นความสามารถสมรรถนะหลักหรือความสามารถเด่นขององค์กร ปัจจัยใดเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อองค์กร และอุตสาหกรรมที่ทำการแข่งขันอยู่ในปัจจุบันมากที่สุด และอาจมีความสำคัญในอนาคต มีกิจกรรมหรือหน้าที่ใดบ้างที่ควรให้ผู้อื่นทำแทน (outsourcing) (Wheelen & Hunger, 2010)

แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

แนวคิดทฤษฎีด้านความมั่นคง

ความหมายของความมั่นคง Patman (1999) ได้นิยามความหมายของความมั่นคงว่ามี 2 มิติ คือ ความมั่นคงเป็นปรนัย และความมั่นคงแบบอัตนัย ความมั่นคงในความหมายแบบปรนัย หมายถึง การวัดได้ของการปราศจากภัยคุกคามต่อค่านิยมที่เราต้องการมีหรือยึดถือ และในความหมายในทางอัตนัย ความมั่นคงหมายถึงการปราศจากจากความกลัวว่าค่านิยมเหล่านั้นจะถูกทำลาย Alagappa (1998) ได้ประมวลความหมายของความมั่นคงว่า ความมั่นคงเป็นมโนทัศน์ที่มีทัศนะแตกต่างกัน โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลักที่นำมาอภิปราย 4 ประการ คือ

1. จุดอ้างของความมั่นคง (referent object) หมายถึง การทำความมั่นคงนั้นทำเพื่อใครหรือเพื่ออะไร กล่าวคือเพื่อประชาชนหรือเพื่อรัฐ
2. ค่านิยมหลักหรือค่านิยมแกนกลางของความมั่นคงอยู่ระดับใด เป็นความมั่นคงภายในประเทศหรือความมั่นคงระหว่างประเทศ
3. ลักษณะของภัยคุกคามเป็นการมองความมั่นคงว่าในลักษณะเดิมที่ยึดถือกันมา คือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการทหารเพื่อความอยู่รอดของประเทศชาติหรือรัฐ หรือเป็นที่ทองในมิติใหม่ คือ ขอบเขตของความมั่นคงขยายออกไปเป็นความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม ประชากร และเรื่องอื่น ๆ
4. แนวคิดหรือวิธีการที่ใช้ในการสร้างความมั่นคง

ดังนั้น จึงมีนักวิเคราะห์ด้านความมั่นคงอาจให้ความสำคัญกับบางปัจจัยและไม่ให้ความสำคัญในบางปัจจัยที่กล่าวมา ความหมายของความมั่นคงจึงมีได้ทั้งแบบที่จำกัดหรือในแบบที่กว้างขวางก็ด้วยปัจจัยเหล่านี้ (Alagappa, 1998)

โดยเฉพาะในข้อที่ 4 นี้สำคัญมากที่ทำให้เห็นว่า ผู้ให้ความหมายความมั่นคงนั้นคิดอย่างไรกับวิธีการเข้าถึงความมั่นคง “สร้างอนาธิปไตยใหม่” Buzan (1983) แห่งสำนักโคเปนเฮเกนเห็นว่า การพิจารณาเรื่องความมั่นคงจำเป็นต้องวิเคราะห์ให้เห็นองค์รวมใน 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับชาติหรือประเทศ และระดับระหว่างประเทศ จึงจะสามารถ

เข้าใจเรื่องความมั่นคงได้อย่างสมบูรณ์ เพราะทั้ง ระดับนี้ไม่อาจแยกออกจากกัน การเข้าใจเพียงระดับใดระดับหนึ่งจะทำให้มุมมองความมั่นคง “ถูกบิดเบี้ยว” ไปจากความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความมั่นคงของชาติ คือ ระดับที่สองนั้น ไม่อาจแยกออกจากระดับบุคคลและระดับระหว่างประเทศได้เลย และหากไม่เข้าใจในความสัมพันธ์ร่วมกันทั้งสามระดับแล้ว ย่อมทำให้เกิดปัญหาในกระบวนการรับรู้ความนึกคิดเกี่ยวกับความมั่นคงขึ้นได้ (perception problem)

การขยายแนวคิดเรื่องความมั่นคงออกไปหรือที่เรียกว่าความมั่นคงรูปแบบใหม่ เพื่อให้เห็นมิติทางด้านความมั่นคงที่หลากหลายมากขึ้นกว่าเดิมที่รัฐและประชาชนของภูมิภาคต้องเผชิญอยู่จากความมั่นคงแบบเดิม (traditional security) คือ แนวความคิดความมั่นคงด้านการทหาร แนวคิดใหม่เป็นการเพิ่มสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจเข้าไปกับแนวคิดเดิมที่มีอยู่นั้น ความมั่นคงทั้ง 3 ด้าน คือ ทางทหาร สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์หรือมีส่วนทับกันอยู่ด้วย การขยายแนวคิดเรื่องความมั่นคงออกไปเช่นนี้ จะช่วยให้การวิเคราะห์ปัญหาด้านความมั่นคงมีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมมากขึ้นกว่าเดิม คือ ไม่เพียงพิจารณาแต่เรื่องทางทหาร การขยายแนวคิดเรื่องความมั่นคงออกไปยังทำให้นักวิเคราะห์ก้าวพ้นการใช้รัฐเป็นวัตถุอ้างเรื่องความมั่นคงด้วย กล่าวคือ รัฐเป็นหน่วยที่จะได้รับการป้องกันให้เกิดความมั่นคงปลอดภัย รายละเอียดความมั่นคงทางทหาร สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ มีดังนี้ (Collins, 2003)

1. ความมั่นคงทางด้านการทหาร เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับดินแดนของรัฐ บทบาทของรัฐในการจัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์เข้ามารักษาความมั่นคงของประเทศรวมทั้งเป็นมโนทัศน์หรือความเข้าใจของรัฐที่เฝ้ามองความตั้งใจของประเทศเพื่อนบ้าน ความมั่นคงด้านการทหารให้ความสนใจอย่างยิ่งต่อขีดความสามารถทางทหารของประเทศอื่น เพื่อที่จะได้สร้างเสริมขีดความสามารถของรัฐให้มีขีดความสามารถที่เหนือกว่าประเทศที่คาดว่า จะเป็นภัยคุกคาม ดังนั้น ในทางทหารจึงมีแนวความคิดหรือมโนทัศน์เรื่องการป้องปราม การป้องกันประเทศ การแข่งขันด้านอาวุธ การควบคุมอาวุธ และทางแพร่งของความมั่นคง (security dilemma) Collins (2003) เห็นว่า ในประเทศกำลังพัฒนานั้นปัญหาภัยคุกคามด้านความมั่นคงของรัฐมักมาจากภายในรัฐตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในอาเซียนแล้วชนชั้นนำหรือผู้นำประเทศจะใช้กำลังทหารเพื่อปราบปรามกบฏหรือพวกแบ่งแยกดินแดน

2. ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการอ้างถึงการสร้างความมั่นคงได้ตั้งแต่ในอาณาบริเวณท้องถิ่นของประเทศหนึ่ง ๆ ไปจนถึงในระดับโลก ไม่ว่าในเรื่องของการเสื่อมสภาพ การลดจำนวนลงหรือหายากขึ้นและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการเข้าถึงทรัพยากร

3. ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ สามารถอ้างการดำรงความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจเสรีในระดับระหว่างประเทศ ในมิติของการเข้าถึงทรัพยากร การเงิน และการตลาด เพื่อหาทางดำรงและพัฒนาระดับของสวัสดิภาพและความมั่นคงให้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐจะไม่ใช่วัตถุอย่างด้านความมั่นคงเฉพาะเพียงหนึ่งเดียวต่อไปแล้ว แต่รัฐก็ยังคงเป็นวัตถุอย่างที่สำคัญอันดับแรกหรือพื้นฐานที่สุดของความมั่นคงอยู่เช่นเดิม

การเปลี่ยนจุดอ้างของความมั่นคงที่สำคัญของโลก คือ การที่องค์การสหประชาชาติประกาศความคิดใหม่เรื่องความมั่นคงของมนุษย์อันเป็นการเปลี่ยนจุดอ้างของความมั่นคงจากรัฐมาสู่ตัวประชาชน ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า สิ่งที่เพิ่มขึ้นอย่างสำคัญด้านความมั่นคงนั้น ไม่ใช่เรื่องความมั่นคงด้านการทหารในการป้องกันภัยที่มาจากภายนอกประเทศ แต่ความคิดด้านความมั่นคงที่เปลี่ยนไปอย่างมากก็คือเรื่องความมั่นคงของชาติที่เคยพิจารณาแต่เพียงหรือให้ความสำคัญเฉพาะเรื่องการป้องกันประเทศทางด้านการทหารนั้น กลับมาให้ความสำคัญในความมั่นคงของมนุษย์ อันหมายถึง คุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเน้นที่ปัจเจกบุคคลในสังคมด้วยมุมมองในมิติความมั่นคงแบบนี้ ภัยคุกคามต่อประชาชน คือ การกดขี่ต่อประชาชนการที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากร หรืออะไรก็ตามที่ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนตกต่ำ ในทางตรงกันข้าม สิ่งที่ทำให้ประชาชนมีความสุข มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีสวัสดิภาพชีวิตที่ดี มีสิทธิมีเสียง มีอำนาจ และสามารถเข้าถึงบริการของรัฐหรือทรัพยากรของส่วนรวมได้ จึงเป็นการเพิ่มความมั่นคงของมนุษย์นั่นเอง (Booth, 2007)

นอกจากนี้ บทเรียนของการที่ประชาชนพลเมืองได้รับความทุกข์ทรมานจากรัฐว่า ในยุคปัจจุบันมิให้เห็นอยู่อย่างชัดเจน เช่น กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวฮิวของฮิตเลอร์ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวเขมร นโยบายการอนุญาตให้มีลูกคนเดียวของจีน การกำหนดวิถีชีวิตของชาวพื้นเมืองอะบอริจินในออสเตรเลีย และสิทธิสตรีในหลาย ๆ ประเทศ จากตัวเลขจำนวนผู้เสียชีวิตจากสงครามระหว่างประเทศและสงครามกลางเมืองในยุคที่ผ่านมา

มีประมาณ 38 ล้านคน แต่การสูญเสียจากการกระทำของรัฐในช่วงเดียวกันอยู่ที่ประมาณ 150 ล้านคน ซึ่ง Patman (1990) เห็นว่า แม้ว่าระเบียบของสังคมหนึ่ง ๆ จะให้เสถียรภาพและเอกลักษณ์ของสังคมก็จริงอยู่ แต่มันโอบอุ้มและครอบงำเรื่องวรรณะ ชนชั้น ความไม่เสมอภาคทางเพศและความไม่เสมอภาคในเรื่องอื่น ๆ ไปพร้อมกันด้วย ประเด็นสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่รัฐบาลอ้างเป็นหลักหมายสำคัญ และจ้ออ้างของรัฐบาลต่าง ๆ คือโครงสร้างทางสังคมที่มันครอบงำอยู่นั้นยากต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น รัฐบาลอินเดียพยายามเอาเรื่องสิทธิมนุษยชนมาต่อสู้เรื่องวรรณะอันเป็นประเพณีของสังคมที่มีมาหลายทศวรรษ ในบังกลาเทศรัฐบาลพยายามจะต่อสู้กับพวกครูศาสนาที่ต้องการตัดหัวข้อของนักเขียนต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีอย่าง ทัสลิมา นาสริน

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่า ในสังคมหนึ่งหรือประเทศหนึ่ง ยากที่จะแก้ปัญหาในขอบเขตของประเทศตนเองโดยปราศจากจากพลังงานจากภายนอกประเทศเข้าไปช่วยเหลือหรือผลักดันได้ ดังนั้น การศึกษาประชาคมความมั่นคงไม่เพียงแต่เป็นการคิดใหม่ในประเด็นปัญหาความมั่นคงในระดับภูมิภาคในระดับโลก แต่ยังเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย ประเด็นนี้จึงเป็นที่น่าพิจารณาด้วยว่า ในอาเซียนมีหลักการสำคัญเรื่องการไม่เข้าแทรกแซงซึ่งกันและกัน จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่า ในยุคที่เราต้องการสร้างประชาคมอาเซียนให้เกิดขึ้นนี้ เราจะมีหนทางปฏิบัติที่เหมาะสมได้อย่างไรในกรณีที่มีปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นมาด้วยในมุมมองวิสัยทัศน์ใหม่ของอาเซียนในการสร้างประชาคมความมั่นคง (Booth, 2007)

ความมั่นคงในระเบียบโลกใหม่ได้เปลี่ยนไปจากยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวคือเมื่อประเทศมหาอำนาจเข้าสู่สงครามเย็น ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต่างไม่อาจหลีกเลี่ยงจากผลกระทบของสงครามเย็นได้ ไม่ว่าจะอยู่ในทวีปใด ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลดังกล่าว ความพยายามขยายอิทธิพลของทั้งสองฝ่าย ทำให้ประเทศต่าง ๆ ไม่อาจมีอิสระของการดำเนินนโยบายต่างประเทศได้ โลกอยู่ในยุคสงครามเย็นมากกว่า 40 ปี เมื่อสงครามเย็นจบลง โลกเข้าสู่ยุคที่ยากจะกล่าวได้ว่า โลกกลับไปสู่ยุคเดิมก่อนสงคราม หรือว่าโลกกำลังอยู่ในยุคใหม่ อย่างไรก็ตาม ระเบียบระหว่างประเทศที่ก่อตัวขึ้นสำหรับคนรุ่นใหม่ได้พัฒนาการขึ้น ที่ชัดเจนที่สุดคือ ระเบียบโลกใหม่ที่กำหนดโดยสหรัฐฯ อันมีจุดอ้างของความมั่นคงระหว่างประเทศ คือ

การปกครองระบอบประชาธิปไตย โลกาภิวัตน์ทั้งทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการติดต่อสื่อสาร ทำให้เกิดการเชื่อมโยงไปทั่วโลก การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความมั่นคงทางการทหารไปสู่ความมั่นคงแบบร่วมมือกัน (cooperative security) และความมั่นคงร่วมกัน (common security) (Adler & Bennet, 1998)

การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ยอมรับกันทั่วไปว่า ภัยคุกคามต่อความมั่นคงในยุคปัจจุบันนั้น มีหลายรูปแบบ ทั้งที่มาจากระบบการเงินของโลก ภาวะโลกร้อน ปัญหาสิทธิมนุษยชน การแพร่กระจายของอาวุธมีแสนยานุภาพทำลายล้างที่สูง การถูกบังคับให้ย้ายถิ่นฐานของผู้คน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่เกินกว่าประเทศใดประเทศหนึ่งจะสามารถแก้ปัญหาเองได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันของนานาชาติ ตัวอย่างของความร่วมมือกันของนานาชาติ คือ การที่ประชาคมนานาชาติเข้าไปแทรกแซงทางด้านมนุษยธรรมในอิรัก โซมาเลีย และบอสเนีย การแทรกแซงด้านมนุษยธรรมเข้าไปในประเทศอื่นเช่นนี้เป็นหลักฐานยืนยันให้เห็นว่า ความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐที่มีอำนาจเป็นศูนย์กลางของความมั่นคงอย่างที่เคยเป็นมานั้นได้เปลี่ยนไปแล้ว (Adler & Bennet, 1998)

แนวคิดเรื่องความร่วมมือเพื่อความมั่นคงระหว่างประเทศ การสร้างความร่วมมือเพื่อความมั่นคงระหว่างประเทศมีทฤษฎีด้านความมั่นคงเกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้ (ขจิต จิตตเสวี, 2552)

1. สัจนิยมและเสรีนิยมกับปัญหาของความร่วมมือ กลุ่มกระบวนทัศน์เหตุผลนิยมในการเมืองระหว่างประเทศในสาขาศักดิ์สิทธิ์ระหว่างประเทศทฤษฎีที่ให้คำอธิบายถึงความร่วมมือระหว่างประเทศใน 2 ทฤษฎีหลัก คือ สัจนิยมและเสรีนิยม ทั้ง 2 ทฤษฎีหลักนี้ ต่อมาได้พัฒนาก้าวหน้าไปเป็นทฤษฎีย่อยย่อยในแต่ละสายของตนอีกหลายทฤษฎี มุมมองที่ 2 ทฤษฎีหลักมีต่อความมั่นคงของรัฐนั้นกล่าวสั้น ๆ ได้ว่าฝ่ายแรกอยู่บนฐานของความระแวงระวังสงสัยในความร่วมมือดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับการมีอำนาจเพื่อเป็นเครื่องประกันต่อความอยู่รอดปลอดภัยของตนเอง คือ รัฐในฐานะองค์รวมของประชาคมทางการเมืองโดยให้ความสำคัญกับการหาทางช่วยตนเองเป็นอันดับแรก ในขณะที่ฝ่ายเสรีนิยมมองโลกว่ามีความก้าวหน้าสามารถสร้างความไว้วางใจสร้างความเชื่อถือต่อกันได้มีการประสานประโยชน์และความสัมพันธ์และเคารพต่อความเป็นปัจเจกบุคคลอันนำไปสู่สังคมที่ดีในองค์รวมได้ในที่สุด

2. ทฤษฎีการประกอบสร้างความจริงทางสังคม นักทฤษฎีการประกอบสร้างความจริงทางสังคมก้าวข้ามออกมาจากเหตุผลนิยม เป็นการปลดปล่อยความคิดให้หลุดพ้นออกไปจากความวุ่นของความเป็นไปของผู้อื่น ประเทศอื่น และมีจินตนาการที่สร้างสรรค์ แม้ว่าแนวคิดทฤษฎีนี้จะถูกจัดว่าเป็นทางเลือกในยุคก่อนการจบสิ้นลงของสงครามเย็น แต่ในช่วงหลังสงครามเย็นกับเป็นทฤษฎีที่เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น ในความเป็นจริงแนวคิดนี้ไม่ได้เป็นแนวคิดใหม่ ทฤษฎีการประกอบสร้างความจริงทางสังคมได้ถูกนำเสนอมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 โดยให้ข้อเสนอที่ยืนยันว่าโลกทางสังคมเป็น “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอัตวิสัย” (intersubjectivity) สังคมเป็นเรื่องที่ประกอบสร้างขึ้น โดยมนุษย์ในกาลและเทศะหนึ่ง ๆ

ทฤษฎีการประกอบสร้างความจริงทางสังคมไม่ได้ตั้งอยู่บนหลักมโนทัศน์เรื่องเหตุผลอย่างเช่น 2 ทฤษฎีหลักที่กล่าวมาข้างต้น แต่เป็นแนวคิดที่เรียกว่า Non-Rational Theories โดยมีสมมติฐานว่า กระบวนการต่าง ๆ ทางสังคมเป็นตัวสร้างอาณาจักรแห่งความรู้อันหนึ่งของมนุษย์ขึ้นมาเองโดยไม่มีอะไรที่เป็นวัตถุวิสัยที่ให้ไปหาได้ “ข้างนอก” ความจริงของสังคมแนวคิดนี้ปฏิเสธปฏิฐานนิยมที่ว่าต้องค้นหาความจริงจากหลักฐานในลักษณะที่เป็นกฎเกณฑ์ และอธิบายโลกในลักษณะที่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความสม่ำเสมอ กล่าวอีกอย่าง คือ ทฤษฎีการประกอบสร้างความจริงทางสังคมเห็นว่าไม่มีอะไรที่เป็นวัตถุวิสัยของความจริงทางสังคม โลกไม่ใช่อะไรที่เป็นทางกายภาพหรือวัตถุนอกเหนือไปจากการรับรู้ของมนุษย์ด้วยกัน เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเองในรูปแบบทางด้านจิตใจ ดังนั้นในระบบระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกัน หากในพื้นที่ของความคิด ค่านิยม บรรทัดฐาน ความเข้าใจของคนเราเปลี่ยนไป มันก็จะเกิดผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ในระบบระหว่างประเทศไปด้วย เพราะว่าสิ่งเหล่านั้นถูกทำให้เป็นโครงสร้างอยู่บนพื้นฐานของความคิดเฉพาะอันหนึ่ง การรับรู้และความเข้าใจซึ่งเป็นผลมาจากจิตใจของมนุษย์สรุปคือระบบระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ใช้ชีวิตในอยู่บริบทของสังคมระหว่างประเทศด้วยกันนั่นเอง (intersubjectivity) ดังนั้น ทฤษฎีการสร้างสรรค์สังคมจึงให้ความสนใจในการที่ระบบระหว่างประเทศที่ถูกสร้างขึ้นมาในขณะเดียวกัน การรับรู้ถึงโครงสร้างที่เกิดขึ้นใหม่ของสังคมด้วยกันจะมีส่วนช่วยให้เกิดการสร้างทางสังคมขึ้นอีก กล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ เป็นความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่าง

ตัวกระทำกับโครงสร้างนั่นเอง (agent and structure relations) ดังนั้น เมื่อสถาบันในฐานะที่เป็นตัวกระทำก่อให้เกิดมาในฐานะที่เป็นโครงสร้างขึ้นได้ ในทางกลับกันสถาบันในฐานะที่เป็นโครงสร้างก็ก่อให้เกิดสถาบันในฐานะที่เป็นตัวกระทำได้อีกด้วยเช่นกัน ดังเช่นกรณีการรวมตัวกันของ EU ในมุมมองของทฤษฎี ทฤษฎีการประกอบสร้างความจริงทางสังคมจึงต้องตั้งคำถามว่า การเมืองใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นในยุโรปนั้นมีอยู่ในขนาดไหน และด้วยวิธีการอย่างไรที่สร้างมันขึ้นมานั่นเอง นักทฤษฎีการประกอบสร้างความจริงทางสังคม (social constructivist theory) เชื่อว่า ไม่มีอะไรที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และไม่มีอะไรที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ อย่างที่พวกสังคมนิยมยึดถือในตรรกะของอนาธิปไตย (Alagappa, 1998)

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นใช้เพียงแค่ได้รับผลกระทบจากการเมืองเรื่องของอำนาจเท่านั้น แต่ยังได้รับผลกระทบจากเรื่องของ “ความคิด” ด้วย โดยเห็นว่า โครงสร้างพื้นฐานของการเมืองระหว่างประเทศเป็นเรื่อง “ทางสังคม” มากกว่าจะเป็นเรื่องที่ติดอยู่กับวัตถุ ดังนั้น นักทฤษฎีการประกอบสร้างความจริงทางสังคมจึงเห็นว่า หากเราเปลี่ยนความคิดที่เคยมีในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไปจากเดิมเสีย ก็จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญหรือโดยพื้นฐานในเรื่องความมั่นคงระหว่างประเทศไปอย่างมาก นักทฤษฎีแนวนี้ยอมรับว่ารัฐเป็นตัวอ้างอิงด้านความมั่นคงในการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศเช่นเดียวกับฝ่ายทฤษฎีเหตุผลนิยม กล่าวคือ ยอมรับว่าการเมืองระหว่างประเทศนั้นมีความเป็นอนาธิปไตย รัฐมีขีดความสามารถในการปฏิบัติการเชิงรุกราน รัฐอื่น ๆ รัฐไม่อาจแน่ใจได้อย่างเต็มที่ถึงความตั้งใจของรัฐอื่น รัฐมีความต้องการพื้นฐานที่สุดคือการดำรงความอยู่รอดของรัฐ และรัฐพยายามที่จะกระทำการใด ๆ นักทฤษฎีการประกอบสร้างความจริงทางสังคมยังเห็นว่าพวกตนเป็นนักโครงสร้างนิยมด้วย นั่นคือพวกเขาเชื่อว่าผลประโยชน์ของแต่ละรัฐเป็นความรู้สึกที่สำคัญอย่างยิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศแต่ที่ต่างไปจาก Neo-realism คือ พวกสังคมนิยมใหม่นี้เห็นว่า โครงสร้างระบบระหว่างประเทศอยู่บนพื้นฐานของการกระจายขีดความสามารถทางด้านวัตถุ แต่นักทฤษฎีการสร้างทางสังคมเห็นว่าโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศนี้เป็นผลผลิตของความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งโครงสร้างนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบ คือ ความรู้ ทรัพยากรและการปฏิบัติที่มีอยู่หรือเข้าใจร่วมกัน ทำให้เกิดความคาดหมาย คาดหวัง หรือความรู้ในทางเดียวกัน (Alagappa, 1998)

แนวคิดการรวมตัวระหว่างประเทศ (integration theory) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรวมตัวของรัฐหรืออื่น ๆ อีก เช่น ทฤษฎีสหพันธรัฐนิยม ทฤษฎีหน้าที่นิยม ทฤษฎีหน้าที่นิยมใหม่ (Cram, 1997)

ทฤษฎีสหพันธรัฐนิยม ที่เป็นการสร้างประชาคมโดยมีความใกล้ชิดมากขึ้น จนเกิดเป็นการรวมตัวกันจนเป็นรัฐเดี่ยว ทฤษฎีหน้าที่นิยมใหม่ที่มีแนวคิดของการพัฒนาไปสู่การมีองค์การเหนือชาติเหนือรัฐ ในสาขาการเมืองเปรียบเทียบและการบริหารรัฐกิจ ได้กล่าวถึงความร่วมมือในการจัดตั้งองค์การระดับประเทศทฤษฎีสถาบันนิยมใหม่ แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับสถาบันในการกำหนดรูปลักษณ์หรือแม้แต่กำหนดทางเลือกให้แก่รัฐบาล ในบริบทของ EU แนวคิด New Institutionalism ได้แสดงให้เห็นถึงว่า สถาบันต่าง ๆ ที่เป็นองค์การเพื่อส่วนรวมของ EU นั้นเป็นยิ่งกว่า “ผู้ตัดสินใจที่เป็นกลาง” ในกระบวนการกำหนดนโยบาย สถาบันเหล่านี้กลับเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่มีประเด็นปัญหาและความเร่งด่วนของปัญหาเหล่านั้นเป็นของตนเองอยู่แล้ว สำหรับแนวคิดสถาบันนิยม หมายถึงสถาบันไม่ได้หมายถึงเพียงสถาบันแบบที่ยึดถือกันมาแต่เดิมเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึง ค่านิยม บรรทัดฐาน การประชุมอย่างไม่เป็นทางการด้วย สิ่งเหล่านี้กำหนดหรือควบคุม การแลกเปลี่ยนทางสังคมที่มีขึ้นระหว่างตรวจสอบต่าง ๆ ค่านิยมและบรรทัดฐานเหล่านี้ ส่งผลหรือกระทบต่อความคิดความเข้าใจในทางเลือกทั้งหลายที่มีอยู่ให้ตัวแสดงต่าง ๆ ได้เห็น เช่น กฎเกณฑ์ที่มีใช้บังคับอยู่หรือแนวทางปฏิบัติที่ไม่เป็นทางการนั้นสามารถ หล่อหลอมพฤติกรรมของผู้แทนของรัฐบาลแห่งชาติให้ไปสู่หนทางที่รัฐบาลของชาตินั้นไม่ได้วางแผน หรือไม่ได้ควบคุมไว้ได้ สิ่งเหล่านี้เป็นเพราะสถาบันทำให้เกิดขึ้น สมมติฐานอีกอันหนึ่งที่แนวคิดสถาบันนิยมใหม่มี คือ แนวคิดที่เรียกว่า “การขึ้นอยู่กับทางเลือกที่เลือกแล้ว” (path dependency) หมายถึง ความคิดที่ว่าเมื่อมีการตัดสินใจเลือกกำหนดเส้นทางในเรื่องหนึ่งเรื่องใดแล้ว จะเป็นการยากมากที่จะกลับไปสู่อีกเส้นทางหนึ่ง อันเป็นเส้นทางที่ถูกปฏิเสธแล้วไปนั้น หรือหมายถึงเป็นการยากที่จะเปลี่ยนนโยบาย (Cram, 1997)

ในสหการบริหารรัฐกิจการศึกษาการรวมตัวระหว่างประเทศในแนวทางสาขาการบริหารรัฐกิจหรือการบริหารนโยบายสาธารณะ มีลักษณะการเมืองการรวมตัวระหว่างประเทศของสหภาพยุโรป เป็นการเมืองของกระบวนการนโยบายที่สามารถมอง

สหภาพยุโรปในลักษณะที่สามารถเปรียบเทียบกับองค์กรอื่น ๆ ได้ คำถามหลักจึงอยู่ที่ว่า โครงสร้างของการกระบวนการตัดสินใจเป็นอย่างไร ใครคือตัวแสดงหลักของสหภาพยุโรปเพื่อแสดงเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงอำนาจ คือการแบ่งปันอำนาจและฉันทามติกันอย่างไร ในด้านนโยบายสหภาพยุโรปทำอะไรได้บ้าง และทำได้ในขอบเขตและด้วยขีดความสามารถอย่างไร กล่าวโดยสรุป คือ ใครเป็นผู้มีอำนาจปกครอง และปกครองกันอย่างไร การทบทวนทฤษฎีในส่วนนี้จะช่วยให้เราเข้าใจได้ดีขึ้นว่า นโยบายที่สหภาพออกมานั้น เป็นกระบวนการที่มีการแข่งขันกันในระบบมากกว่าจะออกมาได้ และยากที่จะมีอิทธิพลใด ๆ ไปบังคับทิศทางของนโยบายได้ง่าย ๆ อีกทั้งไม่ว่าทุกนโยบายเป็นหน้าที่ของสหภาพยุโรป แต่สหภาพรับผิดชอบเฉพาะบางนโยบายเท่านั้น ส่วนนโยบายอื่น ๆ เป็นเรื่องของแต่ละรัฐเอง ซึ่งอาเซียนอาจพัฒนาไปถึงขั้นนั้นได้ในอนาคตต่อไป เช่น ทฤษฎีการบริหารปกครอง (governance) ทฤษฎีเครือข่ายนโยบาย (Cram, 1997)

ทฤษฎีประชาคมความมั่นคง มีรายละเอียดดังนี้ (Linklater, 2001)

1. ประชาคมการเมือง ทฤษฎีหลักนี้นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ทฤษฎีประชาคมความมั่นคง และจะเป็นการศึกษาในอาณาบริเวณภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งประกาศการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย 3 เสาหลักคือประชาคมการเมืองและความมั่นคง ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ดังนั้น จึงจะได้ทำการทบทวนความเป็นมาของประชาคมการเมืองและติดตามด้วยประชาคมความมั่นคง เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจที่สมบูรณ์ในบริบทของอาเซียนได้ต่อไป

การทบทวนถึงการเกิดขึ้นของประชาคมการเมืองจะทำให้เราเข้าใจและชัดเจนขึ้นถึงที่มาของการที่สังคมได้เกิดการพัฒนารูปแบบของการเป็นรัฐ และการที่เราจะพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้กลไกซึ่งกันและกันเกิดเป็นประชาคมระดับใหญ่ขึ้น Linklater นักวิชาการที่ศึกษาความเป็นมาของประชาคมการเมือง อธิบายว่า รูปแบบของประชาคมการเมืองในโลกยุคสมัยใหม่มีหลายแบบไม่ว่าจะเป็นประชาคมระหว่างกลุ่มเพื่อนบ้านใกล้เคียงกัน ประชาคมที่รวมกันขึ้นเป็นชาติ เช่น รัฐ-ชาติ ตลอดจนประชาคมระหว่างประเทศ เช่น สมาคมวิทยาศาสตร์ องค์กรระหว่างประเทศที่ไม่ใช่ภาครัฐ ประชาคมเสมือนที่เกิดขึ้นจากการเชื่อมต่อกันทางการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีแบบใหม่ ๆ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งประชาคมจะมีจุดยึดเหนี่ยวของความรักสามัคคีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคน

ในประชาคมและมีรูปแบบของความร่วมมือเฉพาะของกลุ่ม แต่ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้น คือ สมาชิกของประชาคมจะมีความเข้าใจหรือเห็นถึงเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ และวิธีการในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายของประชาคมไม่เหมือนกัน ปัญหานี้จึงทำให้เกิด “การเมือง” ขึ้นในประชาคมนั้น ๆ เช่น รัฐ-ชาติสมัยใหม่ สมาชิกมีความเห็นแตกต่างกันว่า รัฐควรเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระจายความมั่นคงและการแบ่งปันทรัพยากรด้านการตลาดมากน้อยอย่างไร ประชาคมทางศาสนาก็เช่นเดียวกัน มีการเมืองเกิดขึ้นภายใน เช่น ความต้องการในการนับถือศาสนาแตกต่างกันไป ไม่ต้องการให้มีการบังคับว่าต้องนับถือศาสนาใดและต้องปฏิบัติอย่างไร นั่นคือ ความต้องการมีอิสระในการปกครองตนเองในแต่ละประชาคมที่หลากหลายนี้ ดังนั้น สมาชิกของประชาคมจะมี “ความผูกพันพิเศษ” ระหว่างการในการร่วมมือกันภายในกลุ่มมากกว่าคนอื่น ๆ นอกกลุ่ม สำหรับวิธีการสร้างความผูกพันพิเศษดังกล่าว มักใช้การอ้างเรื่องของการร่วมกันทางศาสนาเพื่อความอยู่รอดของประชาคม เพื่อความเป็นอิสระจากการเป็นอาณานิคมที่มีมาตั้งแต่ในอดีตซึ่งสมาชิกของประชาคมยอมตายเพื่อสิ่งเหล่านี้มาแล้ว ประชาคมทางศาสนาก็เช่นเดียวกัน การที่สมาชิกถือว่า “เป็นหน้าที่” ที่ต้องตายเพื่อประชาคมนี้เองจึงเป็นแก่นแท้ของความเป็นประชาคมการเมือง

ประชาคมการเมืองกับชาตินิยม ปัญหาเรื่องชาตินิยมและความสำคัญของความเป็นชาติกับการสร้างชาติ เขาสังเกตการเปลี่ยนแปลงของประชาคมทางการเมืองของโลกในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 20 ว่ามีลักษณะเป็นทั้งชาตินิยมละตินนิยม มีทั้งรัฐบาลภายใต้รัฐธรรมนูญและรัฐบาลที่มาจากการปฏิวัติ มีทั้งการรวมตัวเข้าและแตกกระจายออกจากกันของรัฐ คำถามสำคัญอันเป็นจุดเริ่มต้นศึกษาของ Deutsch (1953) คือ โลกจะรวมตัวกันเข้าเป็นประชาคมเดียวกันมากยิ่งขึ้น หรือว่าจะแตกกระจายออกไปมากกว่าที่เป็นอยู่ Deutsch ได้พิจารณาว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการรวมตัวกันและการกระจายตัวออกไปจากกัน คือ “แนวคิดเรื่องชาตินิยมและอำนาจของความเป็นชาติ” และพบว่า ปัจจัยจะทำงานได้โดย “การสื่อสารระหว่างกัน ของผู้คนในสังคมเป็นตัวแปรสำคัญ”

2. ประชาคมมั่นคง (security community) แนวคิดเรื่องการรวมตัวระหว่างประเทศปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เริ่มตั้งแต่ความพยายามในการหาทาง

อยู่ร่วมกันระหว่างประเทศในระหว่างที่สงครามโลกครั้งที่ 1 ยังไม่จบลง ซึ่งตกผลึกเป็นแนวคิดในการจัดตั้งสันนิบาตชาติ ผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญกับแนวคิดนี้ คือ Mitrany ที่ได้เสนอแนวคิดหน้าที่นิยมต่อภายในต้นศตวรรษที่ 1950 นักวิชาการรวมกลุ่มกันศึกษาแนวทางสันติภาพที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นแก่โลกนี้ กลุ่มหนึ่งเสนอทฤษฎีประชาคมความมั่นคง คือ Deutsch ซึ่งต่อมา Adler and Bennet ที่ได้นำนักศึกษาของ Deutsch ที่ศึกษากลุ่มประเทศแอตแลนติกเหนือขึ้นมาพัฒนาให้ง่ายต่อการวิจัย โดยศึกษาในหลาย ๆ ภูมิภาคของโลก (Deutsch, 1953)

ทฤษฎีประชาคมความมั่นคงของ Deutsch (1953) ได้กล่าวถึงการสร้างประชาคมความมั่นคงแบบหนึ่งที่เรียกว่า ประชาคมความมั่นคงแบบ Amalgamation Deutsch ซึ่งให้เห็นว่า มีองค์ประกอบหนึ่งอยู่ด้วย นั่นคือ “ทฤษฎีหน้าที่นิยม” ดังนั้น จึงจะอธิบายให้เห็นถึงทฤษฎีหน้าที่นิยม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า มีส่วนให้ความเข้าใจการเกิดประชาคมความมั่นคงของอาเซียนด้วย

2.1 ทฤษฎีหน้าที่นิยมของมิตราญีกับการสร้างประชาคม การศึกษาแนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยมของ Mitrany (1975) จะทำให้เข้าใจวิวัฒนาการทางความคิดของการร่วมมือระหว่างประเทศที่เคยมีมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างประชาคมใดเป็นอย่างดี ซึ่งแนวคิดของมิตราญีได้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของความคิดในทางทฤษฎีการรวมตัวระหว่างประเทศหลายทฤษฎีอีกด้วย Mitrany ได้เขียนบทความสั้น ๆ หลายเรื่อง ที่เสนอแนวคิดองค์การที่ทำหน้าที่ทางด้านเทคนิคที่มีให้บริการแก่กันและกันระหว่างประเทศ อย่างเช่น The Progress of International Government (1932) และ A War-time Submission: Territorial, Ideological, or Functional Organization (1941) บทความเรื่อง A War-time Submission ให้ข้อพิจารณารูปแบบของการรวมตัวทางการเมืองของประเทศในยุโรป โดย Mitrany เห็นว่า สาเหตุของการเลิกไปของสันนิบาตชาติว่าเป็นเพราะขาดการสนับสนุนจากสมาชิกด้วยตนเองมากกว่าจะเป็นเพราะความเครียดขององค์การ อีกทั้งคนในยุคนั้นมักจะเข้าใจความหมายของการเปลี่ยนแปลงอย่างสันติ (peaceful change) ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเขตแดนของรัฐ ซึ่งจริง ๆ แล้วเขาเห็นว่าในโลกยุคสมัยใหม่ (แม้แต่ตอนที่เขากล่าวนั้น) การเปลี่ยนแปลงอย่างสันติน่าจะหมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างใกล้ชิดที่จะสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการกระทำทางสังคมที่ต่อเนื่อง

และเป็นไปได้ด้วยตัวของมันเองหรือโดยอัตโนมัติของสังคม อันเป็นความรู้สึกเดียวกันกับการเข้าใจในรูปแบบของการปกครองหรือรัฐบาลแบบต่าง ๆ ที่เรารู้จักและเข้าใจกัน อย่างไรก็ตาม รูปแบบของการรวมตัวกันของยุโรปที่สันนิบาตชาติคิดอยู่นั้นมีเพียงทางเลือกเดียวในตอนนั้น คือ การตั้งยุโรปเป็น Federation โดยประเทศต่าง ๆ มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย Mitrany เห็นว่า เพราะคนในยุคสมัยต่างกันจะมีโลกทัศน์หรือความเข้าใจอะไรไม่เหมือนกัน เช่น หน้าที่ของคนในยุคศตวรรษที่ 19 คือ พยายามควบคุมอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ เหตุนี้จึงนำไปสู่การสร้างนักการเมือง สร้างชาติทางการเมือง (political nation) และกำหนดนิยามความสัมพันธ์ของประชาคมทางการเมืองที่กว้างขวางให้แคบลงกว่าความเป็นจริงโดยสร้างรัฐธรรมนูญขึ้นมา เขาเห็นว่าหน้าที่ของคนในยุคศตวรรษที่ 20 คือ การเป็นผู้สร้างและประสานการกำหนดของเขตของสังคมมากกว่าจะกำหนดสังคมเสียเอง จึงไม่ควรจะไปกำหนดหรือสร้างการแบ่งแยกในทางระหว่างประเทศ ดังนั้น การพูดถึงการยอมสละอำนาจอธิปไตยจึงเป็นการพูดที่ไม่มีความชัดเจน การทำข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญเป็นการทำอะไรที่เป็นเพียงแค่วางกฎเกณฑ์ของสิทธิและหน้าที่ที่สมาชิกของสังคมใหม่จะมีต่อกัน คำถามสำคัญ คือ การกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้และเป็นจริงได้ทั้งนั้น ควรจะดำเนินการอย่างไรในระหว่าง 2 แนวทาง คือ การจัดทำขึ้นไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นทางการ และการจัดทำกันแบบที่แต่ละฝ่ายแต่ละสาขาทำกันไปโดยให้ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามความลำเอียงของธรรมชาติของมันเอง Mitrany เห็นว่า มันเป็นสหพันธรัฐ (federation) มีความซับซ้อนมาก และปัญหาหลักที่ต้องพิจารณา 2 เรื่อง คือ ปัญหาทางด้านภูมิศาสตร์ และปัญหาทางด้านอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งมีข้อพิจารณา 2 ข้อ คือ กรณีที่ 1 การรวมตัวกันเข้ามาเป็นรัฐใหญ่ทำให้เกิดความกลัวว่าได้ถูกรอบงำโดยรัฐใดรัฐหนึ่งที่มีอำนาจมากกว่า ซึ่งตัวเขาเองเห็นว่า ในข้อเท็จจริงในขณะนั้น ไม่ว่าในยุโรปหรือในเอเชียก็ไม่มี การรวมตัวกันอย่างแท้จริง ดังนั้น การรวมตัวกันใกล้เข้ามาเป็นสหภาพนั้น จะทำให้ถูกรอบงำโดยสมาชิกที่มีอำนาจมากกว่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สำหรับในกรณีที่ 2 การกำหนดว่ารัฐที่จะมารวมอยู่ในสหพันธรัฐจะต้องมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยนั้นก็ทำให้เกิดปัญหา เพราะรัฐที่ไม่ได้เป็นประชาธิปไตยอยู่ตอนนั้นก็เข้าไม่ได้ และเมื่อเข้ามาแล้ว ภายหลังเปลี่ยนอุดมการณ์ทางการเมืองไปเป็นอย่างอื่นก็จะต้องออกไป

แล้วสหพันธรัฐแบบนี้จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงสมาชิกอยู่เสมอ นอกจากนั้นแล้วความเป็นสหพันธรัฐยังเป็นระบอบปิดทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจอีกด้วย

2.2 ประชาคมความมั่นคงของ Deutsch (1953) แห่งสถาบันเทคโนโลยีสหประชาชาติ และเพื่อนร่วมงานอีก 7 ท่าน จากหลายมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาถึงการรวมตัวของประเทศในอาณาบริเวณแอตแลนติกเหนือซึ่งเป็นประชาคมการเมืองขนาดใหญ่ โดยมีสมมติฐานของการศึกษาอยู่ที่ว่า การรวมตัวกันเป็นประชาคมทางการเมืองขนาดใหญ่จะเป็นเหตุให้สงครามระหว่างประชาคมการเมืองเหมือนเล็ก ๆ ที่มารวมตัวกันพื้นนั้นหมดไปได้ ลักษณะเด่นในงานชิ้นนี้คือ แม้ว่าจะเป็นการศึกษาในประเด็นเก่า คือ เรื่องของการกำจัดสงคราม แต่กรอบความคิดในการศึกษาเป็นเรื่องใหม่ที่ยังไม่มีใครทำมาก่อน คือ การรวมตัวกันเป็นประชาคมขนาดใหญ่กับการกำจัดสงครามเพราะโดยปกติจะเป็นการศึกษาองค์การระหว่างประเทศกับการกำจัดสงคราม นอกจากนั้น แนวทางการศึกษาของ Deutsch เป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการ คือ ระหว่างประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ โดยเพื่อนร่วมงานของ Deutsch 7 ท่าน เป็นนักประวัติศาสตร์จะทำการศึกษาทางประวัติศาสตร์ในการรวมตัวของบรรดาประเทศในภูมิภาคแอตแลนติกเหนือ คือ เยอรมนี จักรวรรดิฮับส์เบิร์ก อิตาลี นอร์เวย์ สวีเดน สหราชอาณาจักร (อังกฤษ สกอตแลนด์ เวลส์ ไอร์แลนด์) และสหรัฐฯ ส่วนดอยซ์ซึ่งเป็นนักรัฐศาสตร์จะเป็นผู้วิเคราะห์ในทางรัฐศาสตร์และให้ข้อสรุปทั่วไปในเชิงเปรียบเทียบแก่กรณีศึกษาในครั้งนี้

เหตุที่ Deutsch (1953) ทำการศึกษาดังนี้ พอเขาเห็นว่า การศึกษาองค์การระหว่างประเทศเพื่อหาทางกำจัดสงครามนั้น คำถามหลักอยู่ที่ว่าคนเรามีวิธีการทำงานร่วมกันอย่างไรในการหาทางกำจัดสงคราม แต่การศึกษาของดอยซ์ คำถามไม่ได้อยู่ตรงนั้น แต่อยู่ที่ว่า “มีเงื่อนไขและกระบวนการ” อย่างไรที่ในระยะยาวแล้วจะทำให้เกิดสันติภาพที่ถาวรขึ้นได้ โดย Deutsch ชี้ให้เห็นว่า การที่เขาสนใจศึกษาแบบนี้เป็นเพราะเขาเห็นช่องว่างของคำอธิบายในทางประวัติศาสตร์จุดหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อมีการอภิปรายกันเรื่องสงครามและประวัติศาสตร์ ดูเหมือนว่าจะมีการเชื่ออย่างจริงจังสุดโต่งเป็น 2 ด้าน คือ พวกที่หนึ่งเชื่อว่า ประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นความต่อเนื่องของสงครามที่มีมาตลอดตั้งแต่อดีต ในอนาคตก็จะเป็นเช่นนั้น อีกพวกหนึ่งเชื่อว่า ประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าประชาคมขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้น ในอนาคตโลกจะรวมเข้าด้วยกันและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นโลกเดียว Deutsch

เห็นว่า แม้ทั้งสองมุมมองมีส่วนถูกในส่วนของตน แต่นักประวัติศาสตร์ไม่เคยศึกษาให้ลึกลงไปในรายละเอียดว่า การที่กลุ่มชนกลุ่มหนึ่งทำไมถึงหยุดทำสงครามระหว่างกันได้อย่างถาวรนั้นเป็นเพราะเหตุใดและทำอย่างไร กลุ่มชนที่ Deutsch ศึกษาได้มีการรวมกลุ่มเป็นประชาคมทางการเมือง ซึ่งประชาคมทางการเมืองนี้ไม่จำเป็นว่าจะสามารถหยุดยั้งสงครามระหว่างกันได้ เช่น สหรัฐฯ ในยุคสงครามกลางเมือง แต่บางประชาคมการเมืองกลับสามารถกำจัดสงครามและการคาดหวังถึงการทำสงครามระหว่างกันลงไปได้ จุดนี้เป็นจุดที่ Deutsch ตั้งใจศึกษา และเขาเรียกปรากฏการณ์ร่วมตัวกันจนทำให้ไม่เกิดสงครามระหว่างกันนี้ว่า “ประชาคมความมั่นคง” (security community) Deutsch ศึกษาการก่อตัวขึ้นมาของประชาคมความมั่นคงในแต่ละกรณีที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ เขากำหนดนิยามของคำที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้ (1) ประชาคมความมั่นคง (security community) หมายถึง กลุ่มของคนที่ได้รวมเข้าด้วยกันแล้ว (2) การรวมเข้าด้วยกัน (integration) หมายถึง การได้มาซึ่งความรู้สึกของการเป็นประชาคมในอาณาเขตหนึ่ง ๆ และได้มาซึ่งความเป็นสถาบันและการปฏิบัติที่แข็งแกร่งเพียงพอและกว้างขวางเพียงพอที่จะประกันหรือแน่ใจได้ว่า ในระยะยาวแล้วสามารถคาดหวังได้ถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นไปในทางสันติในหมู่ประชาชนเหล่านั้น (3) ความรู้สึกของการเป็นประชาคม หมายถึง ความเชื่อของปัจเจกบุคคลในกลุ่มได้ยอมรับหรือเห็นด้วยอย่างน้อยในหนึ่งจุด คือ ปัญหาของสังคมที่มีร่วมกันนั้นจะต้องแก้ไขและสามารถแก้ไขได้โดยกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงอย่างสันติ และ (4) การเปลี่ยนแปลงอย่างสันติ หมายถึง ทางแก้ไขหรือผลลัพธ์ของปัญหาต่าง ๆ ของสังคม จะมีขั้นตอนที่มีกฎเกณฑ์หรือเป็นเชิงสถาบันรองรับในการทำงานอยู่เป็นปกติวิสัย จะไม่มีการใช้กำลังทางกายภาพกระทำต่อกันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

ดังนั้น ประชาคมความมั่นคงจึงเป็นประชาคมที่แน่ใจได้อย่างแท้จริงว่าสมาชิกของประชาคมจะไม่ทำการต่อสู้กันทางกายภาพ แต่จะหาทางยุติข้อพิพาทโดยวิธีการอื่น ดังนั้น หากทั้งโลกนี้ได้รวมตัวกันเข้าเป็นประชาคมความมั่นคงแล้ว สงครามจะถูกกำจัดไปโดยอัตโนมัติ (Deutsch, 1953)

Deutsch (1953) แบ่งการรวมตัวกันเป็นประชาคมใน 2 ลักษณะ คือ

(1) การรวมตัวกันแบบรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวเรียกว่า Amalgamation คือ แต่ละประเทศ

ที่เกยอยู่เป็นอิสระมารวมเข้าด้วยกันเป็นหน่วยการเมืองเดียวกันอย่างเป็นทางการ มีรัฐบาล
หนึ่งเดียวในรูปแบบใด ๆ ก็ตาม ซึ่งลักษณะของการรวมกันอาจเป็นรัฐเดี่ยว (unitary state)
หรือสหพันธรัฐ (federation) ก็ได้ เช่น สหรัฐฯ ในปัจจุบัน การรวมตัวอีกแบบหนึ่ง คือ
(2) การรวมแบบพหุนิยมที่เรียกว่า Pluralistic คือ ประชาคมความมั่นคงที่มารวมกัน
โดยที่แต่ละรัฐยังคงเอกราชของตนอยู่ต่างหาก เช่น ประชาคมความมั่นคงระหว่างสหรัฐฯ
กับแคนาดา Deutsch สรุปว่า โดยที่การศึกษาของเขาต้องเห็นความมั่นคงที่ถาวร หากประชาคม
ทางการเมืองใด ไม่ว่าจะเป็นประชาคมในแบบที่หนึ่งหรือแบบที่สองที่กล่าวมาแล้วนั้น
สามารถรวมเข้าด้วยกันโดยไม่มีการแตกแยกออกจากกันและไม่มีสงครามระหว่างกัน
ถือได้ว่าประชาคมนั้น “ประสบความสำเร็จ” ของการเป็นประชาคมความมั่นคงแล้ว

แม้ว่า Deutsch (1953) ไม่ได้ศึกษาที่ตัวองค์กร แต่เขาเชื่อว่า องค์กรเป็น
ความจำเป็นต่อการรวมตัวกันทั้งสองแบบดังกล่าวแม้ว่าจะเป็นองค์กรแบบหลวม ๆ ก็ตาม
Deutsch เห็นว่า การรวมตัวกันนั้นปัจจัยเวลาเป็นเรื่องสำคัญน้อยกว่าเรื่องข้อเท็จจริงที่ทำให้
เกิดการรวมตัวอยู่ได้ และเมื่อเกิดการรวมตัวกันแล้วต่างหากที่ช่วงเวลาของการรวมตัว
กันนั้น มีความสำคัญขึ้นมา กล่าวคือ การคงอยู่ของการรวมตัวกันจะส่งเสริมให้เกิด
ความเป็นปึกแผ่นขึ้นมากขึ้น

ประเด็นสำคัญและค่อนข้างทำให้เกิดความสับสนในทฤษฎีของ Deutsch
(1953) คือ ความแตกต่างระหว่างการเป็น “ประชาคมความมั่นคง” และ “ประชาคมแบบ
Amalgamation” หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า การเป็นประชาคมแบบ Amalgamation
ไม่จำเป็นต้องเกิดเป็นประชาคมความมั่นคง Deutsch อธิบายว่า เงื่อนไข “การรวมตัวเข้า
ด้วยกัน” (integration) เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการเป็นประชาคมความมั่นคง ส่วนการเป็น
Amalgamation ไม่จำเป็นต้องเป็นประชาคมความมั่นคง ดังนั้น “คำหลัก” ของการเป็น
ประชาคมความมั่นคง คือ Integration เหตุที่ทำให้รู้สึกสับสนนี้ Deutsch อธิบายว่า
จากประวัติศาสตร์ที่ศึกษามามีหลักฐานยืนยันถึงความพยายามในการรวมตัวกันโดยเป็น
ความพยายามร่วมกันในทางกายภาพ คือ รวมกันได้จริงแต่ไม่มีหรือขาดซึ่งความรู้สึก
ของการเป็นประชาคม เช่น การรวมกันเป็น Unions มีความหมายที่แตกต่างกันในความเข้าใจ
ของคนทั่วไป ดังนั้น Deutsch (1953) จึงเน้นว่า การศึกษาของเขาจะเป็นประโยชน์ในการที่
ทำให้เข้าใจถึงการรวมตัวกันในแบบที่บรรลุถึงความรู้สึกของการเป็นประชาคม (sense of

community) ที่รองรับกับการสร้างสถาบันขึ้นมา และความรู้สึกของการเป็นประชาคมนี้เองที่จะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาสถาบันให้แข็งแกร่งขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันในระดับเหนือชาติหรือสถาบันระดับระหว่างชาติก็ตาม

ประเด็นที่ Deutsch (1953) ชวนให้พิจารณาและสำคัญต่อการศึกษาของเขาครั้งนี้มากก็คือ เมื่อเกิดสถาบันขึ้นมาแล้ว ทำให้เกิด “ตัวกระทำ” (agencies) ที่ทำหน้าที่บังคับตักจางสาธารณะของแต่ละประเทศให้ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นนั้น คือทำหน้าที่เหมือนเป็นตำรวจ คำถามที่ตามมา คือ แล้วใครจะทำหน้าที่ในการตรวจสอบตัวกระทำหรือ “ตำรวจ” เหล่านี้ เราจะเชื่อได้อย่างไรว่า ข้อตกลงเหล่านี้จะถูกบังคับใช้ได้ อย่างน่าเชื่อถือไว้วางใจได้ และมีการเปลี่ยนแปลงไปได้โดยสันติ หากเราไม่สามารถตอบคำถามนี้ได้ สงครามก็ยังคงทำหน้าที่ของมันต่อไป ดังนั้น การละลายความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีเสียก่อนที่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาจึงเป็นสิ่งที่สมควรกระทำมากกว่า Deutsch ยังชี้ให้เห็นอีกด้วยว่า กลไกทางการเมืองเพื่อการตัดสินใจต่าง ๆ ในระดับระหว่างประเทศนั้นมีอยู่แล้ว แต่ปัญหาคือว่า ข้อตัดสินใจเหล่านั้นไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้เสมอไป เช่น มีศาลหรือตุลาการระหว่างประเทศทำหน้าที่ตัดสินความขัดแย้งระหว่างประเทศ แต่ประเทศคู่กรณีก็อาจไม่ไปศาล ซึ่งไม่มีใครจะบังคับได้หากฝ่ายใดไม่ประสงค์จะไป หรือแม้แต่ไม่ยอมรับปฏิบัติตามผลการตัดสินของศาล แต่ก็มีความจริงอยู่บางกรณี ที่บางประเทศปฏิบัติตามคำสั่งศาลทั้งที่ไม่มีความตั้งใจจริงในการปฏิบัตินั้น กรณีนี้เป็นได้ เพราะมีประเทศใหญ่ที่มีอำนาจบังคับต่อประเทศเล็กหรืออ่อนแอกว่านั้น แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว ไม่ใช่ออย่างกรณีที่กำลังมานี้ การประพฤดิหรือยอมรับปฏิบัติตามคำสั่งหรือข้อตกลง จึงเป็นเรื่องไม่มีประสิทธิภาพหรือเป็นไปได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น Deutsch เห็นเงื่อนไขที่อยู่เบื้องได้ของความเป็นสถาบันที่จะทำให้ได้รับการเชื่อถือปฏิบัติตามว่า ธรรมชาติของความเป็นสถาบันที่เป็นที่ยอมรับอันนำมาซึ่งการเชื่อถือปฏิบัติตามนั้นเป็นเพราะ “บางอย่าง” ที่คนจะปฏิบัติตามนั้น เป็นได้เพราะ “ความชอบธรรม” (legitimate) ของตัวกระทำ (agencies) ที่ทำหน้าที่บังคับ และเป็นไปได้ด้วย “ความถูกต้องของกระบวนการที่นำมาใช้” (rightfulness procedures) ธรรมชาติเป็นเรื่องไ้แห่งการยอมรับและก่อให้เกิด “สถาบันทางสังคม” เพื่อการบังคับเจตจำนงสาธารณะ และเมื่อเงื่อนไขดังกล่าวนี้มีเสถียรภาพแล้วจะทำให้สถาบันได้รับการสนับสนุนอย่างเชื่อถือไว้วางใจได้จริง ตำรวจ

ก็จะเป็นตำรวจที่มีประสิทธิภาพ ซึ่ง Deutsch เรียกภาพการณ์แบบนี้ว่า บรรลุแล้ว ซึ่ง “ความรู้สึกของการเป็นประชาคม” (sense of community) และเมื่อความรู้สึกเหล่านี้เกิดขึ้นในระดับสูงขึ้นมาเรื่อยๆ ก็จะทำให้เกิดการรวมตัวกัน (integration) ที่น่าสนใจกว่า นั่นคือ การที่ Deutsch พบว่าความเชื่อที่มีอยู่ทั่วไป 3 ประการที่ไม่เป็นความจริง คือ

ประการแรก เชื่อว่า ชีวิตในยุคสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยการติดต่อสื่อสารกัน อย่างกว้างขวาง การเดินทางขนส่งที่รวดเร็ว และมีหนังสือจำหน่ายมากมายนั้น จะทำให้เกิดแนวโน้มของการรวมตัวระหว่างประเทศมากขึ้นกว่ายุคที่ผ่านมา อันจะนำไปสู่ การสร้างสถาบันระหว่างชาติและสถาบันเหนือชาตินั้น ไม่พบว่ามีการศึกษาใด หรือแม้แต่ ของเขาเองที่ชี้ชัดสนับสนุนความเชื่อนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวมตัวไปสู่การเป็นประชาคม การเมืองแบบ Amalgamation แต่สิ่งที่พบ คือ สภาพแวดล้อมเหล่านี้ทำให้รัฐเกิดความรับผิดชอบต่อประชาชนสูงขึ้นด้วยการสร้างสวัสดิการทางสังคมมากขึ้น และการมี กฎเกณฑ์ต่อชีวิตในทางเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของการเห็นถึงความสำคัญของชาติและในที่สุดนำไปสู่การเป็นชาตินิยมหลักฐานที่เห็นได้ชัด คือ ค่าจ้างแรงงานกรรมกร ที่ให้ไม่เท่ากันระหว่างคนของชาติตนเองกับแรงงานต่างชาติ อีกทั้งการเคลื่อนย้ายแรงงาน ของผู้คนที่เคยเป็นไปอย่างสมัครใจหรือเสรีข้ามเขตแดนของรัฐอันเป็นลักษณะในช่วง ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ก็เป็นอันจบสิ้นลงไป

ประการที่ 2 คือ ความเชื่อที่จะเติบโตขยายอาณาเขตออกไปมีลักษณะ เหมือน “สโนว์บอล” คือ ขยะการรวมตัวกันออกไปได้เรื่อย ๆ จากชุมชนเล็ก ๆ เป็นจังหวัด เป็นประเทศ เป็นราชอาณาจักรและในปัจจุบันจะเกิดเป็นสหพันธรัฐหรือสาธารณรัฐ เกิดเป็นประชาคมการเมืองแบบ Amalgamation นั้นไม่เป็นความจริง การศึกษาของ Deutsch พบว่า ไม่สนับสนุนความเชื่อเหล่านี้ แต่กลับพบว่า การรวมกันเป็น Amalgamation นั้นส่งผลให้เกิดระดับการครอบงำกิจการภายในประชาคมการเมืองนั้นสูงยิ่งขึ้นได้เรื่อย ๆ แต่กลับยังทำให้รัฐบาลของประชาคมการเมืองนั้นมีความตอบสนองต่อผลประโยชน์ และความต้องการของประชาชนและประเทศอื่นภายนอกประชาคมการเมืองนั้นน้อยลง และไม่มีประสิทธิภาพอีกด้วย

ประการที่ 3 คือ ความเชื่อที่ว่าตัวกระตุ้นหลักที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันนั้น มาจากสาเหตุความกลัวในเรื่องอนาธิปไตย (fear of anarchy) Deutsch พบว่า ในประวัติศาสตร์

ของการก่อตั้งการรวมตัวของประเทศไม่มีเรื่องเหล่านี้อยู่ในกระบวนการคิด เช่น การรวมตัวเป็น Amalgamation ของสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐสวิส ตอนก่อตั้งประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐบาลกลางก็ไม่มีแม้แต่กองทัพเรือของสาธารณรัฐเรื่องเลย การสร้างกองทัพเป็นเรื่องที่พัฒนามาภายหลังการมีตำรวจเพื่อบังคับใช้กฎหมายควบคุมรัฐต่าง ๆ ของตนก็มีน้อยมาก ในยุคแรกกองทัพของสาธารณรัฐมีกำลังพลน้อยกว่า 700 คน นอกนั้นเป็นทหารของแต่ละรัฐเอง เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าความตั้งใจของรัฐบาลกลางในการควบคุมพฤติกรรมรัฐให้ปลอดจากสภาพอนาธิปไตยนั้นไม่มีอยู่จริง และความจริงนี้ก็เป็นเช่นเดียวกันกับการก่อตั้งสาธารณรัฐสวิส หลักฐานที่พบในการศึกษาการรวมตัวของรัฐในแอตแลนติกเหนือของ Deutsch ไม่มีสิ่งบ่งชี้ว่า การดำรงอยู่ของการรวมตัวกันนั้นต้องอาศัยตรรกะ “สมดุลแห่งอำนาจ” แต่อย่างใดในระหว่างรัฐที่มารวมกันนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมตัวกันแบบ Pluralistic ยิ่งเห็นได้ชัดว่าแต่ละประเทศที่มารวมตัวกันเป็นประชาคมความมั่นคงนั้นมีอำนาจแตกต่างกันมาก เช่น สหรัฐฯ กับ แคนาดา สหรัฐฯ กับ เม็กซิโก นอร์เวย์ และสวีเดน

สิ่งที่ Deutsch (1953) ค้นพบ คือ ประชาคมความมั่นคงทั้งแบบ Amalgamation และ Pluralistic จะทำให้เกิดการรวมตัวกันเหนียวแน่นยิ่งขึ้น และการรวมตัวกันมีแนวโน้มไปในแบบ Pluralistic มากกว่า Amalgamation เพราะมีเงื่อนไขที่ทำให้เกิดขึ้นได้ง่ายกว่า ตัวอย่างของการรวมตัวเป็น Amalgamation ที่พบ คือ สหรัฐฯ ตั้งแต่ ค.ศ. 1877 อังกฤษ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 อังกฤษและเวลส์ตั้งแต่ ค.ศ. 1542 อังกฤษและสกอตแลนด์ตั้งแต่ ค.ศ. 1707 เยอรมนีตั้งแต่ ค.ศ. 1871 สำหรับการรวมตัวแบบ Pluralistic ได้แก่ สหรัฐฯ ในช่วง ค.ศ. 1781-1789 อังกฤษ-สกอตแลนด์ในช่วง ค.ศ. 1560-1707 ปรัสเซีย-เยอรมนี ในช่วง ค.ศ. 1815 และ 1866-1871 สหรัฐฯ-เม็กซิโกตั้งแต่ ค.ศ. 1930 และที่มากกว่านั้นคือ Deutsch พบว่า ประชาคมความมั่นคงแบบ Pluralistic มีแนวโน้มของการเป็นประชาคมความมั่นคงที่มีเสถียรภาพมากกว่า Amalgamation เพราะจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า มีการแตกออกของการรวมตัวแบบ Pluralistic เพียงกรณีเดียว คือ ออสเตรเลีย และปรัสเซียที่อยู่ในเกาะสหพันธรัฐเยอรมันใน ค.ศ. 1815 แต่พบการแตกตัวของประชาคมความมั่นคงแบบ Amalgamation ถึงจำนวน 7 กรณี คือ (1) สหรัฐฯ ใน ค.ศ. 1861 (2) อังกฤษ-ไอร์แลนด์ใน ค.ศ. 1918 (3) ออสเตรีย-ฮังการีใน ค.ศ. 1918 (4) นอร์เวย์-สวีเดนใน ค.ศ.

1905 (5) ฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1789-1871 (6) ฝรั่งเศส-แอลจีเรียในช่วงทศวรรษที่ 1950 และ (7) สเปนใน ค.ศ. 1930

จากการศึกษาของ Deutsch (1953) พบว่า มี 12 เงื่อนไขของการเป็นประชาคมความมั่นคงแบบ Amalgamation ที่ตั้งมั่นแล้วโดย 9 เงื่อนไขใดเป็นเงื่อนไขที่ “จำเป็น” ส่วน 3 เงื่อนไขหลังเป็นข้อพิจารณาเพิ่มเติม (1) การมีค่านิยมหลักที่สอดคล้องกัน (2) การมีวิถีชีวิตที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าคล้ายคลึงกัน (3) การมีความหวังในผลการตอบแทนทางเศรษฐกิจแบบเดียวกัน (4) มีความสามารถในการบริหารปกครองประเทศทั้งในทางการเมือง (5) มีระดับทางเศรษฐกิจที่เจริญก้าวหน้าอย่างน้อยหนึ่งหน่วยการเมืองที่อยู่ในกลุ่ม (6) กระบวนการของการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยการเมืองที่มารวมตัวกันนั้นทั้งในทางระดับและในทางดึงดูด หรือระหว่างประชาชนกับสถาบัน (7) มีชนชั้นนำทางการเมืองที่กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งเกิดจากระบบประชาธิปไตยที่ทำให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วม รัฐบาลเพิ่มขนาดของหน่วยงานราชการทำให้มีชนชั้นนำเกิดมากขึ้น และเข้ามามีบทบาททางการเมืองของสังคมมากขึ้น (8) ความสามารถในการเคลื่อนย้ายของคน อย่างน้อยระหว่างรายการเมืองที่สำคัญ ๆ (9) มีสมดุลงของการปฏิสัมพันธ์ (10) มีปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลาย คือ มีการติดต่อกันในเรื่องต่าง ๆ ที่มีร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นในหน้าที่ต่าง ๆ ร่วมกันหรือด้านการบริการ โดยมีสถาบันหรือองค์กรที่หลากหลายในการทำหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา สุขาภิบาล ไปรษณีย์ ซึ่งต้องมีการตอบสนองระหว่างหน่วยการเมืองภายในนั้นอย่างเท่าเทียมกัน (11) มีการแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างกลุ่มที่มีอยู่แม้จะไม่บ่อยครั้งนักแต่ก็ไม่ใช่นาน ๆ ครั้ง (12) สามารถทลายหรือคาดเดาได้ถึงพฤติกรรมที่มีร่วมกัน คือ ในเมื่อเกิดทางตันของการแก้ปัญหาคนในประชาคมคาดเดาได้ว่าการแก้ปัญหของหน่วยการเมืองที่มารวมตัวกันนั้นจะเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นความคุ้นเคยจากการที่หน่วยการเมืองเหล่านี้มีร่วมกันมา ซึ่งความคุ้นเคยต่อพฤติกรรมของกันนี้เองที่นำไปสู่การเชื่อใจไว้วางใจต่อกันและกัน

ส่วนประชาคมความมั่นคงแบบพหุนิยม (pluralistic security community) สามารถเกิดขึ้นได้โดยมีเงื่อนไขที่จำเป็นน้อยกว่าของ Amalgamation เงื่อนไขที่จำเป็นของการคงอยู่ของประชาคมแบบนี้คือ การที่รัฐเล็กไม่มีความกังวลว่ารัฐใหญ่กว่าจะบุกโจมตี และรัฐใหญ่ก็ไม่มีความรู้สึกกังวลว่ารัฐเล็ก ๆ เหล่านี้จะไปเข้าพวกกับศัตรูในอนาคต

ที่อาจมีขึ้นที่อาจก่อให้เกิดวิกฤตทางทหาร การรวมตัวกันเป็นประชาคมความมั่นคงแบบ amalgamation นั้นมีปัจจัย “สำคัญหรือจำเป็น” ที่ต้องอยู่ร่วมกันอย่างน้อย 2 ข้อแรกใน 3 ประการต่อไปนี้ (ส่วนอีก 9 ข้อที่กล่าวมาแล้วถือเป็นเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ คือ ช่วยให้เกิดเป็นประชาคมที่เหนียวแน่นยิ่งขึ้นไปอีก) คือ (1) มีค่านิยมหลักที่สอดคล้องเข้ากันได้ของกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองความสามารถในการคาดคะเนพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม การตอบสนองซึ่งกันและกันต่อการกระทำและการติดต่อสื่อสารของรัฐอื่น ๆ ซึ่ง Deutsch (1953) สรุปว่า ประชาคมของประเทศในกลุ่มแอตแลนติกเหนือนี้ ยังห่างไกลจากการรวมตัวกัน แต่กำลังดำเนินไปสู่การรวมตัวกันนั้น (2) มีการตอบสนองต่อความต้องการของกันและกันอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องข่าวสารข้อมูลหรือการกระทำใด ๆ โดยให้ความช่วยเหลืออย่างเพียงพอ และปราศจากการใช้ความรุนแรงกัน ทั้งนี้ จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีการตั้งแบบแผนของการประพจน์ทางการเมืองหน้าที่ของสถาบันทางการเมือง มีช่องทางของการสื่อสารและการปรึกษาหารือในหนทางที่เป็นที่ขึ้นชอบร่วมกัน การกระทำดังกล่าวไม่เพียงแต่แค่ได้กระทำให้เป็นไปอย่างนั้นเท่านั้น แต่ต้องเป็นไปด้วยความเข้าใจและให้น้ำหนักต่อกระบวนการตัดสินใจอย่างแท้จริงด้วย (3) สามารถคาดการณ์ได้ถึงการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของกันและกัน กล่าวคือ รัฐที่มารวมตัวกันนี้มีขอบเขตของการตัดสินใจร่วมกันในเฉพาะประเด็นที่มีร่วมกันในจำนวนหนึ่งเท่านั้น แต่ยังคงมีเรื่องอื่น ๆ อีกมากที่แต่ละฝ่ายยังคงสงวนเอาไว้เป็นการตัดสินใจในส่วนของตน เช่น เรื่องภายในเขตแดนของแต่ละรัฐ

Deutsch (1953) พบด้วยว่า การรวมตัวกันเป็นประชาคมความมั่นคงนั้น มีกระบวนการที่เป็นพลวัต (dynamic process) กล่าวคือ มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ และไม่ใช้การเติบโตแบบไปอวัยวะที่โตขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน แต่อาจเติบโตจากส่วนใด ๆ ก็ได้ เป็นไปได้ที่ก่อให้เกิดเป็นพื้นฐาน และเมื่อเงื่อนไขที่จำเป็นมีการตั้งหลักปักฐานขึ้นแล้ว จึงจะเติบโตในจังหวะที่รวดเร็วขึ้นได้ โดยแยกให้เห็นเป็น 2 ส่วน คือ (1) ส่วนที่เรียกว่าภูมิหลังของการรวมตัว (background) และ (2) กระบวนการสร้างประชาคม (process) การสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมอันหลากหลายระหว่างหน่วยทางการเมืองที่เข้ามาร่วมกันนั้นถือเป็นภูมิหลังของการรวมตัวแบบ Amalgamation เมื่อการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์สูงขึ้น รวดเร็ว ทำให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้นไปอีก เกิดสมดุลแห่งการไหล

ของปฏิสัมพันธ์ขึ้น Deutsch อุปมาว่าราวกับเป็น “สายการผลิต” ในระบบอุตสาหกรรม ณ จุดนี้ถือว่า เริ่มมีกระบวนการของการสร้างประชาคมขึ้นแล้ว แต่เป็นกระบวนการการผลิตของประวัติศาสตร์สิ่งที่สำคัญในช่วงนี้คือ “เวลา” การที่คนในประชาคมจะยอมรับปฏิบัติตามในเรื่องใด ๆ ย่อมต้องอาศัย “ความยินยอม” (consent) ซึ่งต้องอาศัยเวลา เช่น การยอมเสียภาษี ภาษีศุลกากร การเป็นทหาร ความเป็นพลวัตของการรวมตัวจากจุดเริ่มต้นไปสู่การเข้าเป็นประชาคมนั้น เริ่มจากจุดที่เรียกว่า “การออกตัวบนทางวิ่ง” (take off) ซึ่ง Deutsch ขอยืมคำนี้มาจากการใช้ในวิชา เป็นช่วงที่การเคลื่อนตัวไปสู่การรวมตัวกันนั้นเศรษฐศาสตร์ช่วง Take Off เป็นช่วงที่การเคลื่อนตัวไปสู่การรวมตัวกันนั้นประกอบขึ้นด้วยหน่วยการเมืองที่ไม่มีอำนาจ หรือหน่วยการเมืองเล็ก ๆ อยู่กันอย่างกระจัดกระจาย มารวมตัวกันเข้าจนมีขนาดใหญ่ขึ้น มีการประสานงานกับหน่วยงานการเมืองที่มีอำนาจ ซึ่งก่อนหน้านี้จะมีการ Take-Off นี้ยังเป็นช่วงที่มีเพียงความคิดในทางทฤษฎีเท่านั้นว่าจะกระทำการรวมตัวกันอย่างไร หลังจากการ “ออกตัว” แล้ว จะเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างกว้างขวางของรัฐบาลของกลุ่มผลประโยชน์เพื่อตอบสนองต่อมวลชนขึ้นขึ้นนำทางการเมือง ซึ่งสรุปได้ว่า ก่อนการออกตัวเพื่อการรวมตัว อันนั้นสิ่งสำคัญ คือ ทฤษฎีแต่เมื่อออกตัวไปแล้วสิ่งสำคัญที่สุด คือ พลังทางการเมืองแต่จุดที่ Deutsch ให้ข้อสังเกตไว้อีกประการหนึ่งจากการศึกษาของเขาก็คือ การรวมตัวเป็นประชาคมแบบ Amalgamation นั้นอาจเริ่มต้นด้วยการเข้ายึดครองผนวกดินแดนเข้ามาสิ่งที่ทำให้การรวมตัวเป็นอยู่ได้ก็คือ “อำนาจบังคับและความกลัว” แต่หลังจากนั้นในระยะยาว เพื่อที่จะโครงการปรับตัวอยู่ได้สิ่งสำคัญ คือ “การยอมรับ” ที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้น Deutsch พบจากหลักฐานตามกรณีศึกษาของเขา ส่วนใหญ่ว่า ใช้เวลาในช่วงออกตัวประมาณ 1-2 ช่วงอายุคน คือ ประมาณ 20-60 ปี ในหลาย ๆ กรณีนานถึง 5 ช่วงอายุคน คือ ประมาณ 150 ปี

จากการศึกษาของ Deutsch (1953) พบว่า ในประชาคมความมั่นคงแบบ Pluralistic นั้นเหตุที่ไม่มีการทำสงครามระหว่างกันเป็นเพราะ “การไม่สนใจหรือไม่อยากจะทำสงคราม” (unattractiveness) สาเหตุที่ไม่อยากทำสงคราม ต่อกันมี 3 ประการ คือ (1) สงครามสร้างความเสียหายอย่างมหาศาลและเพราะถึงทำก็ไม่สามารถเอาชนะการได้อย่างเด็ดขาด (2) การทำสงครามจะทำให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนตามมาจากการที่มี

ผู้ต่อต้าน และ (3) ประชาชนไม่สนับสนุนการเมืองภายในประเทศและคิดว่าการกระทำสงครามของทหารเป็นความคิดที่โง่เขลา

จากที่ได้ทบทวนวรรณกรรมทฤษฎีประชาคมความมั่นคงของคอยส์ข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า การใช้วิธีการศึกษาแบบนี้ในการศึกษาพื้นที่อื่น ๆ จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรทางด้านบุคคลและเวลาอย่างมาก และยากที่จะทำให้ได้ข้อเสนอที่น่าเชื่อถือพร้อมบุคลากรที่ทำงานลักษณะเช่นนี้จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถเฉพาะทางคือประวัติศาสตร์สูงมาก ดังนั้น วิธีการนี้จึงยากที่จะทำการศึกษาวิจัยโดยผู้วิจัยเพียงลำพังคนเดียว

แนวคิดทฤษฎีภูมิภาคและภูมิภาคนิยม

Weatherbec (1999) ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีด้านความภูมิภาคและภูมิภาคนิยม พบว่า พบว่า ความหลากหลายที่มีอยู่ยิ่งกว่าความเหมือนกันนั้น เป็นลักษณะบิปรดอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะฉะนั้นในการทำการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในฐานะภูมิภาค จึงจำเป็นจะต้องแยกแยะการเปลี่ยนถ่ายหลอมรวมรูปแบบเชิงสถาบันเสียก่อน มีนักวิชาการและบัณฑิต เช่น Acharya (2001) กล่าวไว้ในหนังสือของเขาที่ชื่อ *The Quest for Identity: International Relations of Southeast Asia* ว่าความหลากหลายในตัวเองนี้เองที่ทำให้รวมเป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นมา ก็ยังมีข้อโต้แย้งของนักวิชาการคนอื่น ๆ อีก การใช้คำว่า “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” นั้นเป็นวลีอันเป็นผลจากการที่ศาสตราจารย์ชาวอเมริกันและชาวยุโรปมองหาวิธีง่าย ๆ ในการศึกษาภูมิภาคในแง่ภูมิศาสตร์มากกว่าที่จะเป็นคำที่มีความหมายของพื้นที่ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันรวมกันอย่างเป็นระบบแต่อย่างใด ในหนังสือนี้ก็เช่นเดียวกันที่จะถือว่า หลักพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ที่ความหลากหลายของประเทศต่าง ๆ ไม่ใช่เรื่องเอกภาพของภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น มองได้ว่าเป็นการแยกส่วนต่างกันไปในเรื่องของภูมิศาสตร์ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค การแยกอย่างเข้มข้นไม่ใช่การรวมกันนี้ เป็นพลังให้เกิดความหลากหลายต่าง ๆ ที่ว่านี้ ความคิดในเรื่อง “เอกภาพจากความแตกต่าง” (unity of diversity) เป็นคำที่ชนชั้นผู้นำที่ยังยึดใช้พูดถึงต่างหาก หากใช้ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติไม่

แม้กระนั้นก็ตาม ทั้งที่มีข้อเท็จจริงที่ว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีบุคลิกลักษณะบางอย่างเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่นำมาใช้ร่วมกัน ในการนิยามความเป็นภูมิภาคทางการเมือง เรายังคงถือตามความคิดในเรื่อง “เอกภาพในความแตกต่าง” ที่กล่าวไว้นั่นเอง ทั้งนี้ เนื่องเพราะการที่มี “สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (The Association of Southeast-Asian Nations) หรืออาเซียนนี้เอง อาเซียนทำให้ได้มีการแสดงออกเชิงสถาบัน (institutional expression) ต่อลัทธิภูมิภาคที่สำคัญ ๆ ซึ่งได้แสดงออกไปให้เห็นว่า หาได้เกิดจากเหตุการณ์ที่เป็นไปโดยธรรมชาติไม่ หากแต่เกิดจากเจตนารมณ์ทางการเมือง ในนโยบายของชนชั้นนำใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างหาก (Weatherbeem, 1999)

ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือว่า การประกาศออกไปว่า อัตลักษณ์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการเป็นนามธรรมของสมาชิกในระบบระหว่างประเทศของโลก ที่เราจะเรียกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่าเป็น “ภาพจริง” หรือเป็น “จินตนาการ” ของความเป็นภูมิภาค ก็เป็นผลผลิตของกระบวนการภูมิภาคนิยม ซึ่งเป็นเรื่องของความคิดในเชิงโครงสร้างของเขตแดนของภูมิภาคทั้งสองด้าน ที่จริงแล้วคิดว่าอาเซียนในตัวของมันเองก็ถูกใช้เรียกเป็นคำเหมือน อธิบายภูมิศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั่นเอง แม้ว่าจะแยกเอาติมอร์เลสเตออกไป นักวิชาการอย่าง Donal Emmerson ให้บรรยายติมอร์เลสเตว่าเป็น “ส่วนซึ่งลื่นไหลออกไประหว่างเนื้อที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการเมืองของอาเซียน” ซึ่งจะยิ่งแข็งแกร่งมากขึ้น หากจะดึงเอาพม่าออกไปจากอาเซียนด้วย อาเซียนเองนั้นยืนยันทันเหมาะกับการที่จะเอาพม่าออกไปจากอาเซียนด้วย อาเซียนเองนั้นยืนยันทันเหมาะกับการที่จะเอาพม่าเข้ามาเป็นสมาชิกอย่างถาวร ซึ่งสะท้อนถึงการทุ่มเทของผู้ก่อตั้งอาเซียนที่มีวิสัยทัศน์ในการผนึกแน่นอาเซียนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั่นเอง (Weatherbeem, 1999)

ในกรณีต่าง ๆ เหล่านี้ ความคิดเรื่องภูมิภาคนิยมย่อมมีอิทธิพลมากกว่าการปล่อยไว้อย่างหลวม ๆ ไม่ผูกมัดให้ชัด หรือปล่อยให้เป็นสถาบันตามความสมัครใจ หรือมีโครงสร้างในกรอบพหุภาคีตามเรื่องตามราว เพื่อเพียงแต่จะทำให้เห็นรูปแบบเชิงสถาบันเท่านั้น กลุ่มที่อยู่ในกรอบพหุภาคีเกือบทุกกลุ่มในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่สมาคมพ้อต้าไปจนถึงกลุ่มนักศึกษา ล้วนเป็นอาเซียนด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งก็ไม่ได้ซึมซับสำนึกในเรื่อง

ภูมิภาคนิยมที่อาเซียนแสดงออกทางการเมืองระดับภูมิภาคสักเท่าไร (Weatherbeem, 1999)

ภาคผนวก 2 ของกฎบัตรใหม่ของอาเซียนได้ทำบัญชีที่เป็น “แก่นสาร” ถึง 70 เรื่อง ที่ผูกแน่นอย่างเป็นทางการอยู่กับอาเซียน นักแต่อาเซียนก่อตั้งขึ้นมาในปี ค.ศ. 1967 และโดยเฉพาะเมื่อสงครามอินโดจีนครั้งที่สามสิ้นสุดลง ก็จะมีเรื่องของคอมมิวนิสต์กันที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์รวมกันอยู่รุ่มรังในกรอบงานของแต่ละรัฐ อาเซียนนั้นจะมีเรื่องในเชิงวิเคราะห์ความคงอยู่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่เสมอ เนื่องจากขาดเนื้อหาสาระในการดำเนินนโยบายภูมิภาคให้บรรลุผล พวกที่วิเคราะห์อาเซียนจึงพากันแหกปากพูดถึงแต่ความล้มเหลวของอาเซียนตัวอย่างเช่น ที่เรียกความล้มเหลวนี้เป็น “การจัดแถวของรัฐที่กระจัดกระจายหาความแน่นอนไม่ได้ ซึ่งมีนัยยะสำคัญ ความล้มเหลวในอัตลักษณ์ดวงตาของภูมิภาค-เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั่นเอง” เน้นย้ำว่าขบวนการขับเคลื่อนนั้นเป็นไปอย่างเชื่องช้าที่จะทำให้เป็นภูมิภาคนิยมอย่างเป็นทางการ บางส่วนนั้นเป็นเพราะอาเซียนก็มีข้อขัดแย้งกันเองภายใน แต่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ก็ยังคงอยู่ เพราะพวกผู้นำก็มีฉันทามติในระดับต่ำสุดต่อการบวกลบคูณหารให้เหมือนกันว่า ผลประโยชน์ของภูมิภาคคืออะไรและความคาดหวังในบางระดับแทนที่จะมองว่า อาเซียนเป็นตัวอย่างแห่งความล้มเหลวบางที่จะเป็นการถูกต้องมากกว่าที่จะมองอาเซียน และมีทัศนคติต่ออาเซียนในแง่ของการเป็นภูมิภาคนิยมที่สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้น (Weatherbeem, 1999)

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นักทฤษฎีต่าง ๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและนักวิเคราะห์ต่างก็พากันแสวงหาคำอธิบายที่ว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้อย่างไรในระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อการวางพื้นฐานความเป็นไปได้ที่จะให้นำเอาพฤติกรรมของรัฐมากล่าวถึง จุบรวมอันน่าหวังโยนนั้นอยู่ที่ประมวลวิธีของการเปลี่ยนแปลงใน คุณภาพแห่งสัมพันธ์ภาพระหว่างหน่วยงานรัฐ ซึ่งบ่อยครั้งช่วยลดการแบ่งส่วนแห่งความขัดแย้งหรือความร่วมมือลงบ้าง ข้อเท็จจริงที่ว่าภูมิภาคของอาเซียน “ในความเป็นจริง” และสภาพภูมิศาสตร์จริง ๆ ของรัฐอูชิปไตยที่แตกต่างกันอยู่ในสิบเอ็ดรัฐนั้น ต่างก็มีนโยบายของตนที่ทำให้การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ของให้สังเกตการณ์ใช้คำว่าใน (สิบเอ็ดรัฐ) ในประโยคที่แล้ว ทั้งนี้เพราะในความเป็นจริงแล้วต้องกล่าวว่า ไม่มี

สิ่งที่เรียกว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะเหตุที่อาเซียนเองนั้นก่อตั้งขึ้นมาเองด้วยความสมัครใจกันเองของสมาชิกที่มีอธิปไตยของตัวเองอย่างเต็มสมบูรณ์ ระดับคำถามเชิงวิเคราะห์ที่นำมาเสนอจึงเป็นว่าสภาพในความเป็นจริงที่ว่านี้จะมีอิทธิพลต่อการนำเอากระบวนทัศน์มาปรับใช้ได้ไหม เราจะเริ่มต้นด้วยรัฐ หรือด้วยภูมิภาคคี้ (Weatherbeem, 1999)

วิธีการศึกษาจากสภาพความเป็นจริง กระบวนทัศน์ที่ครอบงำแนวคิดที่นำมาใช้ตีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น เป็นกระบวนทัศน์ที่เป็นไปตามความเป็นจริง หลักการแห่งความเป็นจริงนี้ ก็คือ การที่รัฐเป็นรัฐอธิปไตยนั่นเอง มีผลประโยชน์แห่งชาติและอำนาจของรัฐของตัวเอง ชนชั้นผู้ปกครองแห่งรัฐต่างแสวงหาและต่างก็ขับเคลื่อนสมรรถนะของชาติต่อการให้ได้ว่าซึ่ง ผลประโยชน์แห่งชาติในสภาพแวดล้อมซึ่งมีการแข่งขันในระหว่างประเทศต่อกัน โดยที่ไม่มีกฎเกณฑ์กลางใด ๆ มากำกับแต่อย่างใด ในความสัมพันธ์ของรัฐกับรัฐอื่น ๆ นั้น ผลประโยชน์แห่งชาติจะถูกนิยามโดยผู้ปกครองแห่งรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในรัฐ ผลประโยชน์แห่งชาติไม่ใช่เพียงซึ่งอยู่กับสถานการณ์ที่มีเป้าหมายที่นำมาปฏิบัติทางการเมือง หรือเป้าหมายทางวัตถุที่เป็นการชั่วคราวเท่านั้น แต่ผลประโยชน์แห่งชาติเป็นการกำหนดมาจากบริบททางสังคมและจิตวิทยาของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิภาค ซึ่งทำให้นิยามของผลประโยชน์นำไปสู่ความมุ่งมั่นต่อการแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติ ดังกล่าวของผู้กำหนดนโยบายแห่งชาติของแต่ละรัฐ (Weatherbeem, 1999)

หัวใจของทฤษฎีความเป็นจริงนี้ก็คือประโยชน์แห่งความมั่นคง ปกติแล้วก็จะนิยามกันอย่างแคบ ๆ ว่า คือความเป็นอิสระแห่งรัฐ บูรณาการแห่งดินแดนและการดำรงไว้ซึ่งระบบการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การดำรงไว้ซึ่งระบบการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การดำรงไว้ซึ่งระบบการเมืองมักจะนำมาตีความหมายอย่างชัดเจนว่าเป็นการดำรงไว้ซึ่งอำนาจของชนชั้นผู้ปกครองให้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องนั่นเอง (Weatherbeem, 1999)

ส่วนใหญ่สุดเท่าที่มีในตำราด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเน้นจุดอยู่ที่เรื่องของความมั่นคงที่มีการนิยามกันไว้แต่เดิม งานที่ถือว่ามียิทธิพลอย่างมากต่อการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จากทฤษฎีพื้นฐานของความเป็นจริง คือ งานของ Leifer (1989) การปะทะหรือการข่มขู่คุกคามความมั่นคงที่เพิ่มขึ้น ชาติต่างก็จะต้องช่วยตัวเอง ด้วยการแสวงหาพันธมิตรร่วม และเข้าร่วมกับสมดุลงค์แห่งอำนาจ หรือไม่ก็ต้องแอบแฝงเข้าอยู่ในกำบังปกป้องของเจ้าโลก มีคำนิยามอย่างกว้างขวางอีกมากมายที่พูดถึงความมั่นคงซึ่งไม่เจาะจงแต่ในเรื่องของรัฐเท่านั้น หากแต่ยังนิยามถึงการเมือง เศรษฐกิจ และสภาพความเป็นมนุษย์ของประชากรของรัฐอีกด้วย “ความต้องการของสามัญชน” ดังมีอยู่ในแนวคิดของความมั่นคงของมนุษย์เป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งแม้ว่าเราจะใช้วิธีการศึกษาโดยเอาประชาชนเป็นศูนย์กลาง ตรงกันข้ามกับการเอารัฐเป็นศูนย์กลางก็ยังมีข้อเท็จจริงอยู่ที่ว่า โดยหลักแล้ว รัฐนั่นเองจะเป็นผู้เจรจาต่อรอง “ผลประโยชน์ของประชาชน” ในระบบของนานาชาติ (Weatherbeem, 1999)

ทัศนะของกลุ่มผู้นับถือทฤษฎีของ Hobb (Hobbesian view) ซึ่งติดขัดกับความเป็นจริงขาดความสัมพันธ์ระหว่างแนวการศึกษาที่เน้นในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ เช่นเดียวกับความขัดแย้ง เป็นแนวทางการในการแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติ ซึ่งก็นับเกี่ยวเอาเรื่องที่ต้องคิดคำนวณผลที่จะได้ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น เป็นเรื่องยิ่งกว่าเกมตัวเลข เป็นเรื่องซึ่งได้กับได้ (win-win) ก็ได้แม้ว่าบางฝ่ายจะได้มากกว่าอีกฝ่ายหนึ่งก็ตาม (Weatherbeem, 1999)

การศึกษาโดยวิธีดังกล่าวนี้ อาเซียนก็จะเป็นประมวลการของความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยที่รัฐสมาชิกล้วนเองที่จะแสวงหาให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ โดยเหตุที่เรื่องความมั่นคงก็ยังคงเป็นหัวใจแห่งความเป็นจริงของผลประโยชน์ และเป็นกลไกของดุลแห่งอำนาจ อาเซียนในฐานะแห่งองค์อำนาจปกครองสำหรับความมั่นคงอันเกิดจากความร่วมมือต่อกัน จึงเป็นโลกทัศน์ในความเป็นจริงของสมดุลงค์แห่งอำนาจ สิ่งที่ได้ออกมาจากนโยบายของอาเซียนไม่สามารถ อธิบายได้โดยปราศจากการกำหนดและการทำความเข้าใจในเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ ดังแสดงกำหนดไว้ในนโยบาย และไม่ว่าจะเข้าใจแค่ใน ผลประโยชน์ในระดับภูมิภาคของอาเซียนก็ยังขึ้นอยู่กับการผสมกลมกลืนอย่างเป็นเอกฉันท์ของผลประโยชน์แห่งชาติ ในอันที่จะแสดงให้เห็นการรวมเป็นแนวหน้าอย่างเป็นทางการ หน้าตาความร่วมมือของอาเซียนในทบทวนจากนี้ไปจะเห็นได้ดีที่สุดในการ ข้องเกี่ยวกับตัวการนอกภูมิภาค (extra regional actor) หาใช่เพียงการข้องเกี่ยวเพียงเฉพาะในปริบทที่สร้างความขัดแย้งต่อกันเท่านั้นไม่ (Weatherbeem, 1999)

วิธีการศึกษาในทฤษฎีเสรีนิยม เมื่อมีอาเซียนเกิดขึ้นในภูมิภาคแล้วนี้เอง ความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงเปลี่ยนจากตัวการที่เป็นรัฐ มาสู่ตัวการที่เป็นสถาบันในภูมิภาค แต่แรกนั้น อาเซียนถูกมองเป็นเรื่องของการบูรณาการที่เป็นสถาบันในภูมิภาค แต่แรกนั้น อาเซียนถูกมองเป็นเรื่องของการบูรณาการระหว่างประเทศ คล้าย ๆ กันกับประสบการณ์ของยุโรปตะวันตก ทฤษฎีของผู้ศึกษาด้านสารประโยชน์ ถูกนำมาใช้เพื่อชี้แนะให้เห็นว่า โครงสร้างของอาเซียนที่มีการเปลี่ยนถ่ายข้ามชาติในทางเศรษฐกิจ วิชาการ และด้านสังคมจะวิวัฒนาการไปในทางที่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจของอาเซียนจะเปลี่ยนถ่ายไปได้อย่างกว้างขวางทั่วถึง นี่เองคือการสร้างประชาคมจากกันบึงขึ้นมา เป็นการสร้างสถาบันในเรื่องซึ่งไม่ใช่ประเด็นทางการเมือง ซึ่งก็จะหมุนเปลี่ยนเวียนข้ามไปสู่เรื่องอันเป็นประเด็นอ่อนไหวทางการเมืองมากขึ้น จากการมีปฏิสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ของรัฐ (Weatherbeem, 1999)

อย่างไรก็ตาม หลังจากเกือบสี่ทศวรรษมาแล้วนั้น ก็ไม่ปรากฏว่ามีการก่อตั้งโครงสร้างแต่อย่างใดขึ้นมา สำหรับนักทฤษฎีด้านบูรณาการแล้ว อาเซียนพิสูจน์ให้เห็นได้ถึงความผิดหวังทางทฤษฎี ความล้มเหลวของอาเซียน ก็คือความล้มเหลวในเจตนารมณ์ทางการเมืองของผู้นำนั่นเอง ผู้นำในระดับรัฐที่วันนี้จะตัดสินใจด้วยจิตสำนึกขึ้นพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติในประเด็น ซึ่งเป็นเรื่องความร่วมมือในระดับที่อาเซียนจะหยิบยื่นให้ได้ (Weatherbeem, 1999)

วิธีการศึกษาอาเซียนที่ต่างออกไปคือ นำเอาทฤษฎีของผู้มีอำนาจปกครองมาเป็นข้อพิจารณา ซึ่งก็จะดูการก่อรูปอุปนิสัยจากประสบการณ์ความร่วมมือที่ผ่านกลางเวลามา สิ่งเหล่านี้สร้างผู้มีอำนาจปกครองระดับนานาชาติซึ่งเป็นผู้กำหนดสร้างหลักการสำคัญ บรรทัดฐาน กฎเกณฑ์ และกระบวนการในการตัดสินใจเรื่องอันเป็นความคาดหวังของตัวการที่เข้าร่วมด้วย ครอบคลุมในประเด็นเรื่องที่กำหนดขึ้น ลักษณะของทฤษฎีของผู้มีอำนาจปกครองจะยอมรับข้อเท็จจริงที่ว่า ปฏิบัติการของรัฐจะเป็นไปบนพื้นฐานของผลประโยชน์ แต่จะอยู่ในวิสัยซึ่งเข้าใจถึงพันธมิตรของการตอบแทนกันและกันของ “ผู้มีอำนาจปกครอง” สำนักของผู้มีอำนาจปกครองนั้นไม่ได้ตระหนักถึงสิ่งที่เรียกว่า “วิถีของอาเซียน” ซึ่งจะหยิบยกเอาประเด็นที่เป็นปัญหาเฉพาะ โดยผ่านกระบวนการปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการ และตกลงกันอย่างเป็นเอกฉันท์ที่ก่อผลมากที่สุด

เพราะฉะนั้นความพยายามที่จะนำเอาทฤษฎีด้านผู้มีอำนาจปกครองมาประยุกต์แก่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอาเซียนจึงเป็นเรื่องของอำนาจปกครอง ด้านความมั่นคงเท่านั้น (Weatherbeem, 1999)

วิธีการศึกษาในทฤษฎีเชิงสร้างสรรค์ เป็นเพียงขั้นตอนทางทฤษฎีจากกลุ่มผู้มีอำนาจปกครองไปสู่ความเป็นประชาคม แต่ในแง่ปฏิบัติเชิงนโยบายแล้ว บางทีก็จะมียุคต่างกันอยู่บ้าง กลุ่มผู้มีอำนาจปกครองนั้นก่อกำเนิดขึ้นจากพฤติกรรมของการบริหารปฏิสัมพันธ์ของรัฐ ส่วนประชาคมนั้น ในอีกแง่มุมหนึ่งไม่ใช่จะเกิดจากนิยามด้านผลประโยชน์มากนัก แต่เกิดจากการมีคุณค่าร่วมกันมากกว่า ความพยายามในการเชื่อมช่องว่างดังกล่าวนี้ในทางวิชาการแล้วก็คือ ความพยายามแยก “ผลประโยชน์” (interest) ออกจาก “อัตลักษณ์” (identity) ตามทฤษฎีเชิงสร้างสรรค์นั่นเอง สำหรับนับทฤษฎีเชิงสร้างสรรค์นี้ ประชาคมจะเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นจากความเป็นหมู่พวกที่ความรู้ บรรทัดฐาน วัฒนธรรม และรวมตัวกันในลักษณะของความร่วมมือ มาตลอดช่วงเวลายาวนานจนส่งเสริมการรับรู้ร่วมกันจนได้กลายเป็นอัตลักษณ์หลอมรวมเข้าด้วยกัน (Weatherbeem, 1999)

ดังนั้น ในกรณีของอาเซียนแล้ว ความที่ขาดในเรื่องไม่มีความก้าวหน้าด้านกฎหมายหรือด้านสถาบัน จึงไม่มีความสำคัญแต่อย่างใด สิ่งสำคัญคือการยอมรับร่วมกันในอัตลักษณ์ของความเป็นอาเซียน อย่างไรก็ตาม การจัดกลุ่มเสียใหม่ในความเป็นอัตลักษณ์จากการเริ่มเป็นสถาบัน ก็ทำให้มีคำถามว่า อะไรคือตัวเชื่อมจากอัตลักษณ์ไปสู่ปฏิบัติการของรัฐ (Weatherbeem, 1999)

มีข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่มักเชื่อว่า “อัตลักษณ์” ใด ๆ ของอาเซียนนั้นก็ก็เป็นเพียงหนึ่งในระหว่างอัตลักษณ์ ที่ความเป็นผู้นำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เช่น สัญชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา ชนชั้น และอัตลักษณ์พิเศษของอาเซียนเหล่านี้ก็ไม่ได้รวมอยู่กับประชากรของตน บางอัตลักษณ์นั้นก็ไม่ได้รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นอะไรนักด้วยการขยายตัวกว้างใหญ่ขึ้นของอาเซียน ซึ่งเมื่อรวมเอาเรื่องกลุ่มผู้มีอำนาจปกครองที่เป็นทหาร (military regime) รัฐที่ใช้ลัทธิเลนินเป็นตัวกำกับ (leninist commanded state) และลัทธิอิสลามอันเคร่งครัด เหล่านี้เองที่ทำให้ทฤษฎีเชิงสถาบันเป็นปัญหากระบวนทัศน์ที่ขึ้นอยู่กับ “อัตลักษณ์ร่วม” (collective identity) ยังไม่พอต่อการทำความเข้าใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อุตลักษณ์ของอาเซียนไม่ได้
อยู่เหนือ กว่าผลประโยชน์แห่งชาติเลยเมื่อหากจะต้องเลือกเป็นนโยบายไปดำเนินการ
(Weatherbeem, 1999)

ความเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับภูมิภาค อาเซียนนั้นเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งที่มี
ความสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จุดเน้นทางวิชา
ด้านอาเซียน มักจะคู่ข้อเท็จจริงอย่างผิวเผินในตัวผู้กำหนดนโยบายด้านเอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้ คูในเรื่องของความขัดแย้งรุนแรงและความรุนแรงและความร่วมมือที่มีอยู่ทั้งใน
กรอบทวิภาคี และกรอบอนุภูมิภาค ซึ่งล้วนเป็นเรื่องผลประโยชน์แบบเก้ทั้งสองเรื่อง
และยังคูในเรื่องอันเป็นประเด็นวาระในระดับโลก อาเซียนได้พิสูจน์ตัวเองมาอย่างโดดเด่น
ว่าไม่ประสบผลสำเร็จในการจัดการกับเรื่องภายในภูมิภาค อันเนื่องมาจากหลักการของการเป็น
องค์กรของอาเซียนยึดถือเรื่องการไม่ก้าวล่วงอำนาจอธิปไตยของรัฐสมาชิก ผู้นำของ
ชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างก็ยืนยันขันแข็งในความเป็นอัตลักษณ์ของภูมิภาค และ
ในความร่วมมือเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน โดยที่รัฐก็ยังคงเป็นตัวการนำอยู่นั่นเอง
อดีตเลขาธิการอาเซียน นายอ่อง เก่งหย่องชาวสิงคโปร์ ยอมรับอย่างจริง ๆ ในข้อเท็จจริง
โดยชี้ให้เห็นว่า สมาชิกในอาเซียนเป็นส่วนเพิ่มต่อจากนโยบายของรัฐบาลแต่ละชาติ
สมาชิก “แต่ละชาติสมาชิกมีสิทธิในการกำหนดสถานะของชาติตนตามสถานการณ์
ซึ่งสนองตอบได้อย่างดีต่อผลประโยชน์แห่งชาติของประเทศสมาชิกรุ่นนั้น (Weatherbeem,
1999)

กรณีดังกล่าวนี้เห็นได้ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 2003 เมื่ออาเซียนแตกกันจริงจัง
ในเรื่องสงครามอิรัก ความแตกแยกนั้นเป็นความแตกแยกทั้งทางด้านการเมือง และ
วัฒนธรรม ฟิลิปปินส์ ประเทศไทย และสิงคโปร์ ไม่ยอมรับการกล่าวประณามสงคราม
ที่เกิดในอิรักของมาเลเซีย และอินโดนีเซีย ทั้งฟิลิปปินส์ ประเทศไทย และสิงคโปร์นั้น
เป็นพันธมิตรเก่าแก่ของสหรัฐพลอยต้องต่อต้านความเห็นอกเห็นใจของรัฐมุสลิม ซึ่งเป็น
เพื่อนสมาชิกอาเซียนที่พากันไปเข้าข้างประเทศที่ร่วมศาสนาเช่น อิรัก ผลของมันก็ไม่ใช่ว่า
ว่ารัฐมนตรีต่างประเทศได้ตั้งข้อตำหนิต่ออย่างใดต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้
(Weatherbeem, 1999)

ผู้นำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าใจด้วยจิตสำนึกและความเป็นเหตุเป็นผลดีว่า ผลประโยชน์แห่งชาตินั้นสามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นสอดคล้องกันไปได้กับรัฐสมาชิกอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีผลประโยชน์คล้าย ๆ คลึงกันความสัมพันธ์ในอาเซียน นั้น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล ซึ่งก็เป็นอย่างที่ Leifer (1989) ชี้ให้เห็นว่า เมื่อสองทศวรรษที่แล้ว “หมายความว่า แม้จะรวมผลประโยชน์ต่อกันได้แต่ก็แทบจะไม่เคย ร่วมกันได้เลยจริง ๆ” ข้อนี้ นับเป็นความจริงมากที่สุดทีเดียว เมื่อมองในแง่ของการต่อรองกับ มหาอำนาจที่มีสมรรถนะเหนือกว่าทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือแม้แต่ในทางทหาร

ประเทศสมาชิกของอาเซียนสามารถขยายเสียงของตัวให้ดังไปทั่วได้ในระหว่าง นานาชาติด้วยกัน โดยใช้ช่องทางผ่านอาเซียนในลักษณะของการประชุมของกลุ่มการทูต ผลประโยชน์แห่งชาติที่คล้ายคลึงกัน หรือส่งเสริมซึ่งกันและกันสามารถแปลความได้ว่า เป็นผลประโยชน์แห่งชาติที่คล้ายคลึงกัน หรือส่งเสริมซึ่งกันและกันสามารถแปลความ ได้ว่า เป็นผลประโยชน์ต่อภูมิภาค แท้จริงแล้ว ผลที่ได้ออกมา นั้นจะเป็นผลประโยชน์ ที่เกิดในระดับรัฐสมาชิกโดยตรง วิธีทางที่ผลประโยชน์แห่งชาติรวมอยู่อย่างร่วมมือต่อกัน ผ่านอาเซียนนั้น คือตัวแทนที่เชื่อมให้เห็นการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับภูมิภาค การจัดการในเรื่องเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นที่ทำกันในระดับรัฐนั่นเอง (Weatherbeem, 1999)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สีดา สอนศรี (2527ก) ศึกษาเรื่อง *ความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์: จากสงครามโลก ครั้งที่ 2 ถึงอาเซียน* โดยเสนอเรื่องการรวมตัวของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกครั้งใน 2 ประการสำคัญ คือ (1) การชี้หรือเน้นย้ำให้เห็นว่า ความร่วมมือในเอเชีย- ตะวันออกเฉียงใต้นั้น เริ่มแรกมิได้เกิดจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจ แต่เป็นการรวมกลุ่ม ทางการเมืองและความมั่นคงมาก่อน เหตุการณ์สำคัญ คือ ใน ค.ศ. 1936 ออสเตรเลีย ได้เชิญประเทศต่าง ๆ มาประชุมเพื่อสร้างความมั่นคงในเอเชีย แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ต่อมา ใน ค.ศ. 1943 สหรัฐอเมริกาจัดประชุมนานาชาติ ของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นที่ควิเบก เพื่อจัดตั้งกองบัญชาการกองกำลังภาคพื้นดินเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

(South East Asia Command--SEAC) โดยมีสำนักงานอยู่ที่ประเทศสิงคโปร์ จนกระทั่ง
 ไร ค.ศ. 1954 ได้มีการจัดตั้ง SEATO ขึ้น โดยมีการลงนามสนธิสัญญาที่เรียกว่า “สนธิสัญญา-
 มะลิล่า” นอกจากนี้ ยังมีอีกองค์การหนึ่ง คือ ข้อตกลงเพื่อป้องกันร่วมกัน 5 ชาติ (Five
 Power Defense Agreement--FPDA) อันเป็นองค์การทางทหารป้องกันร่วมกันของ
 ประเทศอังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ และมาเลเซีย ต่อมาใน ค.ศ. 1967
 จึงได้มีการจัดตั้งอาเซียนขึ้น เพื่อให้มีรูปแบบแตกต่างจาก SEATO ที่เน้นเฉพาะในเรื่อง
 การเมืองและความมั่นคง กล่าวคือ อาเซียนทำงานในลักษณะ Multi-function และ (2) ยุคหลัง
 สงครามเย็น ความร่วมมือของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้มีมากขึ้นเห็นได้ว่าเป็น “ระบบ
 ความร่วมมือแบบ Cooperation” คือ เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐต่อรัฐ โดยที่สมาชิก
 มีความสำคัญในการรวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และเน้นกิจกรรมไปในด้านเศรษฐกิจ
 อีกทั้งมีความจำเป็นที่อาเซียนจะต้องขยายอำนาจต่อรองที่จะมีต่อประเทศนอกกลุ่มให้มากขึ้น
 โดยเฉพาะกลุ่มประเทศตะวันตก แนวความคิดในการขยายกลุ่มอาเซียน เช่น ความคิด
 ของมหาธีร์นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ที่เสนอให้รวมอาเซียนกับกลุ่มเอเชียตะวันออก
 เข้าด้วยกันเป็น EAEC แต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับ ส่วนแนวคิดเรื่อง ASEAN + 3 ประสบ-
 ความสำเร็จเสียได้ให้ข้อพิจารณาถึงภัยคุกคามและโอกาสที่มาพร้อมกับยุคโลกาภิวัตน์
 ในหลังสงครามเย็นที่อาเซียนจะต้องตระหนัก กล่าวคือ ด้านภัยคุกคามมาจากมหาอำนาจ
 ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจที่เราจำเป็นต้องรู้เท่าทันในกลยุทธ์ของเขา มาจากการอพยพ
 ของผู้คน สภาพแวดล้อม การก่อการร้าย ในด้านโอกาส คือ พัฒนาการที่ก้าวหน้าของ
 เทคโนโลยีสารสนเทศที่จะมีประโยชน์ต่อการติดต่อสื่อสารข้อมูล และความก้าวหน้า
 ของวิธีการทำงาน ดังนั้น อาเซียนจึงต้องมีความร่วมมือกันที่แข็งแกร่งขึ้นเพื่อแก้ปัญหา
 และพัฒนาความร่วมมือในด้านการค้า การลงทุน การส่งออก และสิ่งสำคัญที่อาเซียน
 จะต้องมีความสำคัญของความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม เพื่อที่จะสร้างความร่วมมือ
 ที่รวดเร็วขึ้น

สิดา สอนศรี (2527ข) ศึกษาเรื่อง *แนวคิดและทฤษฎีการรวมกลุ่มและภูมิภาคนิยม*
 โดยประมวลองค์ความรู้ในด้านพัฒนาการแนวความคิดและทฤษฎีการรวมกลุ่มและ
 ภูมิภาคนิยม และข้อเสนอแนะในการนำทฤษฎีเหล่านี้มาปรับใช้กับอาเซียน ไว้ตั้งแต่
 พ.ศ. 2527 ทั้งนี้บทความสำรวจทางวิชาการ (survey article) โดยงานชิ้นนี้ได้เริ่มจาก

การรวบรวมความหมายของคำที่เป็น “แนวความคิดหรือโมทัศน์” ที่สำคัญในการทำ
ความเข้าใจ ในเรื่องการรวมกลุ่มประเทศไว้หลายคำ เช่น คำว่า ความร่วมมือ การพึ่งพิง
การรวมกลุ่ม การพึ่งพาอาศัยกัน การเพิ่มการกระทำ (spill-over) การแบ่งระบบการรวมกลุ่ม
ประเทศ สามารถแบ่งเป็น 3 ระบบด้วยกัน คือ (1) ระบบความร่วมมือ (cooperation
system) เป็นการรวมกลุ่มที่สมาชิกที่สำนึกของการรวมกลุ่มที่หวังประโยชน์ร่วมกัน
โดยการรวมกลุ่มแบบนี้ สมาชิกจะไม่มอบอำนาจอธิปไตยให้แก่องค์กรส่วนกลางนั้น
แต่แต่ละชาติใช้อำนาจอธิปไตยของตนเอง และไม่มีข้อตกลงที่ผูกมัดสมาชิกให้ต้องปฏิบัติตาม
เช่น อาเซียน (2) ระบบประชาคม (community system) เป็นการรวมกลุ่มที่จัดตั้งองค์การ
เหนือรัฐ (supra-national) คูแผลผลประโยชน์ของชาติในกลุ่มประเทศสมาชิกมอบอำนาจ
อธิปไตยบางส่วนให้แก่องค์กรเหนือรัฐนั้น จึงมีข้อผูกมัดสมาชิกให้ต้องปฏิบัติตาม เช่น
EU และ (3) ระบบสหพันธรัฐ (federal system) เป็นการรวมกลุ่มที่ประเทศสมาชิก
มอบอำนาจอธิปไตยทั้งหมดให้แก่รัฐบาลกลาง แต่ละรัฐมีอำนาจเท่าที่รัฐบาลกลางมอบให้
เช่น สหรัฐอเมริกา สำหรับพัฒนาการของแนวความคิดของการรวมกลุ่ม สามารถเห็นได้
เป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก ประกอบด้วย 3 แนวคิด ด้วยกัน คือ Transactionalism
Functionalism และ Neofunctionalism ซึ่งเป็นความคิดของ Deutsch, Mitrany และ Haas
ในระยะหลังประกอบด้วยแนวคิดของ 3 นักทฤษฎี คือ (1) Johan Galtung ที่เสนอ
สมมติฐานว่า การรวมตัวกันเป็นกระบวนการที่ประเทศ 2 ประเทศหรือมากกว่า มารวมกัน
เป็นประเทศใหม่ เมื่อกระบวนการการรวมตัวกันเสร็จสิ้นลงแล้ว ก็จะเกิดการรวมกันอย่าง
มั่นคง และในทางตรงกันข้ามการแยกตัวออกเป็นสองหรือมากกว่านั้น เมื่อแยกออกไปแล้ว
ก็จะไม่มีการรวมตัวกันอีก Galtung ชี้ให้เห็นเงื่อนไขของการรวมตัวกันว่ามีอยู่ 3 เงื่อนไข
ด้วยกัน คือ เงื่อนไขแรกเป็นด้าน “ค่านิยม” คือ ค่านิยมของการมีผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน
กับค่านิยมในการจัดเรียงผลประโยชน์ตามลำดับความสำคัญ เงื่อนไขที่ 2 เป็นเรื่องของ
รูปแบบของการรวมตัวกัน คือ รูปแบบของความเหมือนกันของประเทศที่มารวมกัน
(similarity model) กับรูปแบบการพึ่งพาอาศัยกัน (interdependence model) เป็นการรวม
ที่ต่างฝ่ายต่างมีความสำคัญซึ่งกันและกัน ขาดกันไม่ได้ เงื่อนไขที่ 3 คือ การรวมโดยมี
การแลกเปลี่ยนส่วนต่าง ๆ กับส่วนองค์กรรวมทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก
คือ The Loyalty Model เป็นการรวมตัวกันตรงเท่าที่ความภักดีของส่วนต่าง ๆ ยังคงอยู่

ที่ศูนย์กลาง และรูปแบบที่ 2 คือ Allocation Model เป็นการรวมตัวกันแบบที่ศูนย์กลาง
 แห่งใหม่นี้ จะรักษาการรวมตัวกันออกเป็น 3 แบบ ด้วยกัน คือ การรวมตัวกันทางเขตแดน
 การรวมตัวกันเป็นองค์การ และการรวมตัวกันเป็นสมาคม (2) Amitai Etzioni กล่าวถึง
 การศึกษาการรวมตัวกันทางการเมืองว่าต้องพิจารณาปัจจัย 4 ประการ คือ ประการแรก
 สภาพการณ์ อะไรที่ทำให้เริ่มมีการรวมตัวกันขึ้น ประการที่ 2 อะไรเป็นพลังที่ควบคุม
 การรวมตัวกัน ประการที่ 3 รวมตัวกันด้วยวิธีการใดและประการที่ 4 เมื่อรวมตัวกันแล้ว
 จะได้อะไรขึ้นมา นั่นคือ ผลของการรวมตัว และ (3) นักทฤษฎีการรวมกลุ่มทางด้านเศรษฐกิจ
 คือ Bela Balassa ที่เสนอว่า การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ นั้นมี 5 วิธี คือ (1) การตั้งเขตการค้า-
 เสรี (Free Trade Area--FTA) (2) สหภาพศุลกากร (custom union) (3) ตลาดร่วม (common
 market) 4) สหภาพเศรษฐกิจ (economic union) และ (5) การรวมตัวทางเศรษฐกิจอย่าง
 สมบูรณ์แบบ (total economic integration) ซึ่งแนวความคิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ
 ในแนวทางของ Balassa นี้ เป็นไปได้ยากในประเทศโลกที่สามที่มีการทำเกษตรกรรม
 เป็นหลัก

สำหรับแนวความคิดด้านภูมิภาคนิยม (regionalism) สิดา สอนศรี (2527ข) เห็นว่า
 แนวความคิดเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้รับความคิดจากทฤษฎีการรวมกลุ่ม การให้ความหมาย
 ของคำว่า “ภูมิภาค” ของ Russett ที่ได้ชี้ว่า มีมุมมองทั้งในทางภูมิศาสตร์และในทาง
 การเมือง กล่าวคือ ในทางภูมิศาสตร์เป็นการยากที่จะจำกัดอาณาเขตอันแน่นอนลงไป
 เช่น ภูมิภาคเขตร้อนหรือเขตหนาว ภูมิภาคตามวัฒนธรรมประเพณี ส่วนภูมิภาคทางการเมือง
 มีความหมายกว้างกว่านั้น คือ ต้องประกอบด้วยปัจจัย คือ (1) มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจ
 และสังคมที่คล้ายกัน (2) เขตที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (3) ผู้อยู่ในภูมิภาคมีความรู้สึก
 เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (4) เขตที่อยู่ภายใต้หน่วยบริหารหน่วยเดียวกัน (5) ดินแดนที่อยู่
 ในเขตปัญหาที่เกิดขึ้นในครั้งเดียวกัน (6) ดินแดนที่มีปัจจัยหลายอย่างคล้ายกัน ทำให้
 ภูมิภาคนั้นมีการรวมเป็นระบบได้ เช่น ค่านิยม โครงสร้างทางความเชื่อทางสังคม ซึ่ง สิดา
 สอนศรี (2527ข) พบว่า มีทฤษฎีภูมิภาคนิยมที่สำคัญ คือ George Liska เห็นว่า การที่ประเทศ
 ต่าง ๆ มารวมกลุ่มกันนั้น เท่ากับว่าประเทศเหล่านั้น ย่อมเสียอำนาจอธิปไตยบางส่วนไป
 และถ้าอำนาจอธิปไตย หมายถึง จำนวนสิทธิและข้ออ้างตามกฎหมายแล้วจำนวนสิทธิ
 และข้ออ้างนี้ก็มีมากน้อยต่างกันและแปรเปลี่ยนได้ ย่อมหมายความว่า อำนาจอธิปไตย

นั้นสามารถแบ่งแยกได้ เราจึงสามารถแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยของรัฐไปให้องค์การระหว่างประเทศ ที่ทำหน้าที่คุ้มครองรัฐโดยส่วนรวมได้ Donald J. Puchala กล่าวถึงการรวมกลุ่มระดับภูมิภาคว่าเป็นการค่อย ๆ ลดอำนาจอธิปไตยลงไปด้วย ความสงบและความประนีประนอม และจะเกิดหน่วยที่มีอำนาจสิทธิขาดเหนือภูมิภาคขึ้นมาแทน มีการปรับค่านิยม และมีการรวมดินแดนเข้าด้วยกันสำหรับ Louis J. Cantori และ Steven L. Spiegel ศึกษาการรวมกลุ่มของประเทศในฐานะที่เป็นระบบรองของระบบโลกที่เป็นระบบเดียวระบบใหญ่ ซึ่งพวกเขาเห็นว่า มีปัจจัยหรือตัวแปรที่สำคัญ 4 ตัว ที่เป็นเครื่องกำหนดระบบรองนั้น คือ (1) ระดับของการเกาะกลุ่มรวมตัวกัน (2) การติดต่อสื่อสารกัน (3) ระดับของอำนาจ และ (4) โครงสร้างของความสัมพันธ์กัน

จากการสำรวจแนวคิดทฤษฎีการรวมกลุ่มและภูมิภาคนियมดังกล่าว สีดา สอนศรี (2527ข) ได้เสนอไว้ว่า การนำแนวคิดทฤษฎีเหล่านี้มาปรับใช้กับประเทศด้อยพัฒนานั้น ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะกับกลุ่มอาเซียน ก็เช่นกัน แต่ควรพิจารณาในแง่ที่ว่า กลุ่มประเทศด้อยพัฒนานั้น จำเป็นต้องพึ่งพิงประเทศตะวันตก จึงมีแนวโน้มของทิศทางการรวมตัวกับประเทศภายนอกกลุ่ม ซึ่งจะดึงเอาผลประโยชน์จากภายนอกกลุ่ม เข้ามาในกลุ่มได้มากกว่า และโดยเฉพาะประเด็นการมอบอำนาจอธิปไตยให้องค์การเหนือชาติตามแนวคิด Security Community ของ Deutsch ด้วยแล้ว ย่อมไม่ใช่แนวความคิดของอาเซียนในขณะนั้น ซึ่ง สีดา สอนศรี (2527ข) เห็นว่า วิธีการที่เหมาะสม คือ การเจรจาต่อรองกันเพื่อแก้ปัญหาภายในกลุ่มจะมีวิธีการที่ดีกว่า โดยให้ข้อสรุปแนวทางที่ควรนำมาใช้กับอาเซียน 10 ประการ คือ (1) สร้างความสัมพันธ์กับประเทศภายนอกแบบพหุภาคี (2) ส่งเสริมข้อตกลงการค้าในระดับ “สินค้าขั้นมูลฐาน” และ “สินค้าอุตสาหกรรม” เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน (3) สร้างความมั่นคงและเสถียรภาพในภูมิภาคโดยมีสนธิสัญญาร่วมกัน (4) มีการพึ่งพาอาศัยเศรษฐกิจภายในกลุ่ม เพื่อให้เกิดอำนาจต่อรองกับกลุ่มภายนอก ในขณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยกับภายนอกกลุ่มด้วย (5) พยายามวางนโยบายไม่พึ่งพาทางเศรษฐกิจกับประเทศพัฒนาแล้ว โดยลดการพึ่งพาลงทีละน้อย (6) วางกฎเกณฑ์ควบคุมบรรดาบรรษัทข้ามชาติ เพื่อที่จะได้รักษาผลประโยชน์ของกลุ่มไว้ให้ได้มากที่สุด (7) พยายามเจรจาข้อพิพาทด้วยสันติวิธีและมีการประนีประนอมกัน (8) สร้างเสถียรภาพทางการเมืองลดการขัดแย้งทางทหาร ก่อนที่จะร่วมมือกันนโยบายทางเศรษฐกิจให้มีความร่วมมือ

แบบทวิภาคีภายในกลุ่มด้วย (9) พยายามวางตัวเป็นกลางจากประเทศภายในกลุ่ม และ (10) พยายามจำกัดสามชิกของกลุ่มให้อยู่ภายในเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน เพื่อสะดวกในการติดต่อเจรจาและพัฒนากลุ่ม

โคริน เฟื่องเกษม (2531) ศึกษาเรื่อง *สงครามและสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การวิเคราะห์โดยใช้แนวความคิดและทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ* โดยสำรวจแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งและสงคราม ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหาโดยทั่วไป และโดยเฉพาะที่มีอยู่และเกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเริ่มศึกษาปรากฏการณ์เหล่านี้ในลักษณะ “โครงสร้างและกระบวนการ” ตั้งแต่ประเทศต่าง ๆ ในบริเวณนี้ได้รับเอกราชเป็นต้นมา งานวิจัยนี้ต้องตรวจสอบด้วยว่า แนวคิดทฤษฎีใดที่สามารถนำมาอธิบายความขัดแย้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างตรงประเด็น หรือโดยอ้อม หรือไม่อาจนำมาใช้ได้เลย โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ของ Kenneth N. Waltz ในงานเรื่อง *Man, the State, and War: A theoretical Analysis* โดย Waltz เสนอให้ศึกษามูลเหตุความขัดแย้งและสงครามเป็น 3 ระดับ ของสังคม คือ ระดับพฤติกรรมของบุคคล ระดับโครงสร้างภายในรัฐ และระดับระบบระหว่างประเทศ และใช้ข้อสรุปสาเหตุสงครามไว้ 12 ประการของ James E. Dougherty ในเรื่อง *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey* เป็นปัจจัยในการวิเคราะห์วิธีการศึกษาเป็นแบบพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาความขัดแย้งของประเทศในภูมิภาคนี้มีลักษณะ คือ

1. ไม่ก่อให้เกิดการปะทะกำลังกันทางทหาร ยกเว้นภายในอินโดจีน
2. การขัดแย้งกันในอินโดจีนอยู่ในรูปแบบสงคราม
3. ความขัดแย้งเกิดบนภาคพื้นทวีปมากกว่าภาคพื้นมหาสมุทร
4. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนอกจากอินโดจีนมีลักษณะของความร่วมมือมากกว่าความขัดแย้ง และไม่มีการใช้กำลังในการแก้ปัญหาระหว่างกัน

5. เวียดนามในสายตาของรัฐที่นิยมตะวันตกถูกถือว่าเป็นตัวปัญหา ส่วนสาเหตุของความขัดแย้ง เรียงตามลำดับ ดังนี้ อันดับแรก คือ ปัญหาพรมแดน ปัญหารองลงมา คือ ปัญหาชนกลุ่มน้อย และความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม การแบ่งแยกดินแดน ปัญหาอุดมการณ์ทางการเมือง ปัญหาขัดแย้งด้านผลประโยชน์ของชาตินั้น อยู่ที่ผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของชาติมากที่สุด ตามมาด้วยผลประโยชน์ ด้านอำนาจและเกียรติภูมิ และด้านเศรษฐกิจ

ประภัศร์ เทพชาตรี (2554) ศึกษาเรื่อง *ประชาคมอาเซียน* ผลการศึกษาพบว่า ความเป็นมาของอาเซียน บทบาทความร่วมมือของอาเซียนในยุควิกฤติเศรษฐกิจ อันส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอื่น ๆ ไม่ว่าจะด้านการเปิดเสรีทางการค้า ด้านความมั่นคง กล่าวถึงภูมิหลังของความร่วมมือ กลไกที่ใช้แก้ไขความขัดแย้งทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การประชุมระหว่างประเทศในลักษณะต่าง ๆ ประเด็นสำคัญ คือ มุมมองในทฤษฎีสถิตนิยม คือ การสร้างและรักษาสมดุลแห่งอำนาจการสร้าง Hub and Spokes ในความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งในเวทีเจรจาความมั่นคงหรือ ARF ปัญหาและทิศทางการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการทูตเชิงป้องกัน ซึ่ง ประภัศร์ เทพชาตรี ได้เสนอว่า ในระยะใกล้นี้ คือ การใช้ความพยายามในการลดความแตกต่างระหว่างชาติสมาชิก ในเรื่องระบบการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ช่องว่างทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในกลุ่ม CLMV เรื่องการสร้างกลไกดูแลสิทธิมนุษยชน การพัฒนากลไกของ ARF สำหรับเป้าหมายระยะยาว คือ การพัฒนาไปสู่ประชาคมอาเซียน และสร้างแนวทางการพัฒนา เช่นเดียวกับสหภาพยุโรป ในทางเศรษฐกิจ และการสร้างให้อาเซียนเป็นประชาธิปไตย ทั้ง 10 ประเทศในเรื่อง นโยบายต่างประเทศ ด้านความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชีย ช่วงหลังสงครามเย็นถึงปัจจุบัน เป็นการวิจัยเอกสาร กล่าวถึงนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ในระดับโลก เช่น ยุทธศาสตร์การปิดล้อม (containment) ที่เป็นยุทธศาสตร์หลักของสหรัฐฯ ตั้งแต่ ค.ศ. 1947-1990 ในสมัยประธานาธิบดีทรูแมน ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐฯ พยายามเข้ามามีบทบาทในเอเชีย และเป็นผู้ที่นำการจัดตั้ง South East Asian Treaty Organization หรือ SEATO ขึ้นในสนธิสัญญามะนิลา 1954 ซึ่งต่อมาสหประชาชาติได้พยายามคิดหายุทธศาสตร์ใหม่ ประธานาธิบดีคลินตัน ใช้ยุทธศาสตร์การปฏิสัมพันธ์ หรือ Enlargement/Engagement ในงาน ประภัศร์ เทพชาตรี อธิบายถึงการจัดตั้ง International Regime, Regional Security Regime ว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และจะทำการอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ เช่น ARF, OSCE ใน ARF ยังไม่มีความเป็นสถาบันที่มั่นคง คือ ไม่เป็นสนธิสัญญาที่มั่นคงอันใด ซึ่งสหรัฐอเมริกาให้ความสนใจต่อ Security Regime เหล่านี้มากในสมัยประธานาธิบดีบุช หลังเหตุการณ์ 9 กันยายน ค.ศ. 2001 สหรัฐฯ ไม่ได้ประกาศยุทธศาสตร์ต่อเอเชียออกมาอย่างชัดเจน แต่สังเกตเห็นได้ชัดเจนว่า ประการแรก สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับการดำรงไว้ซึ่งความเป็นผู้นำโลก เพื่อป้องกันการเกิดขึ้นของเจ้าภูมิภาคที่จะท้าทายอิทธิพลของสหรัฐฯ ในภูมิภาคที่มีอยู่แล้วให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น ยังขยายพันธมิตรออกไป เพื่อปิดล้อมและกานอำนาจจีน ในยุคต่อต้านการก่อการร้ายสำหรับรัฐฯ มีความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียอย่างมาก อาเซียนจัดทำปฏิญญา ASEAN Declaration on Joint Action to Counter Terrorism สำคัญ คือ อาเซียนจะต่อต้านการก่อการร้ายในทุกรูปแบบ มีการจัดตั้งกลไกในการต่อต้านการก่อการร้ายในทุกประเทศอาเซียน และลงนามในสนธิสัญญาเกี่ยวกับการต่อต้านการก่อการร้ายซึ่งประภัสสร สรุปรว่ายุทธศาสตร์หลักของสหรัรัฐฯ ในยุคหลังสงครามเย็น คือ การต่อต้านปิดล้อมจีนและการต่อต้านการก่อการร้าย

Solidum (1974) ศึกษาเรื่อง *Toward a Southeast Asian Community* ผลการศึกษาพบว่า เงื่อนไข 3 ประการ ของการรวมกลุ่ม คือ (1) การมีความเข้าอกเข้าใจกันและไว้นื้อเชื่อใจกันระหว่างสมาชิกของกลุ่ม อันนำไปสู่การมีมติร่วมกัน (2) การลดอำนาจอธิปไตยของรัรัฐต่าง ๆ ให้น้อยลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป และ (3) การสร้างศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองระดับภูมิภาคตามลำดับขั้น โดย Solidum พิจารณาด้วยเงื่อนไข ประการแรก คือ การมีความเข้าอกเข้าใจกันและไว้นื้อเชื่อใจกันระหว่างสมาชิกของกลุ่ม อันนำไปสู่การมีมติร่วมกัน โดยการสำรวจทัศนคติของผู้นำทางการเมืองใน 5 ประเทศได้แก่ ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารคำอภิปราย คำปราศรัย การให้สัมภาษณ์ของผู้นำในหนังสือพิมพ์และเอกสารต่าง ๆ ระหว่าง ค.ศ. 1959-1969 และยังพิจารณาความร่วมมือของผู้นำทางการเมืองในสถานการณ์ต่าง ๆ คือ ภัยจากภายนอก ภัยจากเสถียรภาพภายในประเทศ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า ประเทศทั้งห้าได้ก้าวสู่ขั้นตอนความร่วมมือกันแล้ว ตามเงื่อนไขประการแรก ซึ่งจะนำไปสู่การรวมกลุ่มกันได้ต่อไป โดยมีปัจจัยที่ส่งเสริมความร่วมมือกันของ 5 ประเทศนี้ 2 ประการ คือ การมีผลประโยชน์ร่วมกัน และการมีคุณสมบัติทางวัฒนธรรมของผู้นำทั้ง 5 ประเทศ ที่รู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เป็นพี่น้องกัน

Thambipillai (1980) ศึกษาเรื่อง *Regional Cooperation and Development: The Case of ASEAN and ITS External Relations* ผลการศึกษาพบว่า การรวมตัวของอาเซียนเป็นสมาคมส่วนภูมิภาค เพื่อความมุ่งหมายของการกระทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างรัรัฐ เช่น การอำนวยความสะดวกทางด้านเศรษฐกิจการค้า ยังไม่ถึงขั้นเป็นการรวมกลุ่มประเทศให้กลายเป็นรัรัฐอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีองค์การเหนือรัรัฐ นอกจากนี้ ประเทศ

ในกลุ่มอาเซียนยังยึดถืออำนาจอธิปไตยของประเทศ และไม่ยอมรับหลักการมีองค์การเหนือรัฐ อีกทั้งประเทศสมาชิกอาเซียนยังต้องพึ่งพาอาศัยประเทศภายนอกกลุ่ม ซึ่งทฤษฎีการรวมตัวหรือการรวมกลุ่มไม่ได้ให้ความสำคัญในประเด็นนี้ เพราะเป็นทฤษฎีที่ใช้กับประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้ว ที่มีได้พิจารณาปัจจัยการพึ่งพาภายนอก ซึ่งพิจารณาจากทฤษฎีการรวมกลุ่มแล้ว จะไม่ตรงกับลักษณะของอาเซียน โดยมุมมองจากทฤษฎี Transactionalism แล้ว ประเทศในกลุ่มอาเซียนเป็นประเทศเกษตรกรรม ที่มีผลผลิตคล้าย ๆ หรือเหมือนกัน การแลกเปลี่ยนภายในจึงน้อยกว่าการแลกเปลี่ยนกับประเทศภายนอกกลุ่ม เช่น สหรัฐฯ ญี่ปุ่น อังกฤษ ฯลฯ ดังนั้น การแลกเปลี่ยนระหว่างชาติอาเซียนจึงมีน้อย ไม่นำไปสู่การรวมกลุ่ม มุมมองจากทฤษฎี Functionalism และ Neofunctionalism เน้นการรวมตัวทางเทคนิคและทางเศรษฐกิจ อันจะทำให้เกิดการแตกกิ่งก้านสาขาไปสู่ความร่วมมือด้านอื่น ๆ อีก ที่เรียกว่า “Spill-Over” ไปสู่ความร่วมมือทางการเมืองและไปสู่การจัดตั้งสถาบันระดับเหนือรัฐนั้น จึงไม่อาจนำมาอธิบายประสบการณ์ของอาเซียนได้ดีนัก เพราะแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียน มุ่งผลประโยชน์ของรัฐเป็นสำคัญ หากมีการขัดแย้งกับผลประโยชน์ของชาติแล้ว รัฐสมาชิกจะไม่ร่วมมือกัน โดยอ้างว่า รัฐต้องการความเป็นอิสระในการดำเนินนโยบายของตน ประเทศสมาชิกอาเซียนมีผลผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก มีผลผลิตคล้ายกัน ความร่วมมือทางด้านอุตสาหกรรมจึงทำได้ยาก แม้ว่าจะมีความตกลงกันในการแบ่งแยกการพัฒนาอุตสาหกรรมกันแล้วแต่ก็ไม่เกิดความก้าวหน้ามากนัก แสดงให้เห็นว่าความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก

นอกจากนั้น กระบวนการ “Spill-Over” ในอาเซียนกลับเป็นกระบวนการย้อนกลับ คือ แทนที่จะเป็นการไหลรินจากความร่วมมือด้านเศรษฐกิจไปสู่ด้านการเมือง กลับเป็นการไหลรินจากด้านการเมืองไปสู่ด้านเศรษฐกิจ จะเห็นได้จากการจัดตั้งอาเซียนขึ้นแม้ว่าจะมีการอ้างเหตุผลการพัฒนาอื่น ๆ แต่ในทางปฏิบัติแล้วกลับประสบความสำเร็จทางด้านการเมืองการทูตมากกว่า โดยเสนอว่าการศึกษาการรวมตัวของอาเซียนควรใช้ทฤษฎีการพึ่งพิงควบคู่กับทฤษฎีการรวมกลุ่มจึงจะเหมาะสม

Solidum (1983) ศึกษาเรื่อง *Bilateral Summity in ASEAN* ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างองค์การของอาเซียนเน้นการดำเนินกิจการแบบหน้าที่เป็นสำคัญ จึงไม่เหมาะสมสำหรับการแก้ปัญหาในหลาย ๆ ด้านที่อาเซียนเผชิญอยู่ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านการเมือง

และความมั่นคง ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะแก้ไขได้โดยการประชุมสุดยอดผู้นำแบบทวิภาคีมากกว่าการประชุมแบบพหุภาคี ด้วยเหตุผล คือ ปัญหาทางด้านการเมืองและความมั่นคงเป็นปัญหาที่อ่อนไหวมาก อาจขยายตัวเป็นปัญหาใหญ่ได้ต่อไป ปัญหาเหล่านี้มีความเจาะจงเฉพาะประเทศที่เกี่ยวข้องเป็นปัญหาละเอียดอ่อนต้องอาศัยการเจรจาลับ เป็นปัญหาหลายมิติ และการนำมาขยายการประชุมในที่ประชุมใหญ่จะเกิดผลเสีย ทั้งนี้มีสมมติฐาน 3 ประการ คือ (1) การประชุมแบบทวิภาคีของผู้นำประเทศ มีประสิทธิภาพกว่าการประชุมแบบพหุภาคี (2) ผู้นำมีคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้การเจรจาง่ายขึ้น และ (3) การที่ผู้นำมีการติดต่อสื่อสารกันบ่อย ๆ ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นชุมชนเดียวกัน

Acharya (1995) ศึกษาเรื่อง “ASEAN and Asia-Pacific Multilateralism: Managing Regional Security” ผลการศึกษาพบว่า นอกเหนือไปจาก ARF ที่เป็นโมเดลของระบบความร่วมมือด้านความมั่นคงที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงแล้ว ในยุคหลังสงครามเย็นมีระบบความมั่นคงสำหรับภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกอยู่อีก 4 โมเดลด้วยกัน คือ Common Security Model (ลักษณะการทำงานคล้าย CSCE ของยุโรป), Cooperative Security Model, Flexible/Ad Hoc Security Model และ ASEAN Way Model Archarya ให้นิยาม “วิถีอาเซียน (ASEAN Way)” ว่าหมายถึง แบบแผนของการประพัตติและกระบวนการในการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ออกมา ซึ่งประมวลได้เป็น 9 ประการ คือ (1) เคารพในอธิปไตยทางการเมืองของกันและกัน (2) เคารพในบูรณภาพแห่งดินแดน (3) เคารพในเอกลักษณ์ของชาติ (4) ไม่แทรกแซงกิจการภายใน (5) ยุติข้อพิพาทด้วยสันติวิธี (6) ไม่ขู่ว่าจะใช้และใช้กำลังรุกรานกัน (7) มีความร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพ (8) ใช้กระบวนการที่ไม่เป็นทางการ และ (9) ใช้วิธีการตัดสินใจแบบฉันทามติหลักการนี้ส่วนใหญ่ระบุไว้ใน TAC จึงถือว่าเป็นหลักการที่เป็นทางการ ยกเว้นข้อที่ 8 ที่ใช้กระบวนการที่ไม่เป็นทางการนี้ยังหาที่ระบุไว้ไม่ได้ ดังนั้น ASEAN Way โดยตัวมันเองจึงน่าจะมีค่าเท่ากับความเป็นทางการประการเดียว และมันก็เป็นอะไรที่ไม่เป็นทางการในตัวของมันเองอยู่แล้วอีกด้วย จึงไม่น่าจะเป็นประเด็นที่ต้องนำมาถกอย่างจริงจังแต่ความเป็นทางการก็มาตรงกับกระแสแนวทางการบริหารยุคใหม่อย่างธรรมาภิบาลในเรื่องเครือข่ายการบริหาร (network) อย่างไรก็ดีตาม จุดนี้ก็เป็นปัญหาของธรรมาภิบาลอยู่ด้วยเพราะมันขัดต่อเรื่องความรับผิดชอบต่อการกระทำ (accountability) ซึ่งธรรมาภิบาล

ก็พยายามหาทางให้เกิดความเป็นทางการขึ้นของความรับผิดชอบของงานในเครือข่าย ซึ่งประเด็นความไม่เป็นทางการและความรับผิดชอบนี้เป็นที่ถกเถียงกันอยู่มาก ในการบริหารงานยุคใหม่ของการศึกษานโยบายสาธารณะ

Acharya (2001) ศึกษาเรื่อง *Constructing a Security Community in Southeast Asia* ผลการศึกษาพบว่า อาเซียนได้ผ่านขั้นที่ 1 ของการเป็นประชาคมความมั่นคง ในแบบของ Adler and Barnett มาแล้วตั้งแต่ปลายสงครามเย็น ถึงต้นยุคหลังสงครามเย็น ก็ตาม และพบด้วยว่า อาเซียนมีปัจจัยท้าทายสำคัญยิ่งต่อการเป็นประชาคมความมั่นคง 2 ประการ คือ ประการแรก คือ ปัจจัยภายใน อาเซียนแบกรับภาระมากเกินไป ทั้งจากการเพิ่มจำนวนสมาชิกของอาเซียน การเกิดขึ้นของความขัดแย้งใหม่ ๆ ภายในกลุ่ม และการที่อาเซียนพยายามทำตัวเป็นผู้ควบคุมและกำหนดแนวทางในเวที ARF เสียเอง ซึ่งประเมินว่าเป็นการกระทำที่เกินความสามารถของอาเซียนโดยลำพัง ประการที่ 2 คือ ปัจจัยภายนอก ความท้าทายจากภายนอกกลุ่ม ปัจจัยทั้งสองนี้ท้าทายต่อบรรทัดฐานของอาเซียนคือ หลักฉันทามติหลักความไม่เป็นทางการหรือวิถีอาเซียน หลักการไม่ใช้กำลัง และหลักการไม่แทรกแซงภายในประเทศระหว่างกัน เนื่องจากอาเซียนเริ่มมีความเป็นสถาบันมากขึ้น หันมาใช้หลักการทางกฎหมายมากขึ้นทั้งภายในและในเวที ARF ที่เชื่อมต่อประเทศคู่เจรจาอาเซียน โดยเฉพาะการพิพาทเรื่องเขตแดนที่ต้องอาศัยระบบศาลเข้ามาดำเนินการ สิ่งเหล่านี้กำลังทำให้เอกลักษณ์ของอาเซียนต้องเปลี่ยนไปสู่ความเป็นสถาบันแบบปกติทั่วไปมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากอาเซียนมีประเด็นหรือวาระที่ต้องพิจารณามากขึ้น และซับซ้อนขึ้นเกินกว่าจะใช้วิธีเดิม คือ การไม่มีวาระการประชุมหรือประชุมอย่างไม่เป็นทางการแบบเดิมต่อไปได้อีก

Emmers (2003) ศึกษาเรื่อง *Cooperative Security and Balance of Power in ASEAN and the ARF* โดยใช้ประเด็นสมดุลแห่งอำนาจ (balance of power) หนึ่งในมุมมองของทฤษฎีสัจนิยมในการวิเคราะห์ ความร่วมมือทางด้านความมั่นคงของอาเซียน ทั้งในยุคก่อตั้งอาเซียนพฤติกรรมของประเทศสมาชิกอาเซียนในเวที ARF และปัญหาความขัดแย้ง การครองสิทธิ์ในหมู่เกาะต่าง ๆ ในทะเลจีนใต้ใน ยุคหลังสงครามเย็น และในยุคต่อมา อาเซียนและ ARF ได้ใช้ระบอบความมั่นคงระหว่างประเทศ ที่เรียกว่า “ความมั่นคงแบบร่วมมือกัน” (cooperative security) แล้วก็ตาม ในทัศนะของเขา แม้ว่าแนวโน้มของการศึกษา

ด้านความมั่นคงของอาเซียน จะใช้ทฤษฎีอื่น ๆ เขากลับเห็นว่า แม้แต่ในระบบความมั่นคงแบบร่วมมือกัน (cooperative security) ก็แฝงอยู่ด้วย แนวคิดสมดุลแห่งอำนาจ ซึ่งเขาให้คำเตือนว่า เมื่อต้องพิจารณาระบบความมั่นคงใด ๆ ก็ตาม ต้องใส่ใจอย่างใกล้ชิดกับประเด็น เรื่องอำนาจที่เกี่ยวข้อง อยู่ด้วยว่ามันส่งอิทธิพลต่อระบบการทำงานของสถาบันอย่างไร และตัวแสดงที่เกี่ยวข้องใช้ในการคำนวณผลประโยชน์ของตนอย่างไร จะเห็นได้ว่าความคิดอย่างสงสัยระแวงระวังของ Emmers นี้เป็นลักษณะประจำตัวของนักสังคมนิยม ความคิดของเขาตรงกับในส่วนของการเมืองของนโยบายของยุโรป การใช้ทฤษฎีสมดุลแห่งอำนาจนั้น ก็เพื่อปฏิเสธการที่ประเทศหนึ่งประเทศใดจะมีอำนาจเหนือประเทศอื่น ๆ หรือเป็นประเทศที่มีอำนาจนำ (hegemony) เมื่อนำมามองในระบบความมั่นคงของอาเซียนก็คือ เป็นความพยายามในการรักษาระบบ Cooperative security ให้ปลอดภัยจากการคุกคามของประเทศที่พยายามจะมีอำนาจนำทั้งในระดับภายในกลุ่มอาเซียนเอง และที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของอาเซียนการอยู่ร่วมกันได้ของความคิดการประสานงานกันแบบความเป็นสมาคม (associative) กับสมดุลแห่งอำนาจ และยิ่งกว่านั้น Emmers ยืนยันหลักการสมดุลแห่งอำนาจก็เป็นพลังหนึ่งในการพัฒนาการของระบบความมั่นคงแบบ Cooperative Security ดังนั้น หลักการสมดุลแห่งอำนาจนั้น จึงไม่สามารถถูกแยกออกไปจากระบบ Cooperative Security นั้น คือ ผู้กำหนดนโยบายของแต่ละประเทศสมาชิกของอาเซียนบ่อยครั้งมีความรู้สึกเป็นนักสังคมนิยมอย่างแรง

Caballero-Anthony (2005) ศึกษาเรื่อง *Regional Security in Southeast Asia Beyond the ASEAN Way Problem of Regional Order* ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นการก้าวข้ามวิธีอาเซียน Caballero-Anthony กรณีสึกษา 5 กรณี คือ (1) ปัญหาความขัดแย้งในกัมพูชา (2) เวทีประชุมด้านความมั่นคงของภูมิภาคอาเซียน (ARF) (3) การทูตของ ASEAN Track two (4) วิฤติเศรษฐกิจของอาเซียน 1997 และ (5) อาเซียนและประชาสังคม มาเป็นเครื่องมือทดสอบว่าวิธีอาเซียนว่าสามารถทำงานได้หรือไม่เพราะเหตุใด และจำเป็นต้องแก้ไขอย่างไร ซึ่งเขาสรุปว่า อาเซียนจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมพื้นฐานที่มีอยู่เพื่่อมุ่งไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน

Mahbubani and Sng (2017) ศึกษาเรื่อง *The ASEAN Miracle: A Catalyst for Peace* ผลการศึกษาพบว่า อาเซียนมีจุดแข็ง (Strengths) ประกอบด้วย (1) ความรู้สึก

ร่วมกันของการเป็นประชาคมอาเซียนของทุกประเทศในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (2) อาเซียนมีการพัฒนาสถาบันเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของความเป็นประชาคมอาเซียนร่วมกัน และ (3) กลุ่มชาติมหาอำนาจมีความต้องการที่จะส่งเสริมให้ประชาคมอาเซียนมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน จุดอ่อน (weaknesses) ของอาเซียน ประกอบด้วย (1) อาเซียนขาดผู้พิทักษ์คุ้มครองโดยธรรมชาติ (2) อาเซียนขาดผู้นำที่เข้มแข็งในการเป็นเสาหลักของอาเซียน และ (3) ประชาชนอาเซียนยังไม่มีความลึกซึ้งของความเป็นเจ้าของประชาคมอาเซียน โอกาสของอาเซียน (opportunities) ของอาเซียน ประกอบด้วย (1) ระบบพหุภาคี (multilateralism) ของอาเซียน การสร้างความร่วมมือระดับภูมิภาคและนอกภูมิภาคอาเซียน (2) อาเซียนมีความได้เปรียบทางด้านการแข่งขันของรัฐภูมิศาสตร์ (geopolitical competitive advantage) และ (3) ความได้เปรียบทางด้านภูมิศาสตร์ส่งเสริมให้มหาอำนาจมีความต้องการพัฒนาความร่วมมือกับอาเซียน ภัยคุกคามของอาเซียน (threats) ประกอบด้วย (1) การเปลี่ยนแปลงผู้นำโลกจากประเทศสหรัฐอเมริกาไปสู่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน อาจทำให้เกิดผลกระทบต่ออาเซียน (2) ผู้นำประเทศของอาเซียนให้ความสนใจปัญหาความท้าทายภายในประเทศมากกว่าปัญหาระดับภูมิภาคอาเซียน และ (3) อาเซียนต้องเผชิญปัญหาและความท้าทายภายในประเทศและระดับภูมิรัฐศาสตร์ทำให้เกิดความซับซ้อนและยากลำบากในการแก้ปัญหาและความท้าทาย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการร่วมกันเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงของอาเซียนนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดทฤษฎีเรื่องภูมิภาคนิยม และเรื่องการเมืองและความมั่นคง ซึ่งประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนจำนวน 10 ประเทศ มีความประสงค์ที่จะรวมตัวกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และทางด้านการเมืองและความมั่นคงตามโดยการรวมตัวเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงนั้น ประเทศอาเซียนต้องเผชิญกับความท้าทายของจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของเรื่องประชาคมการเมืองและความมั่นคงมาพัฒนาเป็นกรอบของการวิจัย (research framework) เพื่อศึกษาอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อิทธิพลของประชาคมอาเซียนต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยนั้น โดยภาพรวมของการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ทางผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) โดยเป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และการวิจัยเอกสาร (documentary research)

การนำเสนอระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) นั้นในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบและขอบเขตของระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) ตลอดจนเหตุผลประการสำคัญของการนำระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) ดังกล่าวข้างต้น มาใช้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ อันมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

วิธีการวิจัย

การกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) ของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งประกอบไปด้วย กระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) และกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) โดยมีเหตุผลประการสำคัญของการนำระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) ดังกล่าวข้างต้น มาใช้ในการดำเนินกระบวนการวิจัย อันมีสาระสำคัญ โดยสรุป ดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research)

การกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) นั้น โดยเบื้องต้นทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินกระบวนการวิจัยตามระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของประชาคมอาเซียนต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย โดยเริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการความเป็นมาและกำเนิดอาเซียน (ASEAN Community--AC)
2. แนวคิดด้านองค์ประกอบ 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน
3. แนวคิดด้านความสัมพันธ์ภายนอกของภูมิภาคอาเซียน
4. แนวคิดการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (strategic management)
5. แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (international relations)

การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview)

การกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น ในการกำหนดกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดให้มีกระบวนการวิจัย (research methodology) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) โดยมีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบชี้นำ (guided interview) กล่าวคือ เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างหรือเป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัย (research methodology) ที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างหรือมีการนำคำสำคัญ (key words) มาใช้ประกอบในการขึ้นนำคำสัมภาษณ์ กล่าวคือ มีการร่างข้อคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดที่มีคำสำคัญพร้อมกับลักษณะของข้อคำถามที่มี

ความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนในแต่ละสถานการณ์ที่มีเหตุการณ์หรือมีสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ตลอดจนบุคคลที่มีความสำคัญหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการการกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมอาเซียนตอบข้อคำถามจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) อันทำให้มาได้ซึ่งข้อมูลที่มีความหลากหลายในมิติต่าง ๆ และข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ ที่มีทั้งมิติของความลึกและมิติของความกว้างในเรื่องเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมอาเซียนที่ได้ดำเนินการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น

ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

การกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ครั้งนี้ โดยกำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีการกำหนดเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้วิธีการกำหนดเลือกกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive selection) โดยเป็นบุคลากรในภาครัฐและภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญและมีความเชี่ยวชาญในการกำหนดและดำเนินยุทธศาสตร์ของประเทศไทยต่ออิทธิพลของประชาคมอาเซียนในเสาหลักประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities-APSC) ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงของภาครัฐ ภาคเอกชน นักการเมือง นักวิชาการหรืออาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องการกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมอาเซียนดังต่อไปนี้

กลุ่มตัวอย่าง: ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ

คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informants) โดยมีการกำหนดเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้วิธีการกำหนดเลือกกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive selection) โดยเป็นบุคลากรในภาครัฐและภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญและมี

ความเชี่ยวชาญในการกำหนดและดำเนินยุทธศาสตร์ของประเทศไทยต่ออิทธิพลของประชาคมอาเซียนในเสาหลักประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารระดับสูงของภาครัฐ ภาคเอกชน นักการเมือง นักวิชาการหรืออาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องนี้

การกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการจำนวน 16 คน อันประกอบไปด้วย บุคคลที่มีคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านความมั่นคง จำนวน 5 ท่าน
2. ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการเมือง จำนวน 6 ท่าน
3. ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ สาขาอื่น ๆ จำนวน 5 ท่าน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับนำมาใช้ในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) อันมีหลักเกณฑ์ประการสำคัญในการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีคุณลักษณะเป็นบุคคลที่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมอาเซียน
2. กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีคุณลักษณะเป็นบุคคลที่มีการแสดงตน หรือมีการปฏิสัมพันธ์กับกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมอาเซียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่มีความเหมาะสมในการนำมาใช้สำหรับกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) ครั้งนี้ เนื่องจากการวิจัยได้กำหนดกระบวนการวิจัย (research methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) นั้น ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแนวทางหนึ่ง โดยการศึกษาและค้นคว้า

จากเอกสารทางวิชาการ ตำรา ตลอดจนผลงานวิจัยประเภทต่าง ๆ รวมทั้ง ข้อมูลจากการค้นคว้าทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือข้อมูลที่ได้มาจากเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาใช้ในการกระบวนการสร้างพื้นฐานขององค์ความรู้อย่างบูรณาการในทางวิชาการเกี่ยวกับกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมอาเซียน อันเป็นแนวทางประการสำคัญในการนำไปสู่การสร้างเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) อีกแนวทางหนึ่งนั้น ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) โดยมีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือ การสัมภาษณ์แบบชี้นำ (guided interview) อันเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่มีความชัดเจนตายตัว โดยเป็นแต่เพียงการกำหนดแนวข้อคำถามแบบเปิดกว้าง หรือเป็นการใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีการวิจัยที่มีผลทำให้ข้อคำถามมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง โดยเทคนิคของการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้น เป็นเทคนิคและกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการนำมาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคคลที่เป็นผู้ที่มีความรู้และความชำนาญหรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่กำลังดำเนินกระบวนการวิธีการวิจัย โดยกระบวนการวิธีการวิจัยในลักษณะเช่นนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้และความชำนาญหรือมีความเชี่ยวชาญสามารถแสดงความคิดเห็นหรือทรรศนะได้อย่างหลากหลายในทุกแง่มุม โดยคณะผู้วิจัยหรือผู้สัมภาษณ์สามารถที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ และสามารถที่จะสอบถาม ติดตามและซักไซ้ไล่เรียงข้อมูลข้อเท็จจริง หรือรายละเอียดปลีกย่อยที่สำคัญและมีความน่าสนใจในแต่ละประเด็นของคำตอบ จากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์ อันทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความหลากหลายในมิติต่าง ๆ และข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติที่มีความหลากหลายในมิติต่าง ๆ ที่มีทั้งมิติของความลึกและมิติของความกว้างในเรื่องที่ดำเนินกระบวนการวิธีการวิจัยนั้น

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

กระบวนการในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยนั้น เนื่องจากระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (research methodology) ครั้งนี้ ได้กำหนดให้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) โดยกระบวนการสัมภาษณ์แบบชี้นำ (guided interview) อันเป็นกระบวนการสัมภาษณ์ที่ไม่มีรูปแบบข้อคำถามที่ตายตัว หรือกระบวนการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะที่ไม่มีข้อคำถามที่เป็นมาตรฐาน (unstructured or unstandardized interview) กล่าวคือ เป็นการกระบวนการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) อย่างชัดเจน เพียงแต่มีการกำหนดลักษณะของข้อคำถามที่มีลักษณะเปิดกว้างมีความยืดหยุ่น และมีการนำคำสำคัญ (keywords) มาใช้ประกอบในการชี้นำในกระบวนการสัมภาษณ์ โดยที่ลักษณะของข้อคำถามเช่นว่านี้ สามารถที่จะปรับเปลี่ยนถ้อยคำหรือให้มีความสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนตามสถานการณ์ที่มีการขับเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลาส่วนการกำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการออกแบบการวิจัย (research design) หรือการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยนั้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการวิจัย อันมีสาระสำคัญโดยสรุป ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาวิจัยข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมอาเซียน
2. การดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมอาเซียน
3. การดำเนินการเพื่อกำหนดกระบวนการ ขั้นตอนและแนวทางในการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์อันประกอบไปด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ตลอดจนบุคคลที่มีส่วนสำคัญซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

4. การออกแบบการวิจัย (research design) หรือการสร้างแบบสัมภาษณ์ สำหรับนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการออกแบบหรือสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบชี้นำ ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ที่มีแบบหรือลักษณะที่ไม่เป็นมาตรฐาน ทั้งนี้ ได้มีการกำหนดให้นำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวมาดำเนินกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนในเชิงเนื้อหาให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการโดยเบื้องต้นก่อนเพื่อที่จะนำแนวความคิดหรือข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ที่ได้รับจากผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการมาใช้ในการปรับปรุงข้อความถามของแบบสัมภาษณ์รวมทั้งจะได้มีการนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแล้วไปดำเนินการทดลองสัมภาษณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ ที่มีส่วนสำคัญกับกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมอาเซียน เพื่อที่จะนำสภาพปัญหาหรือข้อบกพร่องของแบบสัมภาษณ์ไปดำเนินการปรับปรุงครั้งสุดท้ายก่อนที่จะนำไปใช้ในการดำเนินกระบวนการสัมภาษณ์จริง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ อันมีผลต่อการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปใช้ในกระบวนการประมวลผลข้อมูลต่อไปโดยข้อความถามสำหรับนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น ได้ดำเนินการออกแบบการวิจัย (research design) หรือการสร้างแบบสัมภาษณ์ สำหรับนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) โดยการออกแบบหรือสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างหรือเป็นกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ที่มีรูปแบบหรือมีลักษณะที่ไม่เป็นมาตรฐาน (unstructured or unstandardized interview) หรือการสัมภาษณ์แบบชี้นำ (guided interview) ในการกำหนดโครงสร้างของข้อความถาม สำหรับนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น ประกอบไปด้วย ข้อความถามจำนวน 3 ตอน อันได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (internal environmental analysis) และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (external environmental analysis) ของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC)

ตอนที่ 3 การกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย
ภายใต้อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-
Security Communities--APSC)

โดยมีสาระสำคัญในการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถาม สำหรับนำไปใช้
ในกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) โดยสรุป ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ (ชื่อ-สกุล)

ตำแหน่ง

สถานที่ทำงาน

ประสบการณ์ในการทำงาน

วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (internal environmental analysis)
และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (external environmental analysis) ของประเทศไทย
ภายใต้อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-
Security Communities--APSC)

ข้อ 1 ท่านมีความเห็นอย่างไรกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของ
ประเทศไทย (internal environmental analysis of Thailand) ภายใต้อิทธิพลของประชาคม-
ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--
APSC) ต่อไปนี้

1.1 จุดแข็งของประเทศไทย (strengths of Thailand)

1.2 จุดอ่อนของประเทศไทย (weaknesses of Thailand)

ข้อ 2 ท่านมีความเห็นอย่างไรกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของ
ประเทศไทย (external environmental analysis of Thailand) ภายใต้อิทธิพลของประชาคม-
อาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security
Community--APSC) ต่อไปนี้

2.1 โอกาสของประเทศไทย (opportunities of Thailand)

2.2 ภัยคุกคามของประเทศไทย (threats of Thailand)

ตอนที่ 3 การกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย ภายใต้อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community--APSC)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของประเทศไทย (internal environmental analysis of Thailand) และสภาพแวดล้อมภายนอกของประเทศไทย (external environmental analysis of Thailand) ภายใต้อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคง (ASEAN Political and Security Community--APSC) ท่านมีความเห็นว่าสามารถนำไป กำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ได้ อย่างไรบ้าง

ข้อ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเมืองการปกครอง

ข้อ 2 ยุทธศาสตร์การจัดการภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะข้ามชาติ

ข้อ 3 ยุทธศาสตร์เสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมืองและด้านความมั่นคง ระหว่างประเทศ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

กระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่ามาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 3 ลักษณะ อันได้แก่ กระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสัมภาษณ์เจาะลึก โดยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางของกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ อันมีสาระสำคัญโดยสรุป ดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาและข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากทางสถาบันอุดมศึกษาทั้ง

ภาครัฐและเอกชน รวมทั้ง แหล่งข้อมูลจากส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ แหล่งข้อมูลทางเว็บไซต์ที่ปรากฏบนอินเทอร์เน็ต เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับทุติยภูมิ (secondary data) ประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ รายงาน การศึกษาวิจัยและผลงานวิจัยประเภทต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ หรือสร้างแบบสัมภาษณ์เจาะลึกรวมทั้งเพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในกระบวนการ วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลในการวิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก แนวทางประการสำคัญ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น ทางผู้วิจัย ได้กำหนดแนวทางประการสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการขอความร่วมมือจาก องค์กรหรือบุคคลที่เป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ เพื่อขอสัมภาษณ์ อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ตลอดจนบุคคล ที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์หรือนักวิชาการที่ปฏิบัติงานทางวิชาการอยู่ใน สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ นักการเมืองที่เคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอดีตและในปัจจุบัน รวมทั้ง บุคคลที่ปฏิบัติงานอยู่ในภาครัฐ

อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้น ทางผู้วิจัยได้ดำเนินกระบวนการ บันทึกรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการจดบันทึกข้อมูลและการบันทึกเสียงของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือผู้ให้สัมภาษณ์ โดยการขออนุญาตจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์ ก่อนทำการบันทึกเสียงหากได้รับอนุญาต เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการตรวจสอบและ ตรวจสอบความถูกต้องย้อนกลับในภายหลังได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยดำเนินการร่วมกับกระบวนการ รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (documentary research)

โดยกระบวนการและวิธีการวิเคราะห์ อันจะได้ดำเนินการกระบวนการตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ อันได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก (major themes) หรือแบบแผนหลัก (major pattern) ที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลัก (major themes) มาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (sub-themes) และหัวข้อย่อย (categories) อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์ โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ นอกจากนี้ ในระหว่างการดำเนินการกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึกลักษณะผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการสะท้อน (reflecting) ควบคู่ไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดำเนินการกระบวนการสะท้อน (reflecting) ในแต่ละช่วงหรือในแต่ละขั้นตอนควบคู่ไปกับการดำเนินการกระบวนการวิจัย เพื่อเสริมสร้างให้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการใช้กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความเคร่งและแม่นยำ (rigor) เพื่อให้กระบวนการวิจัยครั้งนี้ มีความเข้มข้น (intensive process) มากยิ่งขึ้น รวมทั้งผู้วิจัยจะได้ดำเนินการกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) โดยการพรรณนาข้อมูลตามปรากฏการณ์ร่วมด้วยเพื่อแสวงหาหรือให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบจากกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ อันเป็นแนวทางประการสำคัญที่สามารถนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะในการกำหนดสาระสำคัญของการกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมอาเซียนต่อไป

บทที่ 4

ยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย

การศึกษาอิทธิพลของประชาคมเมืองและความมั่นคงอาเซียนต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิเคราะห์โดยแบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางการเมืองและความมั่นคง จำนวน 16 คน ประกอบกับแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และประมวลผล ซึ่งผลการศึกษาที่ได้มีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิเคราะห์จุดแข็งของประเทศไทย (strengths of Thailand)
2. การวิเคราะห์จุดอ่อนของประเทศไทย (weaknesses of Thailand)
3. การวิเคราะห์โอกาสของประเทศไทย (opportunities of Thailand)
4. การวิเคราะห์ภัยคุกคามของประเทศไทย (threats of Thailand)
5. การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการเมืองของประเทศไทย
6. การกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะข้ามชาติ
7. การกำหนดยุทธศาสตร์เสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมืองและด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ
8. การกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านการเมืองและด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ

การวิเคราะห์จุดแข็งของประเทศไทย (strengths of Thailand)

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเรื่องการจัดการเชิงกลยุทธ์ ซึ่งพบว่า การกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยมีความจำเป็นต้องวิเคราะห์ถึงปัจจัยเชิงกลยุทธ์ภายใน (internal strategic factors) ซึ่งก็คือจุดแข็งและจุดอ่อนสำคัญ ๆ ที่จะบอกได้ว่า กิจการจะสามารถถึงความได้เปรียบจากโอกาสและหลีกเลี่ยงภัยคุกคามได้หรือไม่

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในนี้ คือ การวิเคราะห์ภายในประเทศไทย ซึ่งเป็นการกำหนดและพัฒนาทรัพยากรและความสามารถของประเทศไทยซึ่งสามารถพิจารณาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ความสามารถหลักและโดดเด่นของประเทศไทย (the core and distinctive competencies of Thailand)

ทรัพยากร เป็นสินทรัพย์ของประเทศและดังนั้นเป็นพื้นฐานการสร้างประเทศ ซึ่งรวมถึงสินทรัพย์ทางกายภาพ ได้แก่ อุปกรณ์ โรงงาน และทำเลที่ตั้ง สินทรัพย์มนุษย์ ได้แก่ จำนวนประชากรและทักษะของประชากรและสินทรัพย์ของประเทศ ได้แก่ วัฒนธรรม และความมีชื่อเสียง บิดความสามารถ (capabilities) หมายถึงความสามารถของประเทศ ในการที่จะรู้จักใช้ทรัพยากรของประเทศ โดยประกอบด้วย กระบวนการและกิจวัตรประจำ ของธุรกิจในการจัดการและการผสมผสานทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อแปลงวัตถุดิบนำเข้าไป ให้เกิดเป็นผลผลิต ความสามารถเป็นเรื่องของการปฏิบัติและจะมีอยู่ในแต่ละหน้าทำงาน เช่น ความสามารถทางการผลิต ความสามารถทางการตลาด หรือ ความสามารถทางการเงิน เป็นต้น สมรรถนะ (competency) เป็นการเชื่อมโยงและการประสานความสามารถข้าม หน้าทำงาน เช่น สมรรถนะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในกิจการ เนื่องจาก ความสามารถในการเชื่อมโยงความสามารถในการจัดการข้อมูล ความสามารถทางการตลาด ความสามารถในการวิจัยและพัฒนา และความสามารถในการจัดการผลิตภายในฝ่าย สมรรถนะหลัก (core competency) เป็นการมีสมรรถนะหลากหลายและกว้างขวางข้าม ฝ่ายภายในประเทศ และอาจทำได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ จึงเป็น สมรรถนะหลักได้ ถ้าสามารถเชื่อมโยงข้ามฝ่ายในกิจการของประเทศจำเป็นต้องลงทุน เพิ่มเติมในสมรรถนะหลักอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ หรืออาจเสี่ยงต่อการขาดประสิทธิภาพ หมายความว่าจุดแข็งที่มีนั้นเมื่อระยะเวลาผ่านไปจะมีความว่างโรยกลายเป็นจุดอ่อนได้ ถึงแม้ว่าสมรรถนะหลักไม่ใช่สินทรัพย์ในทางบัญชีก็ตาม แต่สมรรถนะหลักก็เป็นทรัพยากร ที่มีค่ามาก โดยจะไม่เสื่อมค่าเมื่อมีการใช้สมรรถนะหลักนั้นยิ่งใช้มากก็ยิ่งแวววาวและมี คุณค่ามากขึ้น เมื่อสมรรถนะหลักนี้เหนือคู่แข่งจะเรียกว่าความมีสมรรถนะโดดเด่น (distinctive competency)

จากการศึกษาของ Barney (2002) ในเรื่องการวิเคราะห์ กรอบงาน VRIO ได้เสนอแนะคำถามเพื่อสมรรถนะความสามารถของประเทศไว้ ดังนี้

1. คุณค่า (value) สมรรถนะนั้นทำให้เกิดคุณค่าแก่ลูกค้าและมีข้อได้เปรียบในการแข่งขัน หรือไม่
2. ความหายาก (rarity) คู่แข่งขันรายอื่นจะมีสมรรถนะนั้นได้หรือไม่
3. ความสามารถลอกเลียนแบบ (imitability) คู่แข่งขันรายอื่นจะลอกเลียนแบบสมรรถนะนั้นได้โดยมีต้นทุนสูงหรือไม่
4. การจัดเป็นระบบ (organization) โครงสร้างของประเทศว่ามีการจัดระบบการใช้ประโยชน์ทรัพยากรหรือไม่

การวิเคราะห์ทรัพยากรและความสามารถ (scanning Internal Resource and capabilities)

การวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าของประเทศหนึ่ง คือ การตรวจสอบหน้าที่งานของประเทศ เพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อนที่มี ทรัพยากรและความสามารถในการทำหน้าที่งานนั้น ไม่ใช่เพียงแค่การเงิน กายภาพ และบุคลากร เท่านั้น แต่รวมถึงความสามารถของบุคลากรในส่วนต่าง ๆ เพื่อกำหนดและปฏิบัติงานที่จำเป็นต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ ยุทธศาสตร์ และนโยบายของประเทศ นอกจากนี้ยังรวมถึงความรู้เชิงวิเคราะห์ ระเบียบวิธีการทั่วไปในการปฏิบัติงาน และการมีความสามารถในการรู้จักใช้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้ารู้จักใช้อย่างเหมาะสมแล้วทรัพยากรและความสามารถเหล่านี้จะเป็นจุดแข็งให้สามารถดำเนินกิจกรรมสร้างมูลค่าเพิ่มและสนับสนุนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ได้ นอกจากหน้าที่งานหลักทั่วไปในด้าน การพัฒนาการเมือง การจัดการด้านความมั่นคง การตลาด การเงินการวิจัย การดำเนินงาน การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการจัดการสารสนเทศแล้ว จะพิจารณาถึงโครงสร้างและวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนสำคัญของห่วงโซ่คุณค่าของประเทศด้วยโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ

การจัดโครงสร้างองค์การของประเทศไทย (organizational structure of Thailand)

ถึงแม้โครงสร้างขององค์การจะมีหลายแบบแต่โครงสร้างพื้นฐานที่นิยมใช้กันมากในองค์การที่ซับซ้อนสมัยใหม่มีรูปแบบที่โดดเด่นและแน่นอน ถ้าโครงสร้างพื้นฐาน

ในปัจจุบันของประเทศไม่สอดคล้องกับการตัดสินใจยุทธศาสตร์แล้ว ผู้บริหารระดับสูงต้องตัดสินใจว่ายุทธศาสตร์ที่เสนอแนะนั้นมีความเป็นไปได้หรือไม่ หรือต้องเปลี่ยนโครงสร้างไปเป็นโครงสร้างแบบก้าวหน้า (advanced structure) คือ โครงสร้างแบบเมตริกซ์ (matrix structure) หรือโครงสร้างแบบเครือข่าย (network structure)

วัฒนธรรมประจำชาติ (national culture)

วัฒนธรรมประจำชาติ (national culture) เป็นความเชื่อ ความคาดหวัง และค่านิยมที่สมาชิกของประเทศได้เรียนรู้และรับรู้ได้ โดยสั่งสมและสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นถัดไป โดยปกติแล้ววัฒนธรรมประจำชาติเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของผู้นำและพันธกิจของประเทศ วัฒนธรรมประจำชาติทำให้รับรู้ได้ถึงตัวตนของประเทศ รวมถึงการกำหนดเป้าหมายที่สำคัญของประเทศ ทำนองเดียวกับโครงสร้างของประเทศ ถ้าวัฒนธรรมประจำชาติสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ใหม่ ทำให้เป็นจุดแข็งภายในของประเทศ ถ้าวัฒนธรรมประจำชาติไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่นำเสนอ อย่างไรก็ตามจะทำให้เป็นจุดอ่อนอย่างร้ายแรง

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเรื่องการจัดการเชิงกลยุทธ์ เรื่อง ประชาคมการเมือง และความมั่นคงอาเซียนประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 คน ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของประเทศไทยได้ดังต่อไปนี้

จุดแข็งของประเทศไทย มีรายละเอียดดังนี้

จุดแข็งประการที่ 1 ของประเทศไทยนั้น ได้แก่ ท่าเลที่ตั้งของประเทศไทย มีความเหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคอาเซียนส่งผลให้สามารถวางแผนพัฒนาศักยภาพการเป็นศูนย์กลางอาเซียนในเรื่องการเมือง ความมั่นคง การขนส่ง การท่องเที่ยว ความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม

“ผมมีความเห็นว่า ท่าเลที่ตั้งของประเทศไทยเป็นตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ที่ดี ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นจุดศูนย์กลางการติดต่อของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้มีความได้เปรียบในบทบาทของการเป็นผู้นำในภูมิภาคอาเซียน” (ผู้ทรงคุณวุฒิ ลำดับที่ 1, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 19 มกราคม 2560)

“ดิฉันมีความเห็นว่าการเป็นศูนย์กลางอาเซียนของประเทศไทย ย่อมมีผลดีทำให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจการค้า ซึ่งสามารถสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับประเทศไทย” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 6, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 27 มกราคม 2560)

“ผมมีความเห็นว่าข้อได้เปรียบกายภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางทางการขนส่ง การค้าขายระหว่างประเทศและสังคมวัฒนธรรม” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 9, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 8 กุมภาพันธ์ 2560)

จุดแข็งประการที่ 2 ของประเทศไทยภายใต้ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ทำให้ประเทศไทยสามารถขยายตัวเพื่อสร้างความเข้มแข็งในอนาคตได้มาก ทั้งในลักษณะอาเซียนบวก 3 โดยการเพิ่มประเทศจีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น และอาเซียนบวก 6 โดยการเพิ่มประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย

“ผมคิดว่าการเข้าสู่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ทำให้ประเทศไทยสามารถขยายความร่วมมือทั้งในภูมิภาคและนอกภูมิภาค ซึ่งเป็นผลดีต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศไทย” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 2, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 19 มกราคม 2560)

“ผมมีความเห็นว่าการที่ประชาคมอาเซียนได้มีการรวม 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศจีน เกาหลีใต้และญี่ปุ่นเข้าไว้ด้วยกันเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับประเทศที่มีศักยภาพนอกภูมิภาค ย่อมทำให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์ในการขยายขอบเขตของความร่วมมือที่ดี ย่อมส่งผลดีต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 11, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 24 กุมภาพันธ์ 2560)

“ผมมีความเห็นว่าการที่ประชาคมอาเซียนแสวงหาความร่วมมือกับ 6 ได้แก่ ประเทศจีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ประเทศจีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น และประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดียเข้าไว้ด้วยกันเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับประเทศที่มีศักยภาพนอกภูมิภาค ย่อมทำให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์ในการขยายขอบเขตของความร่วมมือที่ดี ย่อมส่งผลดีต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 3, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 25 มกราคม 2560)

จุดแข็งประการที่ 3 แนวโน้มของอำนาจเศรษฐกิจโลกจะเคลื่อนย้ายมาสู่ภูมิภาคอาเซียนมากขึ้น การรวมกลุ่มของภูมิภาคอาเซียน จะส่งผลให้อาเซียนรวมทั้งประเทศไทยเป็นตลาดที่มีศักยภาพ มีความเชื่อมโยงกันและมีเสถียรภาพมากขึ้น

“ผมมีความเห็นว่าอำนาจและฐานทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มที่จะเพิ่มพูนความสำคัญ และความเป็นศูนย์กลางสู่ภูมิภาคอาเซียน ผมมีคิดว่าจะส่งผลดีต่ออาเซียนและประเทศไทย ในแง่การขยายตลาดโดยการเชื่อมโยงทั้งภายในและภายนอกประเทศ” (ผู้ทรงคุณวุฒิ ลำดับที่ 13, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 มีนาคม 2560)

จุดแข็งประการที่ 4 การจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษบริเวณพื้นที่ที่มีศักยภาพ เพื่อส่งเสริมการค้า การลงทุน การจ้างงาน การใช้วัตถุดิบ และการตลาดจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะในจังหวัดที่อยู่ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ และเมืองชายแดน

“ผมมีความเห็นว่า การจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย จะทำให้เกิดความมั่นคงทางด้านการลงทุนและการค้าระหว่างประเทศไทยกับกลุ่มประเทศอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีพรมแดนเชื่อมต่อกับประเทศไทย” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 15, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 23 มีนาคม 2560)

จุดแข็งประการที่ 5 ประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และหลากหลาย เช่น ก๊าซธรรมชาติ แร่ธาตุ ผลผลิตทางเกษตรกรรม ป่าไม้ และน้ำ เป็นต้น ทำให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจการเกษตร อุตสาหกรรมและพลังงาน

“ผมมีความเห็นว่า ความอุดมสมบูรณ์ทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายของประเทศไทย นับว่าเป็นจุดแข็งในด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจการเกษตร อุตสาหกรรม และพลังงาน” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 10, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 23 กุมภาพันธ์ 2560)

จุดแข็งประการที่ 6 ผลประโยชน์แห่งชาติประเทศไทยมีความสอดคล้องกันกับผลประโยชน์แห่งชาติของทุกประเทศ (common of national interest) โดยมองการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเป็นเป้าหมายร่วมกัน

“ผมมีความเห็นว่า ผลประโยชน์แห่งชาติของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับผลประโยชน์แห่งชาติของทุกประเทศอาเซียน ทำให้เกิดการมีผลประโยชน์และเป้าหมายร่วมกัน และย้อมนำไปสู่ความเข้มแข็งของภูมิภาคอาเซียน” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 10, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 23 กุมภาพันธ์ 2560)

จุดแข็งประการที่ 7 ประเทศไทยได้มีบทบาทที่สำคัญและเป็นที่ยอมรับในการผลักดันการแก้ไขปัญหาการเมืองและความมั่นคงเป็นวาระภูมิภาคในการประชุมสุดยอดอาเซียนเพื่อแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองร่วมกันที่จะบรรลุวิสัยทัศน์อาเซียนในการเสริมสร้างการพัฒนาทางด้านการเมืองและความมั่นคงร่วมกัน

“ผมมองว่า ของประเทศไทยมีบทบาทที่โดดเด่นเป็นแกนนำในการผลักดันการแก้ไขปัญหาการเมืองและความมั่นคง ทำให้มีอำนาจการกำหนดและเสนอนโยบายที่สำคัญของอาเซียน” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 12, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 28 กุมภาพันธ์ 2560)

จุดแข็งประการที่ 8 ประเทศไทยเป็นภาคีของความตกลงระหว่างประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขปัญหา อย่างเช่น อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติพิรุธารป้องกันปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก พิรุธารว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบขนผู้ย้ายถิ่น โดยทางบก ทางทะเล และทางอากาศ

“ผมมีความเห็นว่า ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกของความตกลงและอนุสัญญานานาชาติที่สำคัญหลายฉบับ ทำให้เสริมสร้างความสามารถในการป้องกันและปราบปรามปัญหาทางด้านการเมืองและความมั่นคง” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 14, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 7 มีนาคม 2560)

จุดแข็งประการที่ 9 ประเทศไทยมีการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยการจัดทำยุทธศาสตร์การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างครอบคลุมทั้ง 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน

“ผมมีความเห็นว่า รัฐบาลไทยมีการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการอาเซียนแห่งชาติ ขณะที่ในระดับกระทรวง ได้การจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยครอบคลุมในทุกด้าน คือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนและประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคง” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 16, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 18 พฤศจิกายน 2560)

การวิเคราะห์จุดอ่อนของประเทศไทย (weaknesses of Thailand)

จุดอ่อนของประเทศไทย

จุดอ่อนประการที่ 1 การปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์แห่งชาติประเทศไทยนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์แห่งชาติแต่ละประเทศ (conflict of national interest)

“ผมมีความเห็นว่าการปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์แห่งชาติประเทศไทยเป็นสิ่งที่จำเป็นแต่อย่างไรก็ตามอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์แห่งชาติแต่ละประเทศ” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 4, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 10 เมษายน 2560)

จุดอ่อนประการที่ 2 ประเทศมหาอำนาจทั้งภายใน และภายนอกภูมิภาคเป็นตัวแปรสำคัญของการเมืองระหว่างประเทศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของประเทศไทย

“ผมมีความเห็นว่าการปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์แห่งชาติประเทศไทยเป็นสิ่งที่จำเป็นแต่อย่างไรก็ตามอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์แห่งชาติแต่ละประเทศ” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 5, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 10 เมษายน 2560)

จุดอ่อนประการที่ 3 เสถียรภาพการเมืองภายในประเทศไม่มั่นคงทำให้ความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการเมืองและความมั่นคงต้องอาศัยปัจจัยด้านการเมืองระหว่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานด้วยขาดความต่อเนื่อง

“ผมมีความเห็นว่าการเมืองภายในประเทศไทยมีความไม่มั่นคงทำให้ความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการเมืองและความมั่นคงนั้นขาดความต่อเนื่อง” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 5, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 10 เมษายน 2560)

จุดอ่อนประการที่ 4 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทยเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทำให้เกิดผลกระทบในแง่ลบต่องานด้านต่างประเทศซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และระมัดระวัง เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ และความไว้วางใจระหว่างกัน

“ผมมีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศไทยเกิดขึ้นค่อนข้างถี่ ทำให้มีความไม่มั่นคง ซึ่งส่งผลให้ความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการเมืองและความมั่นคงนั้นขาดความต่อเนื่อง” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 15, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 23 มีนาคม 2560)

จุดอ่อนประการที่ 5 ความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านขึ้นอยู่กับเรื่องความสัมพันธ์ศักยภาพในการดำเนินงาน และเงื่อนไขภายในประเทศของแต่ละประเทศด้วย อย่างเช่น สำนักงานประสานปราบปรามปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงชายแดน (BLO) ประเทศเพื่อนบ้านส่วนใหญ่ขาดอำนาจในการตัดสินใจ ต้องมีการประสานผ่านส่วนกลางทุกครั้ง ทำให้ขาดความคล่องตัวในการทำงาน

“ผมมีความเห็นว่า ความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านขึ้นอยู่กับเรื่องความสัมพันธ์ศักยภาพในการดำเนินงาน และเงื่อนไขภายในประเทศของแต่ละประเทศด้วย ซึ่งประเทศเพื่อนบ้านส่วนใหญ่ขาดอำนาจในการตัดสินใจ ต้องมีการประสานผ่านส่วนกลางทุกครั้ง ทำให้ขาดความคล่องตัวในการทำงาน” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 12, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 28 กุมภาพันธ์ 2560)

จุดอ่อนประการที่ 6 ประเทศไทยยังคงมีข้อจำกัด และความไม่พร้อมหลายด้าน ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และองค์ความรู้ส่งผลอย่างมากต่อการแก้ไขปัญหาในภูมิภาค

“ผมมีความเห็นว่า เสถียรภาพการเมืองภายในประเทศไทยมีความไม่มั่นคงทำให้ความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการเมืองและความมั่นคงนั้นขาดความต่อเนื่อง” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 15, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 23 มีนาคม 2560)

จุดอ่อนประการที่ 7 นโยบายต่างประเทศสัมพันธ์กับการเมืองภายในประเทศ ซึ่งการเมืองภายในประเทศไทยยังไม่สงบและยังคงมีความแตกแยกทางการเมือง และความมั่นคง

“ผมมีความเห็นว่า นโยบายต่างประเทศสัมพันธ์กับการเมืองภายในประเทศ ซึ่งการเมืองภายในประเทศไทยยังไม่สงบและยังคงมีความแตกแยกทางการเมือง และความมั่นคงต่อเนื่อง” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 7, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 8 กุมภาพันธ์ 2560)

จุดอ่อนประการที่ 8 การมองปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงที่ไม่เหมือนกัน นำไปสู่การกำหนดนโยบาย และการดำเนินนโยบายการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกัน

“ผมมีความเห็นว่า การมองปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงที่มีความแตกต่างกัน ย่อมนำไปสู่การกำหนดนโยบาย และการดำเนินนโยบายการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกัน” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 11, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 24 กุมภาพันธ์ 2560)

จุดอ่อนประการที่ 9 การบริหารจัดการแผนความร่วมมือระหว่างประเทศยังขาดการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

“ผมมีความเห็นว่า การบริหารจัดการแผนความร่วมมือระหว่างประเทศยังขาดการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดปัญหาในทางนำไปปฏิบัติเพื่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 13, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 มีนาคม 2560)

จุดอ่อนประการ 10 การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อรองรับพันธกรณีต่าง ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องขอความเห็นชอบจากรัฐสภาซึ่งอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ทางด้านการเมืองและความมั่นคง

“ผมมีความเห็นว่า การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อรองรับพันธกรณีต่าง ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องขอความเห็นชอบจากรัฐสภาซึ่งอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการตัดสินใจเพื่อที่จะขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ทางด้านการเมืองและความมั่นคง” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 14, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 7 มีนาคม 2560)

การวิเคราะห์โอกาสของประเทศไทย (opportunities of Thailand)

การศึกษาโดยการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนนั้น ผู้วิจัยพบว่าก่อนที่ประเทศไทยจะเริ่มกำหนดยุทธศาสตร์ทางด้านการเมืองและความมั่นคงได้นั้น ควรต้องศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อให้สามารถระบุ โอกาส (opportunities) และภัยคุกคาม (threats) และศึกษาสภาพแวดล้อมภายในเพื่อทราบจุดแข็ง (strengths) และจุดอ่อน (weaknesses) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (environmental scanning) เป็นการกำกับ ควบคุม ดูแล ประเมินผลและกระจายข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในให้กับกลุ่มผู้บริหารประเทศหลัก ๆ ภายในประเทศซึ่งใช้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเป็นเครื่องมือทางการจัดการเพื่อหลีกเลี่ยงความตึงเครียดระหว่างยุทธศาสตร์และเป็นการทำให้ประเทศมั่นใจได้ถึงความมั่นคงในระยะยาวของประเทศ และเป็นที่ยอมรับกันว่าการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมีผลต่อความสำเร็จของประเทศการศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอก ผู้จัดการกลยุทธ์ต้อง

ตระหนักถึงตัวแปรมากมายทั้งสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง ความมั่นคง และด้านสังคม (societal environment) ซึ่งสภาพแวดล้อมนั้น คือ พลังทั่วไปที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. พลังทางเศรษฐกิจ (economic forces) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบ การเงิน พลังงาน ข้อมูล และข่าวสาร
2. พลังทางเทคโนโลยี (technological forces) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการในการคิดค้นและหาแนวทางในการแก้ปัญหาทั่วไป
3. พลังงานทางกฎหมายและการเมือง (political-legal forces) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรอำนาจและกำหนดข้อกฎหมายหรือข้อบังคับ เพื่อปกป้องและห้ามปราม
4. พลังทางวัฒนธรรมสังคม (socio-cultural forces) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่านิยม ธรรมเนียมปฏิบัติ และประเพณีของสังคม

จากการการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 คนนั้น ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์โอกาสของประเทศไทยได้ดังต่อไปนี้

โอกาสของประเทศไทย

ประการที่ 1 การรวมกลุ่มของประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีความหลากหลายทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมการสร้างประชาคมอาเซียนด้วยโครงสร้างแบบเสาหลักทำให้เกิดความร่วมมือแบบบูรณาการทั้งด้านการเมืองและความมั่นคงร่วมกับทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม

“ผมมีความเห็นว่า การรวมกลุ่มของประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีความหลากหลายทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้เกิดความร่วมมือแบบบูรณาการทั้งด้านการเมืองและความมั่นคงร่วมกับทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 5, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 10 เมษายน 2560)

ประการที่ 2 ระดับการพัฒนาที่สูงขึ้น และขนาดเศรษฐกิจที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นจะเป็นโอกาสสำหรับการค้า และการลงทุนของไทยในประเทศเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น

รวมทั้งการเชื่อมโยงภูมิภาคเพื่อก้าวสู่ความเป็นหนึ่งเดียว โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานภายใต้กรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่เชื่อมทั้งภูมิภาคเข้าด้วยกัน เช่น การพัฒนาคมนาคมระบบราง การสร้างท่าเรือน้ำลึกทวาย

“ผมมีความเห็นว่า ระดับการพัฒนาที่สูงขึ้น และขนาดเศรษฐกิจที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น จะเป็นโอกาสสำหรับการค้า และการลงทุนของไทยในประเทศเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการเชื่อมโยงภูมิภาคเพื่อก้าวสู่ความเป็นหนึ่งเดียวที่เชื่อมทั้งภูมิภาคเข้าด้วยกัน” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 10, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 23 กุมภาพันธ์ 2560)

“ผมมีความเห็นว่า โอกาสของประเทศไทยที่ภาคราชการของไทยมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ในการปฏิบัติราชการด้านด้านการเมือง ความมั่นคง กับประเทศในกลุ่มอาเซียน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาด้านการเมืองและความมั่นคง และการดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือต่าง ๆ ก่อให้เกิดสันติภาพในภูมิภาคอาเซียนและโอกาสจากการเชื่อมโยงภูมิภาคเพื่อก้าวสู่ความเป็นหนึ่งเดียว โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานภายใต้กรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่เชื่อมทั้งภูมิภาคเข้าด้วยกัน เช่น การพัฒนาคมนาคมระบบราง การสร้างท่าเรือน้ำลึกทวาย และการพัฒนาเครือข่ายทางโทรคมนาคม” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 16, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 18 พฤศจิกายน 2560)

ประการที่ 3 ประเทศไทยเป็นสมาชิกอาเซียนในฐานะองค์การระหว่างประเทศ และสถาบันของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องปรับตัวภายใต้เงื่อนไขของภูมิภาคนิยมใหม่ (new regionalism) กับกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) ซึ่งความอยู่รอดภายใต้บริบทใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐกิจการเงินภายใต้ระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ที่ผันผวนทำให้เกิดการพัฒนาตนเองต่อสภาพแวดล้อมของการแข่งขันแบบใหม่

“ผมมีความเห็นว่า ประเทศไทยเป็นสมาชิกอาเซียนในฐานะองค์การระหว่างประเทศ และสถาบันของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องปรับตัวภายใต้เงื่อนไขของภูมิภาคนิยมใหม่ (new regionalism) กับกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองต่อสภาพแวดล้อมของการแข่งขันแบบใหม่เพื่อความอยู่รอดภายใต้บริบทใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐกิจการเงินภายใต้ระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ที่ผันผวน จะทำให้เกิดแรงผลักดันในการพัฒนา” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 12, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 28 กุมภาพันธ์ 2560)

ประการที่ 4 โลกแห่งการพึ่งพา เนื่องจาก เศรษฐกิจไทยเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกมากขึ้น ปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงเป็นปัญหาสากล และมีความเชื่อมโยงกันทั่วโลก การแก้ไขปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

“ผมมีความเห็นว่า โลกแห่งการพึ่งพา เนื่องจาก เศรษฐกิจไทยเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกมากขึ้น ปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงเป็นปัญหาสากล และมีความเชื่อมโยงกันทั่วโลก การแก้ไขปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 11, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 24 กุมภาพันธ์ 2560)

ประการที่ 5 ประเทศในภูมิภาคมีระดับการพัฒนาที่ดีขึ้น ปัญหาข้ามชาติต่าง ๆ ที่คุกคามความด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยในปัจจุบันก็จะลดลง

“ผมมีความเห็นว่า ปัญหาข้ามชาติต่าง ๆ ที่คุกคามความด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยในปัจจุบันมีแนวโน้มจะลดลง เนื่องจากประเทศในภูมิภาคมีระดับการพัฒนาที่ดีขึ้น” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 12, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 28 กุมภาพันธ์ 2560)

ประการที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดีทำให้การดำเนินงานด้านการเมืองและความมั่นคงได้ผลลัพธ์ที่ดี

“ผมมีความเห็นว่า ประชาคมการเมืองและความมั่นคงส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดีซึ่งจะทำให้การดำเนินงานด้านการเมืองและความมั่นคงได้ผลลัพธ์ที่ดี” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 1, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 19 มกราคม 2560)

การวิเคราะห์ภัยคุกคามของประเทศไทย (threats of Thailand)

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 คนนั้น ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เรื่องการวิเคราะห์โอกาสของประเทศไทยสามารถสรุปได้ ดังนี้

ภัยคุกคามของประเทศไทย

ประการที่ 1 ภัยคุกคามรูปแบบใหม่จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงรูปแบบใหม่ (non-traditional security) อย่างเช่น การก่อการร้าย การลักลอบค้าอาวุธ การกระทำอันเป็นโจรสลัด การลักลอบค้ายาเสพติด การลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์อาชญากรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การฟอกเงิน อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ การเกิดภัยพิบัติ โรคระบาด การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

“ผมมีความเห็นว่า ภัยคุกคามรูปแบบใหม่จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงรูปแบบใหม่ (non-traditional security) อย่างเช่น การก่อการร้าย การลักลอบค้าอาวุธ การกระทำอันเป็นโจรสลัด การลักลอบค้ายาเสพติดและการค้ามนุษย์” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 8, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 8 กุมภาพันธ์ 2560)

ประการที่ 2 ช่องว่างของการพัฒนาระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียน ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน มีบางประเทศที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีสูง มีหลายประเทศที่มีสาธารณูปโภคพื้นฐานยังไม่พัฒนา ยังมีช่องว่างของระดับความทันสมัยอีกด้วย

“ผมมีความเห็นว่า ช่องว่างของการพัฒนาระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียน ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน อาจทำให้เกิดปัญหาการเมืองและความมั่นคง” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 7, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 8 กุมภาพันธ์ 2560)

ประการที่ 3 กติการะหว่างประเทศที่มากขึ้นทำให้การจัดการกับปัญหาการเมืองและความมั่นคงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น

“ผมมีความเห็นว่า การเข้าสู่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนทำให้เกิดกติการะหว่างประเทศที่มากขึ้นทำให้การจัดการกับปัญหาการเมืองและความมั่นคงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 1, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 19 มกราคม 2560)

ประการที่ 4 มีแนวโน้มผ่อนปรนข้อจำกัดในการทำงานของคนต่างชาติมากขึ้น ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือของไทยไปประเทศที่ได้ค่าตอบแทนสูงกว่า และแรงงานต่างด้าวราคาถูกกว่าเข้ามามากขึ้น

“ผมมีความเห็นว่า การเข้าสู่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือของไทยไปประเทศที่ได้ค่าตอบแทนสูงกว่า และแรงงานต่าง

ค่าวราคาถูกกว่าเข้ามามากขึ้นหากไม่มีมาตรการควบคุมที่เหมาะสม สินค้าและแรงงานที่ไม่ได้มาตรฐานจะเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 2, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 19 มกราคม 2560)

ประการที่ 5 การเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ส่งผลต่อช่องว่างการพัฒนาและการปรับตัวต่อการดำเนินงานด้านการเมืองและความมั่นคงอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งทางสังคม

“ผมมีความเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ส่งผลต่อช่องว่างการพัฒนาและการปรับตัวต่อการดำเนินงานด้านการเมืองและความมั่นคงอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งทางสังคม” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 14, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 7 มีนาคม 2560)

ประการที่ 6 ประเทศเพื่อนบ้านยังคงมีการปลูกพืชเสพติด และมีแหล่งผลิตยาเสพติดจำนวนมากนโยบายด้านความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และนโยบายด้านการค้าชายแดนกลายเป็นช่องทางและโอกาสให้เกิดการนำเข้ายาเสพติด แรงงานเถื่อน สินค้าหนีภาษี และอาชญากรรมข้ามชาติ

“ผมมีความเห็นว่า นโยบายด้านความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และนโยบายด้านการค้าชายแดนกลายเป็นช่องทางและโอกาสให้เกิดการนำเข้ายาเสพติด แรงงานเถื่อน สินค้าหนีภาษี และอาชญากรรมข้ามชาติ” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 12, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 28 กุมภาพันธ์ 2560)

ประการที่ 7 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และต่างประเทศ ส่งผลโดยตรงต่อการเกิด การดำรงอยู่ และการขยายตัวของปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงในประเทศไทย

“ผมมีความเห็นว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และต่างประเทศ มีผลกระทบต่อการเกิด การดำรงอยู่ และการขยายตัวของปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงในประเทศไทย” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 3, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 25 กุมภาพันธ์ 2560)

ประการที่ 8 บทบาทของประเทสหราชอาณาจักรมีผลต่อการกำหนดนโยบายของประเทศไทย

“ผมมีความเห็นว่าบทบาทของประเทสหราชอาณาจักรมีผลต่อการกำหนดนโยบายของประเทศไทยด้านการเมืองและความมั่นคงในประเทศไทย” (ผู้ทรงคุณวุฒิลำดับที่ 7, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 8 กุมภาพันธ์ 2560)

การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนากการเมืองของประเทศไทย

ผู้วิจัยได้ศึกษาอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนทำให้สามารถวิเคราะห์ประเด็นทางยุทธศาสตร์ที่มีผลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย ซึ่งยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับประเทศไทย คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนากการเมืองการปกครองเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมากสำหรับประเทศไทยในการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทางด้านการเมืองและความมั่นคง เนื่องจากการเมืองการปกครองของประเทศต่าง ๆ ในทวีปอาเซียนมีความหลากหลาย และมีความแตกต่างกันหลายมิติ ดังนั้นประเทศไทยจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนากการเมืองการปกครองของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับและสอดคล้องกับบริบทสากลของประชาคมอาเซียน

ยุทธศาสตร์การพัฒนากการเมืองการปกครองของประเทศไทยเพื่อรองรับอิทธิพลของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคงสามารถกำหนดได้ ดังนี้

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นมุ่งเน้นทางด้านการเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง (civic education) ซึ่งความเป็นพลเมือง (citizenship) คือ รากฐานสำคัญของวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย ที่ต้องเริ่มต้นที่ตนเองในฐานะพลเมืองที่มีความสัมพันธ์กับรัฐและมีบทบาทตระหนักถึงสิทธิและบทบาทหน้าที่ทางการเมือง โดยการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย เนื่องจากการปกครองในระบบประชาธิปไตยต้องอาศัยการมีบทบาทของพลเมืองที่ตื่นตัว และมีความรู้สึกร่วมรับผิดชอบการตัดสินใจทางการเมือง รวมถึงการแสดงออกถึงการมี

ส่วนร่วมในทางการเมืองทางการเมืองของประชาชนอย่างกว้างขวางในรูปแบบต่าง ๆ ในระบบประชาธิปไตย พลเมืองมีสิทธิที่จะแสดงออกถึงความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ ภายใต้กรอบของกฎหมาย พลเมืองที่มีความตระหนักในสิทธิและหน้าที่จึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาล ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจทางการเมืองให้กับประชาชน ให้เข้าใจถึงบทบาทของความเป็นพลเมืองเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเมือง ภายใต้วิถีทางแบบประชาธิปไตย ความเป็นจริงของสังคมไทย ซึ่งการพัฒนาการเมืองของพลเมือง ความเป็นพลเมืองเป็นปัจจัยชี้ขาดอนาคตของการเมืองไทยในระยะยาวการเสริมสร้างวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถเกิดขึ้นได้โดยกระบวนการเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง (civic education) สองแนวทาง คือ แนวทางแรก ได้แก่ กระบวนการที่เป็นทางการ เช่น ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทั้งในและนอกระบบเพื่อเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง และ แนวทางที่สอง กระบวนการที่ไม่เป็นทางการ เช่น การรวมกลุ่มอย่างสมัครใจ (voluntary associations) และการสร้างเสริมปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม ซึ่งจะช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมในวิถีสาธารณะ และปลูกฝัง “ความผูกพันกับชุมชน” (community attachment) หรือความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและชุมชน (group identity) ได้อย่างเป็นธรรมชาติงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศพบว่าการพัฒนาความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม เนื่องจากความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจะทำให้คนเกิดความรู้สึกผูกพันและต้องการมีส่วนร่วมในวิถีพลเมือง (civic life) อย่างกระตือรือร้น ตัวชี้วัดความสำเร็จของการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบด้วย (1) ประชาชนมีความรู้ทางการเมือง (2) ประชาชนมีทักษะในการเป็นพลเมือง (3) ประชาชนมีความอดทนอดกลั้นและยอมรับในความแตกต่าง และ (4) ประชาชนมีความไว้วางใจในสังคมและสถาบันทางการเมือง ตัวชี้วัดเหล่านี้คือเป้าหมายหลักของการเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง

เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข

กลยุทธ์การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีดังนี้

1. ดำเนินโครงการพัฒนาการเรียนรู้ทางการเมืองการปกครองภายในโรงเรียน โดยประกอบด้วยการพัฒนาการเรียนรู้ใน 3 ระดับ คือ (1) การพัฒนาครูผู้สอน การสร้างหลักสูตร และคู่มือการเรียนการสอน (2) การสร้างสื่อการเรียนการสอน และ (3) กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองระบบประชาธิปไตย
2. ดำเนินโครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้วิถีปฏิบัติประชาธิปไตย โดยการสร้างเครือข่ายทางสังคมทั้งเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน เช่น ชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายทางสังคมอื่น ๆ เพื่อเป็นการสร้างฐานการเรียนรู้ทางการเมืองภาคพลเมือง
3. ดำเนินโครงการหลักสูตรการเรียนรู้วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย บรรลุอยู่ในสถาบันที่ทำหน้าที่อบรมนักการเมืองและผู้บริหารต่าง ๆ
4. ดำเนินโครงการพัฒนาการเมืองเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น เช่น กิจกรรมกลุ่มพลเมืองเด็ก สภาเยาวชน เป็นต้น
5. สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกต่อสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชนในทุกระดับอายุ โดยเริ่มตั้งแต่เด็กวัยก่อนเรียน และประถมศึกษา เพื่อให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรม จริยธรรม และตระหนักในสิทธิพื้นฐานของพลเมือง และพันธะหน้าที่ของพลเมืองที่มีต่อประเทศไทย
6. สร้างเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตย ทั้งการเรียนรู้ภาคทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในลักษณะบูรณาการระหว่างองค์กรและหน่วยงานด้านการจัดการศึกษาทั่วประเทศ
7. ส่งเสริมหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกันจัดตั้งสถาบันฝึกอบรมทางการเมืองและการบริหาร ในระบบประชาธิปไตยเพื่อจัดการศึกษาและฝึกอบรมให้แก่นักการเมือง ผู้นำการเมือง ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำเยาวชน และประชาชนผู้สนใจทั่วไป
8. จัดทำหลักสูตรการเรียนรู้วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย ทั้งการจัดการเรียนรู้ในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัยในสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา

ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณธรรม และจริยธรรมของสถาบันการเมืองการปกครอง

เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อยกระดับคุณธรรมและจริยธรรมของสถาบันการเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองของประเทศนั้น ต้องยึดหลักผลประโยชน์สาธารณะ (public interest) มากกว่าผลประโยชน์ส่วนบุคคล (private interest) เพราะฉะนั้น หากนักการเมืองขาดซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองแล้ว ก็มักจะก่อปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การมิได้รับความเป็นธรรมของกลุ่มธุรกิจที่ไม่ได้อยู่ฝ่ายเดียวกับรัฐบาล การกำหนดนโยบายต่าง ๆ อาจเอื้อต่อกลุ่มทุนในรัฐบาลด้วย และทำให้การออกนโยบายต่าง ๆ ได้ประโยชน์กับคนเพียงบางกลุ่ม เป็นต้น

ดังนั้น ยุทธศาสตร์การยกระดับด้านคุณธรรมและจริยธรรมของสถาบันการเมืองการปกครอง จึงถือเป็น ยุทธศาสตร์หนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมือง เนื่องจากเป็นกลไกในการชักนำบุคลากรที่มีศักยภาพ คุณธรรมและจริยธรรมเข้าสู่ระบบการเมือง และเป็นการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองที่ดีให้มีมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการจัดระบบการเลือกสรรผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปอย่างชอบธรรม ซึ่งการสร้างผู้นำและนักการเมืองที่มีคุณธรรม มีความสามารถ และมีความรับผิดชอบต่อประชาชน อย่างไรก็ดีตามภาครัฐประเทศไทยในปัจจุบันของมีการพัฒนาทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ทั้งการเร่งการสร้างประชาธิปไตย ภายใต้กรอบธรรมาภิบาลบริหารราชการแผ่นดินภายใต้กรอบของหลักนิติธรรม (rule of law) เพื่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล การยกระดับคุณธรรม และจริยธรรมของสถาบันการเมืองการปกครองจะต้องมีการกำหนดกรอบการใช้หลักกฎหมายที่เสมอภาคและเป็นธรรม การตอบสนองความต้องการของประชาชน การมีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชน ความโปร่งใสในการกระจายอำนาจ

กล่าวคือ ต้องมีการกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำและนักการเมือง การมีบทลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้นำและนักการเมืองที่ประพฤติผิดหรือทุจริต การจัดให้มีกลไก สถาบันหรือองค์กรในการอบรมหรือให้การศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้นำและนักการเมืองนอกจากนี้ ยังควรที่จะต้องมีโครงสร้างระบบหรือกลไกการควบคุม ตรวจสอบ และมีบทลงโทษทางสังคมสำหรับ

ผู้ทำความเข้าใจทางการเมือง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการพัฒนาการเมืองไทยด้วยเหตุที่ประเด็นเรื่องคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมของผู้นำและนักการเมืองกับเรื่องทุนหรือผลประโยชน์ เป็นเรื่องที่สังคมต้องหาหนทางปฏิบัติในการหา กลไกและมาตรการป้องกันปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำและนักการเมือง ที่เกี่ยวกับเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนหรือการประพฤติมิชอบในขณะดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาระบบการเมืองไทย ในอนาคตยุทธศาสตร์การยกระดับด้านคุณธรรม และจริยธรรมของผู้นำและนักการเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักการเมือง และส่งเสริมให้บุคลากร ที่มีคุณธรรม และจริยธรรมเข้าสู่ระบบการเมือง

กลยุทธ์การยกระดับคุณธรรมและจริยธรรมของสถาบันการเมืองการปกครอง มีดังนี้

1. ปรับปรุงประมวลจริยธรรมของ ส.ส. และ ส.ว. ให้ทันสมัยสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา โดยให้เครือข่ายภาคประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง
2. ให้มีการจัดทำฐานข้อมูลนักการเมือง โดยการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และผู้สมัครรับเลือกตั้ง เช่น การจัดทำข้อมูลประวัตินักการเมือง หรือผู้สมัคร รับเลือกตั้ง เพื่อเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการกลั่นกรองนักการเมือง รวมถึงการผลักดันให้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของ บุคคลสาธารณะ ผู้สมัครรับเลือกตั้งและดำรงตำแหน่งทางการเมือง
3. ผลักดันให้พรรคการเมืองเป็นกลไกเบื้องต้นในการกำกับและควบคุมพฤติกรรมของนักการเมืองให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรม
4. กำหนดให้มีคณะกรรมการกำกับวินัยผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อทำหน้าที่ กำกับ ดูแล รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับความประพฤติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่ต้องแสดงความรับผิดชอบให้ปรากฏส่งเสริมภาคประชาสังคมให้มีบทบาทในการวางกลไก การควบคุมตรวจสอบการเลือกตั้ง และการทำหน้าที่ของ กกต. โดยเครือข่ายประชาชน ในทุกพื้นที่

5. สนับสนุนให้องค์กรภาคประชาชนทำหน้าที่ในการตรวจสอบข้อมูลนักการเมืองที่ลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อนำเสนอต่อสาธารณชนก่อนการเลือกตั้ง
6. ให้สมาชิกพัฒนาการเมืองทำหน้าที่ในการกำกับคุณธรรมจริยธรรมของนักการเมือง
7. สนับสนุนให้ภาคประชาสังคมร่วมกับ กกต. ในการติดตาม ตรวจสอบการเลือกตั้งในแต่ละจังหวัดโดยมีส่วนร่วมเท่ากัน
8. ส่งเสริมให้มืองค์กรทำหน้าที่ดูแล กำกับ และส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักการเมืองทุกระดับ ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น
9. เสริมสร้างระบบสนับสนุนกิจกรรมของเยาวชนเพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีคุณธรรมควบคู่คุณภาพ อาทิการสนับสนุนการสร้างค่ายอบรมเยาวชนด้านคุณธรรมจริยธรรมในระบอบประชาธิปไตย ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
10. เสริมสร้างทัศนคติและค่านิยมของประชาชนใหม่ที่มีต่อคุณสมบัติของนักการเมือง โดยให้ประชาชนมีทัศนคติที่ยอมรับนักการเมืองที่มีคุณธรรม
11. ส่งเสริมเครือข่ายภาคประชาชนและสถาบันการศึกษามีบทบาทในการควบคุมและตรวจสอบกระบวนการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
12. ส่งเสริมให้ประชาชนทุกภาคส่วน ทุกระดับวัยได้เรียนรู้หลักศาสนาทุกศาสนา เพื่อก่อให้เกิดการนำมาใช้ปฏิบัติอย่างแท้จริง
13. สถาบันหลักทางการเมืองที่ใช้อำนาจธิปไตย อันได้แก่ รัฐสภา รัฐบาล และศาล รวมถึงองค์กรอิสระทบทวน บทบาท อำนาจหน้าที่ ต้องประเมินผลการดำเนินการขององค์กรอยู่เสมอ โดยสนับสนุนให้องค์กรภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
14. ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้สถาบันมีการปรับตัว ทันต่อสถานการณ์ เสริมสร้างเสถียรภาพและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
15. องค์กรภาคประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตาม การดำเนินงานของสถาบันการเมือง ทั้งรัฐสภา คณะรัฐมนตรีหรือรัฐบาล พรรคการเมือง ตลอดจนเสนอแนะความคิดเห็นที่ตั้งอยู่บนเหตุผล เพื่อดำเนินการวิพากษ์ วิเคราะห์อภิปราย ติดตาม ตรวจสอบ เป็นการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ในด้านการพัฒนาประชาธิปไตยร่วมกันของประชาชนในทุกภาคส่วน และมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความเป็นสถาบันการเมืองให้เกิดขึ้นกับหน่วยงานหรือองค์กร ทางการเมืองในสังคมการเมืองไทย

การกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ที่มีลักษณะข้ามชาติ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะข้ามชาติที่สำคัญ และมีผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างมาก สามารถกำหนดยุทธศาสตร์แต่ละด้านได้ดังนี้

ยุทธศาสตร์การจัดการอาชญากรรมข้ามชาติ

อาชญากรรมข้ามชาติ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของภัยคุกคามต่อความมั่นคงนอกรูปแบบ (non-traditional security) ซึ่งการจัดการภัยคุกคามนอกรูปแบบนี้ เป็นส่วนหนึ่งของ ฤกษ์แจสำคัญของเสาประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน การส่งเสริมให้เกิดภูมิภาค ที่มีเสถียรภาพ ความสงบสุข และความเป็นอันหนึ่งอันเดียว โดยมีความรับผิดชอบ ทางด้านความมั่นคงในวงกว้างร่วมกัน (a cohesive, peaceful, stable and resilient region with shared responsibility for comprehensive security) ซึ่งมีกิจกรรมหลัก คือ

1. เพิ่มความร่วมมือในการรับมือกับภัยคุกคามมั่นคงนอกรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อสู้กับอาชญากรรมข้ามชาติ และปัญหาข้ามพรมแดนอื่น ๆ (strengthen cooperation in addressing non-traditional security issues, particularly in combating transnational crimes and other transboundary challenges)
2. เพิ่มความพยายามในการต่อต้านการก่อการร้ายโดยการลงนามรับรอง ASEAN Convention on Counter Terrorism และนำไปปฏิบัติอย่างรวดเร็ว (intensify counter-terrorism efforts by early ratification and full implementation of the ASEAN Convention on Counter-Terrorism)

ทั้งนี้ องค์การสหประชาชาติ ได้แบ่งอาชญากรรมข้ามชาติไว้ใน 10 ประเภท คือ

1. การลักลอบค้ายาเสพติด (drugs trafficking)
2. การลักลอบนำคนเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย (smuggling of illegal migrants)
3. การค้าอาวุธข้ามชาติ (arms trafficking)
4. การลักลอบค้าอุปกรณ์นิวเคลียร์ (trafficking in nuclear material)

5. กลุ่มองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ และการก่อการร้าย (transnational criminal organization and terrorism)

6. การค้าหญิง และเด็ก (trafficking in women and children)

7. การลักลอบค้าชิ้นส่วนมนุษย์ (trafficking in body parts)

8. การโจรกรรม และลักลอบค้ายานพาหนะ (theft and smuggling of vehicles)

9. การฟอกเงิน (money laundering)

10. อื่น ๆ เช่น การโจรกรรมวัตถุโบราณ การคดียาเสพติด อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม อาชญากรรมทรัพย์สินทางปัญญา การฉ้อโกงทางทะเล เป็นต้น

สหประชาชาติได้ให้คำจำกัดความของอาชญากรรมข้ามชาติไว้ใน Convention Against Transnational Organized Crime ใน Article 3 เป็นอาชญากรรมที่มีลักษณะ ดังนี้

1. มีการประกอบอาชญากรรมในรัฐตั้งแต่ 1 รัฐขึ้นไป (it is committed in more than one state)

2. มีการประกอบอาชญากรรมภายใน 1 รัฐ แต่มีการเตรียมการ วางแผน สั่งการ หรือควบคุมมาจากรัฐอื่น (it is committed in one state but a substantial part of its preparation planning direction or control takes place in another state)

3. มีการประกอบอาชญากรรมภายใน 1 รัฐ แต่กลุ่มอาชญากรรมนั้น เป็นกลุ่มที่ประกอบอาชญากรรมในรัฐมากกว่า 1 รัฐ (it is committed in one state but involves on organized criminal group that engages in criminal activities in more than on state)

4. มีการประกอบอาชญากรรมภายใน 1 รัฐ แต่ผลของอาชญากรรมนั้นส่งผลไปถึงรัฐอื่น (it is committed in one state but has substantial effects in another state)

ปัจจุบันนี้ อาชญากรรมข้ามชาติมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเมื่อก่อนมาก เนื่องจากมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีด้านการสื่อสารคมนาคม ทำให้อาชญากรรมข้ามชาติในปัจจุบันนั้นยกระดับเป็นปัญหาระดับโลก ยิ่งพฤติกรรมทางเศรษฐกิจในปัจจุบันนั้นยกระดับจากเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นเศรษฐกิจระดับภูมิภาค และระดับโลก ส่งผลให้เกิดการแก่งแย่งชิง หรือข้อขัดแย้งต่าง ๆ ให้อ่อนตัวขึ้น เพื่อเอื้อกับการค้า การบริการ และแรงงานระหว่างประเทศ แต่ผลที่ตามมา คือ กลุ่มอาชญากรรมข้ามชาตินั้น ก็ได้ใช้ช่องว่างเหล่านี้แสวงหาผลประโยชน์ และประกอบอาชญากรรม ทั้งนี้ องค์การอาชญากรรม

ข้ามชาติ (Transnational Organized Crime--TOC) ที่รู้จักกันดีในเวทีโลก เช่น Cosa Nostra ใน American ที่รู้จักกันในนามมาเฟีย หรือกอดฟาร์เธอร์ Neopolitan Camorra, the Calabrian Ndrangheta และ the Apulian Sacra Corona Unita ที่มีลักษณะคล้ายกับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติของอิตาลี นอกจากนี้ ยังมี Russian Mafia, the Serbian mafia, the Israeli Mafia, the Albanian mafia, Mexican และ Colombian Drug Cartels, the Indian Mafia, the Chinese Triads, Irish Mob, the Corsican Mafia, the Japanese Yakuza, the Jamaican-British Yardies, the Turkish Mafia, the Macedonian และยังมีกลุ่มย่อย ๆ ขององค์กรเหล่านี้ที่ปฏิบัติการตามพื้นที่ทั่วไป เช่น กลุ่ม Surenos, Nortenos, Latin Kings, Gangster Disciples, Vice Lords, Bloods, Crips, Mexican Mafia, Folk Nation, Brazilian Pcc, และ Hells Angels

อาชญากรรมข้ามชาติในปัจจุบันนั้น ส่งผลร้ายแรงกับความมั่นคงของชาติมากกว่าเมื่อก่อนมา และกระทบสู่หลายภาคส่วนของประเทศนั้น ๆ อย่างเช่น ปัญหาด้านยาเสพติด ที่นอกจากจะกระทบทางด้านสาธารณสุขแล้ว ยังกระทบต่อภาคเศรษฐกิจภาคการเมือง (การคอร์รัปชัน) นอกจากนี้ กลุ่มองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติในปัจจุบันนั้น ในบางประเทศมีอำนาจเหนือกฎหมายของประเทศ หรือเป็นผู้มีอิทธิพลในทางการเมืองของประเทศนั้น ๆ ด้วย เช่น โนโคลัมเบีย เปรู หรือเมียนมาร์ ส่งผลให้รัฐบาลประเทศนั้น ๆ ไม่สามารถพัฒนาภาคการเมือง และภาคเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่

โลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกต้องเผชิญกับปัญหาความมั่นคงแบบใหม่ที่เรียกว่าอาชญากรรมข้ามชาติมากขึ้น ในขณะที่รัฐยังไม่มียุทธศาสตร์ทั้งในระดับประเทศ และระดับภูมิภาค ที่จะรับมือกับปัญหาดังกล่าวอย่างเพียงพอ การก่อการร้าย และอาชญากรรมข้ามชาติกำลังกลายเป็นปัญหาที่ท้าทายหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย ในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะการสร้างความร่วมมือของหน่วยงานตำรวจ และเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ อันมีสาเหตุจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ภาษา วัฒนธรรม กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และประสบการณ์ในการจัดการกับปัญหาที่แตกต่างกัน โดยในการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านอาชญากรรมข้ามชาติ สำหรับความร่วมมือด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ความร่วมมือระหว่างประเทศ จะเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายจัดการกับปัญหาดังกล่าวได้ โดยต้องปรับเปลี่ยน

สภาพแวดล้อมของป้องกันปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติให้เหมาะสม เช่น การพัฒนากฎหมายของประเทศในภูมิภาคให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกัน การฝึกอบรม และแลกเปลี่ยนบุคลากร การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การจัดตั้งทีมปฏิบัติการร่วม การคุ้มครองพยาน การให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือทางเทคนิค ความชัดเจนของหน่วยประสานงานในแต่ละประเทศ และมาตรการที่จะใช้ในการพัฒนาการนำแนวทางการร่วมมือที่มีอยู่ไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างจริงจัง

ด้วยเหตุนี้ ทำให้เกิดคำถามว่า การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 จะส่งผลกระทบต่อการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน หรือไม่อย่างไร และรัฐอาเซียนควรมีแนวทางในการจัดการกับปัญหาดังกล่าวอย่างไร

ปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการก่ออาชญากรรมข้ามชาติเข้ามาในประเทศไทย ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งผลจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในทวีปเอเชีย ทำให้มีบทบาททางสังคม และเศรษฐกิจของโลก ไม่น้อยกว่าประเทศในภูมิภาคอื่น ๆ สืบเนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ช่วยให้การคมนาคม และการติดต่อสื่อสารเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว ทำให้ชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาในประเทศไทยทั้งถูกต้องตามกฎหมาย และลักลอบหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายมีจำนวนมากขึ้น โดยจะมีการรวมตัวของผู้กระทำความผิดในลักษณะของ “องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ” ซึ่งมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้ชาวต่างชาติ ซึ่งเดินทางเข้ามาในประเทศไทย กระทำความผิดกฎหมาย โดยใช้ประเทศไทยเป็นฐานในการกระทำความผิดในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยเหตุผล ดังนี้

1. ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางคมนาคมไปประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย และสถานที่ตั้งเป็นจุดที่เหมาะสมใช้เป็นเส้นทางลำเลียง หรือลักลอบขนส่งสิ่งของผิดกฎหมาย เช่น ขบวนการค้ายาเสพติดประเภทฝิ่น กัญชา เฮโรอีน ไปประเทศต่าง ๆ ทั้งประเทศจีน เวียดนาม ลาว กัมพูชา และประเทศที่สาม ฯลฯ

2. สภาพภูมิอากาศประเทศของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งทางบก และทางน้ำ เป็นระยะทางยาวประมาณ 8,167 กิโลเมตร ทำให้สะดวกต่อการลักลอบหลบหนีเข้าเมือง และหลบหนีออกนอกราชอาณาจักร

3. ประเทศไทยไม่มีข้อจำกัด เรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม และมีบทลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาไม่แตกต่างเหมือนประเทศมาเลเซีย และสิงคโปร์

4. นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้ชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการขอวีซ่าเข้าออกประเทศไทยทำได้โดยง่าย สามารถจะทำวีซ่าเมื่อเดินทางมาถึงแล้วก็มี และการเก็บค่าธรรมเนียมของวีซ่ามีราคาถูกอีกด้วย

กลุ่มองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติในประเทศไทย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการลักลอบค้ายาเสพติด ลักลอบนำคนเข้าเมือง และค้าหญิงและเด็ก เป็นต้น กลุ่มที่ได้พบเห็นการก่ออาชญากรรมมีกลุ่มของขุนสำ วัวแดง แก๊งลูกหมู และยาภูเขา เป็นต้น จะเห็นได้ว่าองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติเหล่านี้ ส่วนใหญ่และประกอบอาชญากรรมเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นหลัก โดยประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหายาเสพติด ทั้งในด้านการเป็นแหล่งผลิต แหล่งค้ายาเสพติด และแหล่งลักลอบส่งผ่านยาเสพติดรวมถึงเป็นแหล่งลักลอบส่งผ่านยาเสพติด รวมถึงเป็นแหล่งใช้ยาเสพติดในหมู่ประชาชน ยาเสพติดดังกล่าวรวมถึง ยาบ้า เฮโรอีน ผีน และโคเคน โดยเฉพาะยาบ้าที่ขาดต่อการจับกุมแหล่งผลิตที่ใช้เครื่องมือขนาดเล็ก และสามารถย้ายที่ไปได้ง่าย ในขณะที่การแสวงหาวัตถุดิบทั้งสารเคมี และสารตั้งต้นทั้งหลายก็เต็มไปด้วยความสะดวกจากการที่ประเทศไทยมีอาณาเขตติดกับเมียนมาร์ และ สปป. ลาว ที่ยังคงมีแหล่งปลูกฝิ่น และยาเสพติดอื่น ๆ อยู่มากอีก ทั้งสารเคมี เช่น “Ephedrine” ก็สามารถจัดหาได้จากจีนตอนใต้ ประมาณการณ์กันว่า มียาบ้าผลิตอยู่ตามชายแดนไทย-เมียนมาร์เกือบพันล้านเม็ดที่รอเข้าไปไทยในแต่ละปี การจับกุมยาเสพติดที่ลักลอบเข้ามาในแต่ละครั้ง อาจมีมากถึงหลายล้านเม็ด ในขณะที่การจับกุมเฮโรอีนบางครั้งอาจถึงร้อยกิโลกรัม ขบวนการค้ายาเสพติดเหล่านี้ มักสร้างเครือข่ายของตน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความสะดวก โดยจัดตั้งเป็นองค์กรที่คอร์รัปชันเจ้าหน้าที่รัฐที่อยู่ตามรายทางของการค้ายาเสพติด ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ศุลกากร เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร และถ้าในเครือข่ายถูกจับได้ ก็มักจะมีทนายความ หรือการสร้างคนของตนเอง ใน กระบวนการการเมือง และกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ตนเองพ้นผิดจากการกระทำ ในขณะเดียวกัน องค์กรเหล่านี้ ก็จะมีความสัมพันธ์กับกองกำลังติดอาวุธ ไว้คอยขนยาเสพติดตามแนวชายแดน ทำให้การจัดหาอาวุธ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง และเงิน ที่ได้มาจากการค้ายาเสพติด ก็จะมีการฟอกเงิน โดยใช้ธุรกิจถูกกฎหมายบังหน้า

จากการที่สภาพภูมิประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับกัมพูชาที่เพิ่มพื้นที่สภาพของ ความขัดแย้งภายในประเทศเมื่อไม่นาน และติดกับเมียนมาร์ที่ยังคงมีปัญหาความขัดแย้ง กับชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน รวมทั้งปัญหาภายในของไทยเอง ได้ทำให้การลักลอบ ค้าอาวุธข้ามชาติ ยังคงเกิดขึ้นในประเทศไทย นอกจากนี้แล้ว ด้วยการเป็นศูนย์กลาง การคมนาคมที่สำคัญ ทำให้ไทยกลายเป็นแหล่งผ่านของขบวนการค้าอาวุธข้ามชาติที่ใช้ เรือบรรทุก หรือแม้แต่ เครื่องบินในการขนส่ง เช่น ที่จับกุมได้เมื่อปลายปีที่แล้ว ด้วยน้ำหนัก อาวุธถึงสามสิบห้าตัน ประมาณกับว่า อาวุธขนาดเล็กผิดกฎหมายที่ผ่านเข้ามาในไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1995 มีไม่ต่ำกว่าสี่แสนกระบอก

องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ยังมีเครือข่ายในด้านการลักลอบขนคนหลบหนีเข้าเมือง โดยผิดกฎหมาย ทั้งเป็นการขนคนเพื่อเข้ามาหางานชั่วคราว หรือขนคนหนีออกจาก ประเทศต้นทาง เช่น เครือข่ายการนำคนเมียนมาร์ กัมพูชา และ สปป. ลาว เข้ามาทำงาน ในไทย ซึ่งมักเป็นงานระดับที่คนไทยไม่ต้องการทำแล้ว เช่น การเป็นคนงานก่อสร้าง คนใช้ หรืองานในเรื่องประมง นอกจากนี้แล้ว ยังมีการลักลอบขนคนหลบหนีออกจาก ประเทศ เช่น การหนีออกนอกประเทศของชาวจีน หรือชาวเกาหลีเหนือผ่านจีนแผ่นดินใหญ่ เข้ามาใน สปป. ลาว ไทย และไปประเทศที่สามต่อไป ขบวนการดังกล่าว ยังเกี่ยวข้อง และนำมาซึ่งการลักลอบค้ามนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการค้าผู้หญิง หรือเด็ก เพื่อให้ไปเป็นโสเภณี หรือบุคคลขายตัว หรือค้าเด็กให้กับพ่อแม่อุปถัมภ์ การลักลอบขนคนหลบหนีเข้าเมือง และค้ามนุษย์ดังกล่าว เข้าไปเกี่ยวพันกับการทำพาสปอร์ต และวีซ่าปลอม จากการขโมย ของจริง และสวมรูป ทั้งนี้ จากสถิติการทำพาสปอร์ตปลอม ประเทศไทยติดอันดับต้น ๆ ของโลก

การโจรกรรม และลักลอบค้ายาพหะ เป็นอีกปัญหาหนึ่งในอาชญากรรมข้ามชาติ ของไทย จากการพัฒนาประเทศของเพื่อนบ้านทั้ง กัมพูชา เมียนมาร์ และลาว รวมทั้ง สภาพการขนส่งที่ค่อนข้างสะดวกจากฝั่งไทยไปในประเทศเหล่านี้ด้วยเวลาไม่กี่ชั่วโมง ได้ทำให้เกิดการโจรกรรมรถจากฝั่งไทย ไปขายในฝั่งกัมพูชา เมียนมาร์ และ สปป. ลาว โดนจากที่เครือข่ายอาชญากรต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว ทั้งการขนคนผิดกฎหมาย การค้ายาเสพติด และการเปิดช่องทางด้วยการคอร์รัปชันไปตามรายทาง และความสัมพันธ์ของไทยกับ ประเทศเพื่อนบ้านบางประเทศที่ไม่ดีนัก จนไม่สามารถแสวงหาความร่วมมือ ในเรื่อง

ดังกล่าวได้ ทำให้ปัญหาดังกล่าวรุนแรงขึ้นในห้วงเวลาที่ผ่านมา และปัญหาการฟอกเงิน กลายเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่ง จากการที่กลุ่มอาชญากรรมข้ามชาติ ทั้งคนไทยเอง และคนต่างชาติ ได้อาศัยความอ่อนแอของกฎหมาย และอำนาจรัฐมาใช้ประเทศไทย เป็นแหล่งฟอกเงิน โดยจัดตั้งบริษัท หรือธุรกิจถูกกฎหมายบังหน้า แล้วผันเงินจากธุรกิจ ผิดกฎหมายให้มาสู่ระบบที่ถูกกฎหมาย รวมทั้งการอาศัยธนาคาร เป็นแหล่งฟอกเงิน อีกแหล่งหนึ่งด้วย นอกเหนือจากปัญหาที่ได้กล่าวไปแล้ว ประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหา อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ อาชญากรรมทางทรัพย์สินปัญญา และแม้แต่ปัญหาโจรสลัด สำหรับเรือไทยที่ออกไปในน่านน้ำต่าง ๆ

องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติในประเทศไทย ปัญหาจากอาชญากรรมข้ามชาติ ในประเทศไทยที่เพิ่มความรุนแรง และมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ขยายอิทธิพลออกไป อย่างกว้างขวาง ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่จังหวัดท่องเที่ยว ชุมชนต่างชาติ และบริเวณชายแดน อาทิเช่น

1. กลุ่มมาเฟียต่าง ๆ ในพญา จังหวัดชลบุรี

1.1 กลุ่มมาเฟียรัสเซีย มีพฤติกรรมค้าผู้หญิง และยาเสพติด

1.2 กลุ่มมาเฟียเยอรมัน (โรซ่า) โดยปลอมแปลงวีซ่าพาสปอร์ต คุมกิจการ บาร์เบียร์

1.3 กลุ่มมาเฟียอังกฤษ มีกิจกรรมบาร์อโกโก้ ค้าโคเคน และเฮโรอีน ค้าผู้หญิง

1.4 กลุ่มมาเฟียออสเตรเลียมีพฤติการณ์ส่งหญิงไทยไปค้าประเวณีต่างชาติ

2. แก๊งสิบสี่เค เป็นแก๊งมาเฟียจีน เรียกค่าคุ้มครอง ค้ายาเสพติด และลักลอบ ขนขาวเงินจากแผ่นดินใหญ่ ผ่านประเทศไทยไปประเทศที่สาม หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า แก๊งลูกหมู

3. กลุ่มอเมริกัน-เม็กซิโก โดยร่วมกับคนไทยปลอมวีซ่าและพาสปอร์ต กิจการ ดำเนินการทางไปรษณีย์

4. แก๊งอเมริกาใต้ ส่วนใหญ่เป็นชาวเวเนซุเอลา และเปรู ลักทรัพย์ตามโรงแรม มีความถนัดในการฉกเพชรตามร้านค้า เพชรพลอย ส่วนเปรูชำนาญด้านฉกเงินลูกค้า ธนาคาร

5. แก๊งปาก็สถาน ทำธุรกิจส่งลูกแพะจากเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา โดยลักลอบนำชาวต่างชาติมาจาก อินเดีย บังคลาเทศ ในจีเรีย อิรัก อิหร่าน ลิเบีย ฯลฯ เข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ โดยปลอมพาสปอร์ต ปลอมคอลลาร์สหรัฐอเมริกา เรียกเก็บค่าคุ้มครองจากชาวต่างชาติ อินเดีย ปากีสถาน และบังคลาเทศ และขนยาเสพติด

6. กลุ่มเมียนมาร์ร่วมกับคนไทยปลอมพาสปอร์ตวีซ่าของไทยและต่างประเทศ เพื่อส่งผู้หญิงไปญี่ปุ่น

กิจกรรมขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ที่เป็นปัญหาสำคัญของทุกประเทศ คือ การลักลอบค้ายาเสพติด แต่การปราบปรามทำได้ยาก เพราะองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติสามารถหลบเลี่ยงการจับกุม และยักยอกเงินมหาศาลไปทั่วโลก โดยอาศัยธรรมเนียมของกลุ่ม คือ “ ความจงรักภักดี “ ทำให้การปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติทำได้ยาก

อย่างไรก็ตาม อาชญากรรมข้ามชาติ มักจะเกิดจากการที่ประเทศใดประเทศหนึ่งมีความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพของกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมายเมื่อเทียบกับอีกประเทศหนึ่ง รวมถึงเกิดจากการที่อำนาจรัฐบาลส่วนกลางเข้าไปไม่ถึง ในกลุ่มประเทศอาเซียนก็เช่นกัน ความเหลื่อมล้ำด้านกฎหมาย และบางประเทศที่อำนาจส่วนกลางเข้าไปไม่ถึงบางบริเวณของประเทศนั้น ส่งผลให้เกิดอาชญากรรมข้ามชาติ เช่น การที่ชนกลุ่มน้อยตามชายแดนเมียนมาร์ผลิตยาเสพติดแล้วนำมาขายในประเทศไทย หรือการที่บริเวณชายฝั่งบางพื้นที่ของอินโดนีเซียที่ขาดการสอดส่องดูแลจากเจ้าหน้าที่จากส่วนกลาง ส่งผลให้เกิดกลุ่มโจรสลัดที่เข้าไปประกอบอาชญากรรมในน่านน้ำสิงคโปร์ ซึ่งใน APSC Blueprint นั้น ได้กล่าวถึงอาชญากรรมข้ามชาติอยู่ 6 ประเภทที่นอกเหนือจากการก่อการร้าย นั่นก็คือ การลักพาตัวและค้ำมนุษย์ การค้ายาเสพติด การประมงผิดกฎหมาย การค้าอาวุธเถื่อนขนาดเล็ก อาชญากรรมทางไซเบอร์ และโจรสลัด อย่างไรก็ตาม อาชญากรรมที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศสมาชิกที่ต้องจัดการอย่างเร่งด่วนนั้น มี 3 ประเภท คือ การลักพาตัวและค้ำมนุษย์ การค้ายาเสพติด และโจรสลัด

การลักพาตัวและค้ำมนุษย์ ปีหนึ่ง ๆ มีการค้ำมนุษย์ราว 80,000 คน ซึ่งราวหนึ่งในสามมาจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยส่วนใหญ่จะถูกนำมาขายบริการ รวมถึงเป็นแรงงานค่าจ้างต่ำ หรือไม่มีค่าจ้างเลย นอกจากนี้ ยังมีรายงานอีกว่า มีเด็กที่ถูกลักพาตัวจำนวนมากถูกนำมาเป็นทหารเด็ก โดยสาเหตุหลัก ๆ ที่ก่อให้เกิดการค้ำมนุษย์ในเอเชีย-

ตะวันออกเฉียงใต้ขึ้น มีอยู่สองเหตุผลหลัก ๆ คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และ การต้องการแข่งขันกับตลาดโลก ทำให้เกิดความต้องการแรงงานราคาถูกจำนวนมาก หลายโรงงาน หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และการขนส่ง จึงตัดสินใจหาแรงงาน ผิดกฎหมายมาใช้งาน เหตุผลที่สองคือ ด้วยความเจริญทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียม ส่งผลให้คนในพื้นที่ยากจนนั้น ตัดสินใจขายลูกให้กับองค์กรอาชญากรรมข้ามมนุษย์ สิ่งเหล่านี้ ส่งผลให้ทุกประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียนนั้น มักจะเกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ไม่ว่าทางใดก็ตามหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นแหล่งกำเนิด ทางผ่าน หรือปลายทาง หรือเป็นทั้งสามช่องทาง

การค้ายาเสพติด การค้ายาเสพติดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้น มีชื่อเสียงอันดับต้น ๆ ของโลก ทั้งในเรื่องปริมาณ และคุณภาพของยาเสพติด โดยเฉพาะการปลูกฝิ่น ผลิตกัญชาจากฝิ่น และแอมเฟตามีน หรือที่คนไทยรู้จักว่า “ยาบ้า” ซึ่งอาชญากรรมข้ามชาติที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดนั้น บั่นทอนการพัฒนาของสังคม และการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาหลายสิบปี แห่งที่โด่งดังที่สุดในช่วงที่ผ่านมาหนีไม่พ้นบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ซึ่งเคยเป็นแหล่งปลูกฝิ่นที่ใหญ่ที่สุดในโลก พื้นที่ที่เป็นรอยต่อระหว่างประเทศเมียนมาร์ ไทย และสปป. ลาว นั้น เคยเป็นแหล่งผลิตเฮโรอีน และมอร์ฟินแหล่งใหญ่ของโลก แต่ก็เป็นที่น่ายินดีว่า ตั้งแต่ศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ยาเสพติดในภูมิภาคนี้ ได้ลดลงเป็นอย่างมาก เหลือเพียงแค่ประเทศเมียนมาร์เท่านั้น ที่ยังคงเป็นผู้ส่งออกยาเสพติดรายใหญ่อยู่ โดยเฉพาะ แอมเฟตามีนหรือยาบ้า เนื่องจากในบางพื้นที่ของเมียนมาร์นั้น ปกครองโดยชนกลุ่มน้อย ที่ซึ่งอำนาจรัฐบาลจากส่วนกลางเข้าไปไม่ถึง อีกทั้งชนกลุ่มน้อยเหล่านั้น จำเป็นต้องหารายได้เพื่อซื้ออาวุธ เพื่อต่อต้านรัฐบาลส่วนกลางด้วย ซึ่งยาเสพติดดังกล่าวจำนวนมากนั้น ได้ไหลผ่านชายแดนเข้าไปหาไทย อินเดีย และจีน นอกจากนี้ กลุ่มอาชญากรค้ายาเสพติดนั้น มักจะเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมอื่น ๆ กลุ่มอันธพาล และการคอร์รัปชันในประเทศด้วย

โจรสลัด ตั้งแต่ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับโลกในช่วงยุคทศวรรษที่ 1990 ภัยโจรสลัดก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ปี 1998, 1999 และ 2000 มีรายงานการก่ออาชญากรรมโดยโจรสลัดในน่านน้ำ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 99 คดี, 167 คดี และ 257 คดี ตามลำดับ ยิ่งไปกว่านั้น ในปัจจุบัน กลุ่มโจรสลัดอาจจะมีเกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายอีกด้วย ภัยโจรสลัดที่ยังคงเกิดขึ้น ในบริเวณน่านน้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้น เกิดจากเหตุผลหลัก ๆ คือ การที่น่านน้ำ

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังมีเกาะแก่งที่อยู่ห่างไกล ที่ซึ่งอำนาจของรัฐเข้าไปไม่ถึง และเป็นที่หลบซ่อนของกลุ่มโจรสลัด อย่างเช่น เกาะแก่งต่าง ๆ ของประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ นอกจากนี้ การขาดกฎหมายทางทะเลร่วมกันของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ก็เป็นอีกเหตุผลหลักที่ทำให้การจัดการทางกฎหมายกับกลุ่มโจรสลัดเหล่านี้เป็นไปได้อย่างยากลำบาก ซึ่งแต่ละประเทศก็ไม่กล้าที่จะเข้าไปก้าวก่าย เนื่องจากเป็นการละเมิดอำนาจอธิปไตยของกันและกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อมีสัญญาณกดดันมาจากประเทศนอกกลุ่มอาเซียนอย่างญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และจีน ทำให้หลายประเทศเริ่มเข้ามาร่วมมือกันโดยอาศัยแรงสนับสนุน และการช่วยเหลือการฝึกซ้อมจากประเทศกลุ่มอาเซียน

ความร่วมมือทางอาญาระหว่างประเทศของภูมิภาคอาเซียนในปัจจุบัน ประเทศอาเซียนมีความร่วมมือต่อต้านการก่อการร้ายอย่างเป็นรูปธรรมภายใต้แผนปฏิบัติการอาเซียนเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ (ASEAN Plan of Action to Combat Transnational Crime) ซึ่งครอบคลุมอาชญากรรม 8 ประเภท คือ การลักลอบค้ายาเสพติด การค้าสตรีและเด็ก การกระทำความผิดเป็นโจรสลัด การลักลอบค้าอาวุธ การฟอกเงิน การก่อการร้าย อาชญากรรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ โดยประเทศไทยมีส่วนสำคัญในการริเริ่มให้ประเทศสมาชิก อาเซียนมีความร่วมมือในการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติมาตั้งแต่เริ่มต้น ด้วยการผลักดันในระดับนโยบายในการประชุมสุดยอดอาเซียน การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน (Mutual legal Assistance in Criminal Matters Treaty of ASEAN-MLAT ASEAN) เนื่องจาก ไทยเป็นประเทศที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจากปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ จากการที่มีที่ตั้งเป็นศูนย์กลางในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นประเทศที่เปิดเสรีในการเดินทางเข้า-ออก

แต่อย่างไรก็ดี ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติในปัจจุบันมีรูปแบบวิธีการซับซ้อน และเป็นระบบองค์กรที่มีเครือข่ายการทำงานที่กว้างขวางโยงใยไปทั่วโลก ประกอบกับรูปแบบและลักษณะของอาชญากรรมเป็นลักษณะการกระทำผิดโดยอาศัยโอกาส และพัฒนาเทคโนโลยี และมีสภาพเป็นความผิดที่กระทำข้ามพรมแดนระหว่างรัฐ 2 รัฐหรือมากกว่านั้น ดังนั้น การที่อาชญากรรมข้ามชาติมีลักษณะเช่นนี้ ทำให้เจ้าหน้าที่กระบวนการ

ยุติธรรมของแต่ละประเทศต่างก็ประสบปัญหาเดียวกัน นั่นคือ อำนาจการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมในแต่ละประเทศหมดลง เมื่อพ้นพรหมแดนของประเทศตนเอง ขณะที่อาชญากรรมข้ามชาตินั้น ไร้พรหมแดน จึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องแนวทางการปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญา ความล่าช้าในการปฏิบัติงาน ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี และความร่วมมือทางอาญาระหว่างประเทศที่ยังไม่มีความสอดคล้องกับบริบท ความเปลี่ยนแปลงในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ตลอดจนยังไม่มีเครื่องมือที่เหมาะสมในการพัฒนาวิธีการทำงานด้านกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทบทวนกฎหมายและแนวทางปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญาชาวต่างประเทศ และความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนากฎหมายและการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับกรอบข้อตกลงและกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ

นอกจากนี้ ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติในภูมิภาคอาเซียนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งในเชิงปริมาณ ความรุนแรง และรูปแบบ การกระทำความผิด องค์การอาชญากรรมกลุ่มหลัก ๆ เช่น การก่อการร้ายข้ามชาติ การค้ามนุษย์ การลักลอบขนคนข้ามชาติ แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย การค้ายาเสพติดข้ามชาติ และอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ได้ใช้ประเทศอาเซียนเป็นทั้งประเทศต้นทางทางผ่าน และปลายทางในการกระทำความผิด และองค์การอาชญากรรมข้ามชาติมีแนวโน้มจะทำงานร่วมกันลักษณะเครือข่าย และแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มมากกว่าในอดีต แม้ว่า นโยบายการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมในประเทศอาเซียนบางประเทศ เช่น การค้ามนุษย์ และการค้ายาเสพติด ได้ถูกจับเป็นวาระแห่งชาติและมีความร่วมมือระหว่างรัฐมากขึ้น แต่อาชญากรรมข้ามชาติยังคงมีแนวโน้มขยายตัวอันเนื่องมาจากความแตกต่างของกฎหมายภายในเจตนารมณ์ของรัฐ และความเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมาย จึงจำเป็นต้องช่วยเหลือและร่วมมือกันให้มากขึ้นเพื่อรองรับต่อการขยายตัวของอาชญากรรมข้ามชาติ สำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศของภูมิภาคอาเซียนในปัจจุบันมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนี้

1. ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาแบบเป็นทางการ ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาแบบเป็นทางการจะปรากฏในลักษณะสนธิสัญญาอนุสัญญา กฎบัตร พิธีสาร ความตกลง กติกา ฯลฯ ซึ่งเป็นความตกลงระหว่างประเทศ

และอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ โดยทั่วไปมักจะกระทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร และมีผลผูกพันคู่สัญญา รัฐภาคี จึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีในสนธิสัญญา และตามมาตรา 27 ของอนุสัญญากรุงเวียนนา อีกทั้งไม่สามารถอ้างบทบัญญัติของกฎหมายภายในเพื่อเป็นเหตุในการไม่ปฏิบัติตามสนธิสัญญา ด้วยเหตุนี้ รัฐจึงจำเป็นต้องวางข้อกำหนดเกี่ยวกับเงื่อนไขในการปรับใช้สนธิสัญญากับระบบกฎหมายภายในของประเทศ เช่น ประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 เพื่อรองรับพันธกรณีที่มีตามอนุสัญญาต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร เป็นต้น ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาแบบเป็นทางการสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ กล่าวคือ

1.1 ระดับระหว่างประเทศ อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 เป็นกฎหมายระหว่างประเทศฉบับสำคัญที่เปิดโอกาสให้ประเทศที่เป็นภาคีมาร่วมมือกันในการต่อสู้กับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง วัฒนธรรม และเชื้อชาติของประเทศ โดยอนุสัญญาฯ ได้วางหลักเกณฑ์พื้นฐานอย่างกว้างให้ประเทศสมาชิกต้องนำเข้าไปบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายใน โดยมีข้อน่าสนใจ ได้แก่ ความผิดทางอาญาของการเข้าร่วมในองค์กรอาชญากรรม การฟอกเงิน และการทุจริตคอร์รัปชัน และมาตรการตอบโต้ ความรับผิดชอบของนิติบุคคล การฟ้องร้อง และการพิพากษา การยึดทรัพย์ ความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อวัตถุประสงค์ในการยึดทรัพย์ เขตอำนาจศาล การส่งผู้ร้ายข้ามแดน การส่งมอบตัวผู้ต้องคำพิพากษา ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางอาญา การสืบสวนร่วมกัน เทคนิคการสืบสวนพิเศษ การจัดการฐานข้อมูลความผิดทางอาญา การคุ้มครองพยาน มาตรการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย และการรวบรวม การแลกเปลี่ยน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทั่วไปขององค์กรอาชญากรรม เป็นต้น

1.2 ระดับภูมิภาค สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของอาเซียน ค.ศ. 2004 ซึ่งเป็นเครื่องมือทางกฎหมายสำคัญระดับภูมิภาคที่ได้กำหนดมาตรการทางกฎหมาย สำหรับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในการให้ความช่วยเหลือและการขอความช่วยเหลือระหว่างรัฐต่อรัฐในภูมิภาคอาเซียนในเรื่องทางอาญาไว้หลายรูปแบบ แต่มีลักษณะที่น่าสนใจกว่าสนธิสัญญาทวิภาคี หรือพหุภาคีทั่วไป กล่าวคือ ได้วางหลักเกณฑ์

ความช่วยเหลือระหว่างประเทศอาเซียนไว้มากกว่าสนธิสัญญาสองฝ่ายทั่ว ๆ ไป เช่น การจัดหาให้ซึ่งเอกสาร และบันทึกอื่น ๆ ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ได้ ค่าใช้จ่าย ซึ่งแน่นอนว่า ประเทศสมาชิกอาเซียนที่ได้ลงนามรับรองสนธิสัญญาดังกล่าวมีพันธกรณีที่จะต้อง นำเอาเงื่อนไข และข้อบทต่าง ๆ ไปกำหนดเป็นกฎหมายภายในเพื่อบังคับใช้ให้เป็นไป ในแนวทางเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม สนธิสัญญาอาเซียนฉบับนี้ มีข้อจำกัดที่คล้ายคลึงกับสนธิสัญญา ระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาทั่วไป โดยรัฐผู้รับคำร้องขอ สามารถปฏิเสธการให้ ความช่วยเหลือได้ หากคำร้องขอเข้าข่ายคดีที่เกี่ยวข้องกับประเด็น ทางการเมือง เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ชาติกำเนิด สัญชาติ และความผิดทางทหาร รวมถึงคดีความมั่นคงในลักษณะ อื่น ๆ สนธิสัญญาฯ ได้เปิดโอกาสให้ผู้ประสานงานกลางของแต่ละรัฐ สามารถส่งคำร้อง ขอความช่วยเหลือ และการติดต่อประสานงานผ่านทางช่องทางตำรวจสากล (INTERPOL) หรือองค์การตำรวจอาเซียน (ASEANAPOL) ในสถานการณ์เร่งด่วนได้ จึงทำให้ข้อมูล และพยานหลักฐานที่ได้จากการประสานงานทางคดีผ่านช่องทางดังกล่าว ได้รับการยอมรับ ในกระบวนการพิจารณาชั้นศาลมากขึ้น ดังนั้นการที่สนธิสัญญาฯ ได้ระบุถึง กลไก การประสานงานดังกล่าว จึงเท่ากับเป็นการยอมรับถึงความถูกต้องในการประสาน ความร่วมมือระหว่างประเทศโดยปริยาย

1.3 ระดับทวิภาคี สนธิสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดน สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันทางอาญา สนธิสัญญาโอนตัวนักโทษเด็ดขาดระหว่างประเทศ รวมถึง ข้อตกลงระหว่างรัฐบาลในรูปแบบอื่น ๆ เช่น บันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทยกับ รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา เรื่อง ความร่วมมือทวิภาคีว่าด้วยการจัดการค้าเด็ก และหญิง และการช่วยเหลือเหยื่อของการค้ามนุษย์ ค.ศ. 2003 และบันทึกความเข้าใจระหว่าง รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ว่าด้วยความร่วมมือต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก ค.ศ. 2003 เป็นต้น เป็นกฎหมายที่มีผลผูกพันระหว่างสองประเทศ ซึ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมของประเทศ ที่มาร่วมลงนามเป็นสำคัญ กฎหมายระหว่างประเทศในระดับทวิภาคี ได้ช่วยทำให้การทำงานของ หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น เนื่องจาก มีพันธกรณีระหว่างรัฐในการที่จะต้องปฏิบัติตามหากมีกรณีเข้าตามเงื่อนไข ที่วางไว้

อย่างไรก็ตาม จากการตรวจสอบพบว่า กฎหมายระหว่างประเทศระดับทวิภาคีของภูมิภาคอาเซียนยังมีไม่มากนักโดยส่วนใหญ่จะเป็นประเด็นที่ได้รับการผลักดัน หรือสนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศ เช่น บันทึกรความเข้าใจระหว่างรัฐบาลที่เกี่ยวกับการต่อต้านการค้ามนุษย์ และการต่อต้านการก่อการร้าย ดังนั้น ในโอกาสที่ประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และยังไม่ได้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระบวนกรยุติธรรมทางอาญาอย่างครอบคลุมรัฐอาเซียน จึงควรผลักดันให้มีกรอบความร่วมมือในลักษณะทวิภาคี หรือพหุภาคีให้มากขึ้น

2. ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาแบบไม่เป็นทางการ ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาแบบไม่เป็นทางการมีหลายลักษณะ โดยเน้นความร่วมมือในเชิงนโยบายและปฏิบัติเป็นสำคัญ แม้ว่า ประเทศคู่เจรจาหรือประเทศที่เข้าร่วมเป็นพันธมิตร จะไม่ได้มีพันธกรณีที่เคร่งครัดที่จะต้องปฏิบัติตามความตกลงที่เกิดขึ้น หรือตามมารยาทระหว่างประเทศในเชิงการทูตเท่ากับความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา แบบเป็นทางการที่ยึดถือด้วยกฎหมาย หรือหลักกฎหมายระหว่างประเทศ แต่รูปแบบความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการได้ ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย และพัฒนาไปเป็นความสัมพันธ์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งทำให้การประสานความร่วมมือในการสืบสวนติดตามจับกุมตัวผู้กระทำความผิดเป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ซึ่งโดยทั่วไปสามารถพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ ความร่วมมือระหว่างประเทศในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ

2.1 ระดับนโยบาย

2.1.1 การประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านอาชญากรรมข้ามชาติ (ASEAN Ministerial Meeting on Transnational Crime--AMMTC) เป็นการประชุมเพื่อรองรับการประชุมในระดับรัฐมนตรีของประเทศอาเซียนที่ดูแลกำกับนโยบายด้านความมั่นคงที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ เกิดขึ้นตามมติที่ประชุมสุดยอดอาเซียนอย่างเป็นทางการครั้งที่ 5 ที่กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2538 เพื่อให้เป็นกลไกระดับภูมิภาคในการกำกับและดำเนินการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่มีแนวโน้มจะทวีความรุนแรง และขยายตัวมากขึ้น โดยจัดขึ้นเป็นประจำทุก 2 ปี การประชุมดังกล่าวเป็นการหาแนวทางร่วมกัน

ในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติที่สำคัญ ได้แก่ การต่อต้านการก่อการร้าย การค้ามนุษย์ และการประชุมร่วมกับประเทศคู่เจรจา เป็นต้น

2.1.2 การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนด้านอาชญากรรมข้ามชาติ

(Senior Official Meeting on Transnational Crime--SOMTC) เป็นกลไกที่เน้นความร่วมมือด้านการบังคับใช้กฎหมาย และการเสริมสร้างศักยภาพในการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ทั้งด้านการป้องกันและปราบปรามในระดับปฏิบัติของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของประเทศอาเซียน ในรูปแบบของการประชุมสัมมนา เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของประเทศในภูมิภาคอาเซียนทั้งแบบที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยเป็นเวทีในการผลักดันข้อเสนอใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายให้มากขึ้น เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูล การฝึกอบรม และการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย เป็นต้น

นอกจากนี้ กรอบการประชุมดังกล่าวได้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา ให้เป็นรูปธรรมตามเอกสารแถลงการณ์ทางการเมืองที่ได้รับการลงนามกัน ในรูปแบบแผนงานที่ระบุกิจกรรมความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งประเทศผู้นำในแต่ละสาขาของอาชญากรรมข้ามชาติทำหน้าที่ประสานหารือ และแสวงหาความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา อันจะส่งผลให้กลุ่มประเทศอาเซียนสามารถแสวงประโยชน์สูงสุดจากความเชี่ยวชาญของประเทศคู่เจรจาบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่าย เพื่อให้หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายนำนโยบายด้านอาชญากรรมข้ามชาติดังกล่าวไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ระดับปฏิบัติ

2.2.1 การประชุมกระบวนการบาหลี่ (Bali process) เป็นกลไกความร่วมมือของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ โดยเฉพาะในเรื่องการค้ามนุษย์ และการลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย ประเด็นเรื่องการค้ามนุษย์ และการข่มขืนข้ามชาติโดยเฉพาะทางเรือเป็นปัญหาสำคัญของประเทศในภูมิภาคนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเวทีระดับภูมิภาคในการหารือ และกำหนดแนวทางร่วมกันในการจัดการกับข้อมูลข่าวสาร และการข่าวกรองผ่านหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายด้วยกันในรูปแบบของเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมาย การวาง

ระบบการตรวจคนเข้าเมืองที่มีประสิทธิภาพ การตรวจร่วมกันตามแนวชายแดน เป็นต้น ผลลัพธ์ที่ได้จากกรอบการประชุมกระบวนการบาหลี มีตั้งแต่การดำเนินการในเชิงนโยบายของภูมิภาค ในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติไปจนถึงการพัฒนากลไกด้านกฎหมาย โดยส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกสร้างความร่วมมือระหว่างกันในหลากหลายมิติ เพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การออกกฎหมายภายในประเทศ และมาตรการการป้องกัน และความช่วยเหลือต่อเหยื่อของการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก มาตรการจัดการกับการเข้าเมืองผิดกฎหมาย และการเสริมสร้างขีดความสามารถประเทศในรูปแบบของโครงการฝึกอบรม

2.2.2 การประชุมหัวหน้าตำรวจอาเซียน (ASEAN Chiefs of Police Conference--ASEANAPOL) เป็นกลไกความร่วมมือระหว่างองค์กรตำรวจอาเซียนระดับปฏิบัติ โดยเป็นผลมาจากความตระหนักถึงผลร้ายของอาชญากรรมข้ามชาติต่อการเติบโตและการพัฒนาในภูมิภาค และต่อสังคมอาเซียนโดยรวม มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนระเบียบและกฎหมายที่ใช้กลุ่มประเทศอาเซียน ส่งเสริมการพัฒนาและการดำเนินงานที่เป็นระบบในการบังคับใช้กฎหมายและรักษาความสงบเรียบร้อย เสริมสร้าง ความร่วมมือ ร่วมใจ และความสามัคคีของตำรวจอาเซียนในการต่อต้านการก่อการร้าย และอาชญากรรมข้ามชาติ รวมถึงการพัฒนาขีดความสามารถทั้งในระดับองค์กรและบุคลากร และเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรตำรวจในภูมิภาคอาเซียนให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมจะอยู่ในรูปแบบแถลงการณ์ร่วมที่เป็นข้อเสนอแนะหัวหน้าตำรวจของประเทศสมาชิก นำไปเป็นแนวทางในการทำงานร่วมกัน แม้ว่า ข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจะเป็นเพียงกรอบนโยบายกว้าง ๆ และไม่มีพันธะผูกพันทางกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติแล้ว แถลงการณ์ดังกล่าว ถือเป็นเจตจำนงร่วมของผู้นำองค์กรบังคับใช้กฎหมายหลักของแต่ละประเทศที่จะต้องใช้ความพยายามอย่างสุดความสามารถในอันที่จะปฏิบัติตามให้ได้

2.2.3 การประสานความร่วมมือทางอาญาผ่านองค์การตำรวจอาชญากรรมระหว่างประเทศ (International Criminal Police Organization--INTERPOL) หรือเรียกทั่วไปว่า องค์การตำรวจสากล ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศที่เป็นหน่วยประสานงานกลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูล การสืบสวนสอบสวนคดีอาชญากรรมระหว่างประเทศ

และช่วยเหลือกัน ในการติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ผ่านช่องทางตำรวจสากล คือ ระบบข้อมูลข่าวสารตลอด 24 ชั่วโมง (1-24/7) ซึ่งเป็นการส่งและรับข้อมูลผ่าน แหล่งข้อมูลกลาง (server) ของตำรวจสากลที่มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส สำหรับแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอาชญากรรมระหว่างกัน เพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวน คดีอาชญากรรมข้ามชาติ หรือคดีที่อาชญากรหลบหนีไปต่างประเทศในลักษณะต่าง ๆ ในรูปแบบของหมายตำรวจสากล (INTERPOL Notices) 8 ประเภท ตามลักษณะของ ประเภทคดีและคำร้องขอความร่วมมือที่กำหนดไว้ ตามระเบียบการให้หมายตำรวจสากล เช่น หมายสีแดงใช้สำหรับการติดตามบุคคลที่เป็นไปที่ต้องการตัวเพื่อส่งกลับไปดำเนินคดี หรือรับโทษทางอาญาในประเทศผู้ร้องขอ หรือหมายสีดำใช้สำหรับติดตามบุคคลสูญหาย เป็นต้น เพื่อให้ประเทศสมาชิกตำรวจสากลช่วยเหลือในการสืบสวนสอบสวน และติดตาม อาชญากรข้ามชาติ ที่หลบหนีจากประเทศหนึ่งเข้าไปในอีกประเทศหนึ่ง คดีอาชญากรรม สำคัญที่น่าสนใจ ได้แก่ การก่อการร้าย การค้ามนุษย์ การค้ายาเสพติด การลักลอบขนคน ผิดกฎหมาย อาชญากรรมทางการเงิน อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ การลักลอบขนสินค้าผิด กฎหมาย การลักขโมยวัตถุโบราณ การลักลอบขนยาผิดกฎหมาย อาชญากรรมองค์กร ตลอดจนการติดตามบุคคลหลบหนีการดำเนินคดีอาญา และคำพิพากษา และอาชญากร สงคราม เป็นต้น

การประสานงานผ่านสำนักงานนายตำรวจประสานงานประจำสถานทูต (Police Liaison Office) โดยมีนายตำรวจที่เป็นผู้แทนของสำนักงานตำรวจของประเทศ นั้น ๆ ประจำอยู่ที่สถานทูตที่ตั้งอยู่ในประเทศต่าง ๆ มีหน้าที่ในการติดต่อประสานงาน ในคดีอาญาต่าง ๆ ที่ผู้ต้องหาได้หลบหนีมาอยู่ในประเทศอาเซียน หรือจากประเทศอาเซียน ไปอยู่ต่างประเทศให้เกิดความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูล การแสวงหาพยานหลักฐาน และการส่ง และรับคำร้องขอทางการทูตที่เกี่ยวข้องกับคน สำนักงานนายตำรวจประสานงานดังกล่าวได้มีบทบาทสำคัญในการคลี่คลายคดีอาชญากรรม และอาชญากรรมข้ามชาติสำคัญที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และอาเซียนในหลายคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำให้ข้อจำกัดด้านกฎหมายภายในน้อยลง และเกิดความร่วมมือ ระหว่างกันมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ความร่วมมือระหว่างประเทศของภูมิภาคอาเซียนมีทั้งในระดับที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ซึ่งนับเป็นกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศที่สำคัญ แม้ว่า ประเทศอาเซียนจะได้ตระหนักถึงภัยของอาชญากรรมข้ามชาติที่เพิ่มขึ้น แต่เนื่องจากกรอบความร่วมมือของภูมิภาคส่วนใหญ่ จะมีลักษณะของแนวทางการทำงานร่วมกัน ไม่ได้มีผลผูกพันในทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด ทำให้การบังคับใช้กฎหมายของแต่ละประเทศ ยังคงตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักกฎหมายภายในของรัฐ นโยบายของรัฐบาล และผลประโยชน์ของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ ประกอบกับกฎหมายของภูมิภาคยังไม่ได้มีการพัฒนาเหมือนเช่นในสหภาพยุโรป จึงทำให้ความร่วมมือระหว่างประเทศของภูมิภาคอาเซียนไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร

การต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ กลุ่มประเทศอาเซียนนั้น มีความตื่นตัวในการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติมาเป็นเวลากว่าทศวรรษแล้ว เนื่องจากอาชญากรรมข้ามชาตินั้น เป็นเรื่องที่ไม่ได้เกิดภายในขอบเขตของประเทศใดประเทศหนึ่ง ความร่วมมือหลาย ๆ อย่างนั้นประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เช่นการลดจำนวนการค้ายาเสพติดในภูมิภาค แต่ก็ยังมีอีกหลายประเด็นที่ยังคงต้องร่วมมือกันแก้ไขอย่างเช่น ปัญหาโจรสลัด รวมถึงการพัฒนากลไกความร่วมมือต่าง ๆ เพื่อรับมือกับอาชญากรรมข้ามชาติที่พัฒนาตัวเองตามการเปลี่ยนแปลงของโลก

ความเป็นจริงแล้ว อาเซียนเริ่มมีความร่วมมือในเรื่องการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1976 หลังจาก Bali Concord I แต่ส่วนใหญ่ นั้น จะเน้นในเรื่องของการค้ายาเสพติด จนอาเซียนได้มีการจัดตั้งการประชุมรัฐมนตรีอาเซียน (ASEAN Ministerial Meetings--AMM) และเริ่มพูดถึงอาชญากรรมข้ามชาติในวงที่กว้างขึ้น และได้มีการเรียกร้องให้ประเทศสมาชิกมีการร่วมมือใกล้ชิดยิ่งขึ้นในการแก้ปัญหาดังกล่าว เช่น ความไร้ประสิทธิภาพของตำรวจ ระบบกฎหมายที่ล้าสมัย และการคอร์รัปชันจนกระทั่ง ในการประชุม ASEAN Conference on Transnational Crime ในปี ค.ศ. 1997 ณ กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ประกาศ “คำประกาศที่ว่าด้วยเรื่องอาชญากรรมข้ามชาติ” (Declaration on Transnational Crime) ซึ่งถือเป็นความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมครั้งแรกของกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งคำประกาศดังกล่าวมีความน่าสนใจตรงที่มีการสร้างกลไกความร่วมมือต่าง ๆ เพื่อต่อต้านปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ เช่นการกำหนดการประชุม

รัฐมนตรีในเรื่องอาชญากรรมข้ามชาติ (ASEAN Ministerial Meetings on Transnational Crime--AMMTC) ทุก ๆ สองปี และเรียกร้องให้มีความร่วมมือในส่วนกลไกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมข้ามชาติ เช่น ASEAN Senior Officials on Drug Matters (ASOD) และ ASEAN Chiefs of National Police (ASEANAPOL) นอกจากนี้ ยังเรียกร้องให้ผลักดันกลไกความร่วมมือเฉพาะกิจ อย่างเช่น ASEAN Plan of Action on Transnational Crime, Institutional Framework for ASEAN Cooperation on Transnational Crime รวมถึงการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้ง ASEAN Centre on Transnational Crime (ACOT) เพื่อสนับสนุนงานของสำนักงานเลขาธิการอาเซียน รวมไปถึงการเรียกร้องให้มีความร่วมมือในกลไกด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ASEAN Law Ministers and Attorneys-General, ASEAN Chiefs of National Police, ASEAN Finance Ministers, Directors-General of Immigration และ Directors-General of Customs ให้มีบทบาทในการต่อต้านภัยอาชญากรรมข้ามชาติมากขึ้นจนเกิดการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ในปี ค.ศ. 2015 ขึ้นมา โดยมีการเรียกร้องให้ประเทศสมาชิกร่วมกันต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติโดยใช้ความเป็นประชาคมอาเซียนเป็นกลไกในการแก้ปัญหา ซึ่งก็เป็นที่น่าติดตามว่าการเป็นประชาคมอาเซียนนั้น จะสามารถต่อต้านและการแก้ไขปัญหาเรื่องอาชญากรรมข้ามชาติได้ดีเพียงใด

จากความร่วมมือด้านอาชญากรรมข้ามชาติของอาเซียน ซึ่งถือได้ว่า ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา นั้น เป็นเพียงตัวแทนหลายรัฐเป็นหลัก อย่างเช่น ASEAN Ministerial Meeting on Transnational Crime (AMMTC) ก็เป็นเวทีที่รัฐมนตรี ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐเข้ามาหารือและร่วมมือกัน และเป็นผู้ตัดสินใจหลักในกิจกรรมต่าง ๆ หรือกลไกอื่น ๆ เช่น ASEANAPOL (ASOD) ก็เป็นตัวแทนจากรัฐที่ไม่มีอำนาจตัดสินใจในตัวเอง โดยต้องได้รับทิศทาง และการสั่งการจากรัฐบาลเท่านั้น นอกจากนี้ กลไกเฉพาะอื่น ๆ เช่น Institutional Framework for ASEAN Cooperation on Transnational Crime หรือการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้ง ASEAN Centre on Transnational Crime ก็อยู่ภายใต้อำนาจอของ AMMTC ทำให้ถึงแม้จะมีความร่วมมือ แต่ก็ยังเป็นรูปแบบที่รัฐเป็นศูนย์กลาง (State-Centrism) ของอำนาจการตัดสินใจ โดยไม่มีการจัดองค์กร หรือสถาบันที่ลักษณะเหนือชาติ (Supranational) แต่อย่างใดก็ตาม ทั้งนี้ มีการให้เหตุผลถึงการที่สมาชิกกลุ่มประเทศอาเซียน

ในความสัมพันธ์แบบรัฐพันนิยมนั้น เนื่องจาก การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมข้ามชาตินั้น มีหลายประเด็นที่อ่อนไหวต่อความมั่นคงและอธิปไตยของประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งขัดต่อหลักการดั้งเดิมของอาเซียน อย่างไรก็ตาม ในสภาพของอาเซียนนั้น หากขาดความร่วมมือระหว่างรัฐเช่นนี้ ก็ยากที่จะก่อให้เกิดการรวมตัวได้ เนื่องจาก องค์การภาคประชาชนนั้น ไม่มีอำนาจในการกดดันรัฐบาลได้มากพอ นอกจากนี้ ยังมีความเป็นไปได้ที่นักการเมืองของประเทศในกลุ่มอาเซียนเองก็มีความสัมพันธ์กับกลุ่มอาชญากรข้ามชาติหรือเป็นผู้กระทำการเอง เช่น การค้ายาเสพติด และการฟอกเงิน โดยเฉพาะประเทศที่มีระดับการคอร์รัปชันสูง เช่น เมียนมาร์ ไทย และฟิลิปปินส์

อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือของรัฐมนตรีประเทศสมาชิกอาเซียนในรูปของ AMMTC ก็ได้แสดงถึงความจำเป็นในการกระจายความร่วมมือไปยังด้านอื่น ๆ เช่น ระบบกฎหมาย และการใช้กฎหมาย ระบบระเบียบที่ป้องกันการฟอกเงิน และการส่งเงินข้ามพรมแดน อย่างผิดกฎหมาย จนก่อให้เกิดกลไกอย่าง ASEAN Law Ministers and Attorneys-General, ASEAN Chiefs of National Police, ASEAN Finance Ministers, the Directors-General of Immigration และ Directors-General of Customs และจากการประชุม AMMTC ครั้งที่ 6 ปี ค.ศ. 2007 ที่กรุงบันดาเสรี เบกาวัน ประเทศบรูไน ได้มีการริเริ่มโครงการ “Drug-free ASEAN by 2015” ซึ่งมีความเห็นร่วมกันว่า มีความจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ตามที่ APSC Blueprint ได้ระบุเป็น ASEAN Work Plan for Combating Illicit Drug-Trafficking ซึ่งต้องอาศัยตั้งแต่ความร่วมมือด้านกฎหมาย การส่งผู้ร้ายข้ามแดน ซึ่งยังคงเป็นปัญหาของประเทศกลุ่มอาเซียน รวมถึงระบบสาธารณสุขในการแก้ไขปัญหาผู้ติดยาเสพติด

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 คน เรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การจัดการอาชญากรรมข้ามชาติสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ได้ ดังนี้

1. การกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอาชญากรรมข้ามชาติ

1.1 เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถจัดการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติทั้งภายในประเทศและระดับความร่วมมือระหว่างประเทศ

1.2 กลยุทธ์การจัดการอาชญากรรมข้ามชาติ

1.2.1 พัฒนาระบบ กลไก และมาตรการที่เข้มแข็งในการป้องกันและแก้ไข ปัญหาการก่อการร้าย และอาชญากรรมข้ามชาติ ในการเสริมสร้างศักยภาพของหน่วยงาน กลไกภาครัฐ โดยเฉพาะการข่าวและระบบกฎหมายให้มีความเข้มแข็ง รวมถึงส่งเสริม ความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐให้มีเอกภาพ

1.2.2 ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายทุกรูปแบบ โดยให้ความสำคัญกับการลดปัจจัยและเงื่อนไขที่เกื้อกูลต่อการก่อการร้าย การป้องกันมิให้ กลุ่มก่อการร้าย บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สนับสนุนการก่อการร้ายทุกรูปแบบใช้พื้นที่ ในอาณาเขตประเทศไทยเป็นพื้นที่พักพิง พื้นที่แสวงหาปัจจัยเพื่อสนับสนุนการก่อการร้าย ตลอดจนเป็นพื้นที่ก่อความรุนแรงหรือกระทำการก่อการร้าย โดยมุ่งเน้นการป้องกันและ รักษาความปลอดภัยในเขตเมือง

1.2.3 เสริมสร้างและพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศทุกระดับ รวมทั้ง กับองค์กรระหว่างประเทศ และภายใต้กรอบอาเซียน ในการป้องกันและแก้ไข ปัญหา การก่อการร้าย และอาชญากรรมข้ามชาติบนพื้นฐานของการกำหนดท่าทีและจุดยืน ที่เหมาะสมของไทยในประเด็นการก่อการร้าย

1.2.4 เสริมสร้างจิตสำนึก ความตระหนัก ของภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม ให้เห็นความสำคัญของปัญหาการก่อการร้ายและอาชญากรรม ข้ามชาติ และสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการร่วมมือกับภาครัฐป้องกันภัยคุกคามข้ามชาติ ทุกรูปแบบ

1.2.5 เสริมสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง และ กระชับความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการแก้ปัญหามลพิษข้ามพรมแดน อาทิ การลักลอบ เข้าเมือง ปัญหาแรงงานข้ามชาติ การก่อการร้าย การค้าสิ่งของผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ โรคระบาด และโรคติดต่อร้ายแรง รวมถึงร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการพัฒนา และเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดน โดยเฉพาะการไม่นำประเด็น เส้นเขตแดนมาเป็นอุปสรรคในการพัฒนาและเสริมสร้างความเจริญเติบโตร่วมกัน บนพื้นฐานการรักษาสมดุลระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับการรักษาความมั่นคง ของชาติ

1.2.6 ปรับปรุงกลไก และพัฒนาศักยภาพการตรวจคนเข้าเมือง การติดตาม ตรวจสอบการเข้า-ออก การขอยุ่ต่อในประเทศไทย และพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ประสานร่วมมือและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างใกล้ชิด

1.2.7 ส่งเสริมการใช้มิติทางสังคมและวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีทุกระดับกับประเทศเพื่อนบ้าน และพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน และพื้นที่ชายแดนร่วมกัน

1.2.8 จัดระเบียบการพัฒนาพื้นที่ชายแดนให้มีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ และการเป็นประตูเชื่อมโยงการค้า ที่มีความสมดุลทั้งในมิติเศรษฐกิจและสังคมกับมิติ ความมั่นคง และร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านใน การบริหารจัดการชายแดน การพัฒนา ด้านชายแดน และการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

ยุทธศาสตร์การจัดการความมั่นคงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและไซเบอร์

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้ปัจเจกบุคคล สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ มีอิสระที่จะเลือกและ กระทำการใด ๆ โดยปัจเจกชนทั่วไปรวมถึงชุมชนและท้องถิ่นสามารถเข้าถึงข้อมูลและ ข่าวสารและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางโลกออนไลน์ในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติ หน้าที่การงาน รวมไปถึงความสามารถในการที่จะมีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วม ในกระบวนการพัฒนามากขึ้น e-Government ในรูปแบบของ e-Service จะเป็นกลไกหลัก ในการปฏิรูปกระบวนการทำงานของภาครัฐและเอกชน และเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ด้าน ICT ให้กับภาครัฐ ภาคธุรกิจ และอุตสาหกรรม ในมุมมองที่ดีต่อสังคม การที่บุคคล สามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้ นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองแล้ว ยังจะช่วยให้การทำงานของ รัฐมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนและธุรกิจเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารและระบบงานผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation) ได้ ในทางกลับกัน อาจจะส่งผลกระทบต่อสังคมก็คือ ความสามารถในการควบคุมและการดำเนินการต่าง ๆ ของภาครัฐ จะทำได้ยากขึ้น ประชาชนสามารถที่จะใช้ ICT ในการสื่อสารถึงกัน และใช้ เป็นเครื่องมือกระทำการละเมิดต่อผู้อื่น หรือก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อความสงบ รียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสังคมได้ รัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจึงต้องตระหนักถึง

มิติต่าง ๆ ในด้านธรรมาภิบาลที่ดี การปกป้องคุ้มครองผู้บริโภค และความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ เพื่อวางนโยบาย มาตรการ ระเบียบ กฎเกณฑ์ และกฎหมายที่เหมาะสม เพื่อความสงบสุขของสังคม ยุคดิจิทัลที่ทุกประเทศต่างก็ตั้งเป้าหมายไว้

ปัจจุบัน เครือข่ายคอมพิวเตอร์ ระบบคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ถูกนำมาใช้เป็นกลไกหลักที่สนับสนุนการประกอบธุรกิจ การดำเนินงานขององค์กร หรือการติดต่อสื่อสารของประชาชนทั่วไป เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการทำธุรกรรม ด้วยการใช้เอกสารในรูปอิเล็กทรอนิกส์ (electronic document) การชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ (electronic payment) การใช้สื่อสังคมออนไลน์ (social media) การทำธุรกรรมทาง อิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้มีการใช้งานอย่างแพร่หลายทั่วไป และมีกฎหมายรองรับผลของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2551 อย่างไรก็ตาม การทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มีความเสี่ยงจากภัยคุกคามด้านสารสนเทศ (threat) และช่องโหว่ของระบบสารสนเทศ (vulnerability) ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจถูกใช้เป็นช่องทางในการก่ออาชญากรรมในหลายรูปแบบ ทั้งที่อยู่ในลักษณะการใช้อินเทอร์เน็ตในการทำธุรกรรมโดยตรงซึ่งเรียกว่า "อาชญากรรมคอมพิวเตอร์" หรือในลักษณะที่มีการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อในการทำธุรกรรมต่าง ๆ

อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ (cyber-crime) เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย โดยใช้วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อโจมตี ระบบคอมพิวเตอร์และข้อมูลที่อยู่บนระบบดังกล่าว ส่วนในมุมมองที่กว้างขึ้น "อาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์" หมายถึง การกระทำที่ผิดกฎหมายใด ๆ ซึ่งอาศัย หรือมีความเกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ หรือเครือข่าย อย่างไรก็ตาม อาชญากรรมประเภทนี้ ไม่ถือเป็นอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์โดยตรง ซึ่งเป็นเวลากว่าทศวรรษมาแล้วที่นักคิดและนักคาดการณ์อนาคตได้ทำนายไว้ว่า รูปแบบภัยคุกคามด้านความมั่นคงของชาติจะเปลี่ยนไปอย่างถอนรากถอนโคน (radical change) ซึ่งจะเป็นภัยคุกคามที่เป็นลักษณะ "สงครามอสมมาตร" (asymmetric warfare) โดยฝ่ายตรงข้าม หรือผู้ก่อการร้ายจะโจมตีจุดสำคัญที่เป็นหัวใจของชาติ โดยไม่จำเป็นต้องมีกำลังทางทหาร ด้วยการใช้สื่อดิจิทัล (digital media) และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ (strategic-driven tool) โดยภัยคุกคาม

ดังกล่าวนี้ จะเป็นภัยคุกคามที่มีผลกระทบในระดับนานาชาติ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรจากออนไลน์ดังกล่าว เกิดจากการที่โลกได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีสื่อ และ ICT โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่สามารถเชื่อมโยงมนุษย์ และข้อมูลข่าวสารจากทั่วทุกมุมโลกเข้าด้วยกัน โดยมีเครือข่ายใยแก้วนำแสง และระบบสื่อสารดาวเทียมทำหน้าที่เป็นสื่อเชื่อมต่อให้กับทุกประเทศทั่วโลก จนทำให้โลกถูกเชื่อมต่อกันโดยสมบูรณ์ อีกทั้งเทคโนโลยีที่มีใช้กันอยู่ในห้องตลาดทั่วไปเริ่มมีขีดความสามารถเท่าเทียมกับเทคโนโลยีของภาครัฐ จนส่งผลให้อำนาจด้านสื่อและ ICT ถูกถ่ายโอนจากภายใต้ความควบคุมของภาครัฐสู่ภาคประชาชน จึงทำให้ฝ่ายตรงข้ามและผู้ที่ไม่หวังดีต่อชาติมีเครื่องมือที่มีขีดความสามารถ มีทางเลือกในการปฏิบัติมากขึ้นและซับซ้อนขึ้น และที่สำคัญสามารถปฏิบัติการจากที่ใดก็ได้ในโลก

อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ (computer crime) ซึ่งหมายถึง การกระทำการใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการใช้คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยี เป็นเครื่องมืออันทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย และผู้กระทำได้รับผลประโยชน์ตอบแทน การประกอบอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นจำนวนมหาศาล อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์จึงจัดเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ หรืออาชญากรรมทางธุรกิจรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ดังนั้น ความหมายต่าง ๆ ของอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ รวมหมายถึง

1. การกระทำความผิดใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการใช้คอมพิวเตอร์ อันทำให้เหยื่อได้รับความเสียหาย และทำให้ผู้กระทำได้รับผลตอบแทน

2. การกระทำผิดกฎหมายใด ๆ ซึ่งจะต้องใช้ความรู้เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ มาประกอบการกระทำผิด ซึ่งยากแก่การสืบสวน ติดตาม จับกุม

3. ในประเทศญี่ปุ่นให้หมายรวมถึง การกระทำผิดโดยประมาทด้วย

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้ว เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตประจำวันของประชากรทุกสังคมในโลก และยังเป็นกลไกสำคัญในการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดขององค์กรทั้งหลายทั้งภาครัฐและเอกชน ประเทศไทยยอมรับว่า เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่สำคัญประการหนึ่งที่สามารถเสริมสร้างความแข็งแกร่งต่อธุรกิจ อุตสาหกรรม การค้า ตลอดจน

เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนานุชนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างไรก็ตาม ในการประชุมสหประชาชาติครั้งที่ 10 ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติ ต่อผู้กระทำผิด (The Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders) ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเวียนนา เมื่อวันที่ 10-17 เมษายน พ.ศ. 2543 ได้มีการจำแนกประเภทของอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ โดยแบ่งเป็น 5 ประเภท คือ

1. การเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต
2. การสร้างความเสียหายแก่ข้อมูลหรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์
3. การก่อกวนการทำงานของระบบคอมพิวเตอร์หรือเครือข่าย
4. การยับยั้งข้อมูลที่ส่งถึง/จากและภายในระบบหรือเครือข่ายโดยไม่ได้รับอนุญาต
5. การจารกรรมข้อมูลบนคอมพิวเตอร์

โครงการอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์และการโจรกรรมทรัพย์สินทางปัญญา (cyber-crime and intellectual property theft) พยายามที่จะเก็บรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูล และค้นคว้าเกี่ยวกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ 6 ประเภทที่ได้รับความนิยม ซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อประชาชนและผู้บริโภค นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ ขอบเขต และ ความซับซ้อนของปัญหา รวมถึงนโยบายปัจจุบัน และความพยายาม ในการปัญหาอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งอาชญากรรม 6 ประเภทดังกล่าว ได้แก่

1. การเงิน อาชญากรรมที่ขัดขวางความสามารถขององค์กรธุรกิจในการทำธุรกรรม อี-คอมเมิร์ซ (หรือพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์)

2. การละเมิดลิขสิทธิ์ การคัดลอกผลงานที่มีลิขสิทธิ์ ในปัจจุบันคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลและอินเทอร์เน็ตถูกใช้เป็นตัวในการก่ออาชญากรรมแบบเก่า โดยการโจรกรรมทางออนไลน์ หมายรวมถึง การละเมิดลิขสิทธิ์ใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อินเทอร์เน็ต เพื่อจำหน่าย หรือเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ที่ได้รับการคุ้มครองลิขสิทธิ์

3. การเจาะระบบ การให้ได้มาซึ่งสิทธิในการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์ หรือเครือข่ายโดยไม่ได้รับอนุญาต และในบางกรณี อาจหมายถึง การใช้สิทธิการเข้าถึงนี้ โดยไม่ได้รับอนุญาต นอกจากนี้ การเจาะระบบยังอาจรองรับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ในรูปแบบอื่น ๆ (เช่น การปลอมแปลง การก่อการร้าย ฯลฯ)

4. การก่อการร้ายทางคอมพิวเตอร์ ผลสืบเนื่องจากการเจาะระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความหวาดกลัว เช่นเดียวกับการก่อการร้ายทั่วไป โดยการกระทำที่เข้าข่ายการก่อการร้ายทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-terrorism) จะเกี่ยวข้องกับการเจาะระบบคอมพิวเตอร์เพื่อก่อเหตุรุนแรงต่อบุคคลหรือทรัพย์สิน หรืออย่างน้อยก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความหวาดกลัว

5. ภาพอนาจารทางออนไลน์ ตามข้อกำหนด 18 USC 2252 และ 18 USC 2252A การประมวลผลหรือการเผยแพร่ ภาพอนาจารเด็ก ถือเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และตามข้อกำหนด 47 USC 223 การเผยแพร่ภาพลามกอนาจารในรูปแบบใด ๆ แก่เยาวชน ถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมาย อินเทอร์เน็ตเป็นเพียงช่องทางใหม่สำหรับอาชญากรรมแบบเก่า อย่างไรก็ดี ประเด็นเรื่องวิธีที่เหมาะสมที่สุดในการควบคุมช่องทางการสื่อสารที่ครอบคลุมทั่วโลกและเข้าถึงทุกกลุ่มอายุนี้ ได้ก่อให้เกิดการ ถกเถียงและการโต้แย้งอย่างกว้างขวาง

6. ภายในโรงเรียน ถึงแม้ว่า อินเทอร์เน็ตจะเป็นแหล่งทรัพยากรสำหรับการศึกษา และสันติภาพการ แต่เยาวชนจำเป็นต้องได้รับทราบเกี่ยวกับวิธีการใช้งานเครื่องมืออินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัยและมีความรับผิดชอบ โดยเป้าหมายหลักของโครงการนี้ คือ เพื่อกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับข้อกำหนดทางกฎหมาย สิทธิของตนเอง และวิธีที่เหมาะสมในการป้องกันการใช้อินเทอร์เน็ตในทางที่ผิด

โดยปัจจุบันทั่วโลกจัดอาชญากรคอมพิวเตอร์เป็น 9 ประเภท ได้แก่ การขโมยข้อมูล ทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งรวมถึงการขโมยประโยชน์ในการลักลอบใช้บริการ ใช้ระบบการสื่อสารมาปิดกั้นความคิดของตนเอง การละเมิดสิทธิ์ปลอมแปลง เลียนแบบระบบซอฟต์แวร์ โดยมีขอบ การใช้ระบบคอมพิวเตอร์แพร่ภาพ เสียง ลามก อนาจาร และข้อมูลที่ไม่เหมาะสม การฟอกเงิน การ ก่อความทำลายระบบสาธารณูปโภค เช่น ระบบจ่ายน้ำ ไฟฟ้า ระบบโทรศัพท์ ระบบการจราจร การหลอกลวงให้ร่วมค้าขายหรือ ลงทุนปลอม การแทรกแซงข้อมูลแล้วนำข้อมูลนั้นมาเป็นประโยชน์ต่อตน โดยมีขอบ การใช้ระบบคอมพิวเตอร์โอนเงินบัญชีผู้อื่นเข้าบัญชีตนเอง ที่เป็นจุดโจมตีมากที่สุดก็คือ อินเทอร์เน็ต ซึ่งรุนแรงกว่าปัญหาไวรัสคอมพิวเตอร์ ดังนั้น ผู้ใช้ทุกท่านต้องตระหนัก (aware) ในปัญหาเหล่านี้ไม่ว่าก็ตาม ไม่ว่าจะมีการป้องกันที่ดีเพียงใด ปัญหาการโจมตีระบบคอมพิวเตอร์และเครือข่ายก็ยังมีอยู่เสมอ

ดังนั้น ทุกองค์กรต้องมีมาตรการต่าง ๆ ในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของระบบสารสนเทศ (information security) เพื่อปกป้องระบบเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและปกป้องข้อมูลสารสนเทศที่เก็บไว้ในระบบ ให้เกิดความน่าเชื่อถือต่อผู้ใช้งาน ในทุกระดับทั้งผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งภายในและต่างประเทศที่มีธุรกรรมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีส่วนได้เสีย (stakeholder) ไม่มีความมั่นใจ หรือเชื่อมั่นในระบบสารสนเทศของกรมศุลกากรและพิธีศุล การใช้ระบบสารสนเทศของกรมศุลกากร ความเสียหายก็จะเกิดแก่กรมศุลกากรและประเทศอย่างรุนแรง ทำให้การดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จะไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการรักษาความมั่นคงความปลอดภัยของระบบสารสนเทศ และเครือข่าย เพื่อให้ระบบสารสนเทศและเครือข่ายขององค์กร เกิดความน่าเชื่อถือได้ในทุกด้าน ได้แก่ ด้านความลับ (Confidentiality) ความครบถ้วนถูกต้องสมบูรณ์ (Integrity) ความพร้อมใช้ (Availability) และการห้ามปฏิเสธความรับผิดชอบ (Non-Repudiation) (CIA-N) ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

C = “Confidentiality” หมายถึง การรักษาความลับ (secret) หรือการไม่เปิดเผยข้อมูลขององค์กร โดยใช้เทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ เช่น ด้าน Cryptography มีการเข้ารหัสและถอดรหัสข้อมูล การติดตั้ง VPN (Virtual Private Network), SSL (Secure Socket Layer) หรือ PKI (Public Key Infrastructure) เป็นต้น อีกทั้งการใช้ระบบเสริม เช่น ระบบ Single-Sign On สำหรับการยืนยันตัวบุคคลและการกำหนดสิทธิ์ในการเข้าถึงระบบ สารสนเทศและเครือข่าย เป็นต้น

I = “Integrity” หมายถึง ความแท้จริงของข้อมูล เพื่อให้มั่นใจได้ว่า ข้อมูลที่ถูกต้องขององค์กรจะไม่ถูกแก้ไขโดยผู้ที่ไม่ได้รับอนุญาต ข้อมูลที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทางการเงิน ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไข จะส่งผลเสียให้กับองค์กรอย่างมาก เพราะข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลที่ขาดความน่าเชื่อถือ การที่เครื่องคอมพิวเตอร์ ขององค์กร มีไฟล์แปลก ๆ หรือติดไวรัสคอมพิวเตอร์ ก็หมายถึง เราสูญเสีย I = Integrity

A = “Availability” หมายถึง ความพร้อมและความสามารถของระบบสารสนเทศ และเครือข่าย ขององค์กรในการรองรับความต้องการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพและ

เพียงพอตลอดเวลา ระบบต้องไม่ล่มหรือทำงานช้า หากเกิดปัญหาระบบล่ม (down) แล้วไม่มีระบบสำรองไว้ใช้งานหรือต้องใช้เวลาในการกู้ระบบจนสามารถทำงานได้เป็นปกติ ทำให้เกิดช่วงเวลาที่ระบบหยุดทำงาน (downtime) ซึ่งเป็นต้นเหตุให้การปฏิบัติงานการให้บริการขององค์กรไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

N = “Non-Repudiation” หมายถึง การห้ามปฏิเสธความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไป เช่น การเพิ่มเติม แก้ไขปรับปรุงหรือลบข้อมูล เป็นต้น

ทั้งนี้ การรักษาความมั่นคงปลอดภัยระบบสารสนเทศและเครือข่ายต้องมีประสิทธิภาพในระดับมาตรฐานสากล อาทิ การดูแลจัดการฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ รวมถึงข้อมูลให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ เช่น ภัยจากอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ (แฮกเกอร์/แครกเกอร์) ภัยธรรมชาติ (พายุ น้ำท่วม แผ่นดินไหว) และภัยคุกคามอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการก่ออาชญากรรมจะมีรูปแบบอย่างไร เช่น การปลอมแปลงข้อมูล การลักลอบเข้าระบบผ่านทาง การสื่อสารข้อมูล การเข้าถึงข้อมูลโดยผู้ไม่มีสิทธิ์ การทำสำเนาซอฟต์แวร์ที่มีลิขสิทธิ์ เป็นต้น ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การโกงข้อมูล (data diddling) เปลี่ยนแปลงแก้ไขก่อน/ขณะป้อนข้อมูลเข้าสู่ระบบ การโจมตีเครื่องคอมพิวเตอร์แม่ข่าย หรืออุปกรณ์เครือข่าย (denial of service attack) การหลอกลวงข้อมูล (social engineering) การแอบใช้ (piggybacking) การค้นหาข้อมูลที่สำคัญจากถังขยะ (recycle bin) การใช้ชุดคำสั่ง (โปรแกรม) กับดัก (trapdoor/backdoor) การแอบทำช่องทางในการเข้าถึงโปรแกรมโดยใช้โปรแกรมม้าโทรจัน (trojan horse) ที่สำคัญก็คือ โปรแกรมไวรัสคอมพิวเตอร์ เป็นโปรแกรมที่ออกแบบให้สามารถแพร่กระจายตัวเองภายในระบบคอมพิวเตอร์และเครือข่าย เช่น ไวรัสบูตเซกเตอร์ (boot sector virus) ไวรัสคลัสเตอร์ (cluster virus) ไวรัสโปรแกรม (file-infecting virus) ไวรัสมาโคร (macro virus) เวิร์ม (worm) บอมบ์ (bomb) เป็นต้น โปรแกรมเหล่านี้จะแพร่กระจายเกาะติดไปกับไฟล์ และสร้างความเสียหายได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับรายละเอียดการทำงานของแต่ละโปรแกรม เช่น ทำลายข้อมูล ขโมยข้อมูล ทำให้โปรแกรมทำงานผิดพลาด ก่อความรำคาญโดยทำให้เครื่องทำงานช้า/ทำงานต่อไม่ได้ ทำให้ระบบเครือข่ายมีปัญหา ส่งผลให้ไม่สามารถเข้าใช้ระบบสารสนเทศและเครือข่ายขององค์กรได้

สถานการณ์ในปัจจุบันและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พบว่า ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ทุกประเทศ

ต่างตระหนัก และให้ความสำคัญกับการป้องกัน และแก้ไขปัญหาไซเบอร์อย่างจริงจัง เนื่องจาก ความแพร่หลายของการใช้ และใช้บริการข้อมูลคอมพิวเตอร์ ระบบคอมพิวเตอร์ เครือข่ายคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโครงข่ายสื่อสารโทรคมนาคม ฯลฯ ที่ครอบคลุมเกือบทุกพื้นที่ทั้งภายในประเทศไทยและทั่วโลก ซึ่งการเชื่อมโยงถึงกันดังกล่าว หากพิจารณาจากมุมมองของผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่รักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ก็อาจถือเป็นปัจจัยเชิงลบที่คุกคาม และส่งผลกระทบอย่างรวดเร็วและรุนแรงต่อประชาชน เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ หากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความพร้อม และไม่มีมาตรการป้องกันแก้ไขที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพเพียงพอแล้ว ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทุกภาคส่วนของสังคมนั้นก็จะมียุคคำถามหาศาล และยากที่จะประเมินได้ อนึ่ง การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศไทย มุ่งพัฒนาสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ 5 ด้าน ได้แก่ e-Industrial, e-Commerce, e-Government, e-Society และ e-Education ส่งผลให้ประเทศไทยมีอัตราการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วทั้ง Hardware, Software, Network System และ Information รวมถึงการเพิ่มขึ้นของภัยคุกคาม การเจาะระบบคอมพิวเตอร์โดยผู้ไม่ประสงค์ดี และอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ดังข่าวที่ปรากฏผ่านสื่อสารมวลชนอยู่เป็นระยะ ๆ อีกด้วย จากผลการสำรวจผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ในประเทศไทย พบว่า ภัยคุกคาม และอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ เช่น ไวรัส และผู้ไม่ประสงค์ดียังคงเป็นปัญหาอันดับหนึ่ง เช่น การให้ข้อมูลที่บิดเบือนรวมไปถึงข้อมูลที่มีลักษณะการหมิ่นสถาบันเบื้องสูง ถือเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้ใช้งานและสังคมออนไลน์ จำเป็นต้องช่วยกันสอดส่องดูแลจากสิ่งไม่พึงประสงค์

อย่างไรก็ดี ด้านทิศทางการวิจัยและพัฒนาเพื่อสนับสนุนการดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ที่ผ่านมา ยังไม่ตอบสนองต่อความสำคัญดังกล่าว และจากผลการศึกษาปัญหาอาชญากรรมไซเบอร์รูปแบบต่าง ๆ ได้แผ่ขยายไปทั่วโลก พบว่าเกิดผลกระทบต่อบุคคล องค์กร และประเทศ ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติ ยกตัวอย่าง เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาพบปัญหาการค้าฟลามกอนาจารบนอินเทอร์เน็ต และปัญหาการล่อลวงเด็กและเยาวชนผ่านสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงปัญหาการโจรกรรมข้อมูลบัตรเครดิต เช่น บัตรวีซ่า และมาสเตอร์การ์ดของลูกค้า ในประเทศสหรัฐอเมริกามากว่า 10 ล้านราย ในทวีปเอเชีย มีการพบปัญหาค้ากวนระบบ

เครือข่ายตลาดหลักทรัพย์ฮ่องกง จนทำให้เกิดผลกระทบอย่างมหาศาลต่อระบบการเงินบุคคล และบริษัทหลายร้อยราย เนื่องจากการซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ฮ่องกงหยุดชะงัก ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นเกิดกรณีแฮกเกอร์โจมตีเว็บไซต์ของกระทรวงการคลัง ศาลฎีกา และศาลทรัพย์สินทางปัญญา โดยมีจุดประสงค์เพื่อต่อต้านการออกกฎหมายป้องกันความฉ้อโกงสินทรัพย์ดิจิทัล ส่งผลให้เว็บไซต์ดังกล่าวต้องปิดตัวลงชั่วคราว

ปัจจุบันมีหน่วยงานของต่างประเทศหลายหน่วยงานที่ทำการสำรวจข้อมูลสถิติเกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ เช่น CSI, IPRI ส่วนหน่วยงานของไทยที่ทำหน้าที่เก็บรวบรวมสถิติทางด้านอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ ได้แก่ ศูนย์ประสานงานการรักษาความปลอดภัยคอมพิวเตอร์ประเทศไทย (ThaiCERT) หน่วยงานเทคโนโลยีเพื่อความมั่นคงของประเทศ สังกัดศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ หรือเนคเทค ภายใต้คณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจากรายงานการสำรวจความเสียหายที่เกิดขึ้นของ CSI ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการขโมยข้อมูลทางคอมพิวเตอร์มีมูลค่าสูงที่สุด รองลงมา คือ การฉ้อโกงทางคอมพิวเตอร์ และการปล่อยไวรัสตามลำดับ ในขณะที่ AusCert ประเทศออสเตรเลีย ได้ทำการสำรวจความเสียหายที่เกิดจากการก่ออาชญากรรมคอมพิวเตอร์ พบว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการขโมยข้อมูลทางคอมพิวเตอร์มีมูลค่าสูงที่สุด รองลงมา คือ การปล่อยไวรัสและการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต หรือเมลโดยไม่ได้รับอนุญาตจากคนในองค์กรตามลำดับ

ยุทธศาสตร์การจัดการความมั่นคงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและไซเบอร์

1. เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถจัดการความมั่นคงปลอดภัยทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและไซเบอร์ ทั้งภายในประเทศและระดับความร่วมมือระหว่างประเทศ

2. กลยุทธ์การจัดการความมั่นคงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและไซเบอร์

2.1 ปกป้อง ป้องกัน ภัยคุกคามด้านไซเบอร์ สงครามไซเบอร์ และเสริมสร้างความปลอดภัยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยการบูรณาการการจัดการความมั่นคงทางไซเบอร์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ การประสานความร่วมมือและเสริมสร้างเครือข่ายกับภาคเอกชน ภาควิชาการ บุคลากร องค์กรและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการรักษา ความมั่นคงทางไซเบอร์ การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศการเฝ้าระวังและการพัฒนา

ระบบป้องกัน การโจมตีระบบสารสนเทศ การพัฒนาความพร้อมต่อสงครามไซเบอร์ การปกป้องโครงสร้างพื้นฐานสำคัญด้านสารสนเทศของประเทศ การกู้คืนข้อมูล ระบบ/เครือข่ายและการพัฒนามาตรฐานด้านความปลอดภัยในทุกด้าน

2.2 พัฒนาการบังคับใช้กฎหมาย โดยการพัฒนาระเบียบและกฎหมายเพื่อความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ และการพัฒนาเทคโนโลยีสำหรับงานสืบสวนและป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์ ให้สามารถลดภัยคุกคามหรืออันตรายที่ส่งผลกระทบต่อบุคคล ข้อมูลและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะที่อยู่ในรูปของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา การโจรกรรมข้อมูลสารสนเทศการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคล การกรรโชกข้อมูลสารสนเทศ การกระทำผิดตลอดจนการก่อวินาศกรรมหรือทำลายระบบสารสนเทศ รวมถึงการสร้างความรู้ให้กับประชาชนเกี่ยวกับภัยคุกคามและอาชญากรรมไซเบอร์

2.3 พัฒนาศักยภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยส่งเสริมการวิจัยพัฒนาและจดสิทธิบัตรเทคโนโลยีสารสนเทศที่ผลิตโดยคนไทย การวิจัยและพัฒนาเพื่อความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ การบูรณาการเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลภาครัฐ การพัฒนาระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์แบบบูรณาการรวมถึงการใช้ระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์เครือข่ายสื่อสารข้อมูลเชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐ (GIN) ระบบคลาวด์ภาครัฐ (G-Cloud) ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ องค์กรทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ความชำนาญทางด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์ เพื่อให้บุคลากรภาครัฐและองค์กรทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีข้อมูลข่าวสารและความรู้ทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย และการรักษาความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ รวมถึงการพัฒนาบุคลากรทางด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

2.4 การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เพื่อหลุดพ้นจากประเทศรายได้ปานกลาง (growth & competitiveness) โดยกำหนดแนวทางการดำเนินการด้านโครงสร้างพื้นฐานและที่เกี่ยวข้องกับ ICT ได้แก่ การพัฒนาระบบโลจิสติกส์และโครงสร้างพื้นฐาน การลงทุนการให้บริการและใช้ประโยชน์ ICT และการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมเชื่อมโยงในภูมิภาค

2.5 ลดความเหลื่อมล้ำ (inclusive growth) โดยได้กำหนดแนวทางการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับ ICT เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การปฏิรูปการศึกษา ที่มุ่งเน้นครู หลักสูตรเทคโนโลยีการดูแลก่อนวัยเรียน และการใช้ ICT ในระบบการศึกษา เช่น แท็บเล็ต และอินเทอร์เน็ตไร้สาย เป็นต้น

2.6 การเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (green growth) โดยได้กำหนดแนวทางการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับ ICT ได้แก่ การจัดซื้อจัดจ้างสีเขียวในภาครัฐ การป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติธรรมชาติ และพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอาเซียน

2.7 การสร้างความสมดุลและปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐ (internal process) โดยได้กำหนดแนวทางการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับ ICT ได้แก่ ปรับปรุงระเบียบข้อกฎหมายที่เป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพองค์กรภาครัฐและพัฒนารูปแบบการทำงานของภาครัฐ ด้วยการสร้างความพร้อมในการบริหารจัดการแบบบูรณาการ โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการประชาชนด้วยระบบ e-Service และพัฒนาทักษะและศักยภาพของกำลังคนภาครัฐและเตรียมความพร้อมบุคลากรภาครัฐสู่ประชาคมอาเซียน ทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศไทย

การกำหนดยุทธศาสตร์เสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมือง และด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 16 คน ทำให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดยุทธศาสตร์เสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมืองและด้านความมั่นคงระหว่างประเทศมีความเห็นว่าการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียนทางด้านการเมืองและความมั่นคงมีผลทำให้ประเทศไทยต้องเข้าร่วมมีบทบาทในการพัฒนาทางด้านการเมืองและความมั่นคงร่วมกับประเทศต่าง ๆ ทั้งในภูมิภาคอาเซียนและชาติมหาอำนาจนอกทวีป ดังนั้น ประเทศไทยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในด้านความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงระหว่างประเทศ

เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์

เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความร่วมด้านการเมืองและความมั่นคงระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนและชาติมหาอำนาจ

กลยุทธ์เสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงระหว่างประเทศ

1. เสริมสร้างความไว้วางใจและป้องกันความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้าน พัฒนาความเข้มแข็งกลไกความร่วมมือระดับต่าง ๆ เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาระหว่างกัน อย่างสันติ

2. ส่งเสริมบรรยากาศที่นำไปสู่การสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนและเส้นเขตแดนทางทะเลกับประเทศเพื่อนบ้านให้บรรลุผล ในการกำหนดแนวทางและเป้าหมายการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนและเส้นเขตแดนทางทะเลกับประเทศเพื่อนบ้านแต่ละด้านอย่างชัดเจน และรักษาความต่อเนื่องของคณะเจรจารวมถึงเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะการสนับสนุนเครื่องมือที่ทันสมัยการเพิ่มมาตรการความปลอดภัยในพื้นที่เสี่ยงจากการสู้รบและกับระเบิด การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

3. ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ของภูมิภาค โดยเน้นที่ความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันในมิติทางวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนานเพื่อให้เกิดทัศนคติในทางสร้างสรรค์ของการเป็นมิตรประเทศ รวมถึงลดอคติและความหวาดระแวงระหว่างกัน และการเสริมสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างประชาชน โดยสนับสนุนและส่งเสริมให้ดำเนินการในทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นและภาคประชาชน และให้ภาควิชาการและสถาบันด้านการวิจัยมีบทบาทนำในการเชื่อมโยง การศึกษา ค้นคว้า วิจัย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับประเทศเพื่อนบ้าน

4. ส่งเสริมให้อาเซียนมีเอกภาพในการดำเนินความสัมพันธ์กับมหาอำนาจ และเป็นเครื่องมือสร้างดุลยภาพทางความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมหาอำนาจ

5. สนับสนุนให้ประเทศสมาชิกอาเซียนร่วมมือกันอย่างเป็นรูปธรรมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นผลกระทบจากการเชื่อมโยงกันมากขึ้นในประชาคมอาเซียน

6. ดำเนินการอย่างสมดุลในการปรับตัวให้สอดคล้องกับการที่อาเซียนเป็นองค์กรที่ปฏิบัติตามกฎหมายและกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดมากขึ้น แต่สามารถรักษาผลประโยชน์ด้านความมั่นคงแห่งชาติที่สำคัญไว้ได้

7. เสริมสร้างความพร้อมของประเทศในการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ในการเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรภาครัฐ พัฒนากฎ ระเบียบ ปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงาน ให้ไทยมีความพร้อมในการจัดการผลข้างเคียงที่จะเกิดขึ้นจากการอำนวยความสะดวกให้มีการติดต่อเชื่อมโยงกันมากขึ้นในอาเซียน พร้อมทั้งเสริมสร้างความตระหนักรู้และทัศนคติที่ดีต่อการเป็นประชาคมอาเซียน ประเทศสมาชิกอาเซียน และดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมในการสร้างความคุ้นเคย ความเข้าใจและความรู้สึกเป็นมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน

8. รักษาดุลยภาพในการดำเนินความสัมพันธ์กับนานาประเทศ โดยมีจุดยืนและท่าทีที่เหมาะสม ที่เอื้อต่อการแสวงประโยชน์ร่วมของไทยกับประเทศต่าง ๆ และไม่ให้ตกอยู่ท่ามกลางความตึงเครียดของการแข่งขันอิทธิพลหรือการรักษาผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันของมหาอำนาจ รวมถึงสนับสนุนการเข้าเป็นภาคีข้อตกลงระหว่างประเทศที่เอื้อต่อการรักษาผลประโยชน์ และเกียรติภูมิของประเทศ

9. เสริมสร้างปัจจัยที่เกื้อหนุนและสร้างสภาวะแวดล้อมที่ลดความหวาดระแวง ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความไว้วางใจ ในการส่งเสริมบทบาทของไทยด้านความมั่นคงระหว่างประเทศและใช้กลไกทั้งในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศ ให้เอื้อต่อการสร้างดุลยภาพและการรักษาผลประโยชน์ของชาติ

10. เสริมสร้างและพัฒนากองทัพให้มีโครงสร้างกำลังกองทัพ และยุทธโศปกรณ์ที่เหมาะสม ทันสมัย มีความพร้อมในการป้องกันประเทศจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ และการปฏิบัติการกิจด้านสันติภาพได้อย่างต่อเนื่อง

11. เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของชาติด้วยการผนึกกำลังจากทุกภาคส่วน ในการป้องกันประเทศ และให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงานของกองทัพตั้งแต่ในภาวะปกติในการพัฒนา ความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อการระดมสรรพกำลังทรัพยากร การป้องกันการขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็นในภาวะไม่ปกติ การพัฒนาระบบการประสานงานระหว่างหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพ และเสริมสร้างศักยภาพและปลูกฝังจิตสำนึกด้านความมั่นคงของท้องถิ่น เอกชน ภาคประชาชน ให้สนับสนุนภาครัฐ รวมถึง

การสร้างเครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานด้านการป้องกันประเทศโดยยึดกระบวนการมีส่วนร่วม

12. เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี และความร่วมมือในทุกระดับกับกองทัพประเทศเพื่อนบ้าน กลุ่มอาเซียน และมิตรประเทศ บนพื้นฐานการรักษาผลประโยชน์ร่วมกันพัฒนาและนำศักยภาพของกองทัพในยามปกติมาสนับสนุนภารกิจนอกเหนือจากสงคราม ในการเตรียมความพร้อมของกองทัพให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาประเทศ การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การรักษาความมั่นคงภายใน การปราบปรามยาเสพติด และสนับสนุนภารกิจการปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ และการบรรเทาภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทั้งในกรอบของสหประชาชาติและกรอบความร่วมมือต่าง ๆ โดยจัดเตรียมอุปกรณ์และกำลังพลของกองทัพให้มีความเหมาะสมและไม่กระทบต่อการจัดเตรียมกำลังและใช้กำลังเพื่อปฏิบัติการกิจตามแผนป้องกันประเทศ

13. ส่งเสริมและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการป้องกันประเทศและความมั่นคง โดยพัฒนาระบบอาวุธและระบบการแจ้งเตือนภัยทางทหาร ให้มีขีดความสามารถในการป้องปรามทางยุทธศาสตร์ และส่งเสริมการศึกษาวิจัยและพัฒนาการทหารรวมถึงเสริมสร้างขีดความสามารถด้านอุตสาหกรรมป้องกัน ประเทศและพลังงานทหาร โดยประสานการวิจัยและความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานภายในกองทัพกับหน่วยงานวิจัยองค์กร สถาบันวิจัย และสถาบันการศึกษาด้านเทคโนโลยีของภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนขยายผลการวิจัยและเสริมสร้างขีดความสามารถด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศและพลังงานทหารเพื่อการพึ่งพาตนเอง ตลอดจนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารทางทหารให้สนับสนุนการป้องกันประเทศ

การกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านการเมือง และด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ

1. พัฒนาระบบ กลไก กฎหมาย กฎ ระเบียบ และการดำเนินยุทธศาสตร์ด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย การปรับปรุงกลไกความรับผิดชอบให้มีความพร้อมต่อการดำเนินงาน การทบทวนกฎหมาย กฎ ระเบียบประกาศ คำสั่งที่เกี่ยวข้อง การพัฒนา

ระบบแผนและระบบงบประมาณ ตลอดจนพัฒนาฐานข้อมูลด้านการเมืองและความมั่นคง ให้มีความสอดคล้องต่อการขับเคลื่อนนโยบาย การกำหนดหน่วยรับผิดชอบอย่างชัดเจน การกำหนดประเด็นมุ่งเน้นที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

2. สร้างความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยกับ นโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน แผนพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณยุทธศาสตร์และแผนที่เกี่ยวข้อง อื่น ๆ ทั้งการบูรณาการสาระสำคัญและกรอบการจัดสรรงบประมาณ เพื่อให้หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องสามารถจัดทำแผนงาน โครงการ และงบประมาณรองรับการดำเนินการได้ อย่างสอดคล้องและบูรณาการ

3. พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลการนำยุทธศาสตร์ด้านการเมืองและความมั่นคง ของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง โดยมีหน่วยงานเฉพาะเป็นหน่วยรับผิดชอบในการกำกับ อำนาจการ ติดตามและประสานเชิงยุทธศาสตร์เพื่อให้มีการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ และให้มีกลไกติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานและการประเมินผลสำเร็จและ ผลกระทบ รวมถึงการกำหนดดัชนีชี้วัดที่สำคัญและมีการตรวจสอบประเมินสถานการณ์ ที่ส่งผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย เพื่อ นำไปสู่การทบทวน ปรับปรุงและพัฒนายุทธศาสตร์หรือแนวทางดำเนินการ ให้ทัน และตอบสนองต่อสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

4. เสริมสร้างบทบาทภาคีด้านการเมืองและความมั่นคง รวมถึงภาคีนอกภาครัฐ สนับสนุนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ด้านการเมืองและความมั่นคง โดยการประสาน ความร่วมมือและพัฒนาระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายประชาคมความมั่นคงให้ครอบคลุม หน่วยงานและองค์กรนอกภาครัฐทั้งในและต่างประเทศอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นและสอดคล้อง กับบริบท ด้านการเมืองและความมั่นคงที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งให้ความสำคัญ การเชื่อมโยงเครือข่ายภาคีนอกภาครัฐในทุกระดับ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาอิทธิพลของประชาคมอาเซียนต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 16 คน โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเมืองและความมั่นคง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผล ซึ่งผลการศึกษาที่สามารถสรุปได้มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยพบว่า ผลการวิจัยครั้งนี้ได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ศึกษาถึงแนวคิดการรวมกลุ่มและวิวัฒนาการความร่วมมือของอาเซียน ตลอดจนสาระสำคัญของเสาหลักแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทั้งพันธกรณีที่ไทยต้องปฏิบัติตาม และเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกัน วิเคราะห์โอกาสและภัยคุกคามจากอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) ต่อด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย การวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) และศึกษาแนวทางการกำหนดและดำเนินยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยจากอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Communities--APSC) ให้มีความสอดคล้องกับการเข้าสู่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

ทั้งนี้ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community--APSC) เป็นความร่วมมือที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมมากที่สุด

เนื่องจากเป็นกรอบความร่วมมือที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างค่านิยม และแนวปฏิบัติร่วมกันของประเทศในกลุ่มอาเซียนด้านต่าง ๆ เสริมสร้างขีดความสามารถของอาเซียนในการเผชิญกับประเทศในกลุ่ม อาเซียนด้านต่าง ๆ เสริมสร้างขีดความสามารถของอาเซียนในการเผชิญกับภัยคุกคามด้านการเมืองและความมั่นคงในรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ บนพื้นฐานหลักการว่าด้วยความมั่นคงของมนุษย์ และให้ประชาคมอาเซียนมีปฏิสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและสร้างสรรค์กับประชาคมโลก โดยให้อาเซียนมีบทบาทนำในภูมิภาค และเมื่อเกิดการรวมตัวกันเป็นประชาคมแล้ว ย่อมเกิดการย้ายถิ่นฐานของประชาชนในกลุ่มอาเซียน ทั้งแบบชั่วคราวและถาวรมากขึ้น รวมถึงการติดต่อสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในมิติต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต้องมีการกำหนดกฎกติกากลางของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ถึงแม้ว่า การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนในกรอบดังกล่าว ย่อมจะส่งผลกระทบทั้งเชิงลบและเชิงบวก จึงจำเป็นที่แต่ละประเทศ จะต้องดำเนินการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง เช่นนี้ย่อมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษา ทบทวนกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดี มาตรการการดำเนินคดี เพื่อให้การใช้บริการของประชาชนจากกระบวนการยุติธรรม เป็นไปด้วยความรวดเร็วและถูกต้องเป็นธรรม ทั้งด้านการบังคับใช้กฎหมาย และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

จากผลของการวิจัยเรื่อง อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยครั้งนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (intemal environmental analysis) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในประเทศไทยพบว่าประเทศไทยมีจุดแข็ง (strengths) ที่สำคัญ ได้แก่ทำเลที่ตั้งของประเทศไทยมีความเหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคทำให้สามารถรองรับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของอาเซียนได้เป็นอย่างดี ประเทศไทยได้มีบทบาทที่สำคัญในการผลักดันการแก้ไขปัญหาการเมืองและความมั่นคงเป็นวาระภูมิภาคในการประชุมสุดยอดอาเซียน เพื่อแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองร่วมกันที่จะบรรลุวิสัยทัศน์อาเซียนในการเสริมสร้างการพัฒนาทางด้านการเมืองและความมั่นคง

ร่วมกัน นอกจากนี้ ประเทศไทยได้รับการยอมรับจากนานาประเทศในด้านความสำเร็จของการพัฒนาทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคง

จุดอ่อน (weaknesses) ของประเทศไทยที่สำคัญนั้นประกอบด้วยการปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ประเทศไทย นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์แห่งชาติแต่ละประเทศ (conflict of national interest) ประเทศมหาอำนาจทั้งภายใน และภายนอกภูมิภาคเป็นตัวแปรสำคัญของการเมืองระหว่างประเทศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการเมืองและความมั่นคงต้องอาศัยปัจจัยด้านการเมืองระหว่างประเทศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานด้วย ประเทศไทยยังคงมีข้อจำกัด และความไม่พร้อมหลายด้านทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และองค์ความรู้ส่งผลอย่างมากต่อการแก้ไขปัญหาในภูมิภาคนโยบายต่างประเทศสัมพันธ์กับการเมืองภายในประเทศซึ่งการเมืองภายในประเทศไทยยังไม่สงบและยังคงมีความแตกแยกทางด้านการเมืองและความมั่นคงการบริหารจัดการแผนความร่วมมือระหว่างประเทศยังขาดการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อรองรับพันธกรณีต่าง ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องขอความเห็นชอบจากรัฐสภา ซึ่งอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ทางด้านการเมืองและความมั่นคง

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (external environmental analysis)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของประเทศไทย พบว่า ประเทศไทยมีโอกาส (opportunities) ที่สำคัญ ได้แก่ การรวมกลุ่มของประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีความหลากหลายทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมการสร้างประชาคมอาเซียนด้วยโครงสร้างแบบเสาหลักทำให้เกิดความร่วมมือแบบบูรณาการทางด้านการเมืองและความมั่นคงร่วมกับทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรมการเชื่อมโยงภูมิภาคเพื่อก้าวสู่ความเป็นหนึ่งเดียว โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานภายใต้กรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่เชื่อมทั้งภูมิภาคเข้าด้วยกัน เช่น การพัฒนาคมนาคมระบบราง การสร้างท่าเรือน้ำลึกทวายประเทศในภูมิภาคมีระดับการพัฒนาที่ดีขึ้น ส่งผลให้ปัญหาข้ามชาติต่าง ๆ ที่คุกคามความด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยในปัจจุบัน

ก็จะลดลง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดีทำให้การดำเนินงานด้านการเมืองและความมั่นคงได้ผลลัพธ์ที่ดี

ภัยคุกคามของประเทศไทย (threats) ที่สำคัญประกอบด้วยภัยคุกคามรูปแบบใหม่จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงรูปแบบใหม่ (non-traditional security) อย่างเช่น การก่อการร้าย การลักลอบค้าอาวุธ การกระทำอันเป็นโจรสลัด การลักลอบค้ายาเสพติด การลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การค้ำมนุษย์อาชญากรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การฟอกเงิน อาชญากรรมคอมพิวเตอร์การเกิดภัยพิบัติโรคระบาด การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศติดการระหว่างประเทศที่มากขึ้นทำให้การจัดการกับปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ส่งผลต่อการปรับตัวต่อการดำเนินงานด้านการเมืองและความมั่นคง ช่องว่างการพัฒนาอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งทางสังคมนโยบายด้านความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และนโยบายด้านการค้าชายแดนกลายเป็นช่องทางและโอกาสให้เกิดการนำเข้ายาเสพติด แรงงานเถื่อน สินค้าหนีภาษี และอาชญากรรมข้ามชาติและบทบาทของประเทศมหาอำนาจมีผลต่อการกำหนดนโยบายของประเทศไทย

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเมืองการปกครอง ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์หลัก 2 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

3.1 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นยุทธศาสตร์ที่มีเป้าประสงค์โดยมุ่งเน้นมุ่งเน้นทางด้านการเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง (civic education) ซึ่งความเป็นพลเมือง (citizenship) คือ รากฐานสำคัญของวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย ที่ต้องเริ่มต้นที่ตนเองในฐานะพลเมืองที่มีความสัมพันธ์กับรัฐและมีบทบาทตระหนักถึงสิทธิและบทบาทหน้าที่ทางการเมือง โดยการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการปกครองในระบบประชาธิปไตยต้องอาศัยการมีบทบาทของพลเมืองที่ตื่นตัว และมีความรู้สึกร่วมรับผิดชอบการตัดสินใจทางการเมือง รวมถึงการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในทางการเมืองทางการเมืองของประชาชนอย่างกว้างขวางในรูปแบบต่างๆ ในระบบประชาธิปไตย โดยตัวชี้วัดความสำเร็จของการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วม

ทางการเมือง ประกอบด้วย (1) ประชาชนมีความรู้ทางการเมือง (2) ประชาชนมีทักษะในการเป็นพลเมือง (3) ประชาชนมีความอดทนอดกลั้นและยอมรับในความแตกต่าง และ (4) ประชาชนมีความไว้วางใจในสังคมและสถาบันทางการเมือง ตัวชี้วัดเหล่านี้ คือ เป้าหมายหลักของการเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง

กลยุทธ์การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ประกอบด้วย กลยุทธ์หลักที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาการเรียนรู้ทางการเมืองการปกครองภายในโรงเรียน โดยประกอบด้วย การพัฒนาการเรียนรู้ใน 3 ระดับ คือ (1) การพัฒนาครูผู้สอน การสร้างหลักสูตร และคู่มือการเรียนการสอน (2) การสร้างสื่อการเรียนการสอน และ (3) กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองระบบประชาธิปไตย

การสร้างกระบวนการเรียนรู้วิถีปฏิบัติประชาธิปไตย โดยการสร้างเครือข่ายทางสังคมทั้งเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน เช่น ชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายทางสังคมอื่น ๆ เพื่อเป็นการสร้างฐานการเรียนรู้ทางการเมืองภาคพลเมือง การเรียนรู้เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกต่อสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชนในทุกระดับอายุ โดยเริ่มตั้งแต่เด็กวัยก่อนเรียน และประถมศึกษา เพื่อให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรม จริยธรรม และตระหนักในสิทธิพื้นฐานของพลเมือง และพันธหน้าที่ของพลเมืองที่มีต่อประเทศไทย และสร้างเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตย ทั้งการเรียนรู้ภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ

3.2 ยุทธศาสตร์การยกระดับคุณธรรม และจริยธรรมของสถาบันการเมือง การปกครองเป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับคุณธรรมและจริยธรรมของสถาบันการเมืองการปกครอง โดยมีกลยุทธ์ที่สำคัญ ได้แก่ การปรับปรุงประมวลจริยธรรมของ ส.ส. และ ส.ว. ให้ทันสมัยสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา โดยให้เครือข่ายภาคประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางการจัดทำฐานข้อมูลนักการเมือง โดยการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง เช่น การจัดทำข้อมูลประวัตินักการเมืองหรือผู้สมัคร รับเลือกตั้ง เพื่อเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการกลั่นกรองนักการเมือง รวมถึงการผลักดันให้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของบุคคลสาธารณะ ผู้สมัครรับเลือกตั้งและดำรงตำแหน่งทางการเมือง การกำหนดให้มีคณะกรรมการกำกับวินัยผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อทำหน้าที่

กำกับ ดูแล รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับความประพฤติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่ต้องแสดงความรับผิดชอบให้ปรากฏส่งเสริมภาคประชาสังคมให้มีบทบาทในการวางกลไก การควบคุมตรวจสอบการเลือกตั้ง และการทำหน้าที่ของ กกต. โดยเครือข่ายประชาชน ในทุกพื้นที่ และส่งเสริมเครือข่ายภาคประชาชนและสถาบันการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วม และมีบทบาทในการควบคุมและตรวจสอบกระบวนการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

4. ยุทธศาสตร์การจัดการภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะข้ามชาติเป็นยุทธศาสตร์ ที่มุ่งเน้นการจัดการกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะข้ามชาติที่สำคัญและมีผลกระทบ ต่อประเทศไทยอย่างมาก สามารถกำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญได้ดังนี้

4.1 ยุทธศาสตร์การจัดการอาชกรรมข้ามชาติเป็นยุทธศาสตร์ที่มีเป้าหมาย

เชิงยุทธศาสตร์เพื่อให้ประเทศไทยสามารถจัดการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ข้ามชาติทั้งภายในประเทศและระดับความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยมีกลยุทธการจัดการ อาชญากรรมข้ามชาติหลักที่สำคัญได้แก่ การพัฒนาระบบ กลไก และมาตรการที่เข้มแข็ง ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการก่อการร้าย และอาชญากรรมข้ามชาติ ในการเสริมสร้าง ศักยภาพของหน่วยงาน กลไกภาครัฐ โดยเฉพาะการข่าวและระบบกฎหมายให้มีความเข้มแข็ง รวมถึงส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐให้มีเอกภาพ การดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายทุกรูปแบบ โดยให้ความสำคัญกับ การลดปัจจัยและเงื่อนไขที่เกื้อกูลต่อการก่อการร้าย การป้องกันมิให้กลุ่มก่อการร้าย บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สนับสนุนการก่อการร้ายทุกรูปแบบใช้พื้นที่ในอาณาเขตประเทศ ไทยเป็นพื้นที่พักพิง พื้นที่แสวงหาปัจจัยเพื่อสนับสนุนการก่อการร้าย ตลอดจนเป็นพื้นที่ ก่อความรุนแรงหรือกระทำการก่อการร้าย โดยมุ่งเน้นการป้องกันและรักษาความปลอดภัย ในเขตเมือง การเสริมสร้างและพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศทุกระดับ รวมทั้งกับองค์กร ระหว่างประเทศ และภายใต้กรอบอาเซียน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการก่อการร้าย และอาชญากรรมข้ามชาติบนพื้นฐานของการกำหนดท่าทีและจุดยืนที่เหมาะสมของไทย ในประเด็นการก่อการร้าย การเสริมสร้างจิตสำนึก ความตระหนัก ของภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม ให้เห็นความสำคัญของปัญหาการก่อการร้ายและ อาชญากรรมข้ามชาติ และสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการร่วมมือกับภาครัฐป้องกันภัย คุกคามข้ามชาติทุกรูปแบบ และเสริมสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง

และกระชับความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการแก้ปัญหาข้ามพรมแดน อาทิ การลักลอบเข้าเมือง ปัญหาแรงงานข้ามชาติ การก่อการร้าย การค้าสิ่งของผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ โรคระบาด และโรคติดต่อร้ายแรง รวมถึงร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ในการพัฒนา และเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดน โดยเฉพาะ การไม่นำประเด็นเส้นเขตแดนมาเป็นอุปสรรคในการพัฒนาและเสริมสร้างความเจริญเติบโต ร่วมกัน บนพื้นฐานการรักษาสมดุลระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับการรักษา ความมั่นคงของชาติ

4.2 ยุทธศาสตร์การจัดการความมั่นคงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและไซเบอร์ เป็นยุทธศาสตร์ที่มีเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์เพื่อให้ประเทศไทยสามารถจัดการความมั่นคง ปลอดภัยทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและไซเบอร์ ทั้งภายในประเทศและระดับ ความร่วมมือระหว่างประเทศกลยุทธการจัดการความมั่นคงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และไซเบอร์ที่สำคัญประกอบด้วย ปกป้อง ป้องกัน ภัยคุกคามด้านไซเบอร์ สงครามไซเบอร์ และเสริมสร้างความปลอดภัยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยการบูรณาการการจัดการ ความมั่นคงทางไซเบอร์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ การประสานความร่วมมือและเสริมสร้าง เครือข่ายกับภาคเอกชน ภาควิชาการ บุคลากร องค์กรและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการรักษา ความมั่นคงทางไซเบอร์ การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศการเฝ้าระวังและ การพัฒนาระบบป้องกัน การโจมตีระบบสารสนเทศ การพัฒนาความพร้อมต่อสงคราม ไซเบอร์ การปกป้องโครงสร้างพื้นฐานสำคัญด้านสารสนเทศของประเทศ การกู้คืนข้อมูล ระบบ/เครือข่ายและการพัฒนามาตรฐานด้านความปลอดภัยในทุกด้านพัฒนาการบังคับ ใช้กฎหมาย โดยการพัฒนาระเบียบและกฎหมายเพื่อความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ และ การพัฒนาเทคโนโลยีสำหรับงานสืบสวนและป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์ ให้สามารถ ลดภัยคุกคามหรืออันตรายที่ส่งผลกระทบต่อบุคคล ข้อมูลและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะที่อยู่ในรูปของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา การโจรกรรมข้อมูลสารสนเทศการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคล การกรรโชกข้อมูล สารสนเทศ การกระทำผิดตลอดจนการก่อวินาศกรรมหรือทำลายระบบสารสนเทศ รวมถึงการสร้างความรู้ให้กับประชาชนเกี่ยวกับภัยคุกคามและอาชญากรรม ไซเบอร์ และการสร้างความสมดุลและปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐ (internal process)

โดยได้กำหนดแนวทางการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับ ICT ได้แก่ ปรับปรุงระเบียบ ข้อกฎหมาย ที่เป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพองค์กรภาครัฐและพัฒนารูปแบบ การทำงานของภาครัฐ ด้วยการสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการแบบบูรณาการ โดยมี ประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการประชาชนด้วยระบบ e-service และพัฒนาทักษะและศักยภาพของกำลังคนภาครัฐและเตรียมความพร้อมบุคลากรภาครัฐ ผู้ประชาคมอาเซียน ทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของ ประเทศไทย

5. ยุทธศาสตร์เสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงระหว่าง ประเทศเป็นยุทธศาสตร์ที่มีเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและ ความร่วมด้านการเมืองและความมั่นคงระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนและชาติ มหาอำนาจ โดยกลยุทธ์เสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง ระหว่างประเทศประกอบด้วย การเสริมสร้างความไว้วางใจและป้องกันความขัดแย้ง กับประเทศเพื่อนบ้านพัฒนาความเข้มแข็งกลไกความร่วมมือระดับต่าง ๆ เพื่อร่วมกัน แก้ไขปัญหาระหว่างกันอย่างสันติ การส่งเสริมบรรยากาศที่นำไปสู่การสำรวจและจัดทำ หลักเขตแดนและเส้นเขตแดนทางทะเลกับประเทศเพื่อนบ้านให้บรรลุผล ในการกำหนด แนวทางและเป้าหมายการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนและเส้นเขตแดนทางทะเลกับ ประเทศเพื่อนบ้านแต่ละด้านอย่างชัดเจน และรักษาความต่อเนื่องของคณะเจรจารวมถึง เพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะการสนับสนุนเครื่องมือที่ทันสมัยการเพิ่ม มาตรการความปลอดภัยในพื้นที่เสี่ยงจากการสู้รบและกับระเบิด การเสริมสร้างขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงาน ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การส่งเสริมให้อาเซียนมีเอกภาพในการดำเนินความสัมพันธ์กับมหาอำนาจ และเป็น เครื่องมือสร้างดุลยภาพทางความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมหาอำนาจดำเนินการอย่างสมดุล ในการปรับตัวให้สอดคล้องกับการที่อาเซียนเป็นองค์กรที่ปฏิบัติตามกฎหมายและกฎระเบียบ อย่างเคร่งครัดมากขึ้น แต่สามารถรักษาผลประโยชน์ด้านความมั่นคงแห่งชาติที่สำคัญไว้ได้ การเสริมสร้างความพร้อมของประเทศในการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคง อาเซียน ในการเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรภาครัฐ พัฒนากฎ ระเบียบ ปรับปรุง กระบวนการปฏิบัติงาน ให้ไทยมีความพร้อมในการจัดการผลข้างเคียงที่จะเกิดขึ้นจาก

การอำนวยความสะดวกให้มีการติดต่อเชื่อมโยงกันมากขึ้นในอาเซียน พร้อมทั้งเสริมสร้างความตระหนักรู้และทัศนคติที่ดีต่อการเป็นประชาคมอาเซียน ประเทศสมาชิกอาเซียน และดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมในการสร้างความคุ้นเคย ความเข้าใจและความรู้สึกเป็นมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน การเสริมสร้างและพัฒนากองทัพให้มีโครงสร้างกำลังกองทัพและยุทธโศปกรณ์ที่เหมาะสม ทันสมัย มีความพร้อมในการป้องกันประเทศจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ และการปฏิบัติการกิจด้านสันติภาพได้อย่างต่อเนื่อง การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี และความร่วมมือในทุกระดับกับกองทัพประเทศเพื่อนบ้าน กลุ่มอาเซียน และมิตรประเทศ บนพื้นฐานการรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน

การอภิปรายผล

ผู้วิจัยพบว่า จากผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของประเทศไทย พบว่าประเทศไทยมีจุดแข็งที่สำคัญประการแรกได้แก่ทำเลที่ตั้งของประเทศเป็นศูนย์กลางทำให้สามารถเป็นผู้นำหลักในการผลักดันนโยบายทางด้านความร่วมมือทางการเมืองและด้านความมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ประภัสสร เทพชาตรี (2554) ศึกษาเรื่อง *ประชาคมอาเซียน* ผลการศึกษาพบว่า ความเป็นศูนย์กลางของประเทศสร้างความได้เปรียบในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จุดแข็งที่สำคัญประการที่สอง ได้แก่ ผลประโยชน์แห่งชาติของประเทศไทย และประเทศอาเซียนมีความลงตัวที่สอดคล้องกันทำให้เกิดการผลักดันส่งเสริมให้ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนมีความเป็นสถาบันที่มีเป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Mahbubani and Sng (2017) ศึกษาเรื่อง *The ASEAN Miracle: A Catalyst for Peace* ผลการศึกษาพบว่าอาเซียนมีจุดแข็งที่สำคัญคือมีการพัฒนาสถาบันเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของความเป็นประชาคมอาเซียนร่วมกัน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยมีจุดอ่อนที่สำคัญประการแรก ประกอบด้วย การปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์แห่งชาติประเทศไทย นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์แห่งชาติแต่ละประเทศ (conflict of national interest) และนโยบายด้านการเมืองและความมั่นคงประเทศไทยขาดความเป็นอิสระ ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับตัวแปรด้านความสัมพันธ์

กับประเทศมหาอำนาจทั้งภายใน และภายนอกภูมิภาคอาเซียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Thambipillai (1980) ศึกษาเรื่อง *Regional Cooperation and Development: The Case of ASEAN and ITS External Relations* ผลการศึกษาพบว่า การรวมตัวของอาเซียนเป็นสมาคมภูมินาถนั้นทำให้ประเทศสมาชิกต้องลดอำนาจอิทธิพลของประเทศของตน และดำเนินนโยบายภายใต้ทฤษฎีการพึ่งพาควบคู่กับการรวมกลุ่มจึงจะเหมาะสม จุดอ่อนที่สำคัญประการที่สองคือการมองปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงที่ไม่เหมือนกันนำไปสู่การกำหนดนโยบาย และการดำเนินนโยบายการแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Mahbubani and Sng (2017) ศึกษาเรื่อง *The ASEAN Miracle: A Catalyst for Peace* ผลการศึกษาพบว่า อาเซียนมีอิทธิพลที่สำคัญคือประชาชนอาเซียนยังขาดความลึกซึ้งของความเป็นเจ้าของประชาคมอาเซียน

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกของประเทศไทย พบว่า โอกาสที่สำคัญของประเทศไทย ประกอบด้วย หากประเทศในภูมิภาคมีระดับการพัฒนาที่ดีขึ้น ปัญหาข้ามชาติต่าง ๆ ที่คุกคามด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยในปัจจุบันก็จะลดลง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดีทำให้การดำเนินงานด้านการเมืองและความมั่นคงได้ผลลัพธ์ที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สีดา สอนศรี (2527ข) ศึกษาเรื่อง *แนวคิดและทฤษฎีการรวมกลุ่มและภูมิภาคนิยม* ผลการศึกษาพบว่า การรวมกลุ่มประชาคมอาเซียนทำให้เกิดโอกาสของการสร้างความร่วมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคงส่งผลให้เกิดผลดีในการดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองและความมั่นคง นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่า อิทธิพลของประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคงส่งผลให้เกิดภัยคุกคามต่อประเทศไทยที่สำคัญได้แก่ ภัยคุกคามรูปแบบใหม่จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงรูปแบบใหม่ (non-traditional security) อย่างเช่น การก่อการร้าย การลักลอบค้าอาวุธ การกระทำอันเป็นโจรสลัด การลักลอบค้ายาเสพติด การลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์อาชญากรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การฟอกเงิน อาชญากรรมคอมพิวเตอร์การเกิดภัยพิบัติโรคระบาด การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศช่องว่างของการพัฒนาระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียน ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน มีบางประเทศที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีสูง มีหลายประเทศที่มีสาธารณูปโภคพื้นฐานยังไม่พัฒนา ยังมีช่องว่างของระดับความทันสมัย

อีกด้วย และกติการะหว่างประเทศที่มากขึ้นทำให้การจัดการกับปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Acharya (2001) ศึกษาเรื่อง *Constructing a Security Community in Southeast Asia* ผลการศึกษาพบว่า การรวมกลุ่มสมาชิกของประชาคมอาเซียนทำให้จำนวนประเทศสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนของปัญหาต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดภัยคุกคามในรูปแบบใหม่แก่ประเทศสมาชิก

การอภิปรายผลผลในเรื่องอิทธิพลของประชาคมอาเซียนต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย จากผลการวิจัยเอกสาร และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านประชาคมอาเซียน ผู้วิจัยพบว่า สามารถกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย ได้ดังนี้

ประเด็นแรก จากการวิเคราะห์พบว่า ในการดำเนินงานของประเทศสมาชิก ยังขาดความไม่สมบูรณ์ของแนวคิดประชาธิปไตย ยังมีระบบการผูกขาดอำนาจ และปิดบังข้อมูลของภาครัฐในบางประเทศ ตลอดจนปิดกั้นการไหลของข้อมูลระหว่างชาติสมาชิก ต่อประเด็นนี้มีผลต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย กล่าวคือ ภาครัฐของประเทศไทยในปัจจุบันมีการพัฒนาทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ทั้งการเร่งการสร้างประชาธิปไตย ภายใต้กรอบธรรมาภิบาล บริหารราชการแผ่นดินภายใต้กรอบของหลักนิติธรรม (rule of law) ดังนั้น เพื่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย จะต้องมีการกำหนดกรอบการใช้หลักกฎหมายที่เสมอภาคและเป็นธรรม การตอบสนองความต้องการของประชาชน การมีสำนึกรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความโปร่งใสในการกระจายอำนาจ

นอกจากนั้นแล้ว ประเทศไทยในบทบาทของสมาชิกประชาคมอาเซียน ควรมีบทบาทในการร่วมสร้างและแบ่งปันกฎเกณฑ์ร่วม โดยยึดกฎบัตรของประชาคมอาเซียน เป็นกรอบในการสร้างความร่วมมือเพื่อให้ภูมิภาคอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้มีความมั่นคงร่วมกันของประเทศสมาชิก โดยเน้นการปฏิบัติตามปฏิญญาทะเลจีนใต้ และสร้างภูมิคุ้มกันให้ภูมิภาคนี้ปลอดจากอาวุธนิวเคลียร์

ผลการวิจัยในครั้งนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ศึกษาถึงผลกระทบทางสังคมที่รวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียน ที่เสนอว่า บทบาทของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน ควรมีบทบาทในการร่วมสร้างและแบ่งปันกฎเกณฑ์กฎเกณฑ์ร่วม โดยยึดกฎบัตรของของประชาคมอาเซียนเป็นกรอบในการสร้างความร่วมมือเพื่อให้ภูมิภาคอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้มีความมั่นคงร่วมกันของประเทศสมาชิก โดยเน้นการปฏิบัติตามปฏิญญาทะเลจีนใต้ (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559, หน้า 118-120)

ประเด็นที่สอง ความร่วมมือ สันติภาพและการประนีประนอมด้วยความรับผิดชอบร่วมเพื่อความมั่นคงรอบด้าน ในประเด็นนี้ จะประกอบด้วยการสร้างให้ภูมิภาคนี้มีความเข้มแข็ง และบูรณาภาพแห่งดินแดน การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐบาลประเทศสมาชิก การเคารพในกิจการภายในของแต่ละประเทศ ตลอดจนสร้างความรู้สึที่ดี และเท่าเทียมกันของศักดิ์ศรีของพลเมืองประเทศที่สมาชิก ที่จะอยู่ร่วมภายใต้ประชาคมเดียวกัน

นอกจากนั้นแล้วการแก้ไขข้อพิพาทโดยสันติวิธี ในเรื่องความขัดแย้งระหว่างชาติสมาชิกที่ปรากฏทั้งในเรื่องของเขตชายแดน พื้นที่ทับซ้อนและผลประโยชน์ในพื้นที่ทับซ้อนต่าง ๆ อยู่ในหลายบริเวณ ประเทศไทยจะต้องมียุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงที่ยึดหลักสันติวิธีในการแก้ปัญหา

สำหรับความมั่นคงด้านภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ใกล้เคียงการก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ ยาเสพติด ตลอดจนภัยพิบัติในกรณีฉุกเฉินของประเทศสมาชิกในภูมิภาคยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของไทยคือ การสร้างความร่วมมือในการป้องกันอย่างใกล้ชิดและจริงจัง เพื่อให้สามารถสกัดกั้นและแก้ไขสถานการณ์ได้ทัน่วงที

ประเด็นที่สาม การเป็นภูมิภาคที่มีพลวัต และมองไปยังโลกภายนอกในโลกที่มีการรวมตัวที่พึ่งพาอาศัยกันยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงที่ต้องมุ่งเน้นและให้ความสำคัญ คือ การที่มีมุมมองว่า ประชาคมอาเซียนจะต้องไม่จำกัดและขีดความร่วมมือในด้านความมั่นคงเฉพาะในภูมิภาคเท่านั้น แต่จะต้องสร้างความร่วมมือความมั่นคงกับภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นคงในภูมิภาคอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

ภูมิภาคอาเซียนจะมีความใกล้ชิดในภูมิศาสตร์อย่างไรก็ตามประเทศสมาชิกของสมาคมอาเซียนนั้นมีระบบการเมืองการปกครองที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้ระบบกฎหมาย โครงสร้างกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการบังคับใช้กฎหมาย มีความแตกต่างกัน ดังนั้น จึงส่งผลกระทบต่ออำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย ประกอบกับโลกปัจจุบันมีความเชื่อมโยงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรีและอิทธิพลของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้กระบวนการบังคับใช้กฎหมาย ในปัจจุบันต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อให้สามารถตามทันความซับซ้อนของอาชญากรรมข้ามชาติที่มีการพัฒนาการทำงานอย่างเป็นระบบและมีเครือข่ายข้ามประเทศที่ซับซ้อน ดังนั้นข้อเสนอแนะในการดำเนินยุทธศาสตร์ด้านการเมืองการปกครอง และด้านความมั่นคงของประเทศไทยควรมีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. ระดับภายในประเทศ

1.1 การประสานความร่วมมือในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นทางการ ระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนด้วยกัน โดยการทำสนธิสัญญาระหว่างกันในเรื่องของความช่วยเหลือทางอาญา และการส่งผู้ร้ายข้ามแดนให้มีความครอบคลุมทุกประเทศ

1.2 สรรพมาตรการที่มีประสิทธิภาพทั้งทางกฎหมายและทางสังคมในการลดระดับอาชญากรรมจำเป็นต้องสรรพมาตรการที่มีประสิทธิภาพทั้งทางกฎหมาย และทางสังคมในการลดระดับอาชญากรรมลง ในขณะที่แนวคิดแบบกระบวนการทางกฎหมาย จะต้องเกิดอาชญากรรมขึ้นมาก่อน จึงจะเข้าไปจัดการได้

1.3 จัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบหลักต่อปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติอย่างบูรณาการ

1.4 พัฒนาความรู้และทักษะของเจ้าหน้าที่ที่เหมาะสมต่อการจัดการปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ ความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายอาญาและกฎหมายระหว่างประเทศ ความรู้ด้านภาษาและความรู้ด้านวัฒนธรรมและสังคมของประเทศสมาชิกอาเซียน

2. ระดับระหว่างประเทศ

2.1 การจัดทำอนุสัญญาของภูมิภาคเป็นการเฉพาะเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศในด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

2.2 จัดตั้งกลไกในทางปฏิบัติในการขับเคลื่อนนโยบายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของกลุ่มประเทศในภูมิภาคอาเซียน การจัดตั้งหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศเพื่อเป็นกลไกการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศในทางปฏิบัติ เช่น ทีมสืบสวนสอบสวนร่วมของอาเซียนในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ จึงมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติบังเกิดผลเป็นรูปธรรมได้มากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 การแก้ไขโดยตรากฎหมาย เพื่อความคล่องตัวในการปราบปรามให้ได้ผลอย่างจริงจัง ได้แก่ กฎหมายการให้ความคุ้มครองพยาน กฎหมายการดักฟังการติดต่อทางโทรศัพท์ เพื่อเป็นการติดตามรวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดี โดยมีเงื่อนไขให้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายฟอกเงินควรมีมาตรการพิเศษในการตรวจสอบบัญชีเงินฝากธนาคาร การซื้อขายหุ้น และสถาบันการเงินอื่น ๆ ที่จะรวบรวมหลักฐานโดยบัญชีเพียงว่า หลักฐานนั้น ควรเชื่อได้ก็สามารถดำเนินคดีได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงอิทธิพลของประชาคมอาเซียนต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยเท่านั้น ซึ่งการวิจัยครั้งต่อไปอาจศึกษาเพิ่มเติมด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ควรศึกษาอิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนต่อยุทธศาสตร์ทางการเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย ในยุทธศาสตร์ด้านอื่น ๆ เพิ่มเติมนอกจากยุทธศาสตร์ทางการเมืองการปกครอง ยุทธศาสตร์การจัดการอาชญากรรมข้ามชาติ ยุทธศาสตร์การจัดการทางด้านความมั่นคงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและไซเบอร์ และยุทธศาสตร์เสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมืองและด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ ได้แก่ ความมั่นคงทางทะเล และความมั่นคงด้านการจัดการภัยพิบัติ เป็นต้น

2. ควรศึกษาอิทธิพลของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อยุทธศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจากเสาหลักทางด้านเศรษฐกิจอาเซียน นับว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย

3. ควรศึกษาอิทธิพลของประชาคมอาเซียนด้านสังคมและวัฒนธรรมต่อยุทธศาสตร์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย เนื่องจากเสาหลักทางด้านสังคมและวัฒนธรรม นับว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ทางด้านทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

4. ควรติดตามและประเมินสถานะแวดล้อมภายในและสถานะแวดล้อมภายนอกของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องเพื่อนำมาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศไทย เพื่อนำมาเป็นปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ในการกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศไทยที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับปัจจุบันและอนาคต

ภาคผนวก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

คำถามงานวิจัยเรื่อง อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน
ต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทย (The Influence of the ASEAN
Political-Security Community on the Political and Security Strategy of Thailand)

ตอนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ (ชื่อ-สกุล)
ตำแหน่ง
สถานที่ทำงาน
ประสบการณ์ในการทำงาน
วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 2: การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (internal environmental analysis) และ
การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (external environmental analysis) ของประเทศไทย
ภายใต้อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and
Security Community--APSC)

1. ท่านมีความเห็นอย่างไรกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของประเทศไทย
(internal environmental analysis of Thailand) ภายใต้อิทธิพลของประชาคมการเมือง
และความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community--APSC) ต่อไปนี้

- 1.1 จุดแข็งของประเทศไทย (strengths of Thailand)
- 1.2 จุดอ่อนของประเทศไทย (weaknesses of Thailand)

2. ท่านมีความเห็นอย่างไรกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของประเทศไทย
(external environmental analysis of Thailand) ภายใต้อิทธิพลของประชาคมการเมือง
และความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community--APSC) ต่อไปนี้

- 2.1 โอกาสของประเทศไทย (Opportunities of Thailand)
- 2.2 ภัยคุกคามของประเทศไทย (Threats of Thailand)

ตอนที่ 3: การกำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้
อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security
Community--APSC)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของประเทศไทย (internal environmental
analysis of Thailand) และสภาพแวดล้อมภายนอกของประเทศไทย (external environmental
analysis of Thailand) ภายใต้อิทธิพลของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน
(ASEAN Political and Security Community--APSC) ท่านมีความเห็นว่าสามารถนำไป
กำหนดยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคงของประเทศไทยในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ได้
อย่างไรบ้าง

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเมืองการปกครอง
2. ยุทธศาสตร์การจัดการภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะข้ามชาติ
3. ยุทธศาสตร์เสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมืองและด้านความมั่นคงระหว่าง
ประเทศ

บรรณานุกรม

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2550). ผลกระทบต่อการเปิดตลาดการค้าเสรีภายใต้
กรอบอาเซียน + 3 และอาเซียน + 6 และแนวทางการเจรจาที่เหมาะสมสำหรับ
ประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2552). ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. กรุงเทพมหานคร:
ผู้แต่ง.

กรมประชาสัมพันธ์. (2554). ประเทศไทยกับอาเซียน. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2559,
จาก http://www.prd.go.th/download/thai_asian.pdf

กรมอาเซียน. (2552). บันทึกการเดินทางอาเซียน. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กรมอาเซียน. (2553). แผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน.
ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2559, จาก [http://www.mfa.go.th/asean/asean_web/media/
Social_plan.pdf](http://www.mfa.go.th/asean/asean_web/media/Social_plan.pdf)

กรมอาเซียน. (2555ก). ความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา. ค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2559,
จาก <http://www.mfa.go.th/asean/th/partnership>

กรมอาเซียน. (2555ข). (ร่าง) เอกสารการเตรียมความพร้อมของหน่วยราชการไทย
ที่รับผิดชอบภายใต้เสาประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน. กรุงเทพฯ-
มหานคร: ผู้แต่ง.

กรมอาเซียน, กลุ่มงานนโยบาย. (2555). พัฒนาการของประชาคมอาเซียน. ค้นเมื่อ
15 มกราคม 2559, จาก [http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/organize-
20120827-153635-807152.pdf](http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/organize-20120827-153635-807152.pdf)

กรมอาเซียน, กองอาเซียน 1. (2554). ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน:
ASEAN highlights 2011. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กรมอาเซียน, กองอาเซียน 3. (2554). แผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกัน
ในอาเซียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คาริสมา มีเดีย.

- กรมอาเซียน, กองอาเซียน 3. (2555). *ความริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration--IAI)*. ค้นเมื่อ 24 ตุลาคม 2555, จาก <http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/customize-20120821-170659-811952.pdf>
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2554). *ประชาคมอาเซียน (ASEAN community)*. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2559, จาก <http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/organize-document-1808.pdf>
- กระทรวงการต่างประเทศ, กรมอาเซียน. (2548). *เขตการค้าเสรีอาเซียน*. ค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2560, จาก <http://www.mfa.go.th/internet/document/620.doc>
- กิตติพงษ์ จันทรสมบูรณ์. (2552). *อนาคตภาพของประชาคมอาเซียน*. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2559, จาก <http://dtad.dti.or.th/images/stories/pdf/prepareasean.pdf>
- ขจิต จิตตเสวี. (2552). *องค์การระหว่างประเทศ: องค์การระหว่างประเทศในกระแสโลกาภิวัตน์และภูมิภาคภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- โคริน เฟื่องเกษม. (2531). *สงครามและสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การวิเคราะห์โดยใช้แนวความคิดและทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์.
- ชนินท์ทรา ณ ถลาง และภิญญ์ ศิริประภาศิริ. (2559). *ความสำเร็จและความท้าทายของอาเซียน: จากสมาคมสู่ประชาคม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไชยวัฒน์ คำชู และณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิตร. (2556). *ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกับการปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- ทวีศักดิ์ ตั้งปฐมวงศ์. (2552). *ประชาคมอาเซียนและกฎบัตรอาเซียนคืออะไรและสำคัญอย่างไร?* ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2559, จาก <http://www.thaingo.org/writer/view.php?id=1324>
- ประภัสสร เทพชาตรี. (2552). *ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน*. ค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2559, จาก http://thepchatree.blogspot.com/2009/02/blog-post_25.html
- ประภัสสร เทพชาตรี. (2554). *ประชาคมอาเซียน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พรพล น้อยธรรมราช. (2552). *อาชญากรรมข้ามชาติในอาเซียน*. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2559, จาก <http://dtad.dti.or.th/images/stories/pdf/asean2015.pdf>
- พิษณุ สุวรรณะชญ. (2540). *สามทศวรรษอาเซียน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย-ธรรมศาสตร์.
- ภูซังค์ ประดิษฐ์ธีระ. (2554). ประชาคมอาเซียนกับบทบาทกองทัพเรือ. *วารสาร-นาวิกศาสตร์*, 4(8), 66-67.
- ภูซังค์ ประดิษฐ์ธีระ. (2555). 2015 *ประชาคมอาเซียน: ความร่วมมือเพื่อความมั่นคงทางทะเล*. ค้นเมื่อ 4 เมษายน 2555, จาก <http://www.navy.mi.th/navedu/stg/docs/asien2015.pdf>
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, โครงการจับตาอาเซียน. (2555). *สรุปการสัมมนาเรื่อง “ความร่วมมือด้านความมั่นคงของอาเซียน พัฒนาการและแนวโน้มในอนาคต” ณ ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555*. ค้นเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2560, จาก <http://www.aseanwatch.org/wp-content/uploads/2012/03/สัมมนาที่วปอ.pdf>
- ศูนย์ข่าวการศึกษาไทย. (2555). *ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน*. ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://www.cnn.co.th/2313ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน.html>
- ศูนย์ข่าวอาร์เอสยูนิวส์. (2555). *สุรเกียรติ์เสถียร ไทยหนุนสร้างยุทธศาสตร์จังหวัดจับคู่ค้าประเทศเพื่อนบ้าน-จีน*. ค้นเมื่อ 2 เมษายน 2555, จาก <http://www.rsunews.net/index.php/news/detail/945>
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2555). *อาเซียน: ประชาคมในมิติวัฒนธรรมความขัดแย้งและความหวัง*. ค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2559, จาก http://www.sac.or.th/databases/conference_asean_2011/?p=1
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2559). *โครงการการศึกษาผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากการรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *ASEAN community*. ค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2559, จาก http://www.bic.moe.go.th/th/index.php?Option=com_content&view=article&id=191&Itemid=171
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ. (2555). *โครงการฝึกอบรมผู้นำเยาวชน ณ ประเทศญี่ปุ่น ประจำปี 2555 (training programme for young leaders)*. ค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://www.opp.go.th/3-1-5-55.doc>
- สีดา สอนศรี. (2527ก). *ความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์: จากสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงอาเซียน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปิยะสาส์น.
- สีดา สอนศรี. (2527ข). *แนวคิดและทฤษฎีการรวมกลุ่มและภูมิภาคนิยม*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์.
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2541). *อาเซียนใหม่*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- Acharya, A. (1995). ASEAN and Asia-Pacific multilateralism: Managing regional security. In A. Archarya, & R. Stubbs (Eds.), *New challenges for ASEAN: Emerging policy issue* (pp. 198-227). Vancouver, Canada: University of British Columbia Press.
- Acharya, A. (2001). *Constructing a security community in Southeast Asia*. New York: Routledge.
- Adler, E., & Bennet, M. (1998). *Security communities*. New York: Cambridge University Press.
- Alagappa, M. (1998). *Asian Security practice: Material and ideational influences*. Stanford, CA: California: Stanford University Press.

- Asian Development Bank. (2010). *Sharing growth and prosperity: Strategy and Action plan for the great Mekong Subregion Southern economic corridor*. Mandaluyoun City, Philippines: Author.
- Barney, J. B. (2002). *Gainning and sustraining competitive adventege* (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Booth, K. (2007). *Theory of world security*. New York: Cambridge University Press.
- Buzan, B. (1983). *People, states, and fear: The national security problem in international relations*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press.
- Caballero-Anthony, M. (2005). *Regional security in Southeast Asia beyond the ASEAN way problem of regional order*. Singapore: Oxford Graphic Printer.
- Collins, A. (2003). *Contemporary security studies*. New York: Oxford University Press.
- Cram, L. (1997). *Policy-making in the EU: Conceptual lenses and the integration process*. New York: Routledge.
- Deutsch, K. W. (1953). *Nationalism and social communication: An inquiry into the foundations of nationality*. New York: John Wiley and Sons.
- Emmers, R. (2003). *Cooperative security and balance of power in ASEAN and the ARF*. New York: Routledge.
- Leifer, M. (1989). *ASEAN and the security of South-East Asia*. New York: Routledge.

- Linklater, K. (2001). *Globalization and the transformation of the political community in the globalization of world politics: Introduction to international relations* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Mahbubani, R., & Sng, J. (2017). *The ASEAN miracle: A catalyst for peace*. Singapore: Ridge.
- Mitrany, D. (1975). *The functional theory of politics*. New York: St. Martin's Press.
- Patman, R. (1999). *Security in a post-cold war world*. New York: St. Martin.
- Solidum, E. D. (1974). *Toward a Southeast Asian Community*. Quezon City, Philippines: University of the Phillipines Press.
- Solidum, E. D. (1983). *Bilateral sumnity in ASEAN*. Manila, Philippines: Foreign Service Institute.
- Thambipillai, P. (1980). *Regional cooperation and development: The case of ASEAN and ITS external relations*. Honolulu, HI: University of Hawaii Press.
- Weatherbee, D. (1999). *International relations in Southeast Asia: The struggle for autonomy*. Plymouth, United Kingdom: Rowman & Littlefield.
- Wheelen, T. L., & Hunger, J. D. (2010). *Strategic management and business policy: Achieving sustainability* (12th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล	นายภักดี มະนะเวศ
วัน เดือน ปีเกิด	14 พฤษภาคม 2506
สถานที่เกิด	จังหวัดกรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา จังหวัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2526 สำเร็จปริญญาตรีวิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (วิศวกรรมโยธา) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2531 สำเร็จปริญญาตรีรัฐศาสตรบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง เหรียญทอง) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2558 สำเร็จปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การจัดการ) จาก University of Liverpool, UK. ปีการศึกษา 2556
ตำแหน่งหน้าที่ การงานปัจจุบัน	รองเลขาธิการ สายงานกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)